

НИНО РИЧИ

ЖИТИЯТА НА СВЕТЦИТЕ

Част 1 от „Житията на светците“

Превод от английски: Стамен Стойчев, 2007

chitanka.info

На моите родители.

Авторът

Местата, които сме познавали, сега принадлежат само на един малък свят, в който ги отбелязваме за наше удобство. Нито едно от тях вече не е нещо повече от малък къс, притиснат сред редуващите се впечатления, които са запълвали тогава нашия живот; паметта за конкретен образ не е нищо, освен съжаление за конкретен миг; къщите, пътищата, булевардите ни се изплъзват, уви, както и годините.

Марсел Пруст, „В
търсене на изгубеното
време“

ПЪРВА ГЛАВА

Ако тази история трябва да има начало, то трябва да е онзи миг, в който един-единствен жест разкъсва повърхността на събитията както камък, запратен в морето, поражда безкрайно много вълни. Нещо подобно се случи през един горещ юлски ден от 1960 г. в селото Вал дел Соле, когато една змия ухапа майка ми.

Вал дел Соле — което въобще не е долина, а по-скоро е кацнало селце връз западния склон на Коле ди Папа на височина около деветстотин метра над входа на долината — не се отличава нито с кулинарни специалитети, нито с древни руини; забравено и от никого невъзпято, просто едно от стотиците селца, запокитен сред италианските Апенини като камъни, изтъркаляли се надолу по урвите. Главната му улица Сан Джузепе се виеше на около километър и половина, започвайки от отклонението от шосето, после следваше острият S-образен завой през центъра на селото и накрая свършваше край дола, намиращ се на шестдесетина метра извън селото. В този юлски следобед всички улички пустееха, защото жените и дечурлигата се бяха изпокрили на хлад зад стените на къщите с плътно спуснати дървени капаци, за да не проникват вътре нито мухите, нито жегата. Мъжете още се потяха по полето, закъдето се бяха отправили преди зазоряване и откъдето щяха да се върнат чак след като падне вечерният мрак.

Но в нашата къща нямаше мъже, които да могат да излязат навън, за да поемат кърската работа. Баща ми — кореняк, само че не от Вал дел Соле, а от вечния му съперник, близкото селце Кастилучи — бе емигрирал в Америка от близо четири години, когато аз съм бил едва тригодишен. А пък дядо, бащата на майка ми, в чиято къща живеехме всички ние, куцаше с единия си крак, защото през Първата световна война един кон толкова се подплашил от избухналата наблизно граната, че строшил дядовото ходило с копитото си и оттогава единият крак на дядо останал по-къс от другия. Сега той преживяваше благодарение на инвалидната пенсия, отпусната му от правителството,

ама си помагаше и с рентата, дето я събираше за неговите няколко хектара с лози и маслинени дръвчета. В селото го знаеха просто като кмета, защото той бе успял да се задържи на този пост още от времето, когато властта принадлежеше на фашистите.

Сутринта пощальонът донесе едно писмо на мама. Всеки месец тя получаваше по едно писмо от баща ми, но този път стегнатият надпис със синьо мастило, който успях за миг да зърна върху плика — преди тя да го отнесе в спалнята си, — беше изписан с четлив и прилежен почерк. Хич не приличаше на нещо писано от татко, който имаше навика да драска все тъй буйно и небрежно по листата. Ама не напомняше и на изписването на буквите, както ни учеше учителката в училището. Всичките нейни букви бяха старателно подравнени като редици от ченгели, завъртени все с еднакви големини. Следобед дядо ми, както обикновено, излезе, за да се отбие в кръчмата на Ди Лучи за по една чаша червено вино, разрежено с малко вода, а също и за една игра на скопа^[1]. Всички знаеха, че Ди Лучи, който винаги се бе отличавал с предприемачески дух, никога не затваряше за следобедната сиеста^[2]. Мама също се измъкна от къщата малко след него, като преди това ме накара да ѝ обещаая, че ще си седя мирно в кухнята и ще си уча уроците.

— Къде отиваш? — попитах я.

— Имам да свърша една работа.

— С кого?

— С мъжа, който реже пишките на онези момченца, които задават прекалено много въпроси.

Оставиха ме с купчината учебници, защото през първата си година в училището не се бях представил много добре. Учителката, една едра и кокалеста жена от Рока Сека, чиито гърди стърчаха напред като планински върхове, а от снагата ѝ се разнасяше силна миризма на чесън и парфюмиран сапун, ме бе върнала вкъщи със следната бележка:

„Виторио Иночене е умен, но мързелив. Ако госпожата не прояви интерес към неговото образование, нищо повече не може да се направи.“

На всичкото отгоре не посещавах редовно часовете. Все тъй се случваше, че прекарвах повечето от времето, определено за училището, в скитане нагоре по Коле ди Папа или надолу по реката с приятеля си Фабрицио, с когото си деляхме цигарите, които той задигаше от баща си. Веднъж, в един следобед, учителката посети мама, за да я осведоми за моите бягства от часовете и други пороци, но вместо отговор мама само се засмя.

— Просто му е скучно. Това е всичко. След като го карате по цял ден да седи в класната стая.

Но сега, както изглеждаше, трябваше да се променя.

— Ще ѝ покажем на тая твоя учителка, нали? — рече мама. — Един ден, като пораснеш, ще станеш папа. Само че това лято първо трябва да залегнеш над уроците, които си пропуснал, докато сте се шляели наоколо двамата с Фабрицио.

И така се озовах на каменната пейка пред дядовата къща, с разтворен на трета страница в скута ми учебник, озаглавен „Принципи на математиката“. Но не му обръщах кой знае колко внимание. Вместо това изпаднах в блажен унес — нещо обичайно за това време на годината, особено когато часовникът показва един на обяд, слънцето грее ослепително, а целият свят наоколо като че ли е обвит от топла, жълтеникава дрямка. Наблизо рояк мухи се рееше над фъшкиите, изпадали върху калдъръма. По-смелите първи налетяха отгоре им и сякаш приканваха останалите да ги последват.

— От коза са, но не са зле! — И запотриваха пипала, също както чичо ми Паскуале радостно потриваше ръце, когато седаше на трапезата пред блюдо с тортелини.

Откъм ъгъла на улицата се зададе стадо овце, следвано от стария Анджело Даньело или Червения, както го наричахме, защото бе един от малцината комунисти във Вал дел Соле. Но може би и заради червения му нос и бузи, прошарени с кръвоносни съдове — придобивка след дългите години, прекарани в пиянство. Пристъпваше бавно и безгрижно, отмятайки далеч напред дългите си нозе при всяка крачка, докато горната половина от тялото му се поклащаше в такт. Макар че ръцете му висяха отпуснати от двете му страни, само едната помръдваше, лениво размахваща овчарската гега покрай крака му. Орлякът от мухи, накацал връз козите фъшкии, дружно се вдигна и полетя, щом овцете приближиха.

— Здравсти, Вито — провикна се Анджели. — Какво правиш там? Да не си решил да се опържиш на туй силно слънце?

— Уча си уроците по математика — отвърнах, отворил широко очи, докато прелиствах страниците. — Ще ставам папа.

— Папа! Бре, че защо само папа? Защо не направо Исус Христос?

Дядовата къща беше на самия край на селото, отделена от поголемите къщи с пътека, скрита сред ниски храсталаци. Наблизо свършваше калдъръмът, а по-нататък се виеше черен коларски път, прорязан от коловозите, оставяни от магарешките каручки. Беше ужасно пращен при сухо време — прахта се стелеше като мъгла около нозете на хората. Или пък затъваше в кал, щом паднеше проливен дъжд. Щом стигна до общинския фонтан, Анджели спря за кратко там, колкото да подложи шепи под струята, за да поднесе глътка вода към пресъхналата си уста.

Отгърнах следващата страница в книгата и за миг се заслушах в шумоленето на хартията. На рисунката бяха показани четири бляскави ябълки, но двете бяха по-раздалечени, а другите две — много по-близо една до друга. Под тях бе изписано $1 + 1 = 2$. Учебникът сякаш се съмняваше дали ще успее да направя връзка между ябълките и изписаното под тях, докато слънцето, отразявано от лъскавата хартия и наливащо сънна дрямка в очите ми, явно бе на друго мнение. Клепачите ми бавно се отпуснаха и склопиха, докато в главата ми в див танц се понесоха ябълки и числа, освободени от тиранията на учебника.

Сепна ме някакъв приглушен вик.

Викът — стори ми се нададен от мъж — долетя откъм посоката, водеща към нашия обор, дете е откъм улицата, със скосен покрив, но притиснат към склона на планинския хълм. Оставих учебника на пейката и се спуснах по витата странична стълба около къщата. Но щом завих зад ъгъла, до най-долното стъпало, веднага спрях. Вратата на обора беше затворена, но през цепнатината под нея се прокрадна една малка, плоска глава, с мятан се от устата език. Змия. За мой късмет я бях съзрял точно навреме. Останах така, вцепенен, докато гледах като омагьосан как една дълга и пъстра, светлозелена лента се изви през цепнатината под вратата и изчезна нататък сред лехите с домати в градината на майка ми. Тихото шумолене на листата

продължи, за да стигне накрая до канавката, образувана от години по края на градината на майка ми от водата, изтичаща от общинския фонтан.

Във Вале дел Соле на змиите отколе се придава по-особен смисъл. Някои от селяните вярват, че са безсмъртни, защото смъкват кожата си, при това точно по време на пролетната сеитба, което според тях помагало за по-добра реколта. Някои дори купуваха прах от смлени змийски кожи и го разпиляваха по нивите си. А други пък се кълняха, че ако змия ти пресече пътя, ама само откъм дясната ти страна, ще е на късмет, докато ако е отляво, на лошо ще е. Или още по-лошо ти се пише, ако попаднеш на кафява змия, защото в нея се е вселило злото, докато зелената била малко по-добра. Но във Вале дел Соле най-често се повтаряше: „Където гордостта свие гнездо, там се свива и змията“, защото никой не се съмняваше, че змиите, каквито и да са другите им отлики, винаги са слуги на дявола, от когото селяните се плашеха повече от всички останали християнски божества или зли духове и от когото старателно се пазеха, като носеха талисмани с чесън или вълчи зъби или пък приковаваха кози рога над портите си.

Но докато продължавах да гледам втренчено по пътеката, където изчезна змията, някой откряна вратата на обора. Две очи — сториха ми се тъмни отначало — се впиха в мен откъм сенките, съсредоточили цялата си енергия върху мен, за да ме принудят насила, дори само със силата на волята, да се махна от тук. Тъкмо се бях извърнал, за да се затичам назад, когато вратата на обора се откряна с още няколко сантиметра и двете очи внезапно пак надзърнаха отвътре, забързани като лястовици, излитащи от гнездото си, пък после, на слънчевата светлина, изведнъж се превърнаха в сини, с изгарящи пламъци в тях, които съвсем ме ошашавиха и сякаш обгориха всичките белези на фигурата, която очаквах да се нахвърли върху ми. Отстъпих машинално назад и паднах, свил инстинктивно ръце, за да се опазя от удар, ама никакъв удар не последва и след миг проскърцването на пантите на вратата ми подсказа, че нещо е последвало шмугването на змията в канавката.

Останах за миг все така зашеметен там, където бях паднал. Бях си ударил главата. Дланите ми се одраха и се разкъраваха от падането. Плътната завеса от храсти, треви и фиданки покрай канавката закриваше от очите ми ливадата, ширеща се отвъд нея. Но

по стръмната пътека, виеща се все нагоре, зърнах проблясването на нещо метално сред стволите на дърветата, издигащи се до завоя. И докато зяпах все тъй смаяно, една дребна фигура се прокрадна по склона между дърветата, а от там се дочу шум от мотор и сетне един малък автомобил изведнъж изскочи изпод сенките на дърветата, ама почти веднага се скри зад завоя на пътя до планинския склон. Отпращи в посоката, водеща право към Кастилуци.

Някой май още се спотайваше в обора. Моята майка. Видях я да излива вода от кофата на свинете, сякаш нищо не се бе случило. От гредата над главата един фенер пръскаше бледа синкава светлина.

— А, ти ли си бил... — рече тя, щом се обърна. Прокара ръка през косата си, за да отметне стрък от сено, заплел се в косата ѝ. — А пък аз си мислех, че учиш уроците си по математика.

— Ами счу ми се, че някой извика — казах ѝ аз.

— О, това нищо не е. Аз пък видях змия.

— Само че не беше ти. Беше някакъв мъж.

Майка ми сбърчи устни и ги изви настрани. Винаги така правеше, когато се замисляше за нещо. Накрая се приведе над мен.

— Какво си видял, когато си идвал насам? — рече тя накрая. За миг ме изгледа втренчено, изпитателно, с присвити очи, ама аз нищо не ѝ отвърнах, затуй тя се видя принудена да отпусне нежно длани върху раменете ми.

— Не се плаши — каза ми тя, този път много по-меко. — Може би ще те питат и някои други хора. И ти тогаз какво ще им речеш? — Въпрос и отговор: точно така учителката ни учеше да запомняме уроците си в училището. Така и падре Николо, селският свещеник, ни обучаваше по катехизиса. Всеки въпрос имаше верен отговор. От всичко, което чуеш и знаеш, трябва да отсейваш само туй, дето е нужно, ама само когато ти го поискат.

— Нищо не съм видял — рекох накрая.

За миг майка ми остана загледана в мен, с присвити очи, сякаш си служеше с тях като с някакъв уред, за да изпробва доколко бе сериозен моят отговор. Но се наведе напред, за да ме целуне по челото. Благодарение на благословията на майчината целувка сега наистина ми се струваше, че май бях казал истината, че онези странни сини очи не са били нищо друго, освен някакво привидение, някакъв фокус на

яркото слънце. Но сега пък зърнах две малки розовеещи петна, бавно почервеняващи, по глезена на мама.

— Мамо — рекох, — има някаква кръв по крака ти.

Майка ми сведе очи надолу към глезена си.

— Исусе Христе и Дева Марийо!

Тя протегна ръка, оцапа пръста си с кръвта и я размаза по брадичката си.

— Бързо тичай направо при Ди Лучи — задъхано ми нареди тя, — за да го доведеш с колата му? Кажи му, че съм ухапана от змия!

---

[1] Игра на карти, популярна най-вече в Неапол. — Б.пр. ↑

[2] Кратка следобедна дрямка, итал./исп. — Б.пр. ↑

ВТОРА ГЛАВА

Кръчмата на Антонио ди Лучи се намира точно там, където острият S-образният завой се кръстосва с улицата „Сан Джузепе“ и се разширява, преди да навлезе в площада на селото. Отзад е притиснатата от склона, зад който са църквата и училището. Насред улицата видях дядо си и Ди Лучи — плешив, пълен мъж, чието лице със сбръчкана и отпусната кожа приличаше на маска, които играеха карти на терасата.

— Мама е ухапана от змия! — изкрещях аз. Някои от жените в селото, наизлезли навън след сиестата, за да плетат на предните стълби, се взираха след мен, докато тичах. Други пък надничаха от балконите и портите. — Бързо! Мама я ухапа змия!

Когато стигнах до кръчмата, дядо вече слизаше забързано по стъпалата на терасата. С едната ръка се придържаше за желязното перило, а с другата се подпираше на бастуна.

— Андо! — извика той от терасата към Ди Лучи, който още не помръдваше, с отворена уста. — Какво чакаш? Изкарай колата!

Ди Лучи притежаваше единствената кола във Вале дел Соле — очукан оранжев фиат „Синкуеченто“, която бе купил на старо в Рока Сека. Винаги я паркираше на видно място пред кръчмата, без да го е грижа за всеобщата завист. След броени минути аз вече се бях свил на задната седалка, докато Ди Лучи помагаше на дядо да нагласи крака си на предната седалка.

— Стига, Антонио, не съм дете! — сопна се дядо ми и избута Ди Лучи. — Качвай се и потегляй. — Ди Лучи намести едрото си тяло зад волана и протегна ръка към стартера.

— Ключовете! Забравил съм ключовете.

Измъкна се с пъшкане навън, върна се до средата на площада, заслони очите си с длан и се провикна към терасата над кръчмата:

— Мария! Мария! Къде са ключовете за колата?

— О, Андо! — Съпругата на Ди Лучи, яка жена с едра кост и телосложение на вол, се подаде на балкона. — Защо си се разкрещял като луд? От къде да знам къде си сложил ключовете? Да не би аз да

карам колата ти? Не са ли в жабката на колата, където обикновено ги слагаш? Къде отивате с колата?

Ди Лучи забързано се върна до колата. Няколко кичура от рядката му коса бяха паднали върху челото, а лицето му бе потно и зачервено. Коремът му стърчеше като огромна кратуна.

— Побързай, Андо, заклевам те в името Христово — подкани го дядо ми. — Ето, намерих ключовете.

Жената на Ди Лучи продължаваше да ни гледа от балкона.

— Андо, къде отиваш? Обядът ти вече е готов, а като изистине, ще става само за свинете!

— Наглеждай магазина — извика в отговор Ди Лучи през отворения прозорец и колата рязко потегли. — Дъщерята на кмета е ухапана от змия! — От задния прозорец на колата видях как жената на Ди Лучи бързо се прекръсти.

Предните стъпала и всички балкони на къщите по „Сан Джузепе“ вече бяха изпълнени с жени и деца. Докато Ди Лучи се опитваше да маневрира по тясната улица, някои от тях се скупчиха край колата, за да разберат какво става.

— Отдръпнете се от пътя, моля! — изкрещя Ди Лучи и наду клаксона. — Не виждате ли, че бързаме?

Когато стигнахме дядовата къща, заварихме там скупчена пред портата тълпа. Жените, забързани да ни настигнат, бяха зарязали своите плетива или простирането на прането, някои с пеленачетата си на ръце, други следвани от поотраслите им хлапета. Още по-големите търчаха най-отпред, имитирайки с клатушкания завоите на колата на Ди Лучи. Дори старата ми леля Лучия, сестрата на дядо, която рядко се решаваше да се лиши от спокойствието си, което я спхождаше май само когато си шеташе в кухнята, сега се бе показала пред предната порта на къщата си, за да разбере за какво бе цялата тая суматоха. Зад нея, в сянката, надничаше дъщеря й Мария, която по рождение накуцваше с единия си крак. Но когато ние спряхме пред фасадата на дядовата къща, глъчката на тълпата спадна до приглушено мърморене, защото майка ми седеше спокойно на каменната пейка отпред, сякаш нищо не се бе случило, кръстосала крак връз крак, прилежно отпуснала ръце в скута си. Беше се издокарала с нова рокля — онази лъскавата, на цветя, дето си я бе купила в Рока Сека, когато се

получиха малко пари от баща ми. Дори и косата си бе вчесала. Ди Лучи рязко натисна спирачката.

— Виторио ми каза, че си била ухапана от змия — заговори я той, внезапно обзет от гняв.

Селските жени се поотдръпнаха малко. Между тях и майка ми сега се бе появила колата на Ди Лучи.

— Да — простичко отвърна мама и се надигна от пейката. Заобиколи колата откъм страната на шофьора. Жените вече ѝ бяха сторили място да мине.

— Е, тогава ще дойдеш ли сега с мен? — попита Ди Лучи, докато се стараяше да проявява някакво достойнство, макар да бе толкова неспокоен. С много пъшкане той се надигна и се измъкна от колата. — Само не си мисли, че е като да отидем на пазар — добави той и отдръпна назад седалката си. Но преди да се отдръпне, за да влезе майка ми вътре, той се наведе и надникна вътре в колата. — Виторио, излез. Чакай ни вкъщи.

— Не — намеси се мама. — Искам да дойде с мен.

— Андо — обади се дядо. — За бога, просто я пусни вътре в колата и да потегляме.

— Никак не ми се иска да се мотаем още тук — промърмори Ди Лучи, изненадан от неочакваното спокойствие, обзело майка ми. Накрая все пак се настанихме всички вътре и потеглихме към шосето, оставяйки зад нас жените от селото. Неколцина от моите съученици се завтекоха след колата, но скоро се отказаха да ни следват заради гъстия прах, оставян от колата зад нас. Дядо ми и Ди Лучи вдигнаха прозорците. Колата се мяташе неуморно, затъвайки в коловозите, с които пътят бе набразден от каруците. Накрая дядо се отпусна на седалката и с гримаса на лицето се извърна към майка ми.

— Къде те ухапа?

— По глезена — отвърна мама.

— Защо не превърза с нещо крака си?

— Не се сетих за това.

— Виторио — обърна се дядо към мен, — смъкни ризата от гърба си. — Мама ми помогна за копчетата, след което надигна ризата от гърба ми и я изхлузи през ръцете ми, както правеше, когато ме слагаше да спя.

— Преди колко време те ухапа? — попита дядо.

— Преди десетина минути.

— Превържи крака си малко над ухапаното място.

Майка ми усуква ризата ми и превърза крака си с нея.

— Виторио, помогни ѝ да стегне превръзката. Хвани единия край на ризата, докато тя държи другия. Стягайте, докато не я заболи.

Заех се да тегля с все сили единия край, докато майка ми дърпаше нейния. Тъканта се уви плътно около крака ѝ, та чак кожата ѝ побеля, но мама нито трепна, нито сгърчи лице от болка. В цялото село майка ми бе прочута с издръжливостта си на болка: всеки можеше да разкаже как, докато ме раждаше, цели три седмици се мъчила, защото не съм искал да изляза от нея. Но моята майка продължавала да ходи до реката с другите жени за прането. Разказвах и как най-сетне настъпил решаващият ден, когато тя повече не можела дори дума да продума, та акушерката си помислила, че мама е заспала от умора. У дома съм виждал понякога как мама с голи ръце измъква горещите тухли от пещта за хляба.

— Стягай по-силно — заповяда ми дядо.

Ние отново задърпахме краищата на ризата ми с все сили. Платът режеше дланите ми. Майка ми пое двата края и ги завърза на възел. Змийската отрова явно не бе успяла да промени навиците ѝ, нито я караше да охка или да припада. Очите ѝ си бяха все така ясни и будни, на устните ѝ бе застинала лека усмивка, сякаш си спомняше за нещо приятно. Но глезенът ѝ видимо започваше силно да се подува.

— Трябва да спреш притока на кръв към ухапаното място — обясни ми Ди Лучи. Той вече бе поел с колата по шосето и затова сега можеше да увеличи скоростта. — Помниш ли как Джузепе лесничей го ухапа змия в долината на глиганите? Тъкмо прекопавал лозето си с мотиката, когато усойницата го ухапала. Помня го, сякаш бе вчера. Отрязаша му крака, за да не се разпространи змийската отрова по цялото му тяло.

— Не говори като някой идиот — сопна му се дядо. — Те му отрязаша крака, защото преди това някакъв глупак се опитал да махне змийската отрова, като разчовъркал ухапаното място с ръждясал нож. И карай по-бавно. Тези пътища са направени за мулета, а не за автомобили.

Шосето не беше тъй изровено колкото черния коларски път до селото, който бе толкова зле, че след всеки пороен дъжд работници

трябваше да чукат камъни от околността и да насипват ситно надробения чакъл, за да запълват коловозите и улеите, останали от затъналите в калта каруци. Но пътят се виеше точно до стръмния планински склон и сляпо следваше всяка извивка на урвите, като отстрани оставаше съвсем малко място, не повече от метър ширина, където да отбиеш колата, ако отсреща се зададе нещо. От другата страна беше стръмният склон. Но Ди Лучи умело взимаше завоите, без да намалява скоростта, затова майка ми и аз непрекъснато се клатушкахме наляво или надясно на задната седалка.

— За бога, Андо, не е нужно да ни претрепеш всичките на някой завой — сърдито изрече дядо. Ала Ди Лучи не намали скоростта, а само продължи още по-упорито да натиска клаксона с надеждата, че така ще успее да предупреди, че приближаваме далеч, преди да сме изскочили от поредния остър завой. Но веднъж едва не закачи с колата един селянин, подкарал мулето си, натоварено с наръч сено.

— Проклети селянци! — изруга той. — Повечето от тях никога не са виждали автомобил. — През задното стъкло успях да зърна как зашеметеният собственик на мулето ядосано размаха юмрук след нас.

Ди Лучи за миг се извърна към нас и набързо огледа задната седалка.

— Какъв цвят беше змията? — попита той задъхано.

— Зелена — отвърнах аз, без нито за миг да се замисля.

— Зелена? И ти ли я видя? Е, по-добре, че е била зелена, а не кафява. А от коя страна се появи? Отляво или отдясно?

Явно държеше да покаже колко много знае за змиите.

— Не ни занимавай с твоите суеверия — недоволно се намеси дядо. — Какво разбираш ти от змии?

— Както го казах преди малко, Джузепе лесничей...

— Не щем да слушаме твоята история за Джузепе лесничей — прекъсна го дядо ми.

— Е, щом е тъй, извинявай, ама аз само си помислих, че...

— Мисли си само за шофирането.

За миг Ди Лучи остана смълчан, като вложи цялата си енергия в натискането на спирачките, защото едно стадо овце приближаваше отстрани към шосето. Ръката му стисна клаксона. Профучахме покрай овцете точно когато овчарят диво размаха сопата си, за да изтласка

овците към планинския склон. Сега вече Ди Лучи бе готов да продължи с разпита.

— А къде точно те ухапа?

Майка ми въздъхна отегчено.

— Андо, нали чу какво казах само преди няколко минути. По глезена.

— Да, разбира се, по глезена, ама къде беше ти, когато тя те ухапа по глезена?

— Прекалено близко до змията.

— Извинявай, Кристина. Само те попитах за нещо съвсем просто.

— Прекалено много въпроси задаваш — обясни му мама. — На махленска клюкарка си заприличал. Това е от многото ти стоене в кръчмата, където само слушаш глупостите, които хората дърдорят.

— Е, може пък докторът да поиска да узнае нещо от всичко това. Какво ще правим, ако припаднеш, преди да се доберем до болницата? Джузепе лесничея...

— Извинявай, Андо, ама защо му е на доктора да знае къде съм била, когато змията ме е ухапала? — попита майка ми. В гласа ѝ се прокрадна раздражение. — Каква е разликата дали ме е ухапала в църквата или в обора?

За няколко мига Ди Лучи остана мълчалив, както правеше в кръчмата, когато пресмяташе на ум сметката на някои от посетителите.

— Значи си била в обора, така ли? — запитва той накрая.

— Е, добре, какво ако съм била там? Сега доволен ли си?

Сега Ди Лучи внезапно се успокои и дори изглеждаше зарадван, сякаш гневът на майка ми му бе дал някакво скрито предимство. За кратко остана замислен, само погледът му се рееше нейде далеч напред в долината, сякаш искаше да ни покаже, че всичко това въобще нямаше значение за него. Когато наближихме Рока Сека, той намали скоростта и превключи на първа, но зъбната предавка неприятно проскърца.

— И какво си правила в обора? — запитва той най-накрая.

— О, стига си подпитвал, Андо! — скастри го мама. — Какво може да прави човек в обора? Отидох да нахраня свинете!

Сега дядо ми, който като че ли обръщаше много повече внимание на шофирането на Ди Лучи, отколкото на разговора, извърна

глава към задната седалка.

— Аз пък си мислех, че сутринта си нахранила животните.

— Отидох само да проверя имат ли вода — нетърпеливо обясни мама. После извърна лице към прозореца на колата. — Тази сутрин не ми остана време да напълня коритата.

Такъв си е Антонио ди Лучи. Все гледа да не остане нищо неясно. Дали пък поназнайваше нещо за това, което бе станало в нашия обор? Или просто бе следвал селския си инстинкт, способен зад най-безобидното събитие да долови някакъв мрачен скандал? Във всеки случай той успя да хвърли камък във водата и да предизвика появата на смущение, което се изписа по лицето на майка ми, толкова спокойно дотогава. Именно това негово разкритие, което сега, по време на дългото ни пътуване изглеждаше съвсем незначително, щеше да му даде право най-малкото да претендира, че пръв е надушил нещо скрито. Нямаше съмнение, че след няколко седмици можеш да го видиш как се обляга на тезгяха в кръчмата си и шепне на някой от постоянните си клиенти:

— И тогава старецът се обърна към нея и рече: Ама нали си нахранила животните тази сутрин. Нахранила животните на сутринта. И тогава всичко се изяснява.

ТРЕТА ГЛАВА

Болницата в Рока Сека се намираше в покрайнините на града. Заради много високите си стени приличаше на средновековна крепост, но преди Втората световна война била използвана за сиропиталище. Влязохме през масивните предни врати в просторната приемна, където от всички посоки долитаха шепот и стенания. Навред бе пълно с хора, някои облеgnати по стените, други направо насядали по пода, макар че хич не бяха малко и онези, дето само кръстосваха неуморно напред-назад с изражения на призраци. Отдалеч им личеше, че бяха селяни, отдадени само на усилената работа на полето. Все пак неколцина от тях се бяха издокарали с празничните си дрехи, онези, които изваждаха от скриновете само за в неделя. Ала повечето си бяха с техните изпоцапани работни дрехи, измъчвани от превързаните си крайници или увредени вътрешности, което си проличаваше само по приглушените им стенания и преbledнелите им лица. Единствената светлина в помещението влизаше откъм двата високи, но възтесни прозорци на една от стените. От средата на високия таван висеше само една гола електрическа крушка, само че не светеше. Няколко бебета не спираха да реват, ала техният рев като че ли се потискаше от атмосферата на едва ли не религиозно благоговееене, царяща в залата. Изведнъж си припомних, че съм влязъл бос и само по потник. Веднага се засрамах, също като в кошмарните си сънища, в които кой знае защо се виждах съвсем гол в училището или в църквата.

В ъгъла на залата имаше малко бюро, зад което седеше една жена с униформа на медицинска сестра и касинка, отпусната на облегалката на стола си, докато усърдно се занимаваше с маникюра си. Ди Лучи, преизпълнен с усещането, че е важна персона, се втурна пред нас и се завтече към нея. Едва не се препъна в един мъж, който дремеше със затворени очи, протегнал превързания си крак на пода и свил ръце зад главата си като възглавница.

— Тази жена беше ухапана от змия — зае се да ѝ обяснява Ди Лучи. — Вижте колко е подут глезенът ѝ.

В залата надвисна тишина и поне дузина глави се извърнаха към майка ми. Една старица, цялата в черно, забързано се прекръсти и промърмори нещо. Дори и мъжът с превързания крак отвори очи и внезапно се понадигна, оглеждайки я с любопитство. Глезенът на мама вече се бе толкова подул, че бе заприличал на пъпеш. Сега едва пристъпваше, както братовчедка ми Мария — онази, дето накуцваше с единия си крак — като се облягаше на рамото ми за опора.

— Първо трябва да попълните един формуляр — рече жената зад бюрото.

Но сега към бюрото се приближи дядо ми.

— Колко ще трябва да чака, преди да я прегледа докторът? — сърдито заговори той и се подпря на бастуна си. — Измина вече цял час, откакто е ухапана.

Ди Лучи обаче ни бе довел удивително бързо — надали бяха изминали повече от десетина минути, откакто бяхме напуснали Вале дел Соле.

Жената зад бюрото имаше открито, приветливо лице като на дете. Очите ѝ бяха големи като кестени, а носът ѝ малък и леко вирнат. Но разтревоженият вид на моя дядо явно никак не я впечатли.

— Сам виждате колко е зает докторът днес — обясни тя и с кимване посочи към препълнената зала.

Ди Лучи бръкна в джоба на панталоните си и измъкна една банкнота, която побърза да свие на топка в шепата си. После дискретно пусна банкнотата на бюрото, като я подбутна с пръсти към жената. Тя отвори чекмеджето, изчака пръстите на Ди Лучи да довършат това, с което се бяха заели, после отново затвори чекмеджето с лакът. След това сви рамене.

— Ще видя какво мога да направя — промърмори тя.

— Идете там и намерете с майка ти къде да седнете — рече ми дядо. — Помогни ѝ да охлаби превръзката, после преброй до тридесет и отново я превържи.

Мама от известно време не бе продумала нито дума. Клепачите ѝ вече се бяха отпуснали и се поклащаше като Анджели Червения след бутилка вино. Докато се оглеждах, търсейки в залата място за сядане, мъжът с превързания крак ми махна с ръка да отида при него. Той се сви, пък и беше мършав, така че се освободи място до него, за да седне

и мама на пода. Вместо покана направи жест с ръка, сякаш забърсваш пода, но не успя да отстрани всичката мръсотия от мраморния под.

— Какъв цвят беше змията? — прошепна мъжът, когато се настанихме до него. Майка ми го изгледа сънено и не му отговори.

— Зелена — рекох му аз. Наоколо се разнесе одобрителен шепот.

— Зелена е добре — обяви мъжът. — Може би ще има късмет.

Той ми помогна да охлабя превръзката над глезена на мама, докато аз броях на ум до тридесет. Подуването вече се бе изкачило понагоре по крака ѝ, така че при повторното превързване моята риза се впи в плътта ѝ като канап около наденица.

— Ще се погрижиш ли за мен, Виторио? — промълви мама и се опита да разтегне устни в лека усмивка, но гласът ѝ прозвуча някак далечен и заглъхващ.

— Отровата се разпространява — прошепна ми мъжът над протегнатите нозе на майка ми, като се стараше да не надига глас, така че тя да не може да го чуе. После притисна пръст към главата си и го завъртя наляво-надясно. — Ще започне да действа върху мозъка.

Говореше ми тъй, както се говори на зрял човек, с нисък тон, поверително, привел преbledнялото си лице към моето.

— Но поне сега имаме медицина... докато в старите времена, ех, сбогом и край! Ще видиш, че ще се оправи, ама след като докторът я види. Най-лошо е, когато докторите нищо не могат да направят за теб, а само ти прочитат молитвата и те връщат у дома, като онзи там, дето е до вратата.

Той посочи с ръка мъжа с пригладена черна коса, настанен в един от малкото столове в залата, чиито ръце бяха целите в окървавени бинтове. Той бе кръстосал ръце пред гърдите си, сякаш бе дете, и само се поклащаше напред-назад, мърморейки нещо на себе си.

— Какво може сега да направи докторът за него? — продължи новият ми приятел. — Полицията го доведе преди по-малко от час. Сбил се със съседа си заради едно пиле. Съседът му измъкнал пушката си, започнала стрелба, викове и олелия и накрая... бум! И следващото, което видял, било как изстрелът отнесъл половината от ръката му. Хей така, за миг. И то заради едно пиле! А пък момчето до него, с превръзката върху окото... Ами някой от съучениците му решил, че било много забавно да го подразни, защото едното му око било зелено, а пък другото — кафяво. Наговорил разни глупости, че дяволът се

вселил в него и все в тоя дух. Тогава момчето не издържало, грабнало една пръчка и прас! С това искало да оправи работата. Да извадиш собственото си око! Бог да ни е на помощ на всички нас!

Около входа внезапно настана някаква суетня. Една млада жена, водена от слаба по-възрастна жена в черни дрехи, се превиваше от болка в корема. Докато пристъпваше вътре, снагата ѝ се тресеше от конвулсии. Започна да повръща. От устните ѝ бликна и се изля по пода зеленикаво-синкава течност, та дори оплиска хората наоколо. Сестрата зад бюрото за приемане на пациенти вдигна очи от формулярите, които още попълваше заедно с дядо ми и Ди Лучи, и сбърчи нос от отвращение.

— Беатриче! — провикна се тя. Никой не очакваше, че е способна да изтръгне толкова силен вик от слабата си шия. — Донеси кофа! И парцал!

След секунди друга сестра, с изпоцапана и накриво закопчана престилка, изскочи от коридора и веднага се зае да бърше повърнатото от пода. Междувременно младата жена се бе облегнала безпомощно до стената, а нейната по-възрастна спътница се присъедини към дядо ми и Ди Лучи пред бюрото за приемане на пациенти, за да се впусне в продължителна и страстна молба, съпроводена с много хленчене.

— Умолявам ви, госпожо, от сърце ви се моля, дъщеря ми умира. Само тя ми е останала на този свят, всички останали са вече мъртви... ох, проклетие е това, така ще ви кажа, та затова докторът трябва веднага да я види...

— Съжалявам, госпожо — прекъсна я Ди Лучи, — но дъщерята на този мъж бе ухапана от змия...

Ала жената въобще не го удостои с поглед.

— Толкова сте алчни! Проклети да сте — изкрещя тя и заплака тъй горчиво и сърцераздирателно, като че ли бе на погребение. Плачът ѝ отекна в цялата зала и принуди всички ние да се почувстваме неудобно — дори и тези, които бяха най-зле, за кратко забравиха за своите болки и грижи, дори като че ли се зарадваха, че се намери повод да се отърсят за миг от тях. „Бедната жена“, зашепнаха те и дори мъжът с окървавената превръзка за броени минути престана да мърмори под носа си, а само поклащаше тъжно глава. Непознатата се вайкаше също както баба ми, когато дядо ми по бащина линия, Виторио Иночене, на когото съм кръстен, се строполи мъртъв на пода

в кухнята навръх празника Сан Джузепе. Същите разтърсващи стонове, идващи като че ли от дъното на човешката душа, разкриващи цялото страдание и нещастие, натрупвано там с години. Дядо ми беше мрачен, дори неприятен човек, вечно сърдит за нещо — от онези, които сякаш само чакат повод да избухнат. И макар че много бе привързан към баба, когато се ядосваше, тя се вцепеняваше от буйния изблик на гнева като заключено в клетка животно. И макар дядо да умря тъкмо когато бе надигнал в кухнята ръжена срещу нея, за да я халоса по ръката, тя продължаваше да жали за него, като че ли неговата смърт бе най-голямото унижение, което той можеше да ѝ нанесе. За мен смъртта на моя дядо беше едва ли не някакво чудо, Божие възмездие — нали в един миг се нахвърли със зачервено от гняв лице върху моята баба, обаче в следващия вече лежеше мъртвешки блед на пода, а гневът му изведнъж се бе изпарил като по чудо. Вцепенен като паднал могъщ дънер, с очи широко изцъклени от безкрайната изненада. Гневът му се бе изпарил като дим от кухнята. Дотогава на мен поне неговият гняв вечно ми напомняше за някаква стихия, за която няма граници, която може само да нараства, докато не помете всичко наоколо. В онзи паметен следобед гневът му пламна най-внезапно, като подпалена пламнала слама, когато чичо ми Паскуале заговори за баща ми.

— Марио се оказа единственият по-умен сред нас — изрече чичо ми наред разговора с чичо Умберто за реколтата. — Докато ние останалите ще се бъхтим като роби тук до края на дните си.

Макар чичо ми да се облегна лениво назад в стола си, докато изричаше всичко това, след което отместил чинията си настрана и кръстосал ръце върху корема си, сякаш искаше нагледно да ни покаже, че хич не се чувства като нечий роб, че всичко това е било само една шега, дядо ми внезапно изригна в страховит изблик на гняв:

— Не ти стигна яденето, а? Нали винаги имаш достатъчно ядене на трапезата?

След което баба, заедно с всичките мои лели, се впусна да го успокоява, което обаче май още повече го вбеси, наливайки масло в огъня, та той реши да се възползва от случая да докаже правотата си, твърдо решен никому да не позволява да се изпречва на пътя му.

— Марио това, Марио онова... ама ето той вече бил пуснал корени в Америка и всички ние ще повлечем крак след него! А добро

ли е, според теб, да се опълчва той на баща си? И няма си мислиш, че там той живее царски? Ще ти река аз на теб къде се е свил той — в един кокошарник, в един кафез! В един проклет пилешки кафез, за бога! А в същото време остави жена си да си развява полите наляво и надясно като някоя уличница!

Усетих как тялото на мама до мен внезапно се вцепени, как тя цялата настръхна. Но точно тогава баба ми му възрази или просто извика нещо, при което дядо рипна от стола и се пресегна към ръжена. Ала само след миг челюстта му увисна, сякаш нечий невидим юмрук го бе халосал с все сила и от удара той се бе строполил мъртъв. Зарадвах се, като го видях да лежи неподвижен на кухненския под... или поне се радвах, докато баба ми не започна да го оплаква и тогава разбрах, че смъртта трябва да е нещо ужасно, много по-страшно дори от гнева на дядо. Така и не разбрах защо трябва да бъде така: толкова често мрат хора, дори и във Вале дел Соле. Не се минава месец без някоя погребална процесия да не се проточи по улица „Сан Джузепе“ надолу към гробищата, но в крайна сметка май нищо не се променя.

Но сега, както си седях върху студения под в болницата, загледан в жената в черно, която сега се обясняваше нещо с медицинската сестра — рецепционистката, дежуреща зад бюрото в ъгъла — внезапно се почувствах като ударен от същия як юмрук, който се бе стоварил върху челюстта на дядо в онзи следобед. Сякаш някакъв силен вятър изведнъж ме връхлетя, та ме обзе една ужасяващо тревожна мисъл, внезапно изскочила като мехур с въздух от дъното на някой вир: че могат да умрат дори и такива адски важни за мен хора като майка ми примерно. Веднага се извърнах към нея и още повече се подплаших, че тъкмо това се бе случило, защото очите ѝ бяха затворени, а челюстта ѝ провиснала и устата ѝ полуразтворена, също както на дядо ми, когато умря.

— Умря! — неистово изкрещях аз. — Мама умря!

Сега вниманието на всички присъстващи се отклони от жената в черно и се пренасочи към майка ми. Ди Лучи разблъска тълпата и енергично си проправи път към нас.

— Дръпни се настрана! — извика той. — Стой настрана! Исусе и Дева Марийо! — Когато стигна до нас, той се хвърли напред и силно цапардоса мама по бузата, но в резултат само главата ѝ отхвъркна на една страна — челюстта ѝ не се прибра, а клепачите ѝ останаха

склопени. Накрая дядо застана до Ди Лучи и с тревожна гримаса побърза да поеме в дланта си китката на мама. Зяпачите около нас протегнаха шии, за да виждат по-добре какво става. Наоколо надвисна мъртвешка тишина. Но накрая дядо ми махна с ръка и уморено изрече.

— Изпаднала е в несвяст. Всички да се отдръпнат, за да има повече място за нея, та да си поеме дъх.

Тълпата за миг не помръдна, шиите на хората бяха все така протегнати, но накрая дядо ми повтори настоятелно нареждането си и хората бавно заотстъпваха, въздишайки с облекчение и мърморейки под носа си благопожелания.

От близкия коридор отекнаха стъпки и всички глави отново се извърнаха, но този път към коридора, за да не пропуснат дългоочакваната поява на доктора. От мястото, където се намирах, той ми се стори висок почти до тавана — висок, слаб мъж с остри черти, със старателно пригладена назад черна коса, в която нямаше косъм, който да не беше на мястото си. Носеше дълга, безупречно чиста бяла престилка, а обувките му бяха полирани до блясък, дотам, че дори можеше да се огледаш в тях. Щом влезе в залата, огледа всички нас през малките си очила с телени рамки, след което се обърна към сестрата, дежуреща на рецепцията.

— Кой е следващият? — попита той на изискан италиански. Но мъжът с превързания крак изпревари сестрата и властно се намеси, посочвайки с ръка към майка ми. — Вземете госпожата. — Останалите посетители в залата промърмориха нещо одобрително.

— Тя беше ухапана от змия — добави Ди Лучи, отново възприел обичайния си авторитетен тон. — А сега е в шок.

Докторът сведе поглед към майка ми и се намръщи.

— Добре тогава — изрече той, след което се провикна към коридора: — Беатриче? Донеси носилката!

Беатриче забързано притича от коридора.

— Ама, докторе, всички носилки са заети — обясни му тя.

— А какво ще кажеш за тази? — Докторът посочи с ръка към една носилка, която едва се забелязваше от мястото, където бях застанал, понеже бе чак в дъното на коридора. Обаче въпросната носилка се оказа заета — върху нея бе метнат чаршаф, под който се долавяха очертанията на нечий нос, корем, колена и обувки.

— Някой да го смъкне на пода — нареди докторът. — Той повече не се нуждае от нечие внимание.

Нервна тръпка обходи залата, ала никой не помръдна, за да отиде в коридора и да смъкне трупа от носилката. Накрая мъжът с превързания крак се надигна и закуцука нататък по коридора.

— Е — провикна се той, — няма ли някой да ми се притече на помощ?

— Иди да му помогнеш — обърна се дядо ми към Ди Лучи.

— Аз ли? — удиви се Ди Лучи. — Ама там има мъртвец!

— Щом е мъртъв, няма да се оплаква — спокойно му отвърна дядо.

С мърморене и е недоволна гримаса Ди Лучи повдигна единия край на трупа от носилката, докато другият мъж — онзи с превързания крак — го вдигна от другия край. За миг тялото се прегъна в средата, но после отново се изпъна, когато двамата мъже го положиха на пода, след което го отместиха и подравниха до стената, като че ли бе греда за строеж. Ди Лучи протегна ръка, за да оправи педантично някаква гънка на чаршафа и изпод него се показа една бледа ръка.

— Хайде, Андо! — натъртено го подкани дядо ми. — Остави го!

Майка ми също бе превита на две, когато те я повдигнаха, за да я понесат като чувал с жито към носилката. Ди Лучи, който я придържаше откъм краката, се опита да подпъхне едната си ръка под тялото ѝ, за да може със свободната си ръка да я придържа откъм гърба, но веднага се изчерви, когато ръката му се озова под роклята ѝ. Силно засрамен, той побърза да издърпа ръката си.

— Е, сега можете да се възползвате от състоянието ѝ — отбеляза докторът и се усмихна някак си странно, сякаш на майка ми въобще не ѝ бе прилошало, а само бе заспала. — Защото после няма да ви позволи това.

Когато най-сетне настаниха майка ми на носилката, Бетриче я покри с едно одеяло и затласка носилката нататък по дългия болничен коридор. Докторът огледа набърже за последен път приемната, след което последва Беатриче и носилката. Ехото от стъпките му по мраморния под отекваше още дълго след като силуетът му се скри надолу в полумрачния коридор.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Майка ми преживя ухапването от змията. На следващия ден Ди Лучи ни отведе в болницата нас двамата — дядо ми и мен, за да се видим с нея. Бяха я преместили в по-просторното болнично отделение на втори етаж, само с тридесетина легла. Всичките те бяха заети с отслабнали, посърнали, тежко болни жени, чиито стонове и оплаквания запълваха стаята като полъх на вятър. Майка ми, облегната на възглавницата, се открояваше като цвете сред някакъв унил пейзаж, защото нормалният цвят на лицето ѝ се бе възвърнал, а косата ѝ се стелеше дълга и лъскава по раменете ѝ.

— Значи ще ме оставиш да спя с всичките тези старици — въздъхна тя, когато ме притегли към себе си, — докато ти ще обикаляш навън като дявол? Научи ли си поне уроците?

— Кога ще се прибереш у дома?

— Ако зависеше от мен, още сега щях да се върна у дома. Тук правят доматения сок от вода и остаряла кръв. Взимат ти кръвта от ръката на сутринта, а следобед ти я връщат чрез храната.

От двете страни на леглото на мама лежаха две старици с посивели сбръчкани лица. Едната се бе отдала само на молитви — пръстите ѝ не се отделяха от молитвената броеница. Другата пък лежеше със затворени очи и наполовина отворена уста. Край нейното легло се виждаше метална стойка със закрепена към нея пластмасово шише и тръбичка от дъното му, стигаща до ръката на болната жена.

— Мамо, защо тази жена има онова нещо на ръката си? — прошепнах аз.

— Защото тя умира — обясни майка ми. — Всички в тази стая, освен мен, са оставени да умрат.

Този следобед, докато прибирах овцете в обора след прибирането им от полето, намерих очила с тъмни стъкла, изпуснати от някого в тревата. Взех ги със себе си при посещението в болницата и нагласих край ушите си тънките рамки, след което се огледах в огледалото на стената в болничната стая, в която мама лежеше. Приличах на малък

войник, защото обикновено именно войниците носеха тъмни очила, като очилата на някои от тях дори бяха огледални отвън, така че можеше да се огледаш в тях, въпреки че винаги се виждаш с умален и изкривен образ.

Преди около година, когато майка ми ме заведе долу до реката, бях намерил други очила с тъмни стъкла. Беше през пролетта, тъкмо бе спрял дъждът. Склоновете на дола, в който течеше реката, бяха скрити от гъстата зеленина, а въздухът бе тъй чист и свеж, че сякаш целият свят се отразяваше в тъмните очила. Дърветата и скалите се очертаваха съвсем ясно на фона на небето и склона на дола. Майка ми и аз нагазихме в придошлата от дъждовете река, но не смеехме да се отдалечаваме от брега. Подгъвът на роклята на мама се намокри и платът прилепна към бедрата ѝ, прозиращи през него. После се прехвърлихме на отсрещния бряг по моста от нахвърляни едри камъни. Мама ме поведе надолу по пътя, виещ се между коритото на реката и стръмния склон. Скоро стигнахме до една голяма пролука в, трудно забелязваща се в мрачния склон. Беше така равно оформена, че нищо чудно да бе дело на човешки ръце. От мрачината излизаше малък поток, виещ се като червей по планинския склон, забързан да се влее в реката.

— Това е топъл извор — обясни ми мама. — Тази топла вода извира от земята. Когато бях момиче, често идвах тук.

— А как се стопля тази вода?

— Не зная. Може би дяволът я сгрива.

В пролуката, приличаща на пещера, въздухът беше застоял, поточно спарен и някак си по-особен. След тясната песъчлива ивица следваше широк вир. В средата му горещата вода бълбукаше като вряла, но когато потопих ръката си в нея, водата ми се стори приятно топла — също като водата, която мама ми стопляше в банята за къпането през зимата. В дъното на пещерата, скрити в сенките, от тавана висяха някакви форми, остри като зъби, а от пода се издигаха сребристи колони. Мама и аз се къпехме във вира, като мама оставяше роклята ѝ да се свлече на дъното на вира и за миг се изправяше съвсем гола, с гладка кожа, с тънка и стройна снага, сякаш току-що бе смъкнала горния овехтял слой от кожата си, преди да се потопи във водата край мен.

Мама ми призна, че никой освен нея не знаел за тази пещера. Само че когато излязохме от водата и се заехме с обличането, аз зърнах затъкнати в една цепнатина между крайречните камъни едни очила с тъмни стъкла, едното от които бе счупено.

— Мога ли да ги взема? — попитах я аз.

Мама обаче веднага ги грабна от ръката ми.

— Не виждаш ли, че са счупени? Пък и са прекалено големи за теб. А на всичкото отгоре не е добре за очите ти да гледаш с тях. — На връщане, по пътя за къщи, тя запрати очилата в реката.

Очилата, които сега бях намерил, бяха здрави и ми разкриваха един много интересен свят, целия оцветен в синкаво-зеленикаво, когато се показах с тях на балкона пред мамината стая. Но вместо да се замисля дали да се поразходя с тях из селото или поне да ги покажа на моя приятел Фабрицио, аз ги скрих под дюшека, като че ли бяха нещо много опасно. На сутринта ги намерих смазани от пружините на леглото. Дори по пода имаше разпръснати късчета тъмно стъкло. Внимателно ги събрах в носната си кърпа и заедно с огънатата рамка ги взех със себе си, когато ме изпратиха на пасището да пазя овцете. Щом стигнах дотам, затворих очи и със залитане и криволичене изминах сто крачки на зигзаг, след което коленичих, все още със затворени очи и на сляпо, с голи ръце, изкопах в пръстта дупка, която — пипнешком поне — ми се стори достатъчно дълбока. Зарових в нея останките от счупените очила, после изминах още петстотин крачки на зигзаг, криволичейки със затворени очи, така че когато най-последно престанах да жумя, за нищо на света не бих могъл да кажа къде точно съм заровил очилата. Не се съмнявах, че никой друг не би могъл да ги намери.

Майка ми остана в болницата три дни. Когато Ди Лучи и дядо ми я доведоха у дома, върху покрива на колата на Ди Лучи — онзи очукан оранжев фиат „Чинкученто“, за който вече стана дума — се клатушкаше един матрак. От каменната пейка пред дома на дядо ми видях как дребният фиат с грохот се затъркаля надолу по стръмнината от шосето сред облак от прах. Матракът на покрива на колата застрашително се килна на една страна и въжетата, които го крепяха, се опънаха до скъсване.

— Господин Виторио Иноченте — заяви майка ми и се настани до мен на пейката, след като автомобилът залитна напред, преди да

спре. Тя с нищо не се издаде и аз не проумявах какво бе намислила. Разбрах само, че сега изглеждаше много по-сериозна от обичайното. На всичкото отгоре бе привързала косата си назад на кок, което също никак не бе характерно за нея. — Папа Иночене, глава на Ватикана и на римокатолическата църква. Как сте? Научи ли папата уроците си по математика?

— Вече не ми се иска да бъда папа — рекох ѝ аз. — Искам да бъда Исус Христос.

Мама се засмя.

— Късно е вече за това. Когато ангелът слезе от небето, майка ти вече беше в леглото със св. Йосиф.

— Така ли трябва да говориш със сина си — обади се Ди Лучи, докато смъкваше матрака от покрива на своя автомобил. Но в тона му сега се долавяше нравоучителна нотка, по-силна от обикновената за него. Липсваше желанието да оправдава постъпките на майка ми, което обичайно винаги проличаваше, когато разговаряше с нея. Ето защо майка ми му отвърна раздразнено, до което тя също толкова рядко прибегваше:

— Е, всички знаем как учиш децата си — да мамят селяните с по петдесет грама на всеки килограм сол.

Дядо ми с подпиране на бастуна си заобиколи задната част на автомобила и с пъшкане се отпусна до мен на каменната пейка. Изплю се на тротоара и слюнката му заблестя на слънцето като очила с черни стъкла. Погледна към шосето.

— Андо, виж дали може да се намери някой да ни помогне да смъкнем матрака.

— Мамо — прошепнах аз, — за кого е този матрак?

— Питай дядо си — отвърна ми мама и сви рамене. — Той го купи.

— За теб е — обясни ми дядо ми. Гласът му бе напрегнат и пресъхнал. — Следващият месец ставаш на седем години. Крайно време е да престанеш да спиш в леглото на майка си.

Фабричен матрак — това беше изключително рядко срещана стока във Вале дел Соле. Обикновено леглата в нашето село бяха ръчна изработка на селските стопанки — от грубо конопено платно, като ги натъпкваха със слама. Дори и вълненият дюшек, на който аз и мама спяхме, беше натъпкан с остриганата от овцете вълна преди доста

години. Мама ми разказа, че този матрак послужил като брачно ложе за нея и баща ми. Но според разбиранията на хората от нашето село ние бяхме заможни — разполагахме с паричните преводи, изпращани от баща ми, както и с пенсията и рентите на дядо, което за изхранването на нас тримата — дядо, мама и аз — беше предостатъчно. Свидетелство за богатството ни бе и този матрак, който сега дядо ми бе купил за мен от Рока Сека, вместо да вземе някой дюшек, домашно изработен в селото ни.

Но аз не исках да имам нещо общо с това легло. През целия този тъй дълъг ден, докато майка ми приготвяше мястото за новото ми легло до нейното в прашната стая, с много паяжини по тавана и стените — дотогава това място си стоеше неизползвано — аз се питах какво ли значение ще имат за мен тези неочаквани промени.

— Ако баща ти сега не беше в Америка, а у дома, той нямаше да те остави да спиш с майка ти — каза ми Фабрицио веднъж по време на нашите скитания по склоновете на планината, където тайно си запалвахме по някоя открадната цигара. — Той сигурно щеше да поиска да прави онази работа, от която накрая се получават бебетата. Също както е при козите. — И той свиваше на кръг палеца и показалеца на едната си ръка и промушваше напред-назад през този кръг някой от пръстите на другата си ръка.

Накрая реших, че баща ми е главният виновник, за да бъде прогонен от майчиното ми легло. Той, баща ми, като че ли по някакъв странен начин успяваше да насочва моя живот и да следи всичко, което се случваше с мен, въпреки че сега се намираше на другия край на света. Не е учудващо, че той притежаваше тази мощ, понеже в моите представи баща ми беше като някакъв фантом, като някакъв дух с неясни очертания, със смътно присъствие, което само от време на време придобиваше човешка форма, след което много скоро отново изчезваше нейде, магически замъглявайки очертанията си и присъствието си. Майка ми веднъж се поотпусна и ми разказа как се запознала с него — това, според думите ѝ, се случило на празника на Сан Джузепе в Кастилучи. Той бил в отпуск, защото по онова време отбивал военната си служба в казармата. Затова и бил облечен с униформата си в цвят каки; на главата си носел войнишкото си кепе; така че съвсем разбираемо присъстващите там жени всячески се опитвали да привлекат вниманието му.

— Но понеже аз пък тогава въобще не му обръщах внимание, именно мен той най-напред покани на танц. И така ние затанцувахме тарантела, той се завърташе около мен като дявол, изпотен като свиня, когато аз чух едно „Ззззуп“ и баща ти почервения като домати. Беше си разпрал панталоните отзад, точно през средата.

Но всеки път, когато мислено се опитвах да си представя образа на баща си, танцуващ тарантела във военната си униформа, с войнишкото кепе на главата, цялата тази гледка се замъгляваше пред очите ми както при маранята в някое горещо лятно пладнe, отказвайки да приеме по-ясни очертания. А може би се дължеше и на това, че нито имахме негови фотографии в къщата, нито пък майка ми беше ми разказвала нещо по-подробно за него. Понякога дори си представях, че той въобще нямаше лице, а просто една тънеща в сенките празнота, позволяваща му да се укрива от света като зад воал.

Единствената надеждна връзка с баща ми засега бяха писмата, които той изпращаше на майка ми почти всеки месец, само че тя нямаше навик да ми чете откъси от тях. Все пак един път успях да измъкна от огнището недоизгоряло парче от поредното писмо на баща ми до майка ми. Тайно занесох този къс почерняла по краищата хартия чак на пасището, ала нищо не успях да разгадая заради разкривения почерк на баща ми. Е, за кратко поне успях да се сдобия с някакви откъслечни сведения по време на посещенията, с които ние удостоивахме неговия род в Кастилучи, но с тях не се виждахме откакто другият ми дядо умря. По време на опелото леля ми Тереза, най-младата сестра на баща ми, ми намигна от седалката си на отсрещната страна отвъд централната пътека в църквата. След това пък чичо Паскуале се приближи към нас, стискайки шапката си в ръка, и каза нещо, което накара майка ми да се усмихне. Но всичките други роднини на баща ми се отдръпнаха от нас, искам да река, че ни обърнаха гръб и започнаха да се държат много студено, така че ние избързахме да се приберем във Вале дел Соле, без да останем за погребението.

Понякога обаче образът на баща ми се появяваше в паметта ми, изплувал като фрагмент от сън. Виждах едно красиво лице на добре сложен мъж, седнал край масата, с къса черна коса, пригладена назад. Лицето му сега се очертаваше по-ясно във видението ми — с изсечени черти, но сгърчено, дори изкривено от силен гняв. Навярно този

спомен се е запечатал в паметта ми от времето, когато още живеехме при неговите родители в Кастилучи, защото в същото видение съзирах и лицата на баба си и дядо си по бащина линия — приседнали, мълчаливи, със сведени глави, край гаснещия огън в огнището, докато мракът наоколо бавно се сгъстяваше. Видях също как баща ми грабна нещо от масата, може би чиния или чаша, за да я запрати с все сила към ъгъла, където седеше майка ми, отдалечена от баща ми и обгърната от сянката. Видях още как дядо ми и баба ми изведнъж рязко рипнаха от столовете си, видях и как мама внезапно политна назад като ударена, изкривила устни в безмълвен ужас, когато запратената от татко по нея вещ — чиния или чаша — профуча на сантиметри от лицето ѝ. Все пак споменът за тази драматична случка е доста замъглен в спомените ми, изтласкан на заден план от други възпоменания, така че дори не мога да се закълна дали наистина всичко това се е случило някъде в ранното ми детство. И дали този мъж, когото виждам в опитите си да си припомня събитията от тогава, действително е бил моят баща или е просто някой мъж, за когото аз си въобразявам, че е баща ми. Но на едната си буза майка ми и до днес има малък, едва забележим белег, може би по-скоро лека вдлъбнатина на кожата, под формата на дребен разкривен кръст.

Моят нов матрак замени стария, онзи вълнения, останал още от детството на майка ми, целия пълен с дървеници и вонящ на мухъл. Нашите нагласиха новия матрак върху изкривената от годините дървена рамка, придържаща дървените пружиниращи табли. Само че тези табли бяха прекалено едри за матрака и стърчаха на тридесетина сантиметра от двете страни, така че моите чаршафи и одеяла се подаваха навън като криле на птица. Освен леглото в стаята имаше само един плетен стол от ракията, върху който просвах дрехите си преди лягане. Имаше и едно нощно шкафче до леглото за свещ или лампа. Майка ми беше обрала паяжините от ъглите на тавана. От години никой не бе използвал тази стая, може би защото къщата е била построена преди петдесетина години или даже повече, с парите, които моят прадядо изпратил от Америка, където бил на гурбет.

Родът на моя дядо по майчина линия никога не е бил толкова многоброен, че да напълни цялата къща, защото баба ми изгубила първите си две деца от някакви болести, преди да умре самата тя при раждането на третото си дете — моят майка. Това бе стая без история.

Никога няма да забравя първата нощ, която прекарах там, лежащ неподвижно в новото си легло, но буден, целият нащрек, изплашен от самотата и още повече, струваше ми се, че дори въздухът в стаята ме задушаваше като покров, плътно притискащ се към гърдите ми.

Стаята на майка ми, с голямото легло с метална рамка и високи табли, със снимките по стените, на една от които се виждаше майка ми с роклята за първото ѝ причастие, пожълтяла от времето, както и още една нейна фотография и още една с някаква нейна съученичка пред фасадата на прогимназията в Рока Сека, беше топла и ми действаше успокояващо, може би защото винаги бе изпълнена с аромата на мама, с парфюма, който тя понякога си капваше по ръцете и врата си — най-вече в неделя или когато щеше да излиза за пазаруване, обогатена и със спомените от годините, в които аз още спях с нея, стотиците пъти, когато бях чувствал прегръдката ѝ в леглото, докато лежах до нея в просъница.

Но в стаята на моята майка витаеха и призраци — през войната двама германски войници преспали тук за по една нощ. Моят дядо ми бе показвал дупката в стената, останала откакто единият от тях застрелял един паяк с пистолета си.

— Тогава изстрелът се чул чак в Капракота — обясни ми той. — Но когато изтичах до стаята да видя какво става, двамата войници се търкаляха в леглото и се смееха като побъркани. „Току-що убих един паяк!“, извика единият, сякаш бе извършил най-славния подвиг на света. Тогава заключих майка ти в обора.

Само че по-късно мама ми разказа, че се разхождала с войниците до пасището, когато те дошли до обора, за да се изпикаят.

Когато нощем лежах в стаята на мама, понякога сякаш виждах привиденията на тези войници да надничат през тюлените завеси на вратите към балкона, със стиснати между устните цигари. Чувах как вятърът поклащаше дулата на оръжията им, потракващи при ударите по парапета на балкона. А сега, настанен толкова неудобно в новото легло, с което още не бях свикнал, аз се опитвах да не лягам на лявата си страна, защото това не ми носеше добър късмет. Чух шляпането от сандалите на мама по стъпалата, чух също и как тя отвори и затвори вратата, чух и изскърцването на пружините на леглото ѝ. И тъкмо бях започнал да се унасям в сън, когато отново дочух познатото стържене на метал в метал, което намразих през тази нощ, защото бях оставил

майка си сама, като някаква плячка на сенките. Вятърът продължаваше да връхлита върху вратите към балкона, за да се прокрадва чак до стола край леглото ми. „Горкото дете“, нашепваше ми той, „бедничкият“. Но приглушеното мърморене на войниците отново достигна до слуха ми, когато те се спряха на балкона пред стаята на майка ми, за да разговарят за нещо, като нагласиха пушките на раменете си. Сините им очи светнаха като пламъци в тъмнината, преди да влязат в стаята на мама.

— Време е да си тръгваме — казаха те и майка ми отвори очи и внимателно отметна завивките си. Тя се оказа напълно облечена. Явно ги бе очаквала. Безшумно ги последва навън — излезе от стаята си и слезе по стъпалата. Край предната порта те се спряха за малко, докато единият от двамата войници запали цигара. После един по един се изнизиха навън в нощта през откренатата порта. Поеха към шосето, като майка ми вървеше между двамата войника със своята бавна и предпазлива, но гъвкава походка, докато аз, прикован към моето легло с криле от двете страни, ги наблюдавах отгоре. Никой нищо повече не продума. Още дълго така те се отдалечаваха в нощта, като се чуваше само тътренето на ботушите им по сухата земя. Накрая вече не можех да различавам силуетите им в мрака. Виждах само блещукането на цигарата на единия от войниците.

ПЕТА ГЛАВА

В неделя бе празникът на Сан Камило де Лелис^[1]. За този местен светец се разказваше, че някога изцелил един хром нещастник на върха на планината Коле де Санти. В негова чест нашата църква свика енорияшите на специална служба за събиране на помощи за болницата в Рока Сека. Историята за делото на Сан Камило ни разказа нашата учителка, за която светците не бяха само образи от едно митическо минало, а по-скоро вечни примери за подражание и в същото време личности, на които са били присъщи и напълно светски черти, но са били способни да вършат чудеса дори в ежедневието. „Кой знае — каза ни тя веднъж, — дали и сега сред нас няма някой бъдещ светец?“

Когато още бил много млад, той се прочул като непоносим побойник и грубиян. Всяка вечер се напивал и после се впускарал в улични сбивания. Бил много висок, истински гигант, но няма значение колко си едър, защото Господ винаги може да те принуди да си плащаш за греховете.

И така един ден се стигнало дотам, че Сан Камило трябвало да плати за греховете си. Както винаги, той пианствал в някаква кръчма и играел хазарт с едни крадци, обаче не подозирал, че Господ изпратил тези крадци, за да му дадат урок. Губел всеки път, когато залагал. Но винаги удвоявал залога с надеждата да обърне хода на играта. Само че към края на нощта той изгубил всичките си пари. Последното, което му останало, било едно златно разпятие, дадено му от майка му за първото му причастие. Когато и него проиграл, крадците го стиснали за врата и го изхвърлили на улицата.

В същата нощ той поел пеша към дома на родителите си в Бокчианико с надеждата да изпроси от тях малко пари. Ала щом се замислил за всичко, което родителите му дотогава били сторили за него и че нищо добро досега от него не видели, а след туй си спомнил как пропилял всичко на комар, дори и скъпоценното златно разпятие, идело му в земята да потъне от срам. И понеже Господ можел да надниква в сърцето му и да се убеди, че Сан Камило усвоил

преподадения му урок. Той изпратил една ярка светлина да грее в небето — знак за Сан Камило, че греховете му били опростени.

Преди да чуя тези разкази от нашата учителка, аз много не се бях замислял за религията. Със сигурност може да се каже, че майка ми не се интересуваше от религиозните теми, макар че всяка неделя посещаваше църковната служба заедно с мен и дядо ми. Сядахме на предната скамейка, винаги запазена за нас заради видното положение на дядо, но макар доста бързо да научих наизуст всичките латински фрази и да ги повтарях усърдно на глас — както ни бе учила учителката, майка ми нито веднъж не помръдна устни.

— Аз ги повтарям мислено, в главата си — обясни ми веднъж тя. — Бог може да чете мислите ти.

Поне дядо ми пееше химните, а гласът му се извисяваше над гласовете на останалите богомолци. Само че звучеше като оплаквателните напеви на жените по погребенията, макар изражението на лицето му да си оставаше все така строго и сериозно. Всъщност обаче той възприемаше скептично религията.

— Моят дядо имаше навика да чете откъси от Библията — споделял той, което именно още повече спомогна да загуби разсъдъка си. Преди да умре, разправяше, че видял как ангелите се спуснали от облаците, за да го отведат на небето. И такива работи се случват на този свят.

Но разказите на нашата учителка за житията на светците ми подеждаха като еликсир. Учителката ме бе нарочила за лошо момче — вярваше, че в мен се е вселил дяволът заради цигарите, които тайно пушех, а също и за бягствата ми от учебните часове. Само че ако дяволът наистина се бе вселил в мен — а аз бях твърдо убеден, че бе точно така — той би трябвало да го е сторил въпреки най-добрите ми намерения; заради бягствата от часовете трябваше упорито да се опитвам да се преборя с него, като избирам по-малката от двете злини.

— Трябва да признаваш прегрешенията си пред свещеника — поучаваше ме учителката, докато ни обясняваше кои грехове е редно да споделяме при всяка изповед, — дори ако само си се показал пред други хора по бельо или гол.

Така се стигна дотам, че винаги когато минавах покрай учителката по пътя за училището — което нямаше как да избягна, понеже всяка сутрин тя ни посрещаше на училищната врата. По

лицето ѝ ясно се четеше какво място заемаше всеки от нас в сърцето ѝ, защото тя се усмихваше на добрите деца и се мръщеше на лошите. Та точно при поредното преминаване покрай смръщената учителка аз внезапно си я представих пак така изправена, само че чисто гола, кръстосала едрите си ръце под масивните си розови гърди, с една черна подутина, пулсираща като сърце между бедрата ѝ. Това видение, което колкото по-упорито се опитвах да прогоня, толкова по-здро се набиваше в главата ми, ме изпълваше едновременно с възбуда и ужас. Трябваше да си плащам за този грях с по десет молитви пред Дева Мария ежеседмично, шепнех ги скришом, докато седях до майка си по време на неделната проповед. Всеки път, когато Фабрицио задигаше по няколко цигари от баща си и ме причакваше, преди да отида до училището, аз се измъквах заедно с него към върха на Коле ди Папа, за да прекарам още един ден, посветен на видението, с ужасяващата голота на учителката.

Църквата във Вале дел Соле, с нейните високи варосани стени, бяла камбанария и заострен връх, се извисяваше над селото от склона, в чието подножие се бе сгушила малката кръчма на Ди Лучи. Сянката на камбанарията ежедневно падаше върху площада с изместването на слънцето като голяма часовникова стрелка. В деня на празника на Сан Камило майка ми, дядо ми и аз отидохме заедно до църквата и както винаги, минахме по пътя зад кръчмата на Ди Лучи в стремежа ни да избегнем стъпалата откъм площада заради болките в крака на дядо ми. Вътре в църквата хората посрещнаха с обикновени кимвания дядо ми, както винаги ставаше. Но макар църквата да се оказа препълнена още преди началото на службата дотолкова, че неколцина от богомолците бяха принудени да останат правостоящи до входа, местата на скамейката до майка ми останаха незаети. Свещеникът — падре Николо или както всички го наричаха Копача на лозето, защото с това навремето си изкарвал прехраната неговият дядо, — прочете проповед за Сан Камило и как той помагал на болните. Но към края на проповедта той неусетно премина от Сан Камило към един мъж, наречен Данаил — единственият, който успял да изтълкува написаното от Господ на стената. Аз обаче не успях да разбера на какво искаше да ни научи той. Все пак тази история ме подтикна отново да се замисля за баща ми, както и за странния му маниер на писане на писма до майка ми. Накрая, сякаш нарочно — за да се възползва от

предимството, което му предлагаше препълнената заради празника църква, — той завърши проповедта с предупреждение относно суеверията на селяните, които не назова изрично, но изтъкна, че не се съмнявал, че били работа на дявола. Тази последна тема в никакъв случай не беше непозната на падре Николо, така че той никога не пропускаше всяка удобна възможност да я разнищва; ала днес, докато говореше от амвона, той като че ли удостои майка ми с един многозначителен поглед, сякаш носещ някакво потайно значение, което му се искаше да сподели с нея.

Но като излязохме отвън, майка ми рече:

— Днес се беше изпотил като свиня, а ние като някакви безмозъчни идиоти продължаваме да му даваме пари за неговото вино и неговите наденички, след което цяла седмица предъвкваме само сух хляб. Искане ми се да видя колко от това, което днес е насъбрал от хорските подаяния, ще даде на болните.

Майка ми често наричаше падре Николо „нашето угоено теле“, защото според нея след като той станал енорийски свещеник, нашата селска църква съвсем западнала, понеже прибирал в джоба си всичките пари, оставяни от богомолците. И други от селото често го осмиваха, ала все зад гърба му; ако обаче го срещаша на улицата, се държаха все така почтително и разговаряха с него смирено, със сведени надолу очи. В училище ние много се страхувахме от него, защото често идваше да ни препитва по вероучение. Падрето имаше навика за всеки неверен отговор да ни удря по три пъти по задниците с къса пръчка: по един за Отца, за Сина и за Светия дух. А понеже нашето училище беше съвсем близо до църквата, за падре Николо бе достатъчно само да си надене обувките, да измъкне пръчката от тайното място, дето я криеше всеки път, когато му скимнеше да дойде, за да ни изпитва. Така се появяваше най-внезапно, от никого неканен, на прага на училището, като черен ангел с развятото расо на прага, но с плътно пристегнатата бяла якичка около тлъстата си шия, нарочно криещ пръчката зад гърба си. Незабавно секваше всякакво шепнене, дърпане на коси, предаване на бележки в смачкани на топка листове хартия и късане на листа от тетрадките (защото учителката ни, колкото и да се стараше, не можеше да се сравнява по строгост с падре Николо). Във въздуха се долавяше само приглушено скърцане на краката на столовете по бетона. Най-после всички редици от маси и столове биваха подравнени

в безупречно прави колони, учениците застинали и изправени край тях, на равни разстояния един от друг, с погледи насочени право напред. Една напрегната тишина надвисваше в класната стая и само притеснени, леко удължени детски усмивки посрещаха тлъстата физиономия на падре Николо.

— Добър ден, деца.

— До-бър ден, па-дре Ни-ко-ло.

След като ни позволеше да се настаним по местата си, падре Николо първо правеше една бавна обиколка из стаята, като се втренчваше в лицата ни, за да провери за някакви признаци на греховност. Когато си избереше жертвата — винаги бе момче, той отиваше до катедрата, обръщаше се бавно и извикваше оттам името на нещастника, след което минаваше покрай редицата, за да застане зад жертвата си.

— Антонио Джирасоле, моля те, стани от чина.

Антонио бе длъжен да се надигне от мястото си и да остане с лице към черната дъска, докато свещеникът оставаше само на няколко сантиметра зад гърба му — достатъчно близо, за да може горкият Антонио да усети горещия му дъх в настръхналия си врат.

— Кажи ми, Антонио, колко лица познаваме ние в Бога?

Винаги започваше с някой по-лесен въпрос.

— Три лица, падре Николо.

— Три лица, чудесно. И как се наричат те, тези три лица?

— Отец, Син и Свети дух.

— Добре, Антонио, много добре. Ти вече си станал истински теолог, даже и йезуит можеш да станеш.

Другите ученици сподавено се захилваха. Всички прекрасно знаехме колко обичаше падре Николо да си поиграе с жертвата, преди да ѝ нанесе последния, довършващ удар. Също като момче, което къса крилете на уловените от него мухи.

— А сега ми кажи, Антонио, как могат тези три лица да бъдат съвместени в едно?

Спускаше се мъртвешка тишина, нарушена най-накрая от неспокойно помръдване на крака и нечия изнервена кашлица. След краткия, но многозначителен отговор на Антонио „Не зная, падре“, падре Николо вече разполагаше с първата си жертва за деня.

Падре Николо никога не пропускаше да разпъне на кръст едно или две жертвени агнета при всяко свое посещение, като на всичкото отгоре се стараеше да ни натовари с усещането за нашата колективна вина. Защото кой от нас би могъл да отговори правилно на неговите засукани въпроси? Но след това, след като избраните от него нещастници вече бяха заплатили цената на изкуплението, той се поотпускаше малко и започваше да ни разказва разни случки от неговите дни в семинарията. Понякога тези разкази бяха тъй забавни, че дори ни караха да забравим за пръчката му, която обаче както винаги пак щеше да ни изплаши при следващата му поява на училищния праг. Дотолкова се вцепенявах, че хич не можех да проумея, как така всъщност падре Николо с пръчката и падре Николо, разказващ забавни истории, може да е една и съща личност.

— В семинарията имах един другар, чието име беше Домпиетро — започваше той, — когото познавах още от Рока Сека. Когато ни разпределиха по стаите, монасите настаняха Домпиетро на леглото срещу моето. Така че още на първата сутрин в семинарията аз отидох при Домпиетро, за да идем заедно на закуската, но когато приближих до леглото му, го заварих със завряна отдолу глава.

— Домпиетро — рекох му, — какво дириш под леглото?

— Търся си обувката — отвърна той.

След няколко минути той я измъкна изпод леглото и си я надяна на крака.

— Ето! — доволен рече той и на лицето му разцъфтя радостна усмивка, сякаш в този миг бе най-щастливият човек на земята. А в следващия миг коленичи на пода край леглото си, събрал ръце пред гърдите си, за да нашепва някаква кратка молитва.

„Какъв странен човек е този Домпиетро“, казах си аз. „Може ли да благодари тъй горещо Богу, че си е намерил обувката?“

На следващата утрин, когато отидох да взема Домпиетро, същата история отново се повтори: Домпиетро отново лежеше на пода, с глава под леглото.

— Домпиетро — рекох му аз, — какво дириш под леглото?

— Търся си обувката — обясни ми той.

И като я намери, отново зашепна кратка, но пламенна молитва в знак на благодарност към Господа.

Това продължи да се повтаря през всеки ден от седмицата — първо търсенето на обувката, сетне молитвата. Вече започнах да се съмнявам дали Домпиетро не си е изгубил разсъдък. Но във всичко друго той изглеждаше съвсем наред. Единственото, което не разбирах в него, бе тази история с обувката. Затова накрая една сутрин не се стърпях и го запитах:

— Домпиетро, защо всеки ден си търсиш обувката под леглото? Не мислиш ли, че Господ ще бъде много по-щастлив, ако просто свикнеш да си оставяш обувките край леглото като всички останали братя, така че на другата сутрин да не го безпокоиш с усилията да я търси?

— Но аз не говоря на Господ за моята обувка всяка сутрин — отвърна Домпиетро. — Всяка вечер аз я захвърлям под леглото, за да имам какво да търся на сутринта и това е повод да коленича край леглото. А след като падна на колене, вече никак не е трудно да си припомня за всичко, с което Господ ме е дарил.

Майка ми обаче не вярваше много на историите на падре Николо.

— Какво дириш под леглото? — попита ме тя, когато се опитах да последвам примера с Домпиетро, даден ни от падре Николо. Само че като ѝ разказах за историята на падре Николо, тя само се разсмя.

— Каква работа, брей! Не вярвай на тези истории, глупачето ми. Кой знае откъде ги е прочел.

Но аз продължавах да харесвам историите на падре Николо, макар че сега не смеех да споделям това с майка ми.

В неделните дни по обед обикновено ни гостуваха леля Лучия и дъщеря ѝ Марта. Но точно сега, в деня на празника на Сан Камило, в нашата кухня витаеше някакво странно и мъчително напрежение. Майка ми се изгори от тенджерата, докато я взимаше пълна със соса от огнището, затова разля малко от соса по каменните плочи на пода.

— Глупачка! — сопна ѝ се дядо. — Не можеш ли да бъдеш по-внимателна!

Само леля Лучия си беше все същата, както я бях запомнил: с каменно спокойно лице, седнала на обичайното си място, с едра и внушителна фигура, както винаги с плътна пола и престилка над нея, дори и шал си бе увила около врата въпреки жегата, а косата ѝ бе стегната назад със забрадка. Преди да се съберем за обяда около

масата, тя ме повика и с прошарената си от синкави вени ръка измъкна от джоба на престилката си една монета от пет лири.

— Да имаш с какво да купиш нещо на приятелките си — обясни ми тя с дяволита усмивка. Кожата на дланта ѝ бе станала лъскава от годините, едва ли не прозрачна.

Но Марта изглеждаше днес някак си нащрек, потънала в мрачно мълчание, като че ли едва се съдържаше да не задреме, макар че може би повече приличаше на онези стари хора, които костите ги болят преди буря. На мен поне тази Марта винаги ми бе приличала на жена без определена възраст — можеше да е на петнадесет, но можеше и да е на петдесет. Големите ѝ черни очи още гледаха живо и с някакво детско любопитство, но кожата около тях бе започнала да се сбръчква с годините. Но дори и в нашето село към нея се отнасяха със смесица от снизходителност и респект, сякаш тя едновременно бе съвсем проста жена и вещица, обладана от магически сили. Изтекли са доста години, през които тя е криела странното в себе си, дори може би се е научила да бъде невидима или поне да се промъква от стая в стая като сянка, а когато спираше, застиваше на едно място като камък, движейки само очите си, пърхащи в орбитите си като очи на птичка; но днес аз бях особено напрегнат от нейното присъствие и внезапно усетих, че ако мога някак си да погледна на света с нейните очи, ще видя един нестабилен и много странен свят — нещо като гледката през парче от криво огледало.

Очаквах следобед да се появят и други гости, за да приветстват майка ми с успешното изцеление в болницата или поне за да си побъбрят с дядо ми за някоя от неуредиците в селото, както се случваше почти всяка неделя. Но след като леля Лучия и Марта си взеха довиждане с дядо и отидоха при Ди Лучи, през целия следобед къщата остана притихнала, докато майка ми мълчаливо плетеше в един тъгъл на кухнята.

Чак на следващия ден се отбиха двама посетители, точно когато майка ми и аз бяхме толкоз заети с печенето на хляба. На прага се появиха Мария Майале и Джузепина Даньело — приятелки на мама от детинство и някакви наши далечни кръвни роднини, каквито всъщност бяха половината от жителите на селото. Дойдоха откъм фонтана на площада, опрели коритата за прането на хълбоците си, а кокалчетата на ръцете им се бяха зачервили от силното търкане.

— Виж ни как живеем! Кучешки живот! — заоплаква се Мария още от коридора. — Изпери прането, стопли водата, опечи хляба, нахрани козите. За бога, няма ли най-сетне да имам поне една минута, за да отдъхна и аз малко?

И докато нареждаше все така, тя нахълта в кухнята — прохладна заради дебелите каменни стени, и тръшна коритото си на пода, а после уморено притегли най-близкия стол към себе си, за да се отпусне на него, както правеха младежите в кръчмата на Ди Лучи. Подпря яките си ръце на облегалките на стола и изпъна краката си напред. Вените ѝ се очертаваха по тях като пурпурни пътища към високите места по бедрата ѝ. Нейната плът, разтърсвана от трепета, от умората, сега замря в дългоочаквания покой, като гърдите и коремът ѝ я натискаха към облегалката на стола като към скалист склон, надвесен над планински път.

Джузепина пък седна направо на пода, край вратата до мястото, огрято от слънцето, с все още опряно корито до хълбока си.

— Не мисля, че мога да остана за по-дълго тук — рече тя, но остана, при това там, където се бе настанила още с влизането си в кухнята.

Майките във Вале дел Соле — защото тези две жени бяха майки, както си личеше по прането в коритата, по изпоцапаните пелени, детските дрешки и малките чорапчета — се познаваха отдалече по задебелите си подути ръце, по дебелите поли от домашнотъкана вълна, по късо подстриганите коси, прибрани под забрадките, по закръглените им коремни с престилки от груб коноп или зеленикав лен, от които шиеха и чувалите за житото. Обикновено пристъпваха бавно, поклащайки се като слонове, с ръце на хълбоците, като цялото движение се управляваше от хълбоците — навик, придобит от многото носене на легени с вода на главите им. За целта долната половина на тялото трябваше да се приспособява към всички неравности по пътя, за да запазва горната половина в почти непроменена позиция. Говореха на местния диалект, ама с най-опростената му форма, защото за разлика от мъжете — които поне бяха подобрили своя италиански по време на службата си в казармата, те бяха много далеч от всякакво образователно влияние. Пък и отдавна бяха изпозабравили всичко, което бяха научили за италианския език през петгодишното обучение в училището във Вале дел Соле. Само че моята майка не бе като тях —

беше учила в средното училище в Рока Сека и понякога я бях слушал да говори с търговците на по-добър италиански от учителката ми. Мария и Джузепина бяха омъжени за местни фермери и вече бяха родили по няколко деца, така че отдавна бяха извървели пътя от дребните свободи на юношеството и младостта към ежедневните тежести, неизбежни при майчинството на село.

Мария често се шегуваше и оживено жестикулираше; когато столът ѝ изскърца в знак на протест, тя повдигна крака си върху напречната летва, за да спре скърцането. От мястото до майка ми, където седях, аз за миг зърнах затлъстялата кожа от вътрешната страна на бедрото ѝ, докато тя наливаше вода в коритото си. Мария използваше метафори, които не разбирах — споменаваха нещо за Антонела, дъщерята на Алфредо Каталоне, която някой заварил долу в ниското пасище заедно с Антонио Джирасоле; подхвърли и още нещо за някакъв свещеник в Торнамонде, който си позволил да наруши една от Божиите заповеди, само че тя не уточни коя точно. Тогава Джузепина се намеси:

— Винаги се подиграваш на свещениците. — Гласът ѝ прозвуча изтънял и висок, като планински вятър, свирещ около някой склон. — Не си права. — По снагата на Джузепина все още можеха да се забележат очертанията на бюста ѝ, корема ѝ, бедрата ѝ; но създаваше впечатление, че само дрехите ѝ ги задържат заедно, защото пищната ѝ плът заплашваше всеки миг да разкъса тези прегради и да прелее в една обща безформеност. Но колкото и да бе странно, краката ѝ по-надолу изтъняваха.

— Защо защитава свещениците? — попита майка ми, като се приведе над нощвите и отново се зае да меси тестото с двете си ръце. — Те с нищо не са по-добри от всички нас. — Днес тя носеше тънък черен пуловер, с ръкави навити над лактите, подчертаващ извивките на тялото ѝ, докато работеше — ту заоблеността на гърдите ѝ, когато вдигна ръка, за да отметне с опакото на дланта си един кичур, паднал върху очите ѝ, ту гъвкавите извивки на гърба ѝ, докато се извиваше над дъската, където трябваше да разточи тестото за корите.

— А пък ти си прекалено горда — обади се Джузепина и премести тежестта на тялото си от единия на другия си крак, като овца, попаднала сред каменист склон. — Дори и като момиче същата си беше. Кога за последен път си се изповядала?

— Че защо ѝ е да се изповяда? Кристина не се нуждае от свещениците — намеси се Мария. Гласът ѝ беше хриплив, като че ли едва се сдържаше да не избухне от смях. Макар днешният ден да бе хладен, по черния мъх на горната ѝ устна се появи пот. — Нали затова се покатери на онова маслиново дърво? За да се добере до небесата.

— Покатерих се на онова маслиново дърво — каза майка ми и опря ноцвите до дъската, — за да си набера от маслините.

Майка ми се залови с удвоена ярост да мачка тестото, което вече бе започнало да се сгъстява и запазваше формата на нейните юмруци. Капка пот надвисна от челото ѝ и капна в тестото.

— Джузепи — рече тя, — защо не седнеш за малко? Онова ухапване от змия не е заразно.

Но сега за миг всичко изглеждаше така, сякаш някаква завеса се спусна между нас. Мария изведнъж се отмести в стола си и метна един мрачен поглед назад към Джузепина. Сякаш те двете си размениха някакво тайно безмълвно послание.

— Уф, оставила съм тенджерата на огъня — завайка се Джузепина, после промърмори нещо на раздяла и забързано излезе на улицата.

Този следобед, тъкмо когато подкарвах овците по пътеката към върха на Коле ди Папа, аз дочух познати гласове откъм фонтана на площада. Чух също да се споменава името на майка ми. Стръмният склон извеждаше чак до горния път. Когато стигнах дотам, се надвесих надолу и през храсталаците видях, че там долу Мария и Джузепина наливаха от чешмите вода в стомните си.

— Знаеш ли какво говорят за нея в Рока Сека? — изрече Мария. — Сякаш всички са ослепели. А тя се разхожда наоколо като някаква принцеса.

— Бог ще я накаже — отсече Джузепина. — Неслучайно я ухапа онази змия.

— Че какво общо има тук змията?

— Е, поне така се говори. Тази сутрин ти тъй рязко отдръпна стола си от нейния, че още малко и щеше да излезеш наред улицата.

Мария глухо промърмори нещо.

— Жал ми е за баща ѝ — сподели тя след кратка пауза — И за Виторио. Расте изоставен като плевел. Да си виждала някога да помага за жътвата като моя Винченцо? Никога. Той и майка му по цял ден уж

учат уроците. Някой трябва да пише на бащата на това момче. Мога дори и аз да го сторя.

— Ти по-добре си гледай твоите грижи — сряза я Джузепина.

Двете жени бавно закрчиха към къщите.

— Е — чух аз Мария да казва, след като двете се поотдалечиха и гласовете им започнаха да заглъхват, — по един или друг начин той ще го узнае. Винаги така става.

---

[1] Италиански монах (1550–1614), основал религиозен орден на болногледачите. — Б.пр. ↑

ШЕСТА ГЛАВА

Завистта, според дядо ми, беше в основата на всичките беди на селяните. Това бе причината, поради която брат не се погаждаше с брат си, син с баща си, съсед със съседа; ето защо много от някогашните чифлици сега са раздробени, а нивите на селяните са пръснати из цялата околност, често отдалечени на много километри от селото; ето защо земята всяка година им дава толкова слаби реколти, а селяните я ругаят и проклинат като че ли е упорито, инатливо муле.

Някога, разказваше ми дядо, много преди Христос да слезе на земята, цялата територия около Вале дел Соле била едно огромно равно поле, по-скоро една незаселена от хора джунгла, богата и плодородна, като най-старите дървета в нея се извисявали на стотици метри, а реката била широка километър и половина. Накрая един гигант, чието име било Гамбелунг, слязъл до нашия край от далечните северни простори и прочистил земята, като разорал девствената целина с двата си огромни вола. После посадил семената, които донесъл със себе си — хиляди хектари пшеница, хиляди хектари лозя, още хиляди хектари с маслинови дървета, после още хиляди хектари зеленчуци и хиляда хектара пасища за овцете му. Но веднъж през зимата, когато Гамбелунг заспал, надошли вълци и нахълтали в кошарите му, а после се нахвърлили и върху него, та го разкъсали на парчета.

Главата му паднала в реката и течението я отнесло в морето, а всичките му крайници били разпилени по цялата околност.

През пролетта обаче се случило нещо странно: пръстите от жестоко изпохапаните ръце на Гамбелунг започнали да растат, като тези от лявата ръка се превърнали в пет жени, а от дясната му ръка — в петима мъже. Щом пораснали, петимата мъже се изпоженили за петте жени и се заели с обработването на земите на Гамбелунг. Но много скоро завистта пунала корени между тях: този, който имал овце, завиждал на другия, който имал жито, защото имал месо и вълна, но пък нямал хляб. А пък който имал жито, завиждал на този, който имал

овце, защото имал хляб, ала нямал месо и вълна. Жените, уверени че другите жени живеят по-охолно, се оплаквали на съпрузите си и ги насърчавали да крадат от хорските хамбари. Не след дълго се стигнало до ожесточени препирни, дрязги, свади и побоища. Шумът и врявата от тези междуособици — понеже те крещели много шумно, стигнали чак до небето.

— Това ли можахте да сторите с толкова богатото наследство, което получихте — рекъл Господ и ги наказал, като направил така, че от земята да се надигнат планини и скали, а почвата станала изтощена и бедна.

Тогава селяните били принудени да измислят нещо, за да се справят с вредите от завистта. Така се стигнало до поделянето на земите, на всеки от хилядите хектари, завещани от Гамбелунг, на пет равни дяла, след което допълнително преразпределили частта на всяка от първите пет двойки, като най-грижливо следели да не би някому да се падне по-лош дял отколкото на другите, дали няма да случи с прекалено камениста земя или с участък, много отдалечен от реката. А когато впоследствие се сдобили с потомци, те още повече раздробили парцелите — тук едно лозе, там едно пасище, като внимавали всички подялби да са справедливи. С течение на годините земята все повече се раздробявала — така се стигнало дотам, че един земеделец да притежава един хектар земя по склоновете на Коле ди Папа, друг парцел по-надалече — чак в Белмонте, трети участък някъде надолу по пътя в Долината на свинете. Понякога се случвало на един стопанин да не му стигне цял ден, за да наобиколя всичките си земи, така че хората често предпочитали, за да си спестят ходенето, да прекарват нощта на открито, като си стоплят малко качамак на огъня и се подслонят за спане в някакъв примитивен заслон.

Дори и при плодородни години селяните от Вале дел Соле не преставали да се оплакват от оскъдната реколта, понеже се опасявали да не си навлекат завистта, ако прекалят с хвалбите си. Майките пък се въздържали да обясняват колко деца са родили, за да не бъдат застигнати рожбите от някаква зла участ. Не се касаело единствено до опасенията от завистта на един човек спрямо друг; всички били наясно с могъщите сили, които завистта можела да пробужда и да подтиква всички съселяни да започнат да гледат на теб с лошо око. С това дори диктатор като Мусолини не можел да се справи. Веднъж самият папа

трябвало да накаже един свещеник от Ватикана, понеже бил обладан от зли сили. Зло око фокусираше всичките онези загадъчни сили, които никой не можел да обясни чрез обичайните религиозни тълкувания. Това било нещо едва ли не свръхестествено, извън нормалните категории за добро и зло, защото умеело да се прикрива зад тези понятия, но не пропускало да поразява както праведните, така и покварените. Всичко се свеждало до липса на бдителност, до някой каприз на съдбата, до цепнатина във вратата, през която да може да надниква в дома ти нечие зло око и така да те изненада, когато най-малко го очакваш. Смъртоносно опасна сила, като самата съдба, която нямала господар, защото била неподвластна нито на Бога, нито на дявола дори.

Селяните избягвали всеки или всичко, което било белязано от зло око, сякаш е чума, която може да зарази всичко наоколо. Когато една есен най-плодородната нива на Джироламо Даньело — онази, от която той добивал най-доброто жито, била подпалена от паднала мълния, той оставил нивата си на угар през следващите няколко години. А когато Фиорина Джирасоле роди две момчета близнаци, които умряха преди да бе изтекла една седмица от раждането им, местните хора дълго след това избягваха да минават покрай нейната порта, докато накрая не плъзна слух, че самата Фиорина се преместила в Белмонте. Белмонте се намира настрани от шосето, водещо до Рока Сека. Това селце било разрушено от германците през Втората война и заради суеверие неговите обитатели отказали да го възстановят, като се пръснали из целия свят, накъдето им видят очите — повечето се преселили в Рим, но някои стигнали чак до Америка, включително и Аржентина. Впоследствие схлупените покриви на бедняшките къщурки обрасли с трева, мъхове плъзнали по стените, всичко навред било пълно с плевели и диворастящи цветя, сред които прибъгвали само гущери. Единственият обитател на Белмонте била една вещица, която се скитала из околностите през лятото, а през есента и зимата се приютявала в развалините на една от местните къщи. Веднъж, докато си играех сред тези руини, аз зърнах вещицата, макар и само за миг, през един избит прозорец — престаряла жена със задебеляла, сбръчкана кожа и дълга сива коса, висяща на невчесани кичури по гърба ѝ. Обаче гримасата или усмивката, с която ме посрещна, преди да побягна, ми разкри два реда блестящи бели зъби.

В нашата къща никои повече не престъпваше прага, за да побъбри с дядо ми, за да му поиска помощта за уреждане на някакъв спор или просто да размени по няколко думи за грижите на селото. Ако на съселаните ни така или иначе се налагаше да минават покрай нашата къща, те не поглеждаха към майка ми, приседнала на каменната пейка пред къщата, а само промърморваха някакъв поздрав с приведена глава, след което бърже се отдръпваха към средата на улицата. Майка ми все по-често се застояваше вътре в къщата, като прекарваше по цели дни в плетене край огнището или просто се затваряше в стаята си. Тя и дядо ми почти не си говореха, като неведнъж се случваше ние тримата да се храним сред тежко надвиснала тревожна тишина.

Но един следобед, докато майка ми плетеше на долния етаж, а аз си четях уроците в леглото ми на горния етаж, дочух нечий предпазлив и забързани стъпки, отекващи по улицата, които внезапно спряха пред нашата къща.

— Сама ли си? — Гласът се чуваше почти като шепот, но аз успях да позная изтънелия, висок глас на Джузепина Даньело.

— Какво има? — Гласът на майка ми напоследък бе станал много изострен.

— Къде е баща ти?

— Отиде горе, в кръчмата на Ди Лучи. Както обикновено.

— А Виторио?

— Каква е тази толкова голяма тайна, Джузепи? Защо си толкова неспокойна? Влез, седни и ми кажи какво те води насам.

— Знаеш какво имам да ти казвам — започна Джузепина и аз чух как тя затвори кухненската врата зад себе си. — Как можеш просто така да седиш тук и да кърпиш чорапи?

— Ами защото бяха скъсани.

Много предпазливо изпълзах от стаята си, за да се сгуша до парапета над най-горното стъпало. Успях да различа сенките на майка ми и Джузепина, очертаващи се на пода на кухнята от слънчевата светлина, проникваща през отсрещния прозорец. Мама си седеше в своя стол, като ръцете ѝ не спираха да се движат. Сянката, хвърляна от снагата на Джузепина, беше по-дълга, защото тя бе седнала по-далече.

— Кристина — отново започна Джузепина, — ние двете с теб сме като сестри още откакто бяхме съвсем малки. Много добре знаеш,

че никога не съм ти желала злото. Но другите не са толкова добри и внимателни, защото се радват, когато някой е зле. Не можеш да си позволяваш повече да се държиш като някоя принцеса. Това настройва хората срещу теб.

— И какво трябва да сторя според теб? Да се заключа в обора само за да направя хората щастливи?

— Знаеш за какво ти говоря, Кристи. Трябва да направиш някакъв жест. Трябва да се изповядаш. Трябва да отидеш и да поговориш с падре Николо...

— Моля те, Джузепина, много добре знаеш, че нямам никаква полза от него.

За кратко настъпи тишина. Но сянката на Джузепина се приближи към сянката на майка ми.

— Виж, Кристи — започна тя накрая, с още по-снижен глас, — ако не искаш да се виждаш със свещеника, поне можеш да се решиш на един целебен ритуал.

— За какво говориш?

— Това подейства на моята братовчедка в Рока Сека — продължи Джузепина, като гласът още се сниши и зазвуча загадъчно. — Една старица в Белмонте ѝ обяснила как да го направи... взимаш един петел или коза и му изцеждаш кръвта, после изтръгваш сърцето му, за да го поставиш по-късно в супата, за да ти даде сили. После трябва да си измиеш ръцете в тази кръв, а накрая да бръкнеш с тях в почвата и три пъти да кажеш: „Това е моята кръв, която се лее от мен, както реката се влива в морето.“ И след това на същото това място, където си проляла кръвта, да запалиш огън като за жертвоприношение...

Но майка ми само прихна от неудържим смях.

— Джузепи, не говориш сериозно! Как може една богобоязлива жена като теб да ми реди такива врели-некипели! Мислех те за разумна.

Ала когато Джузепина продължи да говори все така сериозно, в тона ѝ се прокрадна неприкрито огорчение.

— Предупреждавам те, Кристи, че ще си навлечеш хорските проклетия, които могат да застигнат всичките ти близки. Само заради баща ти хората досега си мълчат. Но след онова змийско ухапване всички започнаха да шушукат. Не ми се искаше да ти го казвам, но ти ме принуди. Ти ни мислиш нас всичките за глупаци, понеже не мислим

като теб. Но все пак няма да ти кажа с какво прозвище те наричат. Трябва да направиш някакъв жест.

По-късно, когато слязох долу в кухнята за вечерята, майка ми нищо не ми каза за посещението на Джузепина. В цялата къща надвисна дълбока тишина. Дори стените, подът, масата ми се сториха някак си странно далечни и неми, сякаш пазеха някакви свои тайни. Лицето на дядо ми оставаше сковано, като изсечено от камък, криещо мислите му както охлюв се крие в черупката си. Гледаше в пространството, сякаш мама и аз не бяхме там. По едно време майка ми изведнъж се надигна, за да му напълни чашата, докато се хранехме. Нейният жест за миг ми се стори като от някакъв призрак, носещ своето послание, борещ се със себе си, решен да се разкрие пред другите. За секунда повярвах, че тя се готви да заговори. Но тя побърза да се върне към своята чиния и ние продължихме да вечеряме в пълно мълчание. По-късно, докато още лежах буден в леглото си, очаквайки да чуя стъпките ѝ по стъпалата, ми се прииска да вляза в нейната стая; но мина много време, а тя така и не се появи. Накрая съм заспал.

СЕДМА ГЛАВА

На моя седми рожден ден майка ми и аз, хванати ръка за ръка, вървахме по горния път, сред хладната мъгла, паднала в ранната утрин, за да хванем автобуса за Рока Сека. Слънцето току-що се бе надигнало над върха на Коле ди Папа, кръгло и огненочервено, прогонвайки мрачината така, както Божията прошка пропъжда греховете. Цветовете на планинските склонове поляка се променяха от безцветно сиво до наситеното зелено и златисто. Пшеницата в нашия край узрява на бавно преместващи се вълни, започвайки от долините и постепенно разпростирайки се по високите склонове. Това продължава през цялото лято, неотменно, макар и без много бързана — както слънцето отначало наднича съвсем малко иззад някой облак, преди да започне да заслепява всичко с пълния си блясък. За най-високите села и махали се знаеше, че там жънат чак през септември, а засяват през август, като посяват семената между още неожънати класове от предишната сеитба. Макар че по-надолу по равните участъци край реката вече оряха с плугове, в земите около Вале дел Соле жътвата тепърва започваше и навред се виждаха дребни фигури, приведени надолу да подрязват със сърповете си късите пшенични класове.

Автобусът за Рока Сека всъщност бе малък износен камион, със заковани дъски от трите му страни, загърнат отгоре с пращен брезент и нахвърлени пейки под него. Камионът, притежаван и управляван от дребния мургав местен предприемач Казингуло (прякор, означаващ на италиански „да ти се наврат топките в задника“ — което именно обикновено се случваше след дългото друсане с неговия разнебитен камион по още по-разнебитените черни пътища) пое по пътя между Капракота и Рока Сека, като по пътя пътниците се качваха или слизаха според желанията си. Казингуло не спазваше никакво разписание, по което да можеш да си сверяваш часовника — никога не потегляше, преди „автобусът“ му да е с пълен товар (пълен според официалните стандарти, което не означаваше, че той не можеше да намести още осем или девет пътника, ама чак след като премине през полицейския

контролен пункт преди излизането на шосето). Селяните обаче винаги знаеха кога ще мине край тяхното село, сякаш долавяха предупредително тресене на земята, издаващо приближаването на „автобуса“. Ето, не бяха изтекли дори пет минути, откакто майка ми и аз бяхме стигнали до шосето, когато облаче от прах закри завоя и от него се появи камионът на Казингуло.

— О, Кристи! — Казингуло познаваше поименно всички в околността. — За Рока Сека, нали? Специално за днес малкото момче ще пътува на половин цена, ако седи в твоя skut. А ти ще пътуваш безплатно, ако седнеш в моя.

Около дузина пътници вече се бяха настанили отзад преметнали нозе връз чанти и торби, натъпкани като сардели. Но след неизбежните начални посбутвания и размяна на ругатни и крясъци срещу алчността на Казингуло, както и оплаквания от вечната несрета на селяните, на една от скамейките се освободи място и майка ми седна там. Аз пък се сгуших между коленете ѝ и се облегнах върху оставения наблизо чувал с лук. След като всички се настанихме, камионът потегли с обичайното силно поклащане, оставяйки след себе си облак от прах.

За градчето Рока Сека се твърди, че било изградено върху руините на древната Аквилония — крепост на самнитите, която била изградена тук много преди Христа Самнитите — свирепо планинско племе, били първите заселници в нашия регион. Дошли от север през планинската верига на Апенините върху гърба на един гигантски вол, дарение от боговете. Според легендата техните внушителни крепости Аквилония, Бованиум и Коминиум били изсечени в голите скали на планинските склонове, но по-късно римляните ги изравнили със земята, така че от тях сега са останали само жалки развалини — крайпътни камъни, обрасли с мъх основи на храмове или светилища, извити каменни скамейки в някой амфитеатър; именно това местните хора с гордост сочат като доказателство за древното минало на този край. Църквата в Рока Сека, която се намира насред централния площад, е била построена върху огромен ъглов каменен блок от някогашната крепостна стена на Аквилония, към чиито основи има достъп откъм криптата на църквата.

Рока Сека някога била голям център, прочут с производството на златарски и бронзови изделия, със своите училища и манастири, а също и като седалище на аристокрацията на региона. Но напоследък

богатството на Рока Сека все повече се топи: политиците от Рим — според оплакванията на местните хора — мислят единствено за събиране на данъците и за гласуването на закони, които никой не проумява кому са нужни, щом нищо не правят за строителството на обществени сгради, пътища или железопътни магистрали. Днес местните хора масово предпочитат да купуват фабрично произведени стоки вместо ръчно изработени. От много години хората от Рока Сека емигрират, най-вече в Аржентина, вследствие на което цели квартали са обезлюдени, а къщите в тях — със заковани капази на прозорците, оставени бавно да се рушат.

Последната следа от някогашната слава на градчето е имението Жардини, кацнало върху един самотен хълм в покрайнините. Някога то е служило като родово имение на най-могъщата фамилия в региона, притежаваща половината земя от Рока Сека до Капракота. Алберт, последният наследник от рода Жардини, умрял малко преди началото на Втората световна война и затова старците в градчето още го помнят. През деветдесетте години на XIX век той служил като офицер по време на войната в Абисиния; но след поражението на италианската армия се впуснал в дълго пътешествие в Африка, така че за няколко години изчезнал от света. После, един ден някакъв просяк преминал по главната улица на Рока Сека, с парцаливи дрехи, с брадясало лице и ужасно измършавял. Та той извършил нещо, с което привлякъл любопитството на хората от градчето: отишъл до каменната постройка с три помещения в центъра на площада, използвана за претеглянето на житото, предавано от арендаторите и данъкоплатците. Там смъкнал панталоните си до коленете и отпуснал разголените си бедра на камъка. Този жест от много години бил традиционен за Рока Сека — така всеки мъж, който бил похарчил всичките си пари, можел публично да обяви, че е напълно фалирал.

Но смаяните зрители разбрали, че това бил Алберто де Жардини, върнал се най-после след мистериозното си тъй дълго отсъствие едва след като той измъкнал от връвта около шията си един ключ и с него в ръка се запътил към имението на хълма на края на града.

Жардини никога не обяснил на когото и да било защо отсъствал толкова дълго. Следващите години преживял в уединение, без да се вижда с никого от съгражданите си. Само понякога се появявал в градчето, окичен с всичките почетни знаци, доказващи неговия

аристократичен произход — най-вече медалите му, закачени в идеално подравнена редица на гърдите му, след което започвал да крачи напред-назад по главните улици като някакво смайващо привидение. А по-късно, след като отминала Първата световна война, Алберто де Жардини се заел с един мащабен проект, на който посветил остатъка от дните си: превърнал цялото си имение в подобие на праисторическия рай, като внесъл тропически дървета, цветя и храсти, след което изградил просторна оранжерия за опазването на изискващите топъл климат растения през студените зимни месеци. Накрая се заел с развъждането на екзотична фауна — маймуни, газели, някакви невиджани дотогава в нашия край тропически птици. Така успял да превърне хълма, върху който се простирало имението му, в малък африкански оазис, в който въздухът по цяла нощ бил огласян от странните звуци, типични за екваториалната джунгла. Но след смъртта му, тъй като Алберто де Жардини нямал наследници, имението му останало за държавата, която за кратко го запазила под формата на обществена зоологическа градина. Ала поради липсата на интерес сред местните жители към подобни екстравагантни начинания, имението скоро започнало да запада, животните измрели, никой не се заемал с неотложните ремонти. Имението вече придобило напълно запустел вид, оранжерията била оставена да се руши от природните стихии, ливадите обрасли с плевели, клетките за животните били разбити, а голямата остъклена клетка, която някога била обитавана от странно оцветените птици, сега била разрушена от буйно растящите клони на дърветата, които никой не си правел труд да подрязва. Жителите на градчето предпочитали да избягват порутеното имение. За Алберто де Жардини останала само легендата как някога той се появил изневиделица наред градския площад и образът му като предтеча на стопяването на богатството и влиянието на Рока Сека.

В сравнение с другите градчета от района Рока Сека изглеждаше по-честно по отношение на своята преходност. В края на краищата Рока Сека бе населявано от селяни и дребни търговци, които още в тъмните нощни доби довеждаха каруците си до улиците край пазара, за да могат още от ранни зори да разпънат сергиите си. Стояха там чак до свечеряване, когато стихваше шумът и се смрачаваше — тогава сергиите отново се прибираха в очакване на следващия ден. На моя рожден ден ние с мама слязохме на края на пазара, като случихме

именно най-оживения час за пазаруване. Отвред долитаха викове и смях, дрънчене на монети, когато ние се показахме изпод брезента на камиона на Казингуло, спрял в една съседна уличка. Много месеци изминаха, откакто аз за последен път посетих пазара заедно с майка ми. Сега тя вече от доста време насам предпочита сама да ходи да пазарува в Рока Сека. Но тогава, когато започнахме да си проправяме път сред оживената пазарна улица, борейки се за място с козите, каруците и едрите жени от градчето, много от търговците ми подвикваха името, защото ме бяха запомнили от предишните ми посещения.

— О, Вито! Я виж колко си пораснал! И си станал толкова красив, също като майка си!

— Днес е рожденият му ден — каза им майка ми. — Дошъл е да си избере подаръците. — Ставаше дума само за подаръци, които да струват до пет или най-много десет лири. Тези монети подрънкваха в джоба ми, докато обикаляхме пазара.

Обаче пазарът днес изглеждаше по-зле от обикновено, улиците прекалено тесни за толкова много хора, а тълпите прекалено многолюдни. Жените от Рока Сека, които до една ми се струваха невероятно едри и кокалести, се блъскаха в мен без въобще да ме забележат. Търговците, след като за миг или два общуваха с мен, скоро ми обръщаха гръб, защото посвещаваха всичките си усилия да спечелят майка ми като купувач. Така ме оставяха да заничам иззад камарите със зеле и домати или лук, подредени с толкова старание върху дървените тезгяхи. А под тях бяха наблъскани кафезите с домашни птици, които провираха шии в опити да кълват от отпадъците, посипали се по паважа. Струйки мръсна вода се виеха между паветата, а от тях се разнасяше неприятна миризма.

— Мамо, искам да си тръгна.

Майка ми тъкмо се бе увлякла в разговор с приглушен тон с някакъв възрастен мъж, който ми бе непознат. Той се извисяваше над мен, толкова бе висок и широкоплещест. Колкото и да бе странно, той бе облечен в дрехи като за неделната църковна служба — с бяла риза и вратовръзка, макар че ръкавите му бяха навити до лактите, а горните копчета на ризата му бяха оставени незакопчани. Черната му коса беше леко накъдрена и много дълга.

— Ето — каза майка ми, като се обърна към мен, — сега ще помоля Лучано да вземе чантата ми. По-късно ще напазарува зеленчуци. Нали не отваряш преди пладне?

— Само че тогава на пазара ще остане за купуване само найлошата стока, която само свинете могат да харесат — възрази ѝ мъжът. — Жена ми ще ми сплеска топките, ако не ѝ донеса хубави маслини. — Но все пак се усмихна и ме прегърна с жилестите си ръце, след което с лекота ме вдигна на раменете си и обгърна с ръце коленете ми.

— Обзалагам се, че отгоре можеш да виждаш целия свят, Виторио — каза ми той.

Отгоре пазарът ми изглеждаше като море или река, в които като вълни се поклащаха главите на хората, понякога закривани от ламаринените покриви на сергии.

— А ти откъде знаеш името ми?

— О, аз зная всичко за теб — увери ми мъжът и се обърна, за да погледне към майка ми, която крачеше до него. — Майка ти ми разказва всичко за теб.

— Само че не знаеш какъв ден е днес.

— Разбира се, че знам. Денят на свети Вартоломей.

— Не — опровергах го аз. — Днес е моят рожден ден.

— Че защо никой не ми каза?

Неусетно стигнахме до края на пазара. От тук улицата продължаваше до площада. От високо можех да виждам очертанията му, намиращи се на няколко стотици метра напред. Но след като изминахме десетина метра, Лучано кривна в една тясна странична уличка, от двете страни на която се виждаха само стари, порутени къщи. От тук шумът от пазара достигаше само като неясен шум, прекъсван сегиз-тогиз от нечий вик или смях. Лучано пъкна ръце под мишниците ми, внимателно ме подхвана, повдигна ме и ме спусна на паважа. При слизането обаче обувките ми изцапаха бялата му риза.

— Как ще обясниш тези петна на жена си? — попита го майка ми. — Не биваше да се обличаш в бяло, щом не можеш да опазиш дрехите си чисти.

— Говориш като някой свещеник.

Майка ми приседна на каменното стъпало пред закованата врата на една къща, присви колене и ги обви с ръцете си, сякаш още бе малко

момиче. Лучано седна до нея, а после бръкна в джоба на панталона си и измъкна от него една голяма сребърна монета.

— Това е една лира от старите — обясни ми той, като вдигна монетата към мен. — Останала е отпреди войната, когато още можеше да се купи нещо с една лира.

Годината, гравирана с дребни цифри под ноктите на орела от герба, беше 1927. Лучано ми посочи едно дребно вдлъбване върху крилото на орела.

— Искам да ти разкажа нещо за този белег — отново заговори той, като склочи пръсти около монетата като някой фокусни. После ме придърпа да се настаня на коляното му. — Намерих тази монета — започна той — в едно поле в Гърция. По време на войната. Сигурно бе изпаднала от джоба на някой от войниците, защото я намерих проблясваща в калта, в отпечатъка от нечий ботуш. Кой знае какво съм си мислил тогава... може би, че ние маршируваме срещу неприятеля, а пък аз се спирам, за да се наведе и да вдигна една лира от калта, като някой ученик. — Лучано погледна към майка ми, приседнала до нас. — Онзи ден беше много тежък за нас — въздъхна Лучано, като отново се извърна към мен. — Изгубихме битката и много от моите приятели бяха убити. Беше като някакъв кошмарен сън. Но в онази нощ, когато се прибрах в палатката си, напипах малка дупка в джоба на куртката си, колкото дупка от куршум. Бръкнах в джоба и извадих монетата. Тогава видях вдлъбнатината върху крилото на орела. После си спомних, че по-рано днес бях намерил тази монета и осъзнах, че тя, по една случайност, ми бе спасила живота — навярно е спряла куршума, насочен точно към сърцето ми.

Майка ми се засмя.

— Истина ли е всичко това? — попита тя и притегли към себе си ръката на Лучано, за да огледа по-внимателно монетата.

— До последната дума. Кълна се в Светото семейство. Дори и сега нося навсякъде тази монета със себе си, просто така, за късмет. Но сега — обърна се той към мен с повдигнати вежди, — съм решил да я дам на теб.

Пусна монетата в дланта ми. Оказа се много по-тежка от всички други монети, които досега бях докосвал — по-новите, но по-дребни монети от по пет и десет лири, които събирах. По-скоро бе дебела и тежка като петдесет или сто лири. Прекарах палеца си по ръба ѝ, за да

усетя тежестта ѝ, да опипам гравираната ѝ повърхност. Направи ми впечатление сложната изработка на перата по крилете на орела.

— Обърни я от другата страна — посъветва ме Лучано. — На нея е изписано името ти.

На другата страна бе изсечена в профил главата на някакъв плешив мъж. Лучано ми посочи гравирания надпис около периферията на монетата, който не беше „Република Италия“ както на всички, които дотогава бях виждал, а „Крал Виторио Емануел III“.

На мен ми се стори странно, че щастието може да се постигне тъй просто, както го описа Лучано, че може да се предава един носещ щастие талисман от човек на човек или че животът ти може да зависи от една тъй дребна дупка на джоба на ризата ти. Но само след миг забравих за всичко това, защото Лучано и майка ми отново заговориха приглушено.

— Той дойде ли в селото? — попита Лучано почти шепнешком. — Кристи, не се опитвай повече да изкушаваш дявола.

— Какво мога да сторя? — сви рамене мама. Изрече го съвсем спокойно, свела поглед към дланите си. — Тази сутрин пристигна едно писмо. А самият той се появи следобед. Как можех да го спра?

— Някой трябва да ви е видял — замислено изрече Лучано. — Чух, че хората започнали да говорят.

— Нека си говорят.

— Чух също, че някой от германското посолство дошъл да го издирва. Той каза ли ти за това?

— Да — призна мама.

— Толкова много години изтекоха, а те не са забравили. Ако бяха като нас, италианците, още преди пет години щяха да са изгубили досието му. Сякаш не са изгубили войната... ако се бе прибрал у дома си, щеше да бъде признат за герой за това, което е сторил. Каза ли ги поне къде е бил досега?

— Какво ме касае къде е бил? Може би в Милано или в Швейцария... от толкова отдавна нищо не бях чувала за него. Както и да е. И без това си имам достатъчно свои грижи. Надявам се само да не ми е оставил един малък подарък за спомен... беше много възбуден, когато видя змията.

— А пък тази змия е върхът на всичко. Знаеш, че не съм суверен, Кристи, но все пак змията си е змия...

— Не ставай глупак. Това със змията беше само един глупав инцидент.

Лучано неспокойно помръдна върху каменното стъпало и вдигна ръка, за да изтрие потта от врата си.

— Стига, Кристи, вразуми се — въздъхна той след кратко мълчание. — Не забравяй за съселяните ти. Много добре знаеш колко обичат да са свидетели на някой скандал. За тях всичко подобно е като Божи знак. Нещата за теб могат много да се объркат. Какво ще правиш, ако той се завърне?

Майка ми сви рамене.

— Може би ще избягаме заедно в Америка.

— Кристина, как можеш да се шегуваш с такива неща.

— Че кой се шегува? Америка е голяма. Никой няма да ни открие там.

— Виж — заговори по-твърдо Лучано, — трябва да отида и купя зеленчуците. Защо вие двамата с Виторио не наминете към моя ресторант за обяд? За моя сметка, разбира се. Имам хубаво вино от миналата година. А за Виторио ще има пълна купа тортелини болонезе.

Той се наведе, за да целуне майка ми по бузата, след което се изправи и отпусна ръка на рамото ми.

— Чао, Вито — рече Лучано, а след като се отдалечи малко, се извърна назад към нас и извика: „До скоро“, преди да изчезне зад завоя. Стъпките му отекнаха за кратко, но скоро стихнаха и се изгубиха сред долитацията отдалече шум от пазара.

ОСМА ГЛАВА

Ресторантът на Лучано, наречен „Ловна хижа“ (името бе изписано с червени букви на предния прозорец точно над дребната фигура на ловец с пушка и ловджийска чанта през рамо), се намираще точно на отсрещната страна на главния площад, където някога Алберто де Жардини влязъл бос в каменната постройка с трите помещения. От тогава са изминали много години и отдавна тази постройка е отстъпила мястото на каменен обелиск — паметник на местните хора, загинали във Втората световна война. След обиколката из пазара майка ми и аз продължихме по стръмните улички нагоре към площада. Прекосихме поне дузина криви улички — първо до един от магазините, за да ми купи мама една риза; после до една мрачна канцелария, където майка ми трябваше да попълни някакъв формуляр, след което дълго разговаря приглушено с мъжа зад гишето; а накрая се озовахме в студиото на някакъв фотограф, който беше един почти изцяло плешив мъж с очила и миришец на силен парфюм, ни направи снимка. Мама не ми обясни защо влязохме там, но именно това бе причината да стигнем до ресторанта на Лучано чак късно следобед. Все пак заварихме повечето от масите празни. Само една двойка седеше вътре или поне така се виждаше през набраните завеси и лозите и листата от пластмаса, използвани като декорация на предния прозорец. До масата отвън седеше само един старец с костюм и мека шапка, разгънал вестника си, което обаче не му попречи да изгледа майка ми с присвити очи, когато ние се настанихме на съседната маса.

Едно пълно момче, около петнадесетгодишно, с черни панталони и бяла риза, се запъти към нас, за да вземе поръчката ни.

— Къде е баща ти? — заговори го майка ми.

— Отиде си, но преди да тръгне, ми заръча да се погрижа за вас.

Той взе поръчката на майка ми и влезе вътре, като след малко изчезна някъде още по-навътре през вратата в дъното на ресторанта. След малко от тази врата се появи една едра жена с грубовато лице и масивен таз. Набитата ѝ снага силно опъваше черния ѝ пуловер. На

излизане през задната врата жената забързано обърса дланите си в престилката. Изглежда за миг навъсено масата, преди отново да изчезне зад вратата.

— Харесва ли ти тук? — попита ме майка ми.

Ала въпреки монетите, които бях насъбрал от рестото при покупките ни на пазара — онези дребните по пет и десет лири и голямата, тежка предвоенна една лира, въпреки новата ми риза, която сега лежеше на стола до мен — още недокосната в опаковката си от кафява хартия, въпреки фотографиите, които ние с мама си бяхме направили, в мен неусетно и неотстъпно се натрупваше някакво мълчаливо негодувание вследствие на приглушения разговор между майка ми и Лучано. Аз така и не успях да се отърся от това натрапчиво впечатление, докато не го измести едно друго събитие.

— Какво става с теб? — разтревожено ме попита мама. — Да не би да имаш някоя буболечка в гащите си?

Тя се пресегна под масата и понечи леко да ме погали по ребрата, но аз намусено отблъснах ръката ѝ.

— Е, тогава прави каквото искаш — рече тя.

И двамата замълчахме. Появи се бутилка с вино, донесена и ловко отворена от сина на Лучано, последвана от купа с тортелини и една чиния шкембе с доматиен сос за майка ми. Вече бяхме започнали да се храним, когато една голяма сянка се надвеси над нас. Вдигнах глава и видях същата онази жена с черния пуловер да ни се усмихва отвисоко, опряла ръце на хълбоците си. Но тънките ѝ мустачки някак си засенчваха усмивката ѝ. На бузата ѝ изпъкваше една черна брадавица, от която стърчаха няколко спирално подвити тънки косъма.

— Здравейте, синьора! А това трябва да е малкият ви син! Колко е красив! Ще ми кажеш ли името си?

Тя протегна ръка надолу и прокара пръстите си под брадичката ми.

— Името му е Виторио — накратко обясни майка ми. — Много е срамежлив.

— Не е ли сладък! А днес толкова много момчета са истински малки дяволи. Дяволчета!

Майка ми отхапа един залък от хляба.

— Ами твоят приятел? — рече жената накрая. Устата ѝ остана отворена след изричането на последната сричка.

Майка ми учудено повдигна вежди, сякаш не бе разбрала въпроса.

— Да, разбира се, той си е заминал — добави жената и се засмя престорено сърдечно. — Срамота... впрочем харесва ли ти шкембето, което приготвих за теб?

— Е, и по-лошо съм яла — хладно отбеляза майка ми.

— Да, Лучано го купи в Торнамонде, защото тук, в Рока Сека, вече не се намира хубаво месо. Но ти трябваше да бъдеш по-внимателна с яденето! Една моя приятелка в продължение на цяла седмица всеки ден си поръчваше от моето шкембе и накрая роди три близнака!

Сега бе ред на майка ми да се усмихне пресилено. В нашия край има обичай на младоженците да се дава свинско шкембе преди първата брачна нощ, за да помогне за по-бързото им сдобиване с първа рожба.

— И те всичките, тези три деца, са имали малки опашници, нали? — подметна майка ми, все още усмихната.

Лицето на жената изведнъж се смрачи, ама съвсем за кратко, преди да се засмее продължително, с неочакван пронизителен фалцет.

— Ех, синьора, каква сте, винаги все гледате да се пошегувате! — Жената отново се засмя, смутено обърсвайки длани о престилката си. — Е, желая ви приятно хранене. Лучано много ще съжалява, че не е бил сега тук. Няма да ви взема скъпо за виното.

— Изяж си храната — нареди ми мама, когато жената се махна от нас, като самата тя се залови със своето шкембе, гневно забързана. Обаче апетитът ми бе секнал. Устата ми бе пълна с тестена маса, от която вече започваше да ми се повдига. Но когато оставих вилицата си на масата, майка ми ме изгледа недоволено.

— Какво ти става? О, я стига!

— Ами че то има вкус на говно — рекох.

Идеше ми да повърна, да изплюя поне възмущението си като нещо заседнало в гърлото ми. Но само след миг лицето ми изведнъж пламна: майка ми ме бе зашлевила, и то яко, по бузата. В гърлото ми сега заседна буца, но аз, подплашен, побързах да я преглътна. Само че сега пък устните ми пресъхнаха като залепени с лепило. За щастие по масите около нас бяха насядали твърде малко хора, само че онзи старец за миг извърна очи към нас, надниквайки в нашата посока над вестника си, ала само за кратко, след което побърза да се върне към

написаното във вестника. Все пак ми се стори, че за секунда през прозореца на ресторанта се мярна лицето на онази жена с черния пуловер, втречена в нас. Кой знае защо си внуших, че изневиделица надигналият се в майка ми гняв се дължеше на нейното любопитство. Не ми излизаше от ума спомена за нейната престорена, съвсем фалшива усмивка, с която ни бе удостоила. Когато тя се върна, имаше вид като че ли е спечелила някакъв спор, сякаш шамарът на мама не беше наказание, а част от някакъв грях или престъпление, което ние — мама и аз — заедно бяхме извършили и за което тя бе искрено убедена, че няма да остане неразкрито.

Сред тягостно надвисналата тишина аз посегнах към вилицата и макар и вяло, отново се заех с моите тортелини, втречил очи в бавно появяващото се пред премрежения ми поглед дъно на чинията. Когато най-после свършихме с храненето, синът на Лучано се появи край масата ни, за да прибере чиниите.

— Колко ни струва? — запита майка ми с отпаднал тон.

— Но нали моят баща ми заръча...

— Няма значение какво ти е казал — прекъсна го майка ми. — Просто ми направи сметката с обичайните за всички клиенти цени.

ДЕВЕТА ГЛАВА

Всяка година фестата или празникът на Мадоната през последните почивни дни от септември преобразуваше Вале дел Соле от заспало селце в карнавален център. Трите фестивални дни, изпълнени с много музика, танци, религиозни процесии и фойерверки, ознаменуват края налятото и отпразнуването на успешното прибиране на новата реколта. Хората от съседните села, от Рока Сека, както и преселници от селото в Рим и Неапол, се струпват във Вале дел Соле. Надничари и ратаи от далечни чифлици и ферми си взимат отпуска. Емигранти от северните страни — най-вече от Швейцария и Франция — се блъскат в претъпканите влакове, за да се доберат до родния край след дълго изнурително пътуване. Понякога дори се прибират и по няколко от нашите „американци“, предварително планирали завръщането така, че да съвпадне със селската „фiesta“.

Около месец преди началото на празника членове на Комитета на Мадоната обикалят всяко семейство от селото, за да събират помощи за изплащане на разноските, очаквани във връзка с провеждането на празника. Обикновено се появяват на портата по двама, издокарани в костюмите си за неделните църковни служби, като прибъгват до най-добрите си познания по италиански, за да измолят необходимата лепта. Недоимъкът на повечето от селяните понякога превръща тези обиколки в твърде неблагоприятно занимание. Но предаността към родното село подтикваше дори и най-бедните фамилии да заделят от оскъдния си залък, да бръкнат — след кратко колебание, разбира се — в делвата или буркана, където кътат спестяванията си, и да заделят по нещо — най-често отдавна прежаления брой банкноти. В течение на всяка календарна година във всяко село от околността се изрежда съответният местен празник в чест на светеца, който е покровител на селото. Съперничеството между селата, наследено от незапомнени времена, задължаваше селяните да се примиряват дори с гладуването, само и само да не позволят селото им да не може да се отсрами пред околните села. Но празникът на Мадоната беше свързан с това

съперничество по още по-сложен начин: първоначално празникът на Вале дел Соле бил посветен на св. архангел Михаил, който се паднал на 28 септември, но веднъж една свирепа епидемия от холера покосила по-голямата част от обитателите на Вале дел Соле, докато в съседното село Кастилучи нямало нито един смъртен случай. Всички си обяснили този парадокс с това, че светецът на Кастилучи — св. Яков — бил по-могъщ от архангел Михаил, затова пратеничество, съставено от първенците на Вале дел Соле, заминало за Рим, за да измоли от Ватикана замяната на светеца покровител с някой „по-влиятелен“. За тази роля те предложили Мадоната, за чието успешно общуване с толкова отдалечения и недостижим Бог никой нито за миг не се съмнявал. Макар че папата не одобрил идеята, нашите предци все пак дръзнали да обявят дева Мария за покровителка на Вале дел Соле и така запазили последните петък, събота и неделя от всеки септември за празник в нейна чест.

Съперничеството между селата — онова, което бе наследено от незапомнени времена, през последните години доведе и до непрестанно нарастване на пищността на селските празници, макар че междуременно селяните не бяха кой знае колко забогатели. Най-силен подтик даваха нашите селски имигранти, които бяха преуспели отвъд океана. Тази година например плъзнаха слухове, че ежегодният празник ще бъде нещо невиждано досега в нашия край, защото Салваторе Манчини, който бе напуснал Вале дел Соле преди войната, натрупал солидно богатство в Америка и изпратил от там на Комитета на Мадоната такава сума, която накарала дори папата в Рим да ахне от удивление.

Но в дома на моя дядо никаква предпразнична възбуда не се усещаше. Нашата кухня остана странно смълчана за това време на годината. Макар че дядо ми рядко биваше избран за член на комитета, все пак като кмет той председателстваше неговите заседания през пролетта и обикновено беше добре осведомен за дейността му. Само че тази година никой не го посети, за да уговорят заедно кога да започнат фойерверките или колко стола да вземат назаем от Рока Сека, или пък каква сума трябва се плати на оркестъра. Когато двамата представители на комитета, както си бе според обичая, потропаха на дядовата порта, той не ги покани вътре — както винаги дотогава — на чаша амарето^[1], а просто им връчи дарението си, без никакви белези за

тържествеността на момента, така че посетителите си тръгнаха, без да бъдат удостоени да седнат край трапезата ни. Всъщност дядо ми напоследък твърде рядко се свърташе у дома, защото от ранна утрин излизаше, за да отиде до кръчмата на Ди Лучи, откъдето се връщаше чак за обяда, като и тогава почти не продумваше. От ден на ден все по-упорито се затваряше зад непроницаема стена от ледено мълчание. Веднъж, когато прекосяха града, за да купя мляко, го видях да стои съвсем сам на терасата пред кръчмата на Ди Лучи, загледан в пространството като изнемоциял старец, сякаш се бе приютил там, за да не пречи никому, като изхвърлен в старчески приют от дъщерите или снахите си или като оставен да се прилича на слънце на балкона на горния етаж, да мърмори на слънцето и на мухите. Въпреки недъзите си, въпреки приведената му стойка, той винаги досега бе изглеждал като мъж, който вдъхва уважение, но ето че напоследък като че ли внезапно се смали и присви, сякаш нещо от блясъка му бе избледняло или безвъзвратно изчезнало.

Майка ми също бе обзета от подобно необяснимо мълчание. От онзи ден, когато обядвахме в ресторанта на Лучано в Рока Сека, сякаш невидима завеса се бе спуснала между нас двамата. Отначало си въобразявах, че бих могъл да се възползвам от това, защото така майка ми по-малко ми обръщаше внимание; но като изминаха повече дни, отегнатостта между нас двамата още повече се задълбочи, сякаш майка ми и аз бяхме непознати, които просто нямат какво да си кажат. Майка ми внезапно започна да се интересува много повече от градината ни, като понякога се стигаше дотам, че прекарваше времето си там от зори до здрач. Поливаше цветята, прекопаваше лехите, а при дядо и при мен идваше само за да се нахрани сред пълно мълчание, миришеца на пот и прах, като ръцете ѝ от ден на ден все повече задебеляваха, покрити с мазоли и драскотини. Но макар че благодарение на нейното старание градината все повече процъфтяваше — всички растения биваха засявани грижливо и поливани ежедневно, при това многократно, във всичко това се долавяше някаква показност. Бързият растеж избиваше повече на листа, а не толкова на добив на домати, чушки или грозде, които по това време на годината вече трябваше да са узрели. Тези домати, наричани от нас „кръвешки сълзи“, имаха цветчета, по-различни от другите сортове, открояващи се с жълтия си

оттенък сред зеленината на градината, но не стигна време да узреят преди първите слани.

Сега бях самотен по цели дни, чакайки да се случи нещо, което да възстанови нормалния ход на нещата — или да дойде селският празник, или да стане октомври, когато отново трябваше да тръгна на училище. В училището поне можех да се виждам с Фабрицио, който през лятото вечно беше зает да помага на баща си на полето. Фабрицио всъщност бе единственият ми приятел във Вале дел Соле, макар че бе с една година по-голям от мен и въобще не си приличахме — той съвсем не бе срамежлив и стеснителен като мен, пък и лесно успяваше да разсмее хората. Винаги крачеше с ужасно наперена походка, изпъчил корем, с вдигнати нос и брадичка, нахлупил на главата си едно избеляло кафяво кепе, което свалеше само в училището и църквата — тогава го напъхваше в задния си джоб, за да го измъкне, както си беше омачкано, при първия удобен случай да го нахлупи отново на главата си с обичайното за него небрежно килване на една страна; имаше само два панталона, стигащи до коленете му: един зелен и един син, които (също като фазите на луната) редуваха два пъти месечно или две седмици се мъкнеше със зеления, после две седмици със синия, дори и през зимата, когато идваше на училище с побелели от студ нозе под коленете и целият настръхнал като гъша кожа — дори и тогава той не си сменяше панталоните с по-дълги. Но най-ценното му притежание, с което най-много се гордееше, бе сгъваемият нож, донесен от чичо му чак от Америка, с голямо острие в единия край и по-малко в другия; понякога, докато скитахме в подножието на планината, той ми го даваше, за да си поиграя с него или да си издълбая името върху кората на някое дърво.

Фабрицио се сприятели с мен още от лятото преди аз да тръгна на училище, когато един ден той дойде при мен на пасището, където пазех овцете. Първата му работа бе да сподели с мен наскоро преживяното от него унижение и страдание, като ми показва белезите от боя, нанесен от баща му, защото оставил една овца да падне от една скалиста урва.

— Не е чак толкова зле, а? — изрече той, като повдигна ризата си. — Петнадесет удара ми нанесе с колана си. Броях ги на ум, за да не ревна от болка. А накрая, щом свърши, аз само му рекох: „Е, сега съм като Христос“, защото и него здравата са го били, след което татко

съвсем побесня и наново започна да ме налага. Но аз вече си знаех, че ако не зарева с все сили, това още повече ще го вбеси, затова се развиках да спре. Тогава мама най-сетне се намеси и рече: „Стига, Луи, да не искаш да го осакатиш от бой?“

Беше същият ден, в който Фабрицио ме научи да пуша. Измъкна две смачкани цигари от джоба на ризата си и ме направляваше със съветите си по време на първите ми пафкания, докато най-последно, след кратка съпротива, димът започна да преминава през гърлото ми. Светът изведнъж бавно се завъртя около камъка, на който бях седнал. После полудувахме цял един час в търкаляне по тревата и борби из ливадите. Смеехме се на историята с овците, които имат навика, когато им скимне, да се търкулват по урвите надолу, заради което бащите после здравата налагат синовете си. Или заради света, изглеждал тъй стабилен допреди малко, а ето че се завърта около теб с шеметна скорост, която обаче става осезаема само когато си дръпнеш от поредната открадната цигара. От този ден нататък, винаги щом ме срещаше по уличките на Вале дел Соле, неизменно ме поздравяваше с радостния възглас: „Здрасти, Вито!“, с вечно прегракналия си глас, като за повече убедителност се потупваше по корема, имитирайки поздрава, с който мъжете от селото често се приветстваха един друг.

Отначало останах изненадан от това, че Фабрицио ме прие за свой най-близък приятел. Мислех си, че той принадлежи към някоя от бандите — онези потайни групички, които не принадлежаха на моя свят и винаги си устройваха тайните сбирки в потайна нощна доба. Но се оказа, че съм се излъгал: той всъщност не принадлежеше към никаква банда, а само пускаше неясни намеци, че уж се бил присъединил към тази или онази банда, обикновено съставени от съвсем малки хлапета, за да им стане предводител. Ама накрая ми призна, и то съвсем ненадейно, просто така, наред поредната ни игра или занимавка: „Хайде, да тръгваме“ и ние двамата се запилявахме сами по някое пусто пасище и се мотаехме по брега на реката. С поголемите момчета се държеше наперено и предизвикателно, така че хич не бе за чудене, че често се стигаше до ожесточен тупаник, от който доста често губеше схватката, понеже не беше от едрите; ала щом се надигнеше от земята, първо изтупваше прахта от панталоните си, а сетне продължаваше нататък, сякаш нищо не се бе случило, че уж пет пари не даваше дали е победил, или е изгубил.

Сега обаче, след началото на жътвата, Фабрицио беше все по полето, от съмване до мръкване. На няколко пъти отидох да го търся, най-вече за да му покажа онази едра монета от една лира отпреди войната, която бях получил като талисман от Лучано и с която вече не се разделях. Но бащата на Фабрицио, чийто прякор беше Грозника, все измисляше някаква причина да цапардоса Фабрицио по темето веднага щом ги приближавах, затова престанах да се навъртам около тях. Прекарвах времето си затворен в стаята си, като се преструвах, че съм се посветил единствено на учебниците си с надеждата майка ми най-после да се отбие при мен и да ми обърне внимание. Понякога скришом я гледах от балкона, докато тя плевеше градината. Косата ѝ бе прибрана назад под забрадката, а гърдите ѝ издуваха блузата ѝ, особено когато се навеждаше, за да изтръгне някой плевел. Но аз бързах да се отдръпна назад, върху леглото си и царящата в къщата тишина отново ме обгръщаше, изпълваше главата ми като сподавен вик, изместващ всичките мои грижи и мисли. Тишината като че ли струеше от всяка цепнатина или кътче в къщата, затъмняваше мебелите и стените и ме запокитваше в някаква призрачно чиста празнота, толкова ефирна, че дори ударите на мотиката на мама в градината отекваха оглушително и заплашваха да срутят основите на къщата. А по-късно, когато паднеше нощта, аз си лежах в тъмното, мълком загледан в паяжините по гредите под тавана, заслушан в тихите стъпки на майка ми, сливащи се с повей на вятъра като нещо неестествено, сякаш въздухът вече отказваше да пренася човешки звуци, а всичките те вече бяха заровени в земята от потискащата тишина.

---

[1] Ликьор от смлени кайсиеви ядки; с дъх на бадеми. — Б.пр. ↑

ДЕСЕТА ГЛАВА

В следобедна на съботата от трите празнични дни, когато църковните камбани започваха да бият тържествено, под надвисналите ниско на небето сиви облаци дядо и аз се запътихме към църквата, където трябваше да започне службата, отбелязваща истинското начало на празника. Облечени бяхме с най-официалните си дрехи, пазени само за неделните служби, като на гърдите на дядо ми се поклащаха всичките му медали за преданост. Улиците вече бяха претъпкани с групички от хора, разговарящи оживено или разменящи си шеги пред портите на къщите. Многолюдни семейства забързано се насочваха към църквата, за да не изпуснат началото на празничната служба. Неколцина наши бивши съселяни, преселили се в Рим и Неапол, бяха паркирали автомобилите си от онези, които бяха на мода през петдесетте и шестдесетте години, на края на селото, по протежение на черния път, водещ до шосето.

— О, та това е кметът! — провикна се един от тях, когато дядо ми премина покрай него.

Ала някой от хората до него му прошепна нещо на ухото и той веднага млъкна. Знаех, че му бяха подшушнали, че моят дядо вече не е кмет на селото.

Най-важното започна миналата вечер, при официалното откриване на празника. Тази церемония не включваше нещо за забавление на тълпата, нито някакъв придружаващ спектакъл, обаче на нея присъстваха повечето от жителите на селото, и то не заради продължилите повече от един час встъпителни речи на различните членове на комитета, а най-вече за последната фаза от процедурата по събиране на даренията за празника, при която селяните можеха да узнаят дали някой техен съселянин ги е посрамил, като е дарил предизвикателно голяма сума или пък са си навлекли завистта на най-близките си съседи, като са пожертвали по-щедра лепта от тях. Дядо ми се отдалечи от мен, за да се присъедини към покачилите се на

подиума членове на комитета. Когато му дадох думата, той заговори сухо, както бе обичайно за него, с тон, по-хладен от зимен вятър:

— Не е работа за инвалид като мен да се намесвам в политиката — обясняваше дядо ми. — Има толкова много други млади хора, жадуващи да се доберат до моя пост. Нека се изяви някой от тях.

Камбаните престанаха да бият точно когато дядо ми и аз стигнахме до църквата. Заварихме заети дори последните скамейки; новодошлите се струпваха във входа, гневни, че не могат да се доберат до ъгъла, където се извършваше миропомазването. Но все пак хората оставиха свободна една тясна пътека, по която да преминем ние двамата с дядо. Още повече се изненадах, когато видях, че ни бяха запазили незаета предната скамейка. Прииждаха все повече хора и тълпата още повече се сгъсти, като накрая последните богомолци трябваше да изчакат на площада пред църквата. Клисарите бяха принудени да разтворят докрай църковните двери и вътре в църквата нахлу студен въздух отвън, носещ влага и свежест, тъкмо за да разрежи натезалия мирис на пот, старо пресъхнало дърво и рушаща се мазилка.

В нашата църква никога не е имало орган, затова началото на службата се даваше чрез встъпителните, предизвикващи трепет у нас ноти от католическата меса, изсвирени от падре Николо, след като влезе от запазената само за свещениците врата в дъното на църквата. Гласът му внушително отекна в притихналата църква и ние се изправихме от скамейките, макар че той не спря при нас, а продължи към площада пред църквата. Скупчената край входа тълпа се отдръпна, за да му стори път. Падре Николо, облечен семпло в своето ежедневно черно расо и бяла наметка, с малката шапка, вече излезе напред, за да проправи пътя за процесията. Следваше го монсиньор Фелано от Рока Сека, облечен изцяло в бяло — наметнал върху раменете си къса мантия от брокат и епитрахил от бяла коприна, ослепително бляскав. Придружаваха го четири момчета с невинни лица, като херувими, придържащи над главата му богато извезан балдахин от пурпурен брокат, с веещи се пискюли от всичките му страни. Веднъж, по време на празника на Сан Джузепе, бях видял монсеньор Фелано в Кастилучи, но той никога досега не бе удостоявал нашия празник с присъствието си, защото — според слуховете — кардиналите във Ватикана не ни бяха простили подмяната на светеца, на когото в миналото нашият празник е бил посвещаван. Но днес монсиньор

Фелано бе дошъл, при това с всичките външни признаци на високия си сан. За кратко обаче се наложи да спрат процесията, защото балдахинът на монсиньора се закачи за рамката на вратата, преди да излезе на площада. В подножието на олтара четирите момчета събраха балдахина и го оставиха в ъгъла, а монсиньор Фелано се настани скромно на една от скамейките в източната половина на църквата.

Падре Николо ръководеше първата част от службата, като през цялото това време монсиньор Фелано остана на скамейката си, прилежно скръстил ръце в скута си. Приятният му баритон се чуваше само когато трябваше да пее в унисон с паството. Падре Николо изнесе своята проповед с необичайна за него лекота в изразяването, като всяка дума произнасяше звучно и отчетливо, без да пропуска и най-дребните извивки на интонацията; обаче присъствието на монсиньор Фелано в църквата по-скоро приличаше на някаква невидима заплаха, защото падрето начесто се извърташе към скамейките вляво от пътеката, което пък го принуди поне десетина пъти доста внезапно да се обръща и в противоположната посока, за да обхваща с поглед всичките присъстващи богомолци — просто така, за поддържане на равновесието. Поглеждаше за кратко над главите на насъбралото се паство, чак до разпятието отсреща, след което отново обръщаше глава в посоката на монсенъор Фелано. Накрая, след като падрето приключи и своята тържествена проповед, монсенъор Фелано се надигна, а падре Николо се оттегли на скамейката след нисък поклон, като веднага щом седна, измъкна носната си кърпа и дискретно попи дребните капчици пот от челото си.

Монсиньор Фелано се облегна върху малкия църковен аналой, по-скоро се надвеси над него като едра планинска птица на някой клон. Мълчаливата му поява като че ли вдъхна респект над паството и за миг всички застинаха, пазейки пълна тишина. Той започна тихо и спокойно, с идеално школуван италиански, без никаква следа от диалект, който отначало ни се стори затрудняващ, за да следваме мисълта му, но постепенно се избистряше, докато накрая стана прозрачна като стъкло, сякаш думите изчезнаха и остана само тяхното значение, носещо се във въздуха като вятър.

— Мария е била жена — започна той, прегънал ръката си с дълги пръсти на аналоя, — благословена с Божията милост. Една жена, за която непорочното зачатие е било просто знак свише за нейната

вътрешна чистота. Но тя в същото време е била от плът и кръв, жена на прост занаятчия, като онези жени — точно тук той вдигна ръка, с протегнати два пръста, за да размахна ръката си сред притихналата църква, — които можете да срещнете докато прекосявате улиците на вашето село, жена с дете на ръце или с делва с вода на главата си. Евангелията ни учат, че дева Мария е била жена, отличаваща се с доброта и благоприличие. Само че има и една друга история за нея, която те не ни разкриват. Те не ни казват — сега той се отдръпна от аналоя, за да слезе от подиума долу, сред паството, за онзи ужасяващ срам, който тя трябвало да изстрада заради скептиците, които не повярвали в непорочното зачатие. Евангелията не ни казват също — продължаваше монсиньор Фелано с постепенно увеличаване на темпото и силата на гласа си, — за изпитанията, които тя и Йосиф трябвало да изтърпят, за да осигуряват препитанието на семейството си, за отглеждането на младенеца. Говоря за същите трудности, с които всички ние се сблъскваме, говоря за отрудения живот на бедните люде. Те не ни казват — сега вече той започна да изстрелва думите като куршуми, като понякога удряше дланта на едната си ръка с юмрука на другата, — за болката на една майка, която трябвало да преживее гледката, при която нейният първороден син бил заплюван от тълпите и прикован на кръста като обикновен престъпник. — Последва пауза, както проливният дъжд при някоя опустошителна буря внезапно стихва, а гласът му спадна почти до шепот. — Ето, и това е част от историята на Мария.

Веднага щом свърши, четирима широкоплещести членове на комитета по честването на празника си проправиха с усилия път сред множеството от дъното на църквата по централната пътека, понесли малката дървена носилка, която обикновено се използваше за пренасянето на ковчезите от църквата до гробището. Оставиха носилката пред нишата с дъговидния свод отдясно на източната половина на олтара, където винаги стоеше статуята на Мадоната — голяма усмихната фигура с ореол, обсипан със звезди, и яркосиня рокля, сгушила младенеца Исус в скута си. Ние останахме по местата си на скамейките, загледани в мускулестите четирима мъже, пренасящи статуята на Мадоната върху носилката; на стъпалата пред олтара падре Николо, с китка в ръка, търпеливо изчакваше отстрани, за да оглави процесията. Монсиньорът се отпусна на една от най-

близките до олтара скамейки. На пръв поглед изглеждаше, че той няма да вземе участие в процесията, но съвсем друго подсказваше наличието на балдахина и четирите момчета, които сега се суетяха с повторното издигане и опъване на балдахина в дъното на централната пътека, докато членовете на комитета пък чакаха да се подредят в процесията след монсиньора.

Председател на комитета тази година беше Алфредо Мастроантонио. Сега той се приближи до олтара, за да поздрави монсиньора. Алфредо, беше чичо на падре Николо и бе много уважаван в селото, защото не работеше, а се издържаше само от рентите, които събираше от земите, които бе наследил. Макар да не беше от най-богатите — например нямаше автомобил, нито голяма къща — Алфредо винаги ходеше облечен с костюм и говореше с всеки с добре подбрани фрази на съвсем правилен италиански, защото бе завършил гимназията в Рока Сека. Той се приближи до монсиньора, коленичи пред него и допря устните си до десницата на протегнатата ръка, след което му благодари на висок глас за присъствието му. Главите на всички присъстващи се извърнаха към него. Когато Алфредо се надигна, очите му за кратко се извърнаха към дядо ми, намиращ се на няколко метра от предната скамейка. Като че ли се готвеше да го повика при себе си, за да го представи на монсиньора, но в последния момент той плесна с ръце, сякаш обявяваше края на церемонията. Но след това се обърна с гръб към нас, за да прошепне няколко думи на монсиньора.

Процесията най-после потегли. Най-отпред крачеше падре Николо, запътил се с тържествена походка към изхода и ръсец светена вода с китката по централната пътека. Гласът му постепенно се изви в песен, а Мадоната, настанена на високо върху подиума зад падре Николо, приличаща на древна царица, особено заради пурпурния балдахин, развяващ се зад нея. Малко след това централната пътека се изпълни с хора, надигнали се от скамейките, като във въздуха прокънтя песента:

*„По-красиви от морето са твоите очи.
Като бисерите океански се белее твойт лик.
Две рози са твоите бузи,*

*Целунати от Спасителя, твоя син.
Като цветя са устните твои.“*

Дядо ми и аз се озовахме най-отзад на процесията. Смълчан и намръщен, той ме поведе със себе си, за да си проправяме с труд път към църковните двери. Процесията се проточи по пътя, с лек наклон напред покрай кръчмата на Ди Лучи, след което изви към главния площад. Напредваше бавно и дори дядо ми, въпреки недъгавия си крак, можеше да я следва. Но сивите облаци, които бяха надвиснали в небето още преди началото на службата, сега още повече се бяха сгъстили, а вятърът бе станал по-влажен и по-студен. Когато дядо ми и аз с края на процесията стигнахме до площада, дори започна леко да ръми.

ЕДИНАЙСЕТА ГЛАВА

От площада процесията пое по S-образния завой, разделящ на две половини долната част на Вале дел Соле. Колоната от хора се удължи, когато към процесията се присъединиха хората, които бяха пропуснали църковната служба, а сега забързано напускаха домовете си, за да не изпуснат тъй зрелищната процесия, макар че повечето от тях трябваше да закриват главите си от лекия дъжд с пуловерите или саката си. Пред някои къщи бяха изнесени маси, покрити с бели тъкани, като олтара в църквата, с оставени върху тях плодове, яйца и гирлянди от изсушени смокини. На едно място процесията спря за миг, за да могат жените, с техните дарове в ръце, да пристъпят напред към средата на улицата. Някои от тях поднесоха плодовете и яйцата пред нозете на статуята на Мадоната, други пък я окичиха с гирляндите през врата ѝ, а трети тикаха банкноти в скута ѝ. От балконите по вторите етажи на околните къщи жени с черни забрадки ръсеха с шепи ориз или жито по пътя, по който след малко щеше да премине Мадоната — също като обичая при сватбите. Една старица хвърли цяла шепя монети и цял орляк от момчета веднага се откъсна от процесията, за да прибере монетите. Но аз не се присъединих към тях. Вместо това инстинктивно бръкнах в джоба си, за да погая моя талисман — голямата монета от една предвоенна лира, която ми бе за късмет. По навик я прокарах бавно през пръстите си, за да опипам по-добре гравиранието върху нея и за да си припомня тежестта ѝ.

Хората се скупчиха зад дядо ми и мен. Ограждаше ни съвсем тесен кръг, но все пак достатъчен, за да може дядо да размахва бастуна си. Аз се присъединих към хора от пеещи богомолци, обаче устните на дядо останаха плътно притиснати в каменно мълчание. Само размахваше бастуна си в забързан, нервен ритъм над хлъзгавите от дъжда павета. Накрая процесията се отклони от Сан Джузепе към квартала Джовани Батиста — най-бедната част от Вале дел Соле, където именно живееше Фабрицио. Тук уличките не бяха павирани и при дъжд се превръщаха в море от гъста кал, в която се отпечатваха

стъпките на минаващите. Къщурките в този краен квартал бяха изградени от същия камък, както и в останалите краища на Вале дел Соле, но за разлика от тях в Джовани Батиста преобладаваха едноетажните постройките с много по-занемарен вид, с олющена боя по предните врати. Някои от къщите отдавна бяха изоставени, защото техните собственици се бяха преселили в Америка. Познавах се най-вече по закованите дървени капаци на прозорците и вратите, напречно обковани с дъски. Стените им бяха започнали да се рушат, а покривите им бяха кипнати, защото покривните греди бяха проядени от дървесните червеи и от гниенето заради влагата. Преминахме и покрай къщата на Фабрицио, с мизерен вид както съседните, с покрив, леко наклонен към улицата. Никога не бях влизал вътре, защото майката на Фабрицио — едра, по накуцваща черноока жена — винаги ме гледаше с подозрение и ме караше да го чакам отвън пред вратата, когато идвах да го взимам. Но се е случвало да надзъртам вътре през откренатата врата — виждаше се само една тънеща в полумрак стая, преградена в средата с изпоцапана завеса. Всичко вътре изглеждаше оскъдно; замазаният с глина под беше мръсен, а огнището представляваше просто една кухня в стената. Нощем, беше споделил с мен Фабрицио, всички от тяхното семейство спели от едната страна на завесата, а овцете и козите — от другата. Цялата им къща сега ми се стори съвсем пуста, защото никой не бе застанал край портата с дарове в ръце. По всяка вероятност всички се трудеха по нивите, пък и бащата на Фабрицио бе известен като един от малцината в селото, които не внасяха лептата си за празника.

Но когато стигнахме до края на улицата, където започваше острият зигзаговиден наклон към главната улица Сан Джузепе, някой ми прошепна предпазливо откъм страничната уличка:

— Здравсти, Вито.

Беше Фабрицио, който ми махна с ръка да го последвам в сенчестата уличка. Кепето му бе прогизнало от дъжда, а голите му пищяли бяха още по-измокрени.

— Трябваше да изкарам овцете на паша — обясни ми той и се ухили. — Само че аз ги оставих на ливадата и дотичах, за да видя процесията. Повече не мога да жъна пшеницата, защото се порязах. — Показа ми един дълъг, вече започнал да потъмнява белег по крака си, останал от неумелото му боравене със сърпа.

— Ами ако се изгуби някоя овца?

— Е, като реших да се поразтъпча за малко, преди това ги натирих в един дълбок дол край гробището, където хората са се крили през войната. Но светата Дева да ми е на помощ, ако после не се върна навреме, за да ги измъкна оттам. Хич няма да е лесно, защото са затлъстели като крави.

По улицата зад нас още се влачеха последните участници в процесията. За кратко гласовете им отекваха в уличката, където ние двамата се бяхме скрили. Фабрицио ги огледа и внезапно се сниши, като веднага рязко ме задърпа да се отдръпнем по-навътре в уличката.

— За бога — задъхано изрече той, щом се добрахме до сенките от околните къщи, — стори ми се, че леля ми Кармела ме видя. Ако каже на баща ми, че съм се отбил тук, за да си бърбя с теб, той ще ми смачка топките от бой.

Инстинктивно и аз се наведох, преди да се извърна и да погледна назад към улицата. Изведнъж се почувствах като беглец, издирван от стражарите.

— Не, не е заради теб — опита се да ме успокои Фабрицио. Отново заговорихме по-силно, понеже отмина краят на процесията и гласовете на пеещите богомолци заглъхнаха напред по улицата. — Всичко е заради майка ти и змията. Урочасана е. — Той смръщи вежди и опря двата си показалеца до главата си като рога, за да ми подсказе, че всичко това е дело на дявола.

Вместо отговор аз само мълком сведох очи към нозете си.

— А довечера ще можем ли ние двамата да си поиграем? — осмелих се да попитам след дълго и тягостно мълчание.

— Не е сигурно — въздъхна Фабрицио. — Ще трябва да изчакаме да започне училището. Тогава ще се забавляваме до насита. Баща ми вече пуши цигари с филтър.

Той бръкна в джоба си и извади от там една цигара, овлажнена и омекнала от дъжда.

— Запази я за после — заговорнически ми прошепна той. — А сега трябва бързо да се върна при овцете.

Едва сега дъждът поспря и сред сивия балдахин, надвиснал от небето, проблеснаха малки късчета бистро синьо небе. Процесията сега трябваше да поеме обратно към Сан Джузепе и отново да премине през площада. Най-отпред продължаваше да пристъпва тържествуващо

падре Николо, без да престава да размахва китката си, макар повечето от светената вода да се изсипваше сред уличната кал. Но светата Дева оставаше суха под пурпурния балдахин, поклащайки се високо над главите на тълпата, олюляваща се само понякога в синхрон със зачитанията на носачите ѝ. Отгоре балдахинът бе засипан с капките от дъжда, както и с оризовите и пшеничените зърна, хвърляни от жените, струпали се по балконите. Само една малобройна група зрители, главно от Рим, приветливо махаше с ръце на крачещите изпод навеса на терасата на кръчмата на Ди Лучи. Явно гражданите не желаеха да си цапат дрехите и да си калят обувките по нашите мокри селски улички.

Отново заех мястото си до дядо ми, който продължаваше да крачи изправен и смълчан сред хлъзгавата улична кал. Тежките му обувки отекваха като копита по калдъръма. Вятърът се усили, но пък за сметка на това небето над нас бързо се прочисти и късметата синьо небе скоро се разшириха дотам, че облаците бяха подгонени като зли духове далеч на изток и не след дълго от тях останаха само жалки следи, разпокъсани като дрипи. Щом наближихме края на Вале дел Соле, внезапно на небосвода изскочи слънцето, за да накара да заблестят дъждовните капки, стичащи се от улуците на стрехите по околните къщи. А като наближихме нашата къща, аз извих глава настрани, за да видя дали майка ми няма да се появи на прага на портата в мига, в който пред нашата ограда ще премине носилката с Мадоната. Но къщата изглеждаше като изоставена, дори завесите на вратата към балкона на горния етаж не бяха дръпнати.

Процесията приключи някъде на осемстотин метра извън Вале дел Соле пред ръждясалите железни врати на гробището. Самото гробище запълваше само един малък участък от оградената площ, защото наскоро починалите ги погребваха в старите гробове, за да пестят от терена, така че всеки път се налагаше да изравят цял куп кости на някой неизвестен покойник. Подреждаха ги върху тревата по двата края на пътеката с изрязани в нея стъпала. Но след вратите на гробището, преди да започне лекият наклон на пътеката, се издигаше един малък, много стар параклис, чийто стени и покрив бяха обрасли с мъхове и диви лози. Този параклис щеше да служи за дом на статуята на Мадоната до Великден, когато следващата процесия щеше отново да я върне в църквата. Вътре параклисът не бе украсен, за да не бъдат

изкушавани крадците. Единственото по-забележимо сред белите стени, изпъстрени тук-там с петна от мухъл, бе малкият прозорец от цветно стъкло на задната стена, кръгъл като илюминаторите по корабните каюти, както и малкият олтар в параклиса, изваян от мрамор със зелени и кафяви примеси. Всяка година по това време Мадоната биваше оставяна в нишата на този олтар с размер на домашно огнище, откъдето се откриваше приятна гледка към долината през крилата от безцветно стъкло в горната половина на вратата на параклиса. Оттам в ранната пролет дори можеше да се проследи първото раззеленяване по склоновете на хълмовете.

Отдалечих се от дядо, зает да си проправям път сред тълпата към входа на параклиса, за да гледам отблизо как носачите ще оставят Мадоната в нейното убежище. Вече бяха прибрали балдахина и двама от носачите повдигнаха статуята от носилката, за да я помъкнат към тясната врата на параклиса. Насъбралата се тълпа ахна уплашено, когато единият от тях се препъна на прага, залитна и едва не изпусна скъпоценния товар.

— Сега по-внимателно — обади се падре Николо отвътре, изправен като официално лице край носачите, които минаха зад него. — Материалът е много деликатен, а и лесно чуплив. Може би някой ден ще се сдобием с истинска Мадона, изваяна от мрамор. — Той самодоволно се усмихна на собствената си шега.

— При цялото ми дължимо уважение — обади се единият от носачите, докато внимателно нагласяваше статуята в нишата, — и тази си е съвсем истинска, ако мога да вярвам на раменете си, върху които се стовари цялата ѝ тежест. Но ако се сдобие с мраморна, ще трябва да я оставите тук за през цялата година, понеже никой няма да може да я помръдне.

— Да, ако я смените с мраморна — намеси се и един от зрителите отстрани, — трябва да сте сигурни, че няма да е бременна, за да се понамали малко теглото ѝ.

— Или пък тя, като всички други жени, ще трябва да остави рожбата си у дома.

Но в следващия миг отекна оглушителна експлозия, разтърсила цялата долина. Всички вдигнаха очи към синьото небе, където се изви стълб от бял дим, който след малко се разтвори като току-що разцъфтяло цвете. След броени секунди последва друг трясък, а после,

след равни интервали, се изредиха третият и четвъртият гърмеж. Накрая дойде ред на дълга серия от взривове и ослепителни блясъци, чието ехо дълго не заглъхваше. Това бе първият от фейерверките, съпроводжани с оглушителни гърмежи, обявяващи на цялата долина, че тази вечер във Вале дел Соле ще се празнува с много песни и танци.

ДВАНАЙСЕТА ГЛАВА

Вече приближаваше полунощ, когато дядо и аз се прибрахме у дома. Слънцето отдавна се бе скрило зад хълма над Кастилучи. До кости бях изстинал от дъжда, който ни измокри следобед. Но в нашата кухня бе топло. Майка ми седеше пред огнището, приведена напред, за да се топли. На масата бяха оставени две чинии, в третата до тях имаше филии хляб и няколко резен сирене, а до чинията на дядо ми имаше гарафа с вино.

— Не можа ли да стоплиш поне малко супа? — попита дядо ми, но майка ми въобще не се обърна, все така загледана в огъня. Дядо ми метна сакото си на облегалката на стола и седна за малко до огнището, след което отиде в стаята.

— Всичко е наред за теб, ако изхабиш дървата, за да си топлиш краката, но не и за да нахраниш семейството си.

Дядо и аз съблякохме измокрените си дрехи и аз се настаних край масата за вечерята, но майка ми не се помръдна от мястото си пред огнището. Дядо изпи виното си, както го е учил баща му Виторио — на малки кратки глътки, което му позволи доста бързо да изпразва чашата си. Обаче виното не успя да утоли гнева му, както се е случвало с моя прадядо Виторио, а дори още повече го усили.

— Мамо — прошепнах аз, като се приближих до нея, щом се нахраних, — няма ли да слушаш музиката тази нощ?

— Нещо не се чувствам добре — глухо ми отвърна тя. — Май ще е най-добре още сега да си легна.

— Глупости! — внезапно се намеси дядо, като се извъртя на стола си. — Защо не го обявиш пред всички?

Майка ми стана от стола си, но не се обърна към него.

— Също както ти го стори снощи ли? — изрече тя след кратко изчакване.

— Това, което правя, си е моя работа.

— Същото важи и за мен — меко добави майка ми, като се загледа в огъня, сякаш бе споделила някаква тайна с него.

— Не, докато живееш в тази къща, нещастница такава! Не, ако искаш да останеш моя дъщеря!

Лицето му пламна. Дядо посегна към гарафата и се надигна от стола, като остави чинията си наполовина пълна. След като се прибра в стаята си и ядосано затръшна вратата след себе си, мама стана и се зае да разчиства масата. Изхвърли остатъка от вечерята на дядо в огъня — нещо, което дотогава никога не бе правила: поне хлябът можеше да остане, за да го даде утре на прасетата. Като привърши, тя се качи на горния етаж. Сега бе мой ред да се настаня на топло пред огнището, за да сгрея краката си. Парчето сирене от чинията на дядо ми, което мама бе захвърлила в огъня, започна шумно да цвърчи, преди да пламне. Накрая дядо излезе от стаята си, облечен в дебелия си черен вълнен пуловер, защото сакото му, накичено с цяла редица медали от войната, още съхнеше на другия стол пред огнището.

— Сложи си сакото — глухо изрече той. — Студено е. — Но сега пък се отвори вратата на стаята на майка ми и тя слезе по стъпалата с моето палто в ръце, увила около раменете си един дебел вълнен шал. Дядо я удостои само с кратък поглед, след което излезе навън в тънещата в мрак улица. Майка ми и аз го последвахме и скоро се сляхме със селяните и гостите на празника. Всички ние забързахме към площада.

Улицата сега беше изпълнена с паркирани коли и каруци, които бяха подредени покрай крайпътните канавки. Мулетата шумно пръхтяха и ревяха в среднощната хладина, опъвайки до скъсване поводите, с които бяха приковани към каруците или към металните халки, забити по фасадите на околните къщи. Самият площад вече бе изпълнен с народ — предимно малобройни групички от хора, всичките до един навлекли дебели пуловери и жилетки, като жените не бяха забравили да вземат и плътните си шалове, за да загърнат шиите си. Бяха се скупчили най-често около стълбовете за уличните фенери. Само децата, увлечени в игри, търчаха вън всички посоки, криейки се в сенките, притичващи насам-натам. Много от столовете, подредени наред площада, вече бяха заети от най-нетърпеливите зрители, зажаднали да си осигурят най-удобните места за гледката към арената на танцьорите. Но най-много шум се вдигаше около терасата на кръчмата на Ди Лучи, защото там хората непрекъснато прииждаха или си заминаваха. Потоците от селяни в двете посоки не секваха нито за

миг, като мнозина се връщаха на терасата скоро след влизането им в кръчмата, като всички на излизане носеха в ръце по чаша с бира или вино. Чернокоси младежи се бяха облегли на парапета на терасата, а встрани от тях една група вече се бе скупчила край масата за игра на карти.

Отстрани на терасата, точно между ъгъла на подиума за оркестъра и самата кръчма, бе паркиран един голям автобус, който неясно как бе успял да се промъкне през острия завой до главната ни улица „Сан Джузепе“.

На неговата задна врата с големи черни букви се четеше надписът „Капо ди Молизе“, а отдолу с по-малки букви бе изписано: „Фолклорна група“. Това бе оркестърът, който тази вечер щеше да свири на площада. Неговото присъствие обаче би било невъзможно, ако не бяха парите, изпратени за празника от емигрантите от селото, заминали преди години за Америка. Говореше се, че този оркестър бил прочут в цяла Италия и дори често пускали песните му по радиото. Иначе в нашето Вале дел Соле най-често наемаха оркестъра от съседното градче Рока Сека или от другото село — Капракота: пъстра и разнородна смесица от певци и музиканти, някои от които бяха от една и съща фамилия. Те и сега присъстваха, като вече дори бяха оформили полукръг като за сватбена снимка, следващи мелодията, изпълнявана на акордеон от водача на групата, който понякога дори намираще време — просто така, за акомпанимент, да удря барабана или да надува рога или тромбона. Но „Капо ди Молизе“ не бяха изминали напразно целия този дълъг път от Кампобасо — пътуване, което отнемаше почти цял ден. Ето, сега цялото им скъпо музикално оборудване бе подредено под навеса, опънат над подиума: бляскаво сребристи, лъскаво черни или кърваво червени инструменти и някакви принадлежности към тях, осветявани от уличните фенери и може би тъкмо заради това изглеждащи някак си нереални и странни, като нещо, което никога не се бе появявало насред площада и нямаше нищо общо със струпаните там хора, като дар, за всеобщо удивление внезапно изпаднал от небето.

Във Вале дел Соле всъщност нямаше прокарана електрическа мрежа, затова сега само към подиума на оркестъра се стелеше хаотично опъната паяжина от черни кабели, които накрая се обединяваха в един общ, доста по-дебел кабел, виещ се като огромна

черна змия по терена към автобуса на оркестъра. Върху няколко пилона около подиума беше закрепено въже с окачени по него бели и оранжеви крушки. Още две подобни гирлянди се проточваха от подиума до дансинга, като едната стигаше до терасата на кръчмата на Ди Лучи, а другата — до корнизата на къщата на отсрещната страна на площада. Електрическите крушки се поклащаха като миниатюрни стъклени балони в среднощния хлад. От години хората от Вале дел Соле чакаха с нетърпение електричеството или „светлината“, както му казваха, като неуморно притискаха дядо ми да не дава мира на чиновниците от съответната държавна служба в Рока Сека. Всъщност работата по този проект вече беше започната, но щом комунистите от Кастилучи узнаха, че тяхното село няма да бъде снабдено с електричество, се вдигнаха една нощ и подпалиха генератора, така че останаха само да висят безпомощно стълбовете без жици по тях, на около осемстотин метра от края на Рока Сека по пътя, водещ до Вале дел Соле. Само че тази вечер може би щяхме да се радваме на светлина — нали за това свидетелстваха белите и жълтите електрически крушки, окачени над главите ни, сякаш някакво чудо щеше да ги накара да светнат ослепително. Членовете на комитета загадъчно отклоняваха всичките въпроси, отправяни към тях заради крушките. Нищо не можеше да се прочете дори по израженията на лицата им.

— Ще видите — лаконично отговаряха те. — Ще бъде като чудо.

Но дядо ми продължи да крачи сред тълпата, без да поглежда нито наляво, нито надясно, безразличен към любопитството на хората за това дали накрая електрическите крушки наистина ще грейнат. Когато стигнах до другия край на площада, видях как Фулвио — по-големия брат на Фабрицио — пушеше цигара сред една група от по-големи момчета. Фулвио беше с пет или шест години по-възрастен от мен; отрано бе напуснал училището, за да помага на баща си на полето. Вече бе израснал на ръст и мускулест като повечето млади мъже в селото.

— Търсиш Фабрицио, нали? — попита ме той, щом улови погледа ми тъкмо когато минавах покрай него. — Той лежи болен в къщи, с насинен задник. — Момчетата около него гръмка се разсмяха.

Дядо ми ме поведе към най-задната редица от седалки. Доста дълго местата около нас останаха празни, но накрая някой се появи от застаналата зад нас група хора, чиито гласове ми се сториха познати.

Видях слаб, черноок мъж с мека шапка и добре скроен син костюм да се настанява на мястото до майка ми.

— Алфредо — поздрави го майка ми. — Никой не ми съобщи, че си се върнал.

— Снощи си дойдох — рече мъжът. Познах, че говореше с диалекта, типичен за селяните от Кастилучи. Свали шапката си и остана загледан в нея, може би защото бе решил да избягва погледа на майка ми. — Върнах се, за да продам земята си.

— Ще продаваш земята си? Защо? За да изплатиш заема за този костюм ли? Ами че с него имаш вид на някой бродяга.

— Ще прибера семейството си в Канада — обясни той. — Прекалено много ми се видя петгодишната ни раздяла.

— Само че точно сега май не се трогваш от това, че сте разделени, защото не виждам жена ти да е край теб.

Мъжът обаче не се усмихна на това шеговито подмятане.

— Нося ти нещо от мъжа ти — каза той след кратка пауза. Бръкна във вътрешния джоб на сакото си и подаде на майка ми един плик. Тя го отвори и отвътре изпадна в скута ѝ една банкнота, надписана с числото 50 във всеки от ъглите ѝ.

— Какво е това?

Мъжът само сви рамене.

— Нещо, което да ти помогне за през зимата.

— Ама той ми изпраща пари през банката — рече майка ми. — Навярно той там повече се нуждае от тези пари, отколкото аз тук. Аз... аз чух, че там живеел в някакъв кокошарник, в нещо като кафез.

— Живее в една стая до хамбара на Умберто ди Мена — обясни ѝ Алфредо. — Трябва да ти го е казал в писмата. Те му осигуриха вода и електричество.

— Обаче той нищо не е споменавал за това в писмата си — призна майка ми. — Само ме поучава. Ето, виж тук. — Тя набърже прегледа писмото, което мъжът току-що ѝ бе връчил. — Ах, да, ето тук... „Погрижи се Виторио да не остане без топли дрехи през зимата.“ Сигурно трябва да се чувствам щастлива, че ми го напомня, защото иначе бедното момче щеше да ходи съвсем голо посред зима.

Алфредо докосна периферията на шапката си.

— Той се кани да купи там една ферма — промърмори той. — Искан да те вземе при себе си.

— Той много добре знае, че няма да изоставя баща си — отговори майка ми с леко раздражение. — Освен това много се заблуждава, ако си въобразява, че ще живее в някой кокошарник, хамбар или плевня. И тук, във Вале дел Соле, си имаме доста хубави плевни.

По време на целия този разговор дядо ми не откъсваше поглед от подиума на оркестъра, сякаш не бе способен да мисли за нещо друго. Но ето че сега внезапно се надигна и се подпря на бастуна си.

— Браво! — недоволно измърмори той, като изрече думата с такова презрение, сякаш тя увисна във въздуха като късче лед. — Да ми прости Бог, че съм отгледал такава идиотка.

Върна се на площада, като тълпата се раздалечаваше, за да му стори път, но веднага след него отново запълваше празнината. Алфредо за миг изгледа майка ми в очите, но тя веднага отвърна глава. Лицето ѝ бе пламнало от обидата. Когато отново заговори, в тона на Алфредо се долавяше властна нотка.

— През последните месеци на Марио хич не му бе лесно там. Изгуби работата си във фабриката, но въпреки това продължи да ти изпраща пари, дори и ако трябваше да ги вземе на заем от някого.

— Изгубил е работата си, защото с никого не може да се погажда. И аз подочух това-онова, въпреки че той нищо не споделя с мен. Пък и познавам Марио много добре. Винаги той е правият, така че с него просто не може да се говори. Единственият начин за водене на разговор, който признава той, е чрез раздаване на плесници и юмручни удари. А сега ми праща пари, защото е прекалено горд, за да ми признае, че е бил изхвърлен от фабриката.

— Да, така е, възможно е да си по дочула нещо — кимна Алфредо и продължи с по-тих глас, с почти заплашителен тон. — А какво, според теб, са чули другите хора, а? Ако той узнае всичко, което хората говорят, едва ли ще продължи да ти изпраща пари.

— Е, и така да е, какво от това? Какъв кретен! Мислиш си, че искам тези пари, така ли? Ето, върни му ги. И му кажи, че не му ща парите. — Майка ми смачка банкнотата, която още стискаше в ръката си, и я натика в джоба на самото на Алфредо. — Или му кажи каквото щеш. За мен това няма значение.

Алфредо извади банкнотата от джоба си и я оглади с ръка, без да бърза, след което я напъха в процепа на седалката на стола си.

— Няма да съм аз този, който ще му го каже — заяви той и се надигна. — Но ще си мълча за негово, а не за твое добро.

Когато се отдалечи, майка ми измъкна банкнотата от седалката и я разгъна.

— Идиот — промърмори тя и със замах скъса банкнотата на две половини, които след това скъса на четвъртинки. Огледа се настрани и назад, сякаш търсеше къде да изхвърли парченцата от банкнотата, но накрая ги напъха в джоба на блузата си.

Точно тогава започна празничното представление на площада. След дълга реч, възхваляваща усилията на тазгодишния комитет за отбелязването на празника, председателят обяви първото представление. Всички впериха погледи в Силвио, нашият селски пощальон, който всяка година откриваше празненството в съботната нощ с някоя от своите поеми. В Америка преди Първата световна война бащата на Силвио бе натрупал богатство, макар и не кой знае колко голямо, така че останали пари и за Силвио да следва в университет, обаче там никакви младежи се възползвали от наивността му и той започнал да залага на комар, а след неизбежните загуби, когато пропилял повечето от бащините пари, се пропилил. Накрая баща му бил принуден да го върне насила в селото, като преди това платил натрупаните от сина си дългове от хазарт. Хората в селото разказват, че той заварил сина си само с окъсани дрипи на гърба си пред гаснещото огнище в квартирата си да гори страници от поемите на Данте, за да се постопли. Сега работеше като пощаджия в селото, като доставяше пощата сутрин рано, а през останалото време се напиваше в голямата къща, която баща му бе построил със спечелените в Америка пари. И двамата му родители бяха мъртви, като по-голямата част от бащиното богатство бе пропиляно за образованието на Силвио и за дълговете му от бурните студентски години. Ежегодните поетически рецитации на пощальона често ставаха поводи за шеги в селото, особено когато си припомнях какво бе преживял на младини. Сега Силвио се бе изправил в средата на подиума под светлината на лампите. Кариерният му костюм беше възтесен за напълнялото му тяло, а заради скъсаното копче на кръста му напред изскачаше големият му корем. Яката му бе допълнена с малка черна вратовръзка, пристегнатата със здрав възел, а главата му стърчеше най-отгоре като балон. Червендалестите му бузи допълваха впечатлението, че имаше навика да прекалява с виното,

макар че очите му, като две загадъчно черни езера, като че ли подсилваха странния му вид.

— Госпожи и господа — започна той с типичния си изискан маниер, — за мен е голяма чест, че бях помолен да споделя моите скромни поеми с вас...

— Браво, Силвио! — провикна се някой.

— Остави речите! Давай с поемата! — извикаха други.

— О, Силвио, поема ли? Поема, вдъхновена от боговете! Всяка година все същите глупости се повтарят — рече майка ми. — Какъв кретен, ухилен като някой хлапак. А всичките тези хора не знаят нещо друго, освен как се гледат овце и кози.

Силвио вдигна очи към небето и започна да рецитира, смесвайки любовни поеми с възторжени стихотворения за родния край и балади, посветени на някакви героични бандити, които се сражавали срещу Гарибалди. Често прибягваше до силата на юмрука си, за да подсилва поетичния ефект, като здравата го блъскаше в гърдите си. След края на всяка поема публиката възторжено го му ръкопляскаше и оглушително викаше, което още повече въодушевяваше рецитатора. Приключи с един химн, посветен на Мадоната, като го издекламира с ръце, скръстени пред гърдите си като някой древноримски ритор:

*„Мадона, ний мислим за теб,
Когато земята се налива с плод,
Когато маслини се сипят кат дъжд от небесния
свод,
А гроздовете висят, натезжали като женска гръд.
Мадона, ний мислим за теб,
Когато зелената утроба е празна,
Когато дърветата стърчат изоставени,
Като жени без ласка и любов.
А винарските изби са сухи като вятъра.
Мадона, ний идваме като любовници.
Даряваме целувки и милувки,
Благослови ни на есен, утешни ни през зимата.
Благодарим ти, Мадона, благодарим ти.“*

С пламнало лице Силвио се поклони на публиката, която го възнагради с шумни овации и подкани да продължи. Но когато той изгледа въпросително председателя на комитета, чакащ в сенките на другия край на подиума, поетът остана горчиво разочарован от неодобрителното му поклащане на главата. След стихването на продължителните ръкопляскания председателят зае мястото на Силвио в средата на подиума.

— Моля ви — започна той, — от оркестъра поискаха да изгасим лампите, преди да излязат на подиума.

Отначало по-колебливо, но след това все по-силно, по дадения от председателя знак, лампите започнаха да гаснат, докато накрая на площада се възцари пълен мрак. Публиката за миг затаи дъх, спазвайки поканата за пълно мълчание. Но когато след това нищо не се случи, хората започнаха да се помръдват на столовете и скамейките, като се питаха удивено дали пък лампите не са изгаснали завинаги. После всичко стана много набързо: от автобуса на оркестъра заработи някаква машина, чийто звук отначало приличаше на силно ръмжене, но скоро прерасна в мощен рев и накрая от устните на всички присъстващи се отрониха въздишки на облекчение, като видяха как лампите отново просветнаха и след секунди на площада стана светло като през деня. Но не им остана време да се съвземат от изненадата, защото от подиума проехтя трясък, силен като гръмотевица — музикантите от оркестъра, вече заели местата зад инструментите си, започнаха някаква жива увертюра. След още един миг хористите се появиха и започнаха да изпълват пространството зад оркестъра, като се подредиха по трима мъже отдясно и три жени отляво. Всичките бяха облечени в ярки костюми в зелено, бяло и черно, като се поклащаха в синхрон с музиката. Последната двойка изникна на сцената вече при пълния блясък на лампите. Хористите вдигнаха ръце, а най-отпред излезе една млада мургава жена, чиито ръце бяха украсени с дузина златни гривни, както бе обичаят при циганките. Последва я един мъж с риза с широки ръкави и лъскава коса, силно пригладена назад.

— Добър вечер, госпожи и господа. Ние сме Капо ди Молизе.

Тълпата, както по всичко личеше, още не се бе съвзела от трансa, в който бе изпаднала след внезапното ѝ обливане с толкова много светлина и звуци. Само за няколко мига площадът на Вале дел Соле, който винаги бе имал средновековен вид, се бе преобразил в модерно

сборище, ярко осветено и оживено като улиците в Рим и Неапол. На подиума певците, които се представиха като Мария и Марио, веднага след края на увертюрата се впуснаха в нещо като певчески дуел:

*„Ще ми сториш зло, ако се влюбиш,
Защото ще откриеш войник, скрит под леглото.
Първата ти любов бе прекрасна,
Но втората я надмина.“*

Хората едва сега постепенно започнаха да идват на себе си след първоначалния шок, като поклащаха глави и бавно запристъпваха към подиума, все още в унес, както се пристъпва към някое светилище. Като че ли внезапно всички ние бяхме пренесени в една от историите за житията на светците, на които ни учеше нашата учителка. Светът изведнъж се изпълни с много светлина и всички възможности отново станаха достъпни. Но до мен майка ми седеше напълно неподвижна, скована като часовой на караул, свила ръце плътно пред гърдите си, за да се пази от студа. Местата около нас бяха празни, имаше само няколко старци от селото, като всеки от тях се натискаше да се вреди по-близо до подиума, за да може по-добре да вижда. Постепенно към площадката за танците започнаха да пристъпват първите двойки.

— Като че ли никой от тях досега не е виждал електрическа крушка — отбеляза майка ми.

През цялото първо действие от представлението майка ми остана неподвижна и смълчана, гледайки към подиума, сякаш очакваше там да бъде разкрита някаква тайна. Зад нас площадът оставаше в мрак, ако трябваше да се сравнява с ярко осветения подиум. В гърбовете ни духаше студен вятър. На терасата на кръчмата на Ди Лучи остана малка група мъже, но по-голямата част от тълпата се премести към по-топлото място на завет край подиума, където бе много по-светло и забавно. Песните, изпълнявани от този състав, ми се струваха странни и чужди. Дори малкото местни мелодии, които музикантите изсвириха, ми прозвучаха като непознати — така ги преценявах и нашите местни музиканти, които понякога свиреха същите тези песни — защото се обърквах от многото струнни инструменти и силното бучене на духовите инструменти в оркестъра. Създаде се впечатлението, че от

целия площад изведнъж изчезнаха всички други звуци, въпреки че тълпата не бе престанала да шушука, а отзад машината в автобуса на оркестъра продължаваше да бумти. Танцуващите двойки все поплътено ни обгръщаха, сякаш увличащата музика ни бе превърнала в никому непознати, дори невидими същества. Певците неусетно се подредиха в традиционния полукръг, а пък музикантите оставиха инструментите си, за да се присъединят към тях. Оставиха само акордеониста да поддържа ритъма. Марио и Мария още не бяха напуснали центъра на подиума, защото пееха поред стиховете от една позната на всички песен от местен произход. Сега не бяха съперничаещи си влюбени от първата им среща, а щастлива двойка, припомняйки си дните на тяхното щастие:

*„Искам да мога да се завърна,
Макар и само за час.
Толкова бе красив часът на моето щастие,
Когато се радвахме до прехлас,
На целувките, с които те обсипах аз.“*

Но оживлението на тълпата като че ли достигна връхна точка чак сега, когато повечето от мъжете, опиянени от виното и бирата, започнаха вихрено да въртят партньорките си из дансинга, ама толкоз бързо, че вече дори и такта не спазваха. Беше нещо като показване на мъжката сила, граничецо с насилието, сякаш младите мъже бързаха да изразходват цялата си енергия, преди нещо... някакъв повод за гняв или някаква обида... да ги принуди да се затворят в себе си. Една двойка се блъсна по невнимание в кръга от стари жени, които бяха преместили столовете си по близо до дансинга, но мъжът успя да се овладее и не падна, макар че силно залитна. Все пак намери сили да посрещне това неудобство със смях, без да обръща внимание на виковете и проклятията на възмутените възрастни жени. Въртенето на човешките тела около мама и мен ми заприлича на колела на някаква голяма машина, които полека–лека ни изтласкваха към центъра на дансинга; но и майка ми, изглежда, внезапно се зарази от толкова странния прилив на енергия и се завъртя около мен в луд ритъм, все по-бързо и по-бързо, докато тълпата наоколо се сля в една безлична

сива маса пред очите ми. Публиката започна да подпява заедно с оркестъра и певците на подиума. Стотици гласове подеха последния рефрен:

*„Ех, как полетяха мечтите мои.
Толкова е щедро твоето сърце,
Та възпламени моята душа.“*

Тук песента внезапно свърши. Надигна се оглушителна смесица от викове, свиркания и ръкопляскания. Десетки шапки полетяха във въздуха. Но в суматохата само няколко души от публиката изкрещяха за повторение на песента, сякаш повечето от танцьорите вече бяха забравили за оркестъра и се задоволяваха само да крещят на воля. Или пък бяха подразнени от новостите в пеенето, които им бе предложил оркестърът. Марио и Мария се готвеха да сведат глави в последния за вечерта поклон, преди да се оттеглят от подиума с техните широки, но леко пресилени усмивки. Всъщност имаха вид на хора, предусещащи някаква надвиснала заплаха.

След миг, макар хорът още да не бе слязъл от подиума, защото не бяха заглъхнали последните овации, машината в автобуса на оркестъра изведнъж замлъкна и площадът потъна в мрак. Шумът на тълпата й започна да стихва. Майка ми и аз още бяхме в средата на площада, ала във внезапно падналия мрак силуетите на останалите хора вече едва се различаваха, сякаш бяхме останали сами. Дори гласовете им ми се струваха като принадлежащи на някакви призраци. Последва една не много силна експлозия и небето над долината се озари от цветни светлини — проблеснаха зелени, бели и червени искри. Вече бе станало полунощ и последните фойерверки започнаха. Дори и Мадоната можеше да ги гледа от нишата в своя малък параклис.

ТРИНАЙСЕТА ГЛАВА

Една седмица след празника, когато ме изпратиха да пазя овците край гробището, Фабрицио ме извика, както се бе скрил в сянката на параклиса. Баща му, каза ми той, го заключил в къщата им заедно с козите в нощта на празника още преди фойерверките да започнат.

— Бум! — извика той и се ухили, като набързо описа с ръка една дъга във въздуха, имитирайки ударите на баща си. Но аз не исках да слушам повече как са го пердашили у дома. Исках само да се върна на тихо при овците. Затова не взех цигарата, която той ми подаде.

— Какво ти става? — загрижено ме попита той. — Не си ти виновен, а майка ти. Защото тя, а не ти си се чукал в обора.

Главата ми забуча, нещо в нея изведнъж силно запулсира и аз с изненада открих, че вече не мога да понасям нито Фабрицио, нито глупашкото му хилене. Исках да го принудя да спре да дърдори, да го накарам да изчезне, затова грабнах първия камък, който намерих до нозете си, и го запратих право в гърдите му. Той обаче успя да го отблъсне с ръка, само че тогава аз се нахвърлих върху него, размахал ръце, така че накрая двамата се озовахме на земята, вкопчени един в друг. Фабрицио изпъна лакти пред гърдите си, за да ме отблъсне.

— О, мамка му, да не си полудял?

— Змията беше виновна, глупако! И ти си същият глупак като баща си!

— Да, да, престани, била е само змията, прав си, само змията.

На първия ден от новата учебна година Фабрицио не се появи в училището, нито на втория, нито дори на третия; веднага си помислих, че не иска да ме вижда заради нашето сбиване, обаче малко след това чух как едно от по-големите момчета да казва, че баща му не го пускал на училище, за да му помага в работата на полето. Отново останах сам, без нито един приятел, и това много скоро стана още по-ясно на всички. Още от първите дни на новата година в училището още повече се свих в черупката си, понеже не можех да понасям обидните подмятания, които съучениците ми си шепнеха в часовете, докато ми

се хилеха самодоволно от чиновете всеки път, когато влизах в класната стая. Още не бе изминала първата седмица, когато отново трябваше да се сбия с един от тях. Името му беше Винченцо Майале — синът на Мария. Той най-много ме предизвикваше, дори и на излизане от училище по пътя към вкъщи. Особено ме дразнеха неговите някак неясни подмятания за майка ми, които не проумявах много. И ето в един миг ние двамата внезапно се затъркаляхме сред прахоляка на улицата, точно пред църквата. Не бях много опитен в схватките и боричкането, но като че ли тялото ми само знаеше как се върши това, как се размахва юмрук, къде от моите удари ще го заболи най-силно; ала в разгара на поредната си атака изведнъж усетих как гневът ми спадна, за да отстъпи пред някакво смътно опасение, ама не просто страхът да не бъдат набит от него, а по-скоро ужас от надигащото се в мен сляпо настървение към все по-необуздано насилие, от това странно усещане, което дотогава — преди да се нахвърля озлобен срещу Винченцо Майале, никога не ме бе обземало.

Винченцо бе около две години по-голям от мен, по-висок и по-силен. В един миг той усети внезапното спадане на моята решителност и от отбраната — след изненадващото ми втурване срещу него в първия миг — сега премина в атака. Силно ме блъсна в гърдите и ме събори на земята. Юмрукът му се стовари върху главата ми и я притисна към уличната мръсотия, докато другите момчета зяпаха отстрани или го насърчаваха с викове. Опитах се да се освободя от хватката му, но Винченцо притисна ръцете ми с коленете си. Тогава ме облада нова вълна от жажда за насилие като някакъв спонтанен, бликнал отвътре непреодолим подтик. Диво размахах крака, а от устата ми изригна порой от обиди. Но Винченцо само се засмя, за да ми покаже, че за него бях лесна жертва.

— О, учителката! — провикна се някой и внезапно всички се разпръснаха. Винченцо веднага ме пусна и побягна заедно с приятелите си към стъпалата пред църквата.

В следващия миг учителката вече се бе надвесила над мен. Едрата ѝ гръд неспокойно потръпваше. Чула е моите ругатни, помислих си аз с ужас; ала тя само избърса устните с опакото на ръката си, преди да протегне ръка, за да ме вдигне от земята.

— Виж се само на какво приличаш! — укори ме тя. Измъкна носната си кърпичка от джоба на полата си и ми избърса окървавения

нос. — Ако всичко това е заради някоя жена, сега тя е някъде безгрижна като птичка, без да ѝ пука за другите. Кой те подреди така?

Аз обаче не смеех да вдигна очи. Гледах замаяно само кръвта, стичаща се от носа ми в прахта.

— Е, сигурно няма да ми кажеш, само че така всичко ще стане още по-зле за теб. Сега се прибери в дома си и се покажи на майка си. — Подаде ми кърпичката си. — Ето, вземи я, за да я държиш под носа си. А щом се прибереш вкъщи, легни си с глава, повесена назад от ръба на леглото. Кажи на майка си да постави по малко чесън в двете ти ноздри. И не забравяй да изпиеш поне три чаши вода, преди да заспиш. Виж, устната ти още кърви. Утре сутринта ще бъде подута като пъпеш.

Едва когато се спуснах по стъпалата пред църквата, най-после си позволих да започна да хленча. А като поех едва-едва по улицата, покрай жените от селото, насядали пред портите си за да плетат или да лющят боб, хленченето ми прерасна в силен рев. Съучениците ми чакаха в една пресечка, за да видят как ме бяха подредили. Щом отворих вратата на нашата кухня, тъй дълго сдържаният ми плач се изля като порой. Майка ми беше в кухнята и месеше тестото.

— За бога, какво се е случило с теб! — В следващия миг тя вече беше до мен и бършеше кръвта, стичаща се от носа ми. — Кой те нареди така зле?

Отиде до мивката и наля малко вода в легена, после се върна при мен, за да избърше кръвта от лицето ми и да попие петната от подутата ми устна с мократа кърпа. Водата в легена леко почервеня.

— Кой ти го направи това, Виторио, кажи ми! Мили боже, колко зле си ударен!

— Беше Винченцо — избъбрих накрая аз.

— Винченцо? Синът на Мария ли?

— Да.

— Каква кучка! Каква вещица! Тя го е накарала да се сбие с теб! — От носа ми отново закапа кръв. Мама измъкна пуловера ми през одраните ми лакти, после отупа прахта от останалите дрехи с ръката си и накрая затъкна ризата в панталоните ми. Отдръпна се крачка назад и за миг остана така, гледайки ме, след като внезапно се хвърли към мен и силно ме прегърна, като ме залюля напред-назад.

— Ще ги накарам да си платят за това, Виторио, ще видиш, в Христовата кръв се кълна, че ще си платят! — После избърса сълзите от очите си, рязко се извърна, грабна ме за ръка и ме поведе през вратата към улицата. Много забързано прекосихме „Сан Джузепе“. Неколцина от моите съученици още се спотайваха в сенките, а жените пред портите ни проследиха с учудени погледи, докато напредвахме все така забързано. Накрая стигнахме до портата на Мария Майале. Беше малко преди площада. Майка ми пусна ръката ми и заудря вратата с юмруци.

— Отвори вратата, Мария, или, кълна се, ей сега ще я разбия!

Зад нас, но доста по-назад, някои от жените се надигнаха от каменните пейки пред портите си, за да могат по-добре да наблюдават това, което предусещаха, че ще се случи. Напреднаха чак до средата на улицата, като децата на някои от тях се сгушиха край полите им.

— Отвори тая проклета врата!

Най-после вратата се откряна. Едрата фигура на Мария изпълни рамката за миг, но ѝ остана време само колкото да ахне изненадано „Кристина!“, преди майка ми да се нахвърли връз нея с протегнати ръце. Мария се препъна и се строполи с отворена от смайване уста върху каменния под на кухнята си, а в следващия миг майка ми вече я налагаше яростно по едрите ѝ бутове. Мария отчаяно се опитваше да се брани от диво размахващите се пестници на мама, протягаща се към гърлото на стопанката на дома, дори започна да се мятат като ужасно едра риба по пода.

— Мили боже! Вижте това дете! — обади се някаква жена зад мен. Малък кръг жени пристъпи по-близо до портата за осигуряването на още по-добра позиция за наблюдение. — Тя ще я убие!

Тогава друга жена прошепна:

— А помните ли какво стори тя на свекъра си? Ами че нали се заклани да го убие заради онова, дето ѝ бе казал!

Мария повдигна коленете си, като се опитваше да ги вкопчи около главата на майка ми. Полата ѝ се надигна чак до кръста, така че бельото ѝ лъсна на показ.

— Винченцо, помогни ми! — изкрещя тя и едва сега аз зърнах Винченцо и сестра му, скрили се в ъгъла на кухнята. — Кристина, какво те прихвана? Да не си полудяла?

Майка ми заблъска коленете ѝ с лактите си и накрая ръцете ѝ стиснаха здраво гърлото на Мария. Онази едва успя да изхърка и сега едва си поемаше дъх. Лицето ѝ почервения, после с последен и отчаян прилив на енергия освободи ръцете си и сграбчи косата на майка ми. Изви рязко ръцете си, майка ми изкрещя и отпусна гърлото на Мария, за да сграбчи ръцете ѝ. Но Мария, внезапно възвърнала подвижността си, изтегли и другата си ръка, за да забие и двата си юмрука в корема на мама. В следващия миг Мария се надигна с пъшкане, пропълзя метър-два, изправи се на крака и се затича през съседния коридор. Затръшна с все сили вратата след себе си миг преди майка ми да я настигне и още веднъж да я повали на пода.

— Махай се от къщата ми! — кресна Мария отвътре и се чу как пусна резето отвътре. — Какъв дявол се е вселил в теб? Ти и твоята проклета гордост, виждаш ли до какво ни доведе? Помогни ми, боже, тя иска да ме убие!

Майка ми диво се озърна наоколо. Накрая със замах разтвори вратата на килера, измъкна една чаша от там и я запрати към вратата, зад която се беше барикадирала Мария. Чашата се пръсна на десетки парченца, които се посипаха по целия под.

— Кажи на твоя Винченцо — задъхано изрече мама, запращайки следващата чаша в същата посока, — че само ако докосне с пръст моя син, очите ще му изтръгна и ще ги хвърля на кучетата! На кучетата!

Майка ми се обърна към ъгъла, където Винченцо още трепереше заедно със сестра си.

— Чу ли това, Винченцо? Кълна се, че ще я убия, дори и ако трябва заради нея в ада да горя!

Повече от дузина жени се бяха насъбрали отвън пред портата на Мария в смълчан полукръг, а зад тях се мяркаха неколцина от моите съученици.

— А пък вие го кажете същото на вашите хлапаци — провикна се майка ми, като огледа скупчилите се жени. — И ако някоя има нещо да ми рече, да го рече още сега, право в лицето.

Ала жените само я гледаха мълчаливо. Аз с ужас проумях, че те всичките бяха до смърт изплашени, сякаш вярвах, че моята майка ще изпълни закана или ще им навлече някакво проклятие, ако дръзнат да ѝ се опълчат. Майка ми повтори заплахата си, но нито една от жените не посмя да я погледне право в очите.

Накрая, под втренчения поглед на майка ми, те започнаха предпазливо да се отдръпват, една по една, безшумни като привидения, към безопасните убежища на техните кухни.

ЧЕТИРИНАЙСЕТА ГЛАВА

Скоро след схватката ѝ с Мария някакви нови демони обладаха майка ми. Намерих я в обора, облегната на ниската преграда около клетката за прасетата. Прасетата се бяха разквичали както никога досега. Насред мръсния под се виждаше локва от повръщано с някакъв невиждан синкав цвят. Майка ми приглушено стенеше, когато се доближих към нея. А после тялото ѝ рязко политна напред и последва нов пристъп на повръщане, от който подът наоколо съвсем се оплиска. Чак сега забелязах, че ръцете ѝ бяха целите в кръв. В следващия миг вече търчах запъхтян, с все сили нагоре по стъпалата, за да изскоча на „Сан Джузепе“ и да се втурна към кръчмата на Ди Лучи.

Все пак този път не беше толкова тревожно и забързано както предишния път, след като онази змия я ухапа. Заварих дядо си сам в задната стая. След няколко минути той, Ди Лучи и аз вече се бяхме настанили във фиата на Ди Лучи, който веднага потегли към вкъщи. Аз, придружаван от Ди Лучи, заварих мама сгърчена от силна болка край стената на клетката за прасетата. За мое успокоение сега тя стенеше по-слабо, но беше вкопчила ръце в корема си; чак сега успях да си обясня онази загадка с кръвта по ръцете на майка ми — на дървеното трупче пред нея лежеше едно обезглавено пиле, а до него се виждаше окървавения сатър и едно легенче, почти пълно с кръв.

Ди Лучи първо подхвана майка ми под мишниците, а после ѝ помогна да се облегне на стената на обора.

— За бога, Кристина, какво става с теб?

Но тя намери сили само колкото отново да простене едва чуто. Очите ѝ се замъглиха и накрая Ди Лучи се видя принуден да праметне едната ѝ ръка през рамо, за да я повлече към вратата на обора и оттам по стъпалата нагоре. В това време дядо ми ни чакаше навън край автомобила на Ди Лучи.

— Иди да се погрижиш за овцете — нареди ми той. — Не се плаши, майка ти няма да умре.

Ди Лучи нагласи майка ми на задната седалка и след броени секунди колата потегли, оставяйки зад себе си облак от прах, докато се отби към шосето, за да изчезне в посоката, водеща към Коле ди Папа.

Още тогава бях решил какво трябва да се направи. Тази мисъл всъщност се зароди в главата ми по-отдавна, когато Джузепина посети майка ми скоро след като мама бе ухапана от онази змия. Имаше шанс Ди Лучи, докато беше в обора, да е видял пилето, което майка ми бе заклала там. Така че май трябваше да не забравям за тази възможност. А пък дядо ми, макар рядко да слизаше до обора, все още държеше много на своите домашни животни, защото всяка зима разчиташе на тях за нашата прехрана. Но аз вече се бях примирил с тази вероятна опасност. Сега всичките ми мисли бяха обсебени от усилията да си припомня препоръките на Джузепина. Много важно бе всичките тези неща да бъдат извършени с най-голяма точност. Невъзможно бе майка ми да не се е била подготвила да изпълни съвета, който Джузепина ѝ бе дала. Иначе защо би събирала кръвта в легенчето? Ами... можеше ли мама просто да е била решила да използва тази кръв за нещо, което искала да стотви, но нещо е сбъркала и се е ядосала? Но сега, след като бях научил толкова много — от съучениците си, от подочутите разговори между другите, от разказите на дядо ми, от случайно събраните факти, за които Фабрицио споделяше с мен — всичко това така се обърка в мислите ми, че чак главата ме заболя. Съществуваха безброй начини, чрез които да накараш врага ти да страда: като изсипеш натрошено стъкло в отпечатъците от стъпките му или като хвърлиш палтото му в огъня; знаех още, че имаше птици, които не бива да бъдат избивани през определено време от годината, особено фазани и мушитрънчета, защото който ги убива, ще си счупи някоя кост или кравите му ще дават кърваво мляко; наясно бях и с това, че имаше места, където е забранено да се завърташ или да носиш там вретено, особено по протежението на шосето или пред наскоро засята нива, защото растенията в нея ще поникнат много изкривени и ниски. Заради всичко това, когато вече се бях върнал в обора, за да прибера закланото пиле и главата му в една торба от зебло, аз си припомних окървавените ръце на мама. Видението ме порази с необичайната си яснота — от стичането на капките кръв до огъня накрая. Затова сега още по-уверено надникнах навън през вратата на обора, за да съм сигурен, че никой не ме следи, след това се затичах надолу по

пътеката, докато торбата от зебло се мяташе насам-натам, окачена на рамото ми.

Една тясна пътека прекосяваше долината и стигаше до пасището отвъд нея. Поех по нея, за да се добера до онова затънтено място, където трева не растеше, а вирееха само диви лози. Зад тях имаше гъсти храсти, предимно от много бодливи трънаци, образуващи почти непроходима стена. Стиснах зъби, затворих очи и се промуших през тръните и къпините, за да стигна до тясната просека в подножието на един стар кестен, отдавна оставен да расте на самотек. Пътеката се извиваше на голямо разстояние от него, понеже се говореше, че някога тук се обесил един от местните хора. Тук лъчите на слънцето рядко проникваха, възпрепятствани от буйната растителност, от плътната завеса от надвисналите пожълтели листа. Наоколо, сред гниещите листа, бяха пръснати стотици кестени, които в лъскавите си черупки приличаха на дребни зверчета.

Докато прочиствах пръстта от пътеката, пръстите ми напипаха няколко червея и стоножки, които с трепет и погнуса веднага захвърлих настрани. После струпах малка купчинка от гнили листа, вейки и клонки. След това оставих там легенчето с кръвта, което бях взел от обора, и го скрих, заедно с торбата от зебло, под купчината от клонки, като най-отгоре го затрупах с много гнили листа, за да заличи следите. Последното, което трябваше да сторя, бе като се върна у дома, да грабна кутията с кибрит от скарата над огнището и да я отнеса в стаята си. Скрих кибрита под възглавницата си. Сега бях готов да чакам нощта, когато никой нямаше да види огъня, който трябваше да запаля.

Щом се прибрах с овцете, с падането на нощта задуха студен вятър. Заварих дядо си смълчан, но с угрижен вид край кухненската маса, на която имаше наполовина изпразнена чаша с вино.

— Ще се върне ли мама? — попитах го аз.

— Пригответи си нещо за ядене — рече ми той. — Майка ти ще остане за няколко дни в болницата.

По-късно, в стаята си, аз си навлякох дебелия пуловер, за да бъда готов за нощното приключение. Опитах се да прочета нещо от учебниците си, но непрекъснато излизах на балкона, за да поглеждам към пътеката. Сякаш очаквах някой да ми даде знак от там или да зърна някакво доказателство, че духовете са склонни да ми помогнат и

с готовност ще приемат моето жертвоприношение. Накрая изгасих лампата си, за да не ми пречи, докато дебнех от балкона дали още свети лампата в стаята на дядо ми. Поне десетина пъти трябваше да се надвесвам от парапета, макар да ме побиваха тръпки от брулещия студен вятър. Най-после светлината долу изгасна и сега останаха да светят от небето само звездите и тънкият лунен сърп, закривани понякога от ниско носещите се облаци, при което в мрака долу на двора се очертаваха причудливи форми. Наум преброих до хиляда, за да изчакам дядо ми да заспи, след което още веднъж преброих до хиляда, като мислено си повтарях числата и дори ги виждах като изписани, сякаш бяха издялани в камък. Чак тогава, с кибрита и изгасения фенер в едната си ръка, тихо се спуснах по стъпалата, предпазливо открявах вратата и се шмугнах на улицата.

Навън нито една лампа не светеше по цялата улица „Сан Джузепе“. Беше тъмно, дори и в кръчмата на Ди Лучи, където често мъжете до късно играеха на карти. Странно бе да си мислиш, че жителите на селото, до последния човек, сега спяха в леглата си, докато само аз, за разлика от всички тях, съвсем самотен крачех по улицата, цялото село бе притихнало и спокойно, сякаш дори и Бог бе отишъл да спи; нейде далеч в мрака се мержелееха светлинките на някакво непознато за мен село — стори ми се тайнствено, понеже през деня то не можеше да се види, сякаш тогава се скриваше от светлината и шума. Като се възползвах от оскъдната лунна светлина, успях да се спусна по стъпалата пред къщата ни и да прекося градината, за да изчезна в мрака около пътеката, осеяна с къпини от двете страни. От тук нататък няха друг избор, освен да напредвам пипнешком, досуц като нещастен слепец. Доста се изтормозих, докато напипам просеката в храсталака, която си бях подготвил по-рано през деня. Накрая с препъване се домъкнах до една съвсем тясна полянка, ама там бе толкоз тъмно и празно, че поляната ми се стори безкрайна; запалих фенера, като се стараех да поддържам пламъка нисък, но устойчив, колкото да мога да виждам в един малък кръг около мен. Тогава се почувствах по-сигурен в тази просека, под големия кестен, още повече че всичко, което бях домъкнал по-рано през деня, под купчината от листа и клонки, си беше на мястото.

Няколко мъртви листа изпаднаха в легенчето с кръвта; едно по едно ги измъкнах оттам, после запретнах ръкави и потопих дланите си

в кръвта. Оказа се гъста и изстинала, процеждаща се като тиня между пръстите ми. Разтрих китките си, докато полепналото по тях се разпреди на равномерен тънък слой по пръстите ми, а след това излях останалата кръв в средата на мястото, което бях разчистил от листата, където тя се задържа за миг като гъста локва, преди да се стече в прахта. Тогава три пъти изговорих думите: „Това е моята кръв, която изтича от мен както реката към морето.“ Сега оставаше само да запалю огън.

Изтласках купчината от листа и клонки върху мястото, където бях излял кръвта, после изсипах от торбата от зебло върху земята пилето и отрязаната му глава. Тялото още беше отпуснато, защото не се бе сковало от смъртта, макар че около шията се бе втвърдила почернялата съсирена кръв. Изкопах малка дупка най-отгоре на кладата и поставих в нея тялото, като го заметнах като с покров с торбата от зебло.

Но пилешката глава, която бях оставил отстрани до кладата, ме гледаше с немигащите си очи, сякаш в следващия миг щеше да ми зададе някакъв въпрос. За мой ужас не си спомнях какво се казваше за главата в указанията на Джузепина. Сигурно го бях забравил, защото за да бъде ритуалът успешен, не можеше да бъде пренебрегната толкова важна част от жертвоприношението. Реших да направя една проба. Забих в земята една здрава пръчка и набучих на върха ѝ пилешката глава, а после, като опрях другия край на пръчката в корема си, със затворени очи завъртях пръчката с окървавените си длани, да, три пъти я завъртях надясно и после още толкова наляво, а накрая я повъртях стихийно, неопределен брой пъти в двете посоки, за да оставя всичко в ръцете на съдбата. Дори си измислих магическо заклинание:

*„Пилешка глава, бяла и червена,
Завъртам наляво, завъртам надясно.
Ако лицето ти е напред, ще те запазя.
Ако лицето ти е назад, ще те изгоря.“*

Когато отворих очи, се оказа, че гледах точно в разтворената пилешка човка. Духовете ми бяха пратили ясно послание.

— Благодаря ти, сеньор Галино — прошепнах аз, след което отново извърнах пилешката глава към кладата, за да може тя да проследи жертвоприношението на долните части от някогашното си тяло.

Имах само четири кибритени клечки, но успях да подпаля огъня едва с третата. Явно не бе лесно да пламнат леко овлажнените листа и трева. Щом пламъкът се разпали — отначало с тлеене, а после с буйно горене, — аз приседнах до кладата. Макар че през първите секунди огънят се разгаряше мудно, със съскане и пращане заради влагата, издигайки нагоре гъст сив дим, най-после той обхвана цялата триъгълна основа на подготвената от мен молада и запламтя с пълна сила, дори облъхна лицето ми с горещ въздух. А малко след това пламъците започнаха да облизват торбата от зебло, метната най-отгоре на кладата. За миг се позабавиха там, преди да погълнат цялата торба. Тя изгоря с такава бързина, толкова буйно, че за миг пламъците се извисиха неочаквано рязко нагоре и малко оставаше да достигнат до най-ниските клони на дървото. Дори пламнаха няколко от листата му. Внезапното лъхване на силно нагорещен въздух ме принуди да се дръпна рязко назад, но горещината ме застигна дори и когато се сврях в най-близките, ужасно гъсти храсталаци в края на просеката — все едно че ме притисна в стена. Като че ли за миг кестенът, с цялата си широко разпростряла се корона, бе готов да се превърне в огромна факла, от която да се разпространи пожар из цялата долина. Беше само въпрос на време преди пламъците да достигнат до селото. Косата ми настръхна от ням ужас, като си спомних как всичките плевни по цялата дължина на „Сан Джузепе“ са претърпени със сухо сено и слама след края на жътвата.

Измъкнах от джоба си моята монета талисман и трескаво започнах да я търкам в пръстите си с надеждата да успокои злите духове.

И тогава огънят изпусна няколко оранжеви езици и затихна тъй бързо, както се бе разгорял. Очевидно торбата от зебло и по-сухите листа бяха изгорели. Постепенно кладата спадна до ниска, кротко тлееща жаравка, като огънят се отдръпна само в средата ѝ, все по-силно задушаван от натрупалата се пепел. Най-отгоре догаряше един по-дебел клон, така че вече можех да виждам очертанията на пилето заедно с черния пръстен от съсирена кръв около шията му, овъглените

останки от перата му и извитите нокти. Но като че ли не успях да постигна много от цялото това мъчение — очаквах пилето да изгори като дънер, за да се свие накрая до купчинка тлееща пепел, а то продължаваше да лежи като плътна маса, отказващо да се предаде докрай пред всепоглъщаща мощ на огъня.

Предпазливо добавих още няколко снопа пръчки, после насипах и няколко шепи гнили листа. За кратко останах загледан в лумването на пламъците, които отново се извиха буйно нагоре; а накрая приседнах, за да изчакам догарянето на огъня с надеждата пламъците сега да догарят по-бавно и по-търпеливо, за да погълнат с по-голяма сигурност останките от трупа на пилето. Внезапно ме налегна голяма умора, сякаш тялото ми едва сега си припомни, че вече превалише полунощ. Изтощен от будуването край огъня, накрая се унесох в неспокоен сън на пресекулки. Докато съм спял, неспирно ме тормозеха някакви странни видения: как майка ми кляка в някакво поле, сякаш иска да се изпишка, но вместо това снася едно голямо синьо яйце; как падре Николо се изправя тържествено пред един ковчег в църквата и започва да чете литургия за господин Марио Галино; как пред мен зейна една голяма черна човка, готова да ме погълне, както китът глътнал библейския Йона.

Целият бял изтръпнал и вцепенен, измръзнал до кости. Пък и пикочният ми мехур адски ме измъчваше. Газеният фенер до мен бе изгаснал и изстинал, защото му бе свършила газта. Огънят вече съвсем догаряше, само няколко въгленчета тлееха, перата на пилето бяха обгорели до очернени клечки, но тялото още си стоеше непокътнато, само леко поприсвито. Тогава от сънищата ми внезапно изплува един образ на някаква едра кървава пихтия, заплашително пулсираща в протегнатите ми ръце. Бях забравил да изтръгна сърцето на пилето. Това сърце още лежеше някъде вътре в сгърчения труп на обезглавеното пиле, закътано там, защитено с тялото от досега на духовете на огъня, докато главата, останала настрани и разминала се с огненото изпитание единствено заради моята разсеяност, сега ми се хилеше насмешливо от височината на пръчката, като че ли извисена на върха на някаква наблюдателна кула.

През една тясна цепнатина в храсталака успях да видя, че на изток небето вече бе започнало да просветлява, отначало обаче само в наситено синьо, както винаги ставаше, преди да се развидели. Скоро

много от селяните щяха да излязат по полето, за да се заемат с гроздобера. Разкопчах панталона си и се изпиках върху догарящия огън. Урината ми угаси последните въглени. После измъкнах обгорялото тяло на пилето и на бърза ръка затрупах следите от огъня с околната прах. Грижливо стъпках прахта и чак тогава насипах отгоре дебел слой от листата наоколо. И така, с пилешката глава в джоба си и тялото на пилето в легенчето, аз поех по обратния път през долината към стръмнината, спускаща се до фонтана в центъра на селото. Захвърлих тялото на пилето в една глинена тръба, която влизаше под пътя към фонтана. С помощта на една дълга пръчка успях да напъхам пилето доста навътре. После изскочих горе, на пътя, огледах се зорко, за да проверя дали вече не се е появил някой от селото, и чак тогава изтичах до фонтана, за да си измия ръцете на чучура. Долината вече се изпълваше със сивкава светлина, когато успях да се вмъкна незабелязано в нашата къща и да изтичам горе в стаята си. Чак там скрих пилешката глава в един чорап и го напъхах под моя матрак.

На сутринта се успах. Пробудих се едва когато дядо ми ме извика да отида да нахраня животните — което обикновено е работа на майка ми. Той не дочака обаче да се събудя напълно и отиде сам да свърши това.

— Какво стана с пилето, което майка ти чистела в обора, когато ѝ прилошало? — сърдито ме попита той, когато аз най-после се свлякох по стъпалата на долния етаж.

Вместо отговор аз само свих рамене.

— Ох, как може да си такъв идиот — въздъхна той. — Трябваше да го донесеш тук, горе. Сега сигурно някое куче го влачи по улицата.

На следващия ден в училището през всичките часове само клюмах заспало на чина.

— Виторио! — сепна ме викът на учителката, внезапно прекъснала монотонното разказване на новия урок. Странно, но след сбиването ми с Винченцо тя се държеше вече много по-мило и сърдечно с мен. — Само не ми казвай, че пак си задрямал. Трябва да се събудиш. Чух, че майка ти отново я приели в болницата.

— Да — отвърнах аз, тъй ненадейно сепнат от дрямката. — Но вече била по-добре.

— Разбира се! — кимна учителката. — Разбира се, че сега е по-добре.

ПЕТНАЙСЕТА ГЛАВА

След сбиването ми с Винченцо реших всяка сутрин да тръгвам по-рано за училище, за да не ме причаква по пътя дотам някое от момчетата в селото. Учителката като че ли бе отгатнала причината за ранното ми появяване пред прага на училището, затова може би нарочно все гледаше да ме задържа след часовете, уж за да ѝ помагам за разчистването на класната стая.

— Моля те, Виторио — казваше ми тя с напълно сериозен тон, сякаш ми налагаше някакво наказание, — трябва да останеш днес след часовете, за да изметеш стаята.

Разбира се, не бе нужно учителката да ми говори чак толкова строго — всичките мои съученици прекрасно знаеха, че макар доскоро да бях заклеймяван като едно от най-непослушните деца в класа, сега изведнъж се бях превърнал едва ли не в някаква местна забележителност, което ми осигуряваше немислимото досега положение на любимец на учителката ни. Тази хитрост вършеше работа: когато свършвах с метенето на пода и чистенето на черната дъска, всичките момчета вече се бяха прибрали по домовете си, макар че цената, която плащах за тази амнистия, хич не бе лека — след неизменното „Благодаря ти, Виторио“ на раздяла, с което моята учителка ме изпращаше всеки ден на прага на класната стая; както и изражението на светец мъченик, което неволно се изписваше на лицето ми всеки път, когато бях залавян да дремя в час... та всичко това ме изпълваше с погнуса и омраза към самия мен (заради туй, че част от мен преливаше от благодарност за вниманието, с което учителката ме удостояваше). Пък си знаех, най-вече от прошепнатите обидни подмятания, от които всеки ден се измъчвах в класната стая — „мамино синче“, така ми викаха момчетата. Тази амнистия бе само една временна мярка, защото срещу мен се струпваха доста силни противници, които точеха зъби в очакване на деня за разчистване на сметките. Денят, в който никой няма да ме защити, когато нечия груба

ръка ме завлече зад някой храст и ми плати с юмруци по носа за закрилата, на която сега се радвах.

Бяха изминали няколко дни след моето среднощно бдение в долината, а майка ми все още беше в болницата. Веднъж, на излизане от класната стая след поредното чистене, за моя изненада заварих Гуидо Мастроанджело седнал на широките каменни стъпала пред църквата. Гуидо беше от бандата, защото го одобриха заради яките му ръце и рамене, макар че по-надолу тялото му не беше толкова внушително. Дори можеше да се каже, че прилича на сламка. Другите момчета го наричаха „надут като пуяк“, защото той никога не си отваряше устата, без да изрече нещо превзето, сякаш въобще не можеше да възприема света като всичките останали нормални хора.

— Гуидо Мастроанджело — ще попита, примерно, учителката, — защо Йосиф и дева Мария трябвало да се приютят в обора, когато се върнали във Витлеем?

— Ами — започваше Гуидо, като лениво, без да бърза, се надигаше от чина и изправяше мършавата си като на паяк ръка, за да се почеше по тила — защото в онези дни всичките хотели били притежавани от фашистите.

Целият клас се заливаше от смях и дори върху укорителното до този миг лице на нашата учителка се появяваше спонтанна усмивка.

Гуидо никога не ми бе причинявал зло, но дружеше с Алфредо Джирасоле — водачът на бандата, към която се бе присламчил и Винченцо Майале. Сега, като минавах покрай църквата, той май не ме забеляза, защото беше прекалено зает с измъкването на поредния сопол от носа си. Цялото му лице бе напрегнато от мъчителното за него съсредоточаване. Но щом стигнах до стъпалата, спускащи се от църковните двери до площада, той ме запита:

— Имаш ли кибрит?

Спрях се и се извърнах назад към него, докато той продължаваше да се вторачва в малкото черно петънце на върха на пръста си.

— Няма страшно, дори и да нямаш — добави Гуидо, сякаш говореше не на мен, а на пръста си, ала най-после ме изгледа сериозно, дори натъжено. — Защото Алфредо може би има. Но ми рече да те попитам, просто така, за всеки случай.

Че какво общо можеше да има Алфредо с моя кибрит? Сигурно Гуидо просто така си бърбеше или се бе объркал нещо.

— Трябва да се прибера, за да изведа овцете — рекох му аз.

Гуидо бавно и грижливо избърса пръста си в панталоните.

— Не се кахъри чак толкоз за овцете, де — рече. — Алфредо е говорил с Фабрицио и той ще ги изведе вместо теб. Дядо ти пък рече, че всичко било наред. Учителката не ти ли го каза?

Гуидо ме измери с преценяващ поглед, докато аз целият се изчервих от смущение. Сигурно не ме лъжеше, след като лесно можех да проверя всичко това, като попитам учителката. Трябваше само да се върна с няколкостотин крачки до класната стая и да я запитам...

— Трябва да вървя — настоях аз, но изпълнен с несигурност накъде да тръгна.

— Мислех си, че ще се качиш на хълма за по една цигара — продължи Гуидо. — Затова те чакам тук. Алфредо вчера бил в болницата за свиждането с леля си от Торнамонде и там попитал майка ти дали можеш да станеш един от нашата банда. Тя му рекла, че всичко било наред. Когато някой е в болницата, не е зле да се запали по някоя и друга цигара, за да се държат злите духове настрана.

С всичките тези усложнения Гуидо успя да накара главата ми да се завърти, та чак свят да ми се завие. Нищо от казаното от него нямаше смисъл — все едно че светът внезапно се бе срутил под краката ми и всичко се бе обърнало с краката нагоре. Ала само след броени секунди всичко ми стана ясно: жертвоприношението на пилето бе започнало да действа. Всяка сутрин аз си припях мислено един мой малък псалм, за да подсиля действието на магията:

*„Пилешка глава, бяла и червена,
изпод леглото що ме гледа.
Запази ни от беди и мъст,
за да не станеш ти на пръст.“*

И понеже бях много настоятелен, злите духове накрая чуха горещата ми молба. Така, значи, стават тези работи — понякога духовете трябва да бъдат умилостивявани и приласкавани, за да се поразмърдат. Но след като веднъж решат да се задействат, няма връщане назад. И всичко се променя.

Гуидо се бе изправил и ме чакаше да поема с него.

— По-добре ще е да тръгваме — рече ми той, сякаш никога не се бе съмнявал, че ще дойда с него. — И без това вече те чакат. — И когато поех след него, той праметна през рамото ми яката си ръка, досущ като ръка на истински бандит.

Фабрицио и аз стотици пъти бяхме скитосвали по пътеките на Коле ди Папа, но пътеката, по която сега Гуидо ме поведе, се извиваше и кривеше толкова объркващо във всички посоки, през най-гъстите храсталаци и стръмните скалисти склонове, през полупознати поточета, че накрая се обърках. По едно време ми се стори, че до безкрайност ще се въртим като в омагьосан кръг.

— Вече почти стигнахме — рече Гуидо. — Сигурно досега никога не си се катерил в тази част на планината. Трябваше да съставим специална карта, за да запомнят нашите хора как се стига до тук.

Но тясната, скрита под короните на дърветата просека ми се стори много подобна на онази, в която Фабрицио и аз често се криехме, за да пушим от цигарите на баща му. А сега около дузина момчета се бяха събрали там в кръг, облежнати на стволите на близките дървета или насядали по камъните, като си предаваха една запалена цигара от ръка на ръка.

— О, най-после! — провикна се някой, когато Гуидо и аз се измъкнахме от храсталака,

— О, Вито! Крайно време беше!

Щом ни видяха, момчетата наскочаха и се скупчиха около мен, като някои от тях дори ме потупаха дружелюбно по рамото. Приблужи се дори и самият Винченцо, напъхал ръка под колана си, с грейнало в усмивка червендалесто лице. Именно той ми подаде цигарата.

— Е, какво, ще бъдем ли приятели?

С жест ме подкани да си дръпна от цигарата, но когато го направих, всмукнах дима така забързано, че ми изгори гърлото и веднага се закашлях. Винченцо обаче, безкрайно загрижен за мен, нежно ме потупа по гърба, за да ми помогне да прочистя дробовете си. Щом се поокопитих, надигна се още едно хорово приветствие:

— Здравсти, Виторио — поздрави ме Алфредо. Той бе единственият, който не се бе приближил до мен, защото бе седнал в една ниша в скалата, величествен като някой цар на трона си. Шапката му от кафяво рипсено кадифе бе небрежно килната на една страна, а

дългите му нозе — изпънати на тревата с подчертана небрежност. Алфредо имаше дългнесто, източено тяло, което винаги бе заблуждавало онези, които дръзваха да се сбият с него. Но самоувереността, която се излъчваше от него, омайваше момчетата и смущаваше противниците му, така че контролът му над групата беше абсолютен, от никого неоспорим.

— Надяваме се, че не се сърдиш заради имената, с които сме те наричали — заговори той с топла усмивка.

Алфредо винаги говореше бавно, повлечено и тихо, дори почти шепнеше, сякаш ако заговореше по-силно или по-бързо, това щеше да смути вътрешното му спокойствие. — Беше просто така, на шега. Е, хайде, ела и седни до мен. — Потупа с ръка камъка край него. Когато пристъпих и седнах, той праметна ръка през рамото ми, което действа като сигнал за останалите момчета да се наредят в кръг около нас. Отначало никой нищо не продума.

— Гуидо ми каза, че си видял майка ми в болницата — заговорих накрая аз.

— Така ли? — Алфредо вдигна глава с мудността на някаква много могъща птица, за да насочи взор към Гуидо. — В болницата? Точно така, нали, Гуидо?

— Точно така — веднага потвърди Гуидо. — Видял си я вчера, когато си отишъл да посетиш леля си от Торнамонде. А тя ти каза, че нямало нищо нередно Виторио да се присъедини към нашата група. — Останалите момчета промърмориха нещо в знак на съгласие.

— А пък майка ти ми рече да те попитам — добави Алфредо с окуражаваща усмивка, — за това какво се е случило в онзи ден в обора, когато била ухапана от змия. Тя ми рече също, че ти всичко си видял.

Едва сега мислите ми внезапно започнаха да се проясняват.

— Видях само змията — едва чуто избъбрих аз, почервенял от смущение. — Тъкмо когато се промъкваше навън изпод вратата на обора.

— Изпод вратата, значи — замислено повтори Алфредо, присви устни и кимна: — А с какъв цвят беше змията?

— Зелена беше — обясних аз.

— Зелена ли? — каза Алфредо. — Зелена змия е на добро. — Усмихна се, а момчетата, насядали в кръг около него, също се ухилиха.

— И колко дълга беше тази зелена змия?

Само че колкото и да се напъвах, образът на змията така и не изплува в спомените ми.

— Не зная — признах си аз.

— Метър? Или метър и двадесет? А може би метър и половина?

— Метър и половина — рекох. — Мисля, че беше към метър и половина.

— Метър и половина! Мили боже, една красива зелена змия, дълга метър и половина! — Алфредо се разсмя, но незлобливо, дори приятелски, бих казал. Другите момчета... е, и те се разсмяха.

— Можеш ли да си я представиш — подметна Винченцо. — Метър и половина!

— Дори и езика ѝ видях — доуточних аз.

— И езика ли? — ахна Алфредо. — На всичкото отгоре и езика ѝ бил видял!

Но сега той изведнъж стана дяволски сериозен и отново ме притегли към себе си, сякаш се готвеше да сподели с мен някаква важна тайна.

— Знаеш ли, Вито, голям късмет си извадил, че майка ти не е тръгнала с друг мъж — зашепна той на ухото ми. — Иначе щеше доста да го закъсаш, а? Казват, че ако една жена тръгне с друг мъж и тогава я ухапе змия, следващото бебе, което роди, ще бъде със змийска глава. И тогава може само едно нещо да се направи — той внезапно махна с ръка, като че ли набутва някъде стиснатия си юмрук — да се убие бебето още в минутата, когато се роди, а после да му се извадят очите, за да се избегне преследването от очите на дявола.

За миг ми се прииска въобще да не бях се изкачвал по този планински склон. Искаше ми се още да се шмугна между нагъсто израслите дървета и да изчезна някъде надалеч. Съзнанието ми изведнъж се изпълни с видението за онези две очи, които ме следяха от обора в деня, в който видях змията. С ужас осъзнах, че съм бил участник в някакво неопишимо страшно престъпление, за което сега Алфредо, без да бърза, говореше съвсем открито; но Алфредо вече се бе облегнал назад и се бе заел да чопли ноктите си със сгъваемия си нож, сякаш изведнъж бе изгубил всякакъв интерес към мен. А когато заговори отново, този път тонът се бе променил и станал някак си похладен и дори леко заплашителен.

— Каза ли ти Гуидо какво трябва да направиш, за да станеш наш член? — попита ме той.

— Не съм му го казвал — обясни Гуидо, — защото учителката вървеше по следите ни.

Аз пък въобще не бях видял учителката, нито можех да си представя как тя се катери по стръмните скали на Коле ди Папа, за да ни проследи или пък да се крие залегнала някъде в храстите; но Алфредо само му кимна разбиращо, сякаш бе отлично запознат с методите за следене, предпочитани от учителката.

— Тази дърта курва — процеди той и останалите момчета се засмяха. — Добре. Винченцо ще ти го обясни, той знае как се прави това, нали, Винченцо?

— Разбира се, всички сме минали през това изпитание, пък и не е кой знае какво — обади се Винченцо, а останалите момчета промърмориха нещо одобрително. — Първо трябва да си покажеш пишката, за да докажеш на всички, че си мъж, а после ние ще преценим дали е достатъчно голяма, та да заслужаваш да се присъединиш към нас. Трябва да бъде поне наполовина от една цигара.

Значи все пак имало изпитание. В стомаха ми се надигна вълна от отвращение. Фашистите, беше ми разказвала майка ми, понякога подлагали хората на изпитание, като ги заставяли да пият рициново масло — точно така се чувствах и аз сега, сякаш ме заставяха да погълна нещо, което никак не ми хареса. Насъбралата се в стомаха ми горчива жлъчка вече започваше да се надига, за да стигне чак до гърлото ми.

Винченцо ми посочи към една малка дупка в земята, точно пред Алфредо.

— След като всичко си покажеш — продължи да ми обяснява Винченцо, — ще трябва да си го напъхаш в таз дупка и петдесет пъти да го набуташ надолу и да вдигнеш нагоре. Ние, останалите, ще броим на глас. Когато стигнеш до петдесет, ще си вече признат за новоприет член.

Всичко се разигра много набързо. След одобрителното кимване на Алфредо Винченцо и още едно от другите момчета ме прихванаха под мишниците, вдигнаха ме във въздуха и преди да имам време да се усетя, вече бях проснат по гръб на земята. По едно момче беше затиснало всяка от двете ми ръце, а Алфредо бе седнал върху глезените

ми. Останалите момчета се взираха отгоре към мен като ято от някакви странни птици. Алфредо разкопча панталоните ми и освободи колана ми, а после ми дръпна гащите. Ноктите му одраскаха кожата ми, докато ми смъкваше панталона и аз потръпнах. Но дори и ако исках да побягна, нямаше как да го сторя, след като бях прикован към земята като с гвоздеи. Момчетата продължаваха да ме зяпат с широко разтворени очи.

— Вижте само колко му е пишката! — провикна се Винченцо. — Трябва да има метър и половина. — Само че никой не се засмя.

— Е, да, голяма е — призна Алфредо и се отдръпна назад, за да могат другите да ме огледат по-добре.

— Че то, тя е почти колкото на муле — рече един от тях и тогава Гуидо се пресегна надолу и сграбчи сбърчения край на пишката ми с палеца и показалеца си, за да я размахна напред-назад и да я провери по-старателно.

— Не е от обичайния размер — отсъди той накрая, а другите момчета нищо не рекоха. След кратка пауза той добави: — От онзи размер, какъвто са имали мъжете преди войната. С повече месо.

Някои от другите момчета се съгласиха, че Гуидо наистина имаше право. Но едно от тях отбеляза, че повече приличало на членовете на африканците и че може някой от моите прадеди да е бил африканец. Друг път го опроверга с думите, че такива яки пишки се срещали само в Америка, което означавало, че един ден и аз ще отида в Америка. Сега всяко от момчетата се присъедини към едната или другата страна в спора, като обсъждаха дори цвета и дължината и дебелината на пишката ми, но така и не стигнаха до съгласие.

— Дайте ми една цигара — нареди най-после Алфредо. — Ще се заемем с останалото от ритуала.

Винченцо бръкна в джоба си и подаде на Алфредо една смачкана цигара. Но точно когато Алфредо се пресегна напред, за да ме измери, а погледите на всичките останали момчета се бяха вперили в мен, Алфредо внезапно политна напред и силно изпъшка, впил ръка в тила си. Изведнъж цялата просека се изпълни с викове и неописуема суматоха: само за миг момчетата, струпани около мен, се разпръснаха, сипещи проклетия и бягащи през глава към нещо в другия край на просеката. Алфредо бързо се окопоти от удара, скочи на крака и за пръв път през този следобед извика оглушително: „Убийте го!“

Там, на далечния край на просеката, с гръб към стръмния скалист склон, размахващ дебела сопа като полудял в обкръжаващия го полукръг от вбесени момчета, отблъсквайки всички дотичали по пътеката, се биеше Фабрицио, сипейки ругатни и проклетия:

— Ще ви счупя главите аз на вас, всичките!

За миг ми се стори, че наистина ще го стори: той отново и отново улучваше някой от нападателите, улучвайки с тъп тътен ту нечия глава, ту лакът или ребра, така че ги държеше на прилично разстояние. Но какво го беше прихванало? Та той сега проваляше всичките ми шансове, така че се изчервих още веднъж, ама този път от гняв и омраза, омраза към Фабрицио, единственият ми приятел, който внезапно се показва като безкрайно глупав и ненужен в цялата тази история. Мразех го в този миг повече, отколкото някога бях мразил Винченцо или Алфредо или което и друго от момчетата, които ме тормозеха в училището, мразех го, сякаш той ме бе забъркал в цялата тази беда, с толкова дива сила, с колкото дивите животни отхапваха краката си, стиснати в челюстите на някой ловджийски капан. И го ненавиждах дотам, че дори за миг не се замислих, че ужасната истина вече се бе стоварила върху мен, че всичките събития от този следобед започват да се изкривяват и изопачават като отражения в криво огледало.

Алфредо вече се бе изправил и когато Фабрицио завъртя сопата към него, Алфредо светкавично протегна ръка и ловко успя да хване близкия ѝ край с отворената си длан, след което чевръсто я стисна и с другата си ръка. Едва тогава я издърпа силно. Фабрицио, който още държеше здраво другия край на сопата, внезапно политна напред и се стовари на земята. В следващия миг другите момчета вече се бяха хвърлили връз него, а Фабрицио се провикна отдолу, изпод купчината от тела: „О, Вито, грабни сопата!“ Но аз вече бягах с все сили, диво, претъркулвайки се по нанадолнището на планинския склон, и продължих така, докато не се добрах накрая, съвсем задъхан и окървавен, до църквата в селото, но със сетни сили продължих да подтичвам, чак докато ругнах в леглото си, където измъкнах изпод матрака чорапа, в който бях скрил пилешката глава, за да я изхвърля през балкона колкото можех по-надалеч към долината, преди да се стоваря с хлипане в леглото. Не ми бе нужно да чакам до следващата сутрин, когато Алфредо прошепна: „Метър и половина дължина?“,

когато минаваше покрай моя чин, което се посрещна с оглушителен групов смях, за да разбере, че съм предал Фабрицио, сигурно бе това, както бе сигурно, че бях пожелал смъртта му, за да осъзная, че дотолкова бях затънал в срамни дела, че вече никаква магия или чудо не можеше да ме спаси.

ШЕСТНАЙСЕТА ГЛАВА

Майка ми се прибра от болницата без много шум, в автобуса камион на Казингуло, след като изкара там повече от една седмица. След завръщането ѝ започна да носи по-дълги и по-хлабави рокли, от онези, които не бяха пристегнати в талията, а свободно се спускаха надолу, за да прикрива — поне докато можеше — онова, което ставаше под роклите. И вече съвсем престана да излиза из селото, дори и от неделните служби в църквата се отказа. Ако въобще си показваше носа извън къщата, то бе само за да нахрани добитъка или да бере маслини от дръвчетата в дъното на градината. Ако все пак трябваше да се изпълни някаква поръчка — например да се донесе вода или да се купи нещо от магазинчето на Ди Лучи — тя все мен прещаше, ама рано сутрин, преди да съм тръгнал за училището. Или пък ме изчакваше да се завърна късно следобед. И като че ли разговаряше с мен само когато трябваше да ми обясни поредната поръчка; иначе рядко дори забелязваше присъствието ми. Лицето ѝ бе лишено от всякакво изражение, като лице на някое безплътено привидение. Сякаш издуващият ѝ се корем поглъщаше целия живот в нея. Ни дума дори не си разменяше с дядо; просто се правеха, че никой не вижда другия и се движеха из една и съща къща, дори в една и съща стая като че ли си бяха напълно чужди и всеки бе за другия само някаква бледа сянка. В продължение на първите няколко дни след завръщането на мама от болницата дядо въобще не излезе от стаята си. Ама после отново започна да посещава кръчмата на Ди Лучи, само че сега не седеше на терасата отпред, нито в задната стая, където Ди Лучи понякога сервираше по нещо за ядене и където хора като Анджели Червения или Силвио пощальона оставаха понякога до късно вечер да си допиват питиетата. Късно вечер, когато дядо се прибираще от кръчмата у дома за спане, дъхът му тежко вонеше на вино.

Ала най-зле беше, когато сядахме за хранене край масата. Понякога дядо ми въобще не се прибираще у дома, така че трябваше да тичам до кръчмата на Ди Лучи и да го викам за обяд или вечеря.

Случваше се майка ми и аз да го чакаме, потънали в мълчание, за половин или дори цял час, че и повече, пред напълно подредената за хранене маса, преди накрая да се примирим и да започнем да се храним без него. Винаги щом идваше в кухнята, той неизменно се затваряше в своето каменно мълчание, с глава, приведена над чинията, докато майка ми сядаше на отдалечения край на трапезата, без да смее да протегне крака под масата, за да може в следващия миг да стане и да изпълни някое негово искане... да му донесе от шкафовете това или онова. Всяко хранене преминаваше под знака на някакво временно събиране на случайно срещнали се непознати, които с нетърпение чакаха да се заловят за нещо много по-важно; но в същото време често се проточваше непоносимо дълго, сякаш бяхме изпаднали в необяснима леност, в нещо като следобедна дрямка, и невидими сили забавяха движенията ни до болезнена, дори влудяваща мудност. В подобна напрегната тишина дори и най-слабите, дори и най-невинните звуци, като потракване с вилицата по чинията или приглушеното предъвкване със зъбите, изглеждаше неестествено, едва ли не като някакво нарушение на реда.

Все пак в някоя неделя леля Лучия и Марта се отбиваха да обядват с нас, дори и когато дядо ми беше излязъл от къщата. Тогава и само тогава поне за кратко можех да се порадвам на по-спокойна атмосфера, пък и леля Лучия умееше както никой друг да вдъхва спокойствие, което поне на мен ми се струваше като рядко срещан признак на вродена мъдрост, като че ли тя би могла само с няколко думи изведнъж да уреди всичките трудности в нашата къща. Но тези неделни гостувания неизбежно преминаваха все в същата тягостна атмосфера. Леля Лучия бърбеше безгрижно за какво ли не, като че ли бе сляпа за неуредиците в нашето домакинство, така че дори в мен започна да се насъбира недоволство от нейното безразличие и незачитане. Само когато ми връчваше поредната монета от пет лири да си купя нещо, на лицето ѝ се появяваше същата призрачна усмивка, сякаш нищо не се бе променило. Вместо нея Марта от време на време се поотпускаше да говори, понеже тя все пак се интересуваше от нещо и знаеше доста за всичко това. Но и това се случваше рядко, а когато го правеше, като че ли се люшкеше между безсмислиците и внезапно спхождащите я проникновения. Случваше се например без всякакво предупреждение да прекъсне разговора на другите, за да сподели колко

я заболял кракът в деня, в който се поразходила до фонтана, или пък като видяла край къщата си един невероятно едър плъх. Но само след няколко минути беше способна да вметне в диалога някоя напълно смислена забележка, все едно че бе следила внимателно целия предишен разговор. Понякога просто започваше да говори като нормалните хора, ала после постепенно се увеличаваше по неведомите пътища на странната си логика, като сипеше коментари, достойни за любителите на загадки или почитателите на древните оракули. Ако пък се опиташ да схванеш значението на току-що казаното от нея, тя ще започне да се изплъзва от ясен отговор. Най-често обаче просто си седеше смълчана, като ни следеше неуморно с нервно шарещите си като на птица очи, попивайки всеки наш жест, но особено силно се втренчваше в подутия корем на майка ми.

Фабрицио така и не се появи в училището. От брат му Фулвио узнах, че го наел за ратай един земеделски стопанин, който живеел близо до Рока Сека.

— Ей, ти, боклук такъв? — провикна се той веднъж, като ме срещна на сред улицата. — Метър и половина, а? Добре си успял да подредиш брат ми, не ще и дума. Баща ми го натири от вкъщи, защото изостави овцете в планината, та после трябваше да ги издирваме чак до средата на пътя до Капракота. Сега е далеч от долината, заедно с, онова дърто копеле Ромпакацо, и ще извади голям късмет, ако издържи там през зимата!

Но в училището на другите момчета като че ли внезапно им бе омръзнало да се закачат с мен. Или се бяха досетили затова, което се криеше под по-широките рокли, каквито сега носеше майка ми, или бяха започнали да се опасяват, че предсказанието на Алфредо Джирасоле може наистина да се сбъдне — неговото произнесено със зловещ шепот предупреждение, че мама може да роди дете със змийска глава. Само учителката все така продължаваше да ме удостоява с вниманието си. „Виторио — провикваше се тя, когато сутрин, на идване в училище, минавах забързано покрай нея, — виж, ризата ти пак е изскочила от панталоните!“ И с усмивка се навеждаше, за да натика ризата ми, макар че всяка сутрин поне една дузина други деца минаваха покрай нея с незатъкнати ризи. Част от мен я насърчаваше да постоянства с това ново отношение, защото само за няколко седмици успях да се превърна в образцов ученик. Всяка вечер

се усамотявах с учебниците и тетрадките си, потънал в прилежно заучаване на всичко преподадено от нея напоследък. Не е чудно, че вече получавах само отлични оценки за домашните си, които тя изписваше с червено мастило. А когато имахме писмени упражнения в час, ме оставяше спокойно да попълвам отговорите, подминавайки моя чин, за да следи работата на останалите, повечето от които гълчеше или дори удряше по главите. Накрая се връщаше при мен, щом ме видеше да оставя молива си. Надвесваше се над чина ми, с нейната смесена миризма на чесън и парфюм, отпуснала тежката си ръка на рамото ми.

— Добре, Виторио, браво! — хвалеше ме тя, вдигнала в ръка моята тетрадка за домашни упражнения, за да я размаха пред целия клас. — Виторио отново е отговорил съвсем вярно на всеки от въпросите!

След часовете аз продължавах да оставам в класната стая, за да премитам пода и да избърсвам черната дъска. Въпреки че заплахата от насилие като че ли напоследък бе поспаднала, аз все пак бях благодарен, че учителката ми помагаше да удължавам с половин час неизбежното завръщане у дома; но понякога, вдигайки очи от метлата, улавях погледа ѝ. Очите ѝ бяха навлажнени и преливащи от толкова много жалост към мен, че нещо вътре в мен изстиваше и се заемах да мета много по-яростно, вдигайки големи облаци от прах, които се измъкваха през прозорците като мъгла. Така един ден, докато събирах последните боклуци, останали от деня, ми направи впечатление как на няколко пъти тя ме изгледа многозначително и ми се стори, че нещо дяволско потрепна в нея.

— За днес, Виторио, свърши чудесна работа — каза тя накрая. — А сега ела тук. Имам нещо за теб.

Отидох пред катедрата, но тя ми даде знак с ръка да я заобиколя и да застана до нея.

— Не бъди чак толкова срамежлив.

Протегна ръка надолу между краката си и извади изпод плата на катедрата една доста ожулена ръчна чанта, а от нея измъкна някаква голяма книга с платнена подвързия. На корицата се четеше заглавието: „Житията на светците“, адаптирани от Джанбатиста дел Фиоре според Златната легенда. Отдолу, към задната корица на книгата, бе залепена лъскава цветна илюстрация, показваща мъж в расо сред някаква

градина или поле, разперил ръце. Върху всяка от обърнатите му нагоре длани бе кацнала по една бяла птица. Главата му бе увенчана със златист ореол.

— Това е свети Франциск или Сан Франческо, както му казваме ние в Италия — обясни ми учителката. — Толкова нежен и фин бил този свят мъж, та дори птиците идвали да кълват направо от дланите му.

— Аз пък видях в Рока Сека един, който като него хранеше гълъбите пред църквата — рекох й аз.

— Не е същото — твърдо рече учителката. — Свети Франциск е бил светец. Птиците идвали при него, понеже бил Божи човек. А онези гълъби в Рока Сека са като плъховете, които само търсят какво да излапат.

Учителката разтвори книгата и се зае да разгръща страниците ѝ, изтъркани от многото пръсти, докосвали се до тях. Накрая спря върху страницата, посветена на светеца, чийто църковен празник се падаше именно днес. Преди тази страница имаше още една цветна илюстрация, но тя, за разлика от предишната, бе покрита с парче от най-фин бял плат. Учителката нежно го отгърна. Появи се още един мъж с ореол над главата, само че той бе сред някаква гора, с дълга златиста коса, с висока дървена тояга в едната си ръка. Единият му крак бе опрян върху главата на една голяма змия, свита на кълбо, застинала неподвижно най-отпред на картината.

— А пък този е свети Леонардо — обясни ми учителката и се зае да ми чете легендата за него. Сан Леонардо бил силен като лъв и сътворил много чудеса; той бил светец покровител на затворниците и разчупвал веригите им, когато нещастниците призовавали името му в пламенните си молитви. Докато учителката ми четеше унесено, аз неволно се наведох към нея, за да улавям още по-добре извивките на гласа ѝ; накрая тя протегна ръката си и ме погали по рамото. — И така, когато веднъж Сан Леонардо бил паднал ничком по очи на земята, за да потъне в страдна молитва — отново зачете тя, — една огромна змия изпълзяла изпод близките дървета и полазила по ризата му. Светецът обаче нито за миг не прекъснал молитвата си. Изчакал да стигне до края и чак тогава продумал на змията: „Зная, че още от деня, в който Бог те е създал, ти се стараеш да сториш колкото можеш повече зло на хората; но сега, ако Бог те дари със силата да ме

сразиш, стори с мен туй, що съм го заслужил!“ И след тези думи змията отскочила като попарена от ризата на Сан Леонардо, за да се строполи мъртва в нозете му.

Така се започна с нашия ритуал, почти ежедневно повтарян през следващите седмици; всеки ден след като привърших с чистенето на класната стая, учителката с нежен глас ме канеше да отида при нея до катедрата, за да ми чете за славните дела на пресветите мъже. Отначало трябваше да потискам моята спонтанна неохота; обаче накрая не можех повече да крия от себе си смътния копнеж и напрегнатото очакване кога ще дойде най-последният часът, в който тя отново ще ми зачете от „Житията на светците“. Нито пък можех да отричам колко разочарован оставах, щом четенето за днес свършваше и бях принуден да се затъртя обратно към все тъй мрачната обстановка, царуваща в нашата къща. Понякога обаче, докато метях пода на класната ни стая, в мен се надигаше омраза към учителката — и то дотам, че на моменти дори никак не можех да я понасям, та трябваше да напрегам мускулите на челюстите си, както правех и в междучасията, когато някой адски дълго дращеше с нокът по черната дъска. Ала по време на четенията цялата тази омраза бавно се изцеждаше от мен. Когато ми четеше, учителката сякаш внезапно изгубваше присъствието си тялом — сякаш не беше повече същество от плът и кръв, за да се превърне само в един безплътен глас, пречистен, извисен; и така неизменно се стигаше до сепването ми в края на четенето, защото тогава изведнъж осъзнавах странно едрата ѝ, натежала от много плът снага, с всичките нейни миризми и подутини и вдлъбнатини, седяща до мен съвсем реална и солидна.

Доколкото можеше, учителката ми се стараяше при тези четения да следва календара на светците; макар че понякога си позволяваше да се отклонява и да подбира светци, които би трябвало (според нея, разбира се) да бъдат по-специални за мен. Имаше дори светци, носещи моето име: свети Викторинус, прочут с необичайната си твърдост пред страданията, понеже бил измъчван до смърт в една голяма мраморна гробница; свети Виторио Първи пък бил папа, който бил подложен на непрестанни гонения заради своята необичайна преданост към светата вяра и ревностното ѝ служене; свети Иноченце (Инокентий), също бил папа, фанатично верен на християнството, който трябвало да напусне Рим за благо на Вечния град също както Лот трябвало да напусне

Содом. А на моя рожден ден се честваше свети Бартоломео (Вартоломей), един от дванадесетте апостоли, който след възкръсването на Христос отишъл да проповядва евангелието в Индия и там сътворил много чудеса, като покръстил в правата вяра безчет грешници, за което обаче бил жив одран от варварите езичници и накрая обезглавен, което увенчало неговото мъченичество.

Когато разпуснаха училището за коледната ваканция, учителката се смили над мен и ми позволи да отнеса тази свята книга у дома за празниците. Скрих я в стаята си сред другите мои учебници, загрижен да не я видят моите съученици или майка ми; но когато за пръв път я извадих там и започнах да я разлиствам, разбрах, че беше изпълнена с дълги, сложни думи, чиито значения не разбирах — сигурно учителката ги бе прескачала, докато ми четеше в класната стая. Затова още на следващия ден, с помощта на речника, който открих в стаята на дядо ми, успях сам да прочета цялата история за света Кристина, чествана на двадесет и четвърти юли — девственица и мъченица, прочута с чудесата, които сътворила благодарение на могъществото на Исус Христос.

Света Кристина се родила в дома на един много богат римски патриций, но още съвсем млада приела християнството и натрошила всичките златни и сребърни статуи на езическите богове в бащиния си дом, за да раздаде отломъците на бедните. Когато баща и открил какво е сторила, я пребил без капка милост и след това я замъкнал до съдията за окончателната присъда, като с това било поставено началото на дългата поредица от нейните мъчителни наказания. Съдията първо заповядал да хвърлят света Кристина в яма със сто отровни змии; но тя, благодарение на силата Христова, се справил с това изпитание и тогава отново била завлечена в съда. Сега палачите ѝ се заели да късат плътта ѝ къс по къс с големи железни куки; обаче света Кристина грабвала поредното парче от собствената си плът и го запокитвала в лицето на съдията. Накрая съдията се разпоредил да я вържат на кол сред една клада и да я изгорят като вещица; ала щом огънят бил запален под босите ѝ нозе, той подпалил целия квартал наоколо, като изгорил стотици римляни, само света Кристина останала непокътната. През следващата нощ, докато света Кристина изчаквала следващото си наказание на сутринта, съдията получил сърдечен удар и издъхнал.

На сутринта света Кристина била отведена пред втория съдия. Той отсъдил да я напъхат в една голяма вана с врящо олио, но света Кристина излязла от ваната сякаш просто си била взела една топла баня. Тогава обръснали главата ѝ и я превели чисто гола през целия град до храма на Юпитер; но щом стигнала до храма, статуята на бога рухнала насред улицата и се пръснала на хиляди парченца. Тогава и вторият съдия получил сърдечен удар и издъхнал.

На третата сутрин косата ѝ отново била пораснала, а плътта ѝ — изцелена. Така света Кристина била отведена при трети съдия. Двама от палачите я приковали с вериги към стената и отрязали гърдите ѝ, но от раните ѝ вместо кръв рукнало мляко, а света Кристина, чудодейно освободила се от веригите, предупредила съдията да не продължава с изтезанията, понеже неговата сила не можела да се сравнява със силата Христова. Съдията заповядал да ѝ изтръгнат езика; но света Кристина продължавала да говори съвсем гладко дори и след като захвърлила езика си в очите на съдията, който моментално ослепял. Накрая съдията отсъдил света Кристина да бъде хвърлена в морето. Край нея марширувал цял батальон от стотина мъже, докато крачела неустрашимо, макар да била гола и окована. Така се добрали до пристанището, където я привързали към носа на един кораб и я отвели на няколко километра навътре в морето, където водата била много дълбока. Завързали към веригите около шията ѝ един голям тежък камък — трябвало една дузина мъже да се напрегнат, докато я издигнат на палубата и оттам да я изтласкат в морето. Ала тъкмо когато света Кристина трябвало да потъне във водата, камъкът и веригите най-мистериозно се хлъзнали и отдалечили от нея; за миг тя увиснала над повърхността на водата като дух, облечена сега в бяла дреха, докато небето, което доскоро било съвсем ясно и синьо, внезапно се забулило от пурпурни облаци, от които към света Кристина се спуснал един ярък лъч от светлина. И накрая до нея застанал архангел Михаил, а докато войниците гледали смаяни, той напълнил шепата си с морска вода и наквасил челото на света Кристина. После протегнал ръка към нея и я повел към небесата, докато на земята се разразила ужасна буря, а римският кораб, заедно с всички на борда, потънал в морето.

СЕДЕМНАЙСЕТА ГЛАВА

Към Коледа отпуснатите рокли на майка ми започнаха да се издуват около кръста ѝ, заради което висяха като палатки над глезените ѝ. С всеки изминал ден напрежението в нашата къща все повече се съгъстяваше, сякаш нейното подуване беше мерило за тази промяна. И тогава, точно на връх Коледа, сутринта, дядо ми най-неочаквано наруши мълчанието си, което вече траеше поне от два месеца.

— Облечи се — заповяда той на майка ми. — Трябва да дойдеш в църквата.

Майка ми нищо не му отвърна, само го изгледа учудено.

— Съвсем е полудял — промърмори тя, когато дядо ми отиде в стаята си да се преоблече; но само след миг тя изведнъж престана да търка, избърса ръцете си в престилката и се запъти към нейната стая.

Аз пръв успях да се облека и останах да чакам край кухненската врата, издокаран в неделния си костюм, с грижливо лъснати черни обувки, загледан надолу по улицата. Сутринта беше студена, но ясна и кристално свежа. Селото ни беше с нова бяла премяна заради снега, който бе навалял през нощта; от студа ме заболяха глезените и китките, а пък костюмът ми вече ми бе отеснял, защото ми го бяха купили преди около две години, ама тази година не ми го смениха с нов от магазина в Рока Сека, както се бях надявал. Накрая църковната камбана заби празнично, със страховита, от нищо неограничавана сила, а звуците отекваха кристално ясно в мразовитата зимна утрин, разтърсвайки въздуха в цялата долина с екота си. Камбаната бе покрита със слой от чисто сребро; разказваше се, че през войната тогавашният свещеник — предшественик на падре Николо — заповядал да зацапат камбаната със сажди, за да не я плячкосат германците, само че — според майка ми — оттогава падре Николонито веднъж не се сетил, че тя отдавна трябвало да бъде почистена и лъсната. Но странно... тази сутрин камбаната бе лъсната до блясък, величествено издигаща се на камбанарията, защото в нея се отразяваха

ослепително слънчевите лъчи, сякаш посребряваше въздуха с чистия си кристален звън.

Дядо ми най-после се появи от стаята си с меката си шапка и провисналия си костюм от рипсено кадифе, окачил всичките си медали в редица над джобчето на гърдите си. Сребърните и бронзовите медальони бяха току-що лъснати. Показа се през вратата и огледа улицата, мръщейки лице на силната светлина.

— Да тръгваме — рече най-после той.

Но вратата на мамината стая сега се откряна и майка ми се появи на най-горното стъпало, само че сега не облечена в някоя от разпуснатите си рокли, а с бяла блуза и черна пола, която беше здраво пристегната около кръста ѝ, така че подуването ѝ стърчеше много по-малко. През раменете се бе загърнала с бял шал, косата ѝ се спускаше на дълги къдри, а на лицето ѝ бе изписана сериозност и твърда решителност; очите ѝ внезапно, за пръв път от много месеци насам, се бяха изпълнили с живот, сякаш бяха уловили блясъка на слънчевата светлина и я разпръскваха като от стъкло.

Навън слънцето вече бе започнало да топи падналия през нощта сняг. От стрехите на къщите се стичаха кристалночисти капки, като образуваха ледени висулки по козите рогове, заковани от селяните над портите, за да пазят къщите от зли сили. Сега камбаната спря да бие, но селяните продължаваха да се струпват на площада. Зад нас изскърца една врата и улицата се изпълни с познатите шумове. Чуха се сърдити подвиквания и бебешки плач — това бе семейство Мастронардис, явно закъсняващо за началото на литургията. Но макар да тръгнаха по-късно от нас, те скоро ни застигнаха и задминаха, защото дядо ми заради крака си не можеше да крачи бързо. Направи ми впечатление, че щом се изравниха с нас, гласовете им притихнаха. Извърнаха се от нас, дори отклониха погледите си, като само промърмориха едва чуто някакви поздравии, на които дядо ми отговори доста сдържано.

Ние бяхме последните от всички, дошли за коледното богослужение. Църквата днес бе запълнена до предела си, като отвън все още имаше напираси да влязат богомолци, но все пак на предната скамейка хората пазеха няколко места за дядо ми — това бе негова неписана привилегия, която никой не дръзваше да му отнеме. В един момент семейство Мастронардис, вече изкачило стъпалата пред

църквата, също се скри от погледите ни, а когато ние най-после се добрахме до площада, стъпките ни отекнаха необичайно шумно по снега. Всичко наоколо ми се стори пусто и голо, оголените дървета на брега на реката се сведоха към нас като смълчани магьосници, разпръскващи кристалночистите си капки долу по топящия се сняг.

ОСЕМНАЙСЕТА ГЛАВА

Ако петелът се е запилял по полето, обичаха да повтарят мъжете от Вале дел Соле, кокошката ще снесе яйцата си в нечий чужд полог. Ала всъщност точно това вършеха тези мъже, като оставяха жените си по домовете, докато те самите обикаляха околните ферми или пътуваха още по-надалече, отсъстваха по цели дни или дори месеци, ако си бяха намерили работа във Франция или Швейцария или пък отвъд океана, като тогава отсъствието можеше да се проточи с години. Техните опасения бяха породили толкова много поговорки като: „Пазете жените си като кокошките или те ще станат за храна на трапезата на съседите“ или „Жената е като козата: яде де що види.“ Ала именно жените от нашето село най-сурово осъждаха майка ми. Тъкмо те, а не мъжете им следяха с ястребов поглед от каменните стъпала пред портите си как бавно напредваше нейната болест, сякаш бяха решили да се нагърбят с грижата за опазване от нейното разпространение. Ето, дори и сега, по време на празничната коледна литургия, пък и след края ѝ, докато ние всички се прибирахме по домовете си, мъжете просто си кротуваха предпазливо и само минаваха покрай майка ми с приведени рамене, отклонявайки погледи едва ли не виновно, сякаш бяха принудени да заемат толкова неудобни пози, докато жените неприкрито избягваха близостта с майка ми, отвърщайки студените си очи, докато децата им подтичваха наоколо с изправени гърбове и погледи, вперени само напред, защото се преструваха, че въобще не ни забелязваха нас тримата — майка ми, дядо ми и мен.

Но по-късно, след края на поредния обед в пълно мълчание, въпреки присъствието на леля Лучия и дъщеря ѝ Марта, майка ми още не бе прибрала всичките чинии от трапезата, когато на вратата ненадейно се потропа. Марта погледна към вратата с очи, разширени от любопитство, само че в първия миг никой от нас петимата не помръдна, сякаш не вярвахме, че може да долети подобен звук откъм вратата ни.

— Хайде де, Виторио, отвори най-сетне — нетърпеливо ме подкани накрая леля Лучия.

След миг Джузепина, заедно с мъжа си и децата си, шумно нахълтаха в преддверието, възнещи и нетърпеливо потропващи — толкова бе студено, че чак заскрежена пара се вдигаше от тях, — макар всички те да бяха добре облечени, та дори сковани от най-хубавите им празнични дрехи. Почти едновременно те извикаха към нас: „Честито Рождество Христово!“. Джузепина пристъпи неловко към средата на стаята и подаде на майка ми подноса, който бе донесла завит с една бяла кърпа.

— Донесох ти малко домашни сладки — обясни тя. — Сигурно не ти е останало време да приготвяш тук.

Тя бе донесла цял поднос с тънки като хартия вафли, намазани отгоре с дебел слой от пчелен мед и поръсени с малко счукани бадеми. Всяко семейство в селото ни притежаваше метални форми за нарязване на такива вафли, които поднасяха, най-вече с формата на ромбове, само по празниците. Формите ги правеше ковачът от Рока Сека и често изсичаше по тях името или инициалите на този, който му ги бе поръчал, за да се отбелязват и по самите вафли. Само че тази Коледа нашите форми останаха недокоснати в ъгъла на кухнята ни.

— Благодаря — кимна мама, само че не се пресегна да си вземе една от вафлите върху подноса. — Защо не предложиш на децата? — Съпругът на Джузепина още чакаше до вратата, стиснал шапка в ръка, а децата му се тълпяха присвити около него, като за фотография за спомен.

— Елате и седнете — покани ги дядо ми без излишни предисловия. — Кристина, донеси чаша за Алберто.

— Толкова беше хубаво това, което тази година падре Николо нагласи като жива картина в църквата — разбъбри се Джузепина. — За тримата мъдречи и новородените животни и младенеца. Накрая аз се осмелих и поогледах по-отблизо. Дори пелените на младенеца бяха от коприна. Можеш ли си го представи: копринени пелени! Сигурно всичката нагласа е струвала цяло състояние.

— Ами нали и ти си платила за това — сухо отбеляза майка ми.

Но сега дойде ред на следващото почукване на вратата и Ди Лучи влетя в стаята, ведно с жена си и единия от синовете си (другия

той винаги оставяше в къщата по Коледа, за да наглежда дюкяна), които занадничаха зад него.

— О, честито Рождество Христово! — провикна се той и тръшна на масата една бутилка ракия. — По-бързо, Кристина, чаши за всички! За да се чукнем за Коледа! — И без да чака подкана, си взе една от вафлите на Джузепина.

— Първо седни де, Андо — рече дядо. — Кристи, донеси ни още чаши.

И така нашият дом, който от месеци не помнеше нещо друго, освен потискаща като великите пости тишина, сега изведнъж се изпълни с глъчка, врява и шум до небесата. Всеки разговаряше с всеки, та не бе ясно кой кого слуша. Явно е било постигнато някакво неписано съгласие сред десетки от къщите в селото, че появата на майка ми в църквата най-после можело да се приеме като някакъв знак за покаяние, тъй отдавна очакван от всичките ни съселяни — и по това със сигурност се е спорило и предъвквало оживено по коледните трапези в тези съседни домове, — че сега те се чувстваха свободни да се съберат около една трапеза с грешницата, както утешаващите посетители в дома на многострадалния Йов. Може би дори си вярваха, че така цялата история се извеза от техните ръце, за да бъде поета от Божиите ръце. Ако някой бе забелязал студеното незначитане, с което майка ми пристъпваше по централната пътека в църквата, преди да заеме мястото си на предната скамейка, съселяните ни сигурно щяха да предпочетат въобще да не я зачетат за празника; обаче какво си мислеше майка ми, си беше само нейна лична работа. Важното е, че хората се нуждаеха от такъв знак. Все едно че майка ми просто бе изписала някакво кодирано послание връз олтара и тези, който го бяха зърнали, сега се чувстваха предоволни да му измислят значение, което да ги устройва.

Следобедът полека-лека отминаваше, но нашата къща продължаваше да се пълни с хора. Дойде Алфредо Мастроантонио — бившият председател на комитета, за когото се бе пуснала мътва, че искал да заеме поста на селски кмет, освободен вече от дядо ми; макар че той се отби само колкото да ни пожелае „Честито Рождество Христово!“, опитвайки се да прикачи малко празничност и веселост към обичайната за него сухота, а също и за да донесе на дядо ми една бутилка с амарето. Неколцина от най-близките ни съседи също

прекрячиха нашия праг. Дойдоха племенниците и племенничките на дядо ми. Не след дълго целият поднос с вафлите бе опразнен, защото всеки новодошъл, според обичая, си взимаше по една веднага щом влизаше в стаята. Майка ми прибра подноса и на неговото място постави чинии, пълни с дребни тестени сладки, наричани в нашия край „канцеле“, както и с други десерти. Децата се надпреварваха да ги грабят, като междувременно намираха време да притичват оживено от група на група, чевръсти като привидения, колкото да си вземат по някое лакомство и веднага да се оттеглят с плячката в най-близкия ъгъл. Едновременно се водеха около дузина разговори, смесвайки шума от тях в нещо като бръмчене на пчелен кошер, периодично затихващи и после пак подновявани, пораждани може би от някакъв тайнствен ритъм. Бебета в ръцете и скутовете на майките си ревяха достатъчно мощно, за да спечелят внимание, като надвикат шумотевещата, докато накрая изгубилата търпение майка им крясваше: „О, я стига!“ и отрочето ѝ послушно, макар и за кратко, млъкваше, като се задоволяваше само да скимти.

Неусетно стаята се раздели на две половини: в едната, жените се бяха насъбрали около тезгяха покрай стената и оттам майка ми постоянно доливаше чашите им, без да престава в същото време да мие опразнените; докато мъжете се събраха около кухненската маса, възседнали столовете. Но още от тази сутрин като че ли бе настъпила някаква странна промяна: жените бяха изоставили прекаления си морал, сякаш внезапно си бяха припомнили за някакви прегрешения или престъпления, от които са се отървали ненаказани, защото сега открито показваха загриженост към майка ми, като ѝ предлагаха помощта си в разнасянето на питиетата и сладкишите, за миенето на чашите и чиниите, макар че мама упорито им отказваше всеки път все с една и съща уморена усмивка; а пък мъжете, когато майка ми обикаляше около тях, заета със сервирането, ѝ правеха път с небрежно безразличие, като че ли тя бе невидима за тях, и отново се увличаха в своите разговори, без дори да я погледнат за миг, когато си взимаха питиетата или сладкишите от подадения им поднос. Сякаш нещо в несретата на майка ми изведнъж ги бе накарало да се почувстват неуязвими и силни, та това ги подтикваше да се шегуват помежду си по начин, изглеждащ отстрани доста пряк и дори груб, без никакви следи от срамежливост. Дядо ми обаче не говореше много, а само

начесто отпиваше от чашата си. По едно време той протегна ръка, за да притегли към себе си Розина, малката дъщеря на Джузепина, докато тя се присягаше към масата за още един сладкиш. От ъгъла на стаята Марта не спираше да следи нас всичките, като си отхапваше от нафората, която бе донесла от църквата. Всеки път, когато проследявах погледа ѝ, той ми се струваше съсредоточен върху по-важното, което ставаше в стаята: Марта гледаше как майка ми мие чашите на мивката или как се връща отново в стаята, с присвити рамене, издаващи някаква едва сдържана ярост. Или гледаше дядо ми, който рязко се изви, за да се изхрани в огъня.

Но щом се стъмни и светлината от огъня хвърли удължени сенки в стаята, гостите започнаха да се разотиват. Скоро след това си замина и последният от тях, оставяйки след себе си същата тягостна атмосфера на самота, както беше на площада след края на празника. В кухнята много бързо се възвърна познатата напрегната тишина. Дядо ми мълчаливо се взираше в огъня, докато майка ми включи лампата, която висеше над масата и си донесе малко хляб и сирене. Наля чаша вино и дядо ми с трепереща ръка посегна към нея.

— Дойдоха тук — изрече той, все още загледан в огъня, — само за да ни се посмеят.

Майка ми седна на стола до масата и ухапа филията хляб, като с рязко дърпане я отхапа на половина.

— Те са идиоти — рече накрая тя. — Само заради теб не ги изгоних от тук с камшика. — Но дядо ми внезапно рязко се извъртя и тръшна чашата си о масата.

— Заради мен ли? Заради мен ли се държиш като обикновена курва? И си мислиш, че си по-добра от тези хора? Те са моите хора, а не ти, нито онзи, който ти стори това. Бог ми е свидетел, че съм страдал през целия си живот, но никога не съм стигал дотам, че да ходя навън с приведена от срам глава. А сега хората идват в къщата ми както ходят на цирк, за да се хият на клоуните! Ти ще ме довършиш, Кристина, както уби майка си при раждането, и сега мен убиваш, все едно че си притиснала нож до гърлото ми. Никога не съм вдигал ръка да те ударя, но сега искам Бог да ми позволи да те заключа в обора, за да живееш там със свинете, да умреш, утробата ти да пресъхне, да не доживееш да опетниш името ми!

Дядо грабна бастуна си и с мъка се надигна от стола. Лицето му се зачерви. Майка ми се присви и потрепна, очакваща той да вдигне бастуна си срещу нея; но той, без да погледне назад към нея, прекоси стаята, влезе в своята спалня и ядосано затръшна вратата след себе си. Тишината обаче след малко внезапно бе нарушена от някакъв трясък, долетял откъм спалнята му, последван от падане и болезнен вик. В следващия миг майка ми вече бе до вратата му, но когато понечи да я отвори, нещо отвътре ѝ попречи.

— Кракът ми — едва чуто изрече дядо ми. Гласът му бе скован от болката. Беше паднал, а таблата на леглото се бе стоварила отгоре му и единият му крак се бе изкривил под остър ъгъл към вратата и така я бе затиснал. Майка ми коленичи и протегна ръка през процепа, за да отмести крака му, но дядо още веднъж изкрещя от болка.

— Не го мърдай...

Майка ми се надигна и за миг застина в нерешителност. Очите ѝ диво претърсваха стаята, докато накрая се спряха върху брадвата, опряна до купчината дърва.

— Дръпни се настрани, Виторио.

Тя взе брадвата. Затвори вратата на дядовата спалня и накрая заби силно острието на брадвата в рамката на вратата до долната панта. Дървото се разцепи с остър пукот.

— Иди и доведи Ди Лучи — заповяда ми тя. — И му кажи да донесе дървената носилка от църквата, за да можем да го пренесем с нея. — Но аз за миг останах вцепенен, изплашен от силата на замаха на мама, която едва не отцепи пантата от рамката, докато накрая тя се извърна към мен и ми кресна: — Побързай, за бога! — В следващата секунда аз изхвърчах през външната врата и на един дъх пробягах разстоянието до кръчмата на Ди Лучи.

Деветнайсета глава

Когато се прибрах обратно вкъщи, следван от тичащите Ди Лучи и падре Николо, понесли носилката от църквата, заварих мама да довършва нацепването на вратата на трески. По пътя към нас се присъединиха няколко души, а по улицата светкавично бързо плъзна слухът, че кметът сериозно е пострадал; сред броени минути пред

нашата къща се сбра половината село. Всички се натискаха, за да могат по-добре да видят какво става. Падре Николо, с черното си расо и шапка стоеше до майка ми и мен в коридора пред спалнята на дядо и търкаше премръзналите си ръце, докато вътре Ди Лучи даваше нареждания на двама от братовчедите на мама — Вирджинио Каталоне и брат му Пасторе, които с лакти си бяха проправили път сред тълпата. Сега те се мъчеха да прокарат носилката през тясното пространство между леглото и дядо, още лежащ на пода. Вирджинио и Пасторе, близнаци, приличащи си като две капки вода, яки и набити, не бяха стъпвали в нашия дом откакто бяха започнали неприятностите на майка ми, но сега не се поколебаха нито за миг да излязат най-отпред в тълпата — веднага щом плъзна мълвата, че дядо ми е пострадал.

— Опитай се да я напъхаш под него, като лъжица! — извика Ди Лучи. Но накрая двамата близнаци престанаха да слушат съветите му, като с един мощен напън изправиха леглото до стената, след което пуснаха носилката на пода. Дядо ми изпъшка шумно, когато го вдигнаха и го пренесоха на носилката. Толкова го болеше, че бе стиснал челюстите си до посиняване.

— Внимателно — обади се мама — Не виждате ли, че го боли?

— Счупил си е крака — намеси се падре Николо.

— Благодаря ти, докторе.

Всички ние отзад се отдръпнахме, когато Вирджинио и Пасторе понесоха носилката през тълпата. Излязоха на улицата, която бе започнала да се посипва от дребни снежинки. Но сега внезапно стана очевидно, че няма как да закараме дядо ми, изпаднал в толкова опасно състояние, с разнебитения фиат на Ди Лучи. Някой предложи да се свалят предното и задното стъкло на автомобила, за да можем да напъхаме вътре носилката.

— Да не си полудял! — изкрещя му Ди Лучи, целият преbledнял. — Можеш ли да ми обясниш как ще го опазя от виелицата, дето се задава, докато шофирам по пътя, а? Нали трябва да бързам колкото може повече?

— Виторио — обади се падре Николо, изправен до нас, опитващ се да запази поне привидно спокойствие, — я влез вътре в къщата и донеси едно одеяло за дядо си.

А когато отново изскочих отвън с одеялото в ръце, майка ми се зададе отдолу, от другия край на улицата, подкарала след себе си

мулето на Мастронарди и неговата каручка. В едната ѝ ръка се поклащаше един фенер.

— С тази скорост ще трябва да се пътува цяла нощ — рече тя, като спря мулето и каручката пред нашата къща. — Натоварете го в каручката. Явно няма друг начин. А някой помисли ли с какво ще го завием? — После, явно видя, че стоя изправен там с одеялото в ръце, тя го грабна от ръцете ми и се наведе, за да завие дядо ми, като преди това избърса снега от дрехите му.

— Кристина — рече Ди Лучи, — с тази каручка ще ни трябва половината нощ, за да го откараме до Рока Сека. В това студено време...

За беля тъкмо сега снегът заваля още по-силно.

— А някой друг сеца ли се нещо по-добро?

— Мога поне да отида с колата до Рока Сека и да питам дали няма да изпратя линейката.

— Сам знаеш, не по-зле от мен, че онази проклета линейка от войната насам не е излизала от гаража. И то точно на Бъдни вечер? Никой няма да си покаже носа навън. Но ако толкова искаш, иди и виж какво можеш да направиш. За бога, хора, няма ли някой да донесе още одеяла?

Ди Лучи за миг се поколеба.

— Е, давай, Андо, строши прозорците — предложи някой. — Ще изстинете до смърт, преди да сте се добрали до болницата.

— Да, как ли не? Да ги строша? — кимна Ди Лучи и тръгна към вратата на автомобила си. — Ти и твоите глупави идеи! — Веднага щом се настани на шофьорската седалка, той подкара колата и изчезна сред снега.

Майка ми вече бе подкарала Вирджинио и Пасторе да настанят дядо ми в каручката. Очите му сега бяха затворени, но той не спираше да си мърмори нещо приглушено, сякаш се опитваше да се унесе в сън. По лицето му имаше капки вода — може би от потта му, но можеха да бъдат и от разтопения сняг. С дискретно помръдване на пръста си падре Николо набърже го прекръсти, докато двамата мъже нагласяваха носилката върху каручката. Няколко жени пристъпиха напред с одеяла в ръце; майка ми го зави с дебел слой от тях, а накрая метна едно и на раменете си, след което се настани на капрата на каручката.

— Върнете се да си довършите вечерята — рече тя на своите братовчеди. — От тук нататък мога и сама да се справя. В болницата все ще се намери някой да ми помогне да го внесем вътре.

— Не говори глупости — прекъсна я Вирджинио и се приближи до капрата, за да поеме поводите на мулето. — Пасторът и аз ще го внесем в болницата.

— Не. Това си е моя работа.

— Остави Вирджинио да го откара — рече Мастронарди и собственически огледа каручката си. — Гората е пълна с крадци. Пък и ти, в твоето състояние...

— Мога сама да се грижа за себе си — забързано му отвърна майка ми. И докато Вирджинио и Пасторе още се мотаеха нерешително наоколо, майка ми се надигна на капрата и рязко дръпна поводите. Каручката внезапно потегли напред. Мулето вдигна глава и опъна юздата.

— Кристина, почакай! — извика падре Николо.

Майка ми опъна поводите.

— Какво има?

— И аз ще дойда с теб — задъхано изрече падре Николо. — Крадците няма да посмеят да нападнат един свещеник.

— Ти? — За миг мама го изгледа смаяно. — Добре тогава, хайде. Ама се завий с едно одеяло, че само дебелият ти корем няма да се спаси от студа.

Чу се леко хихикане, но то скоро престана. Падре Николо се изчерви и се поколеба за миг, ама накрая пое одеялото, което една от жените му подаде, та да го наметне на раменете си. Събра краищата на расото си и веднага след това се качи в каручката, след което се измести на капрата с изненадваща пъргавина.

— Аз ще поема поводите — рече той, изведнъж станал много по-сериозен. — А ти се настани отзад, при баща си, за да го пазиш от снега.

— Щом така предпочиташ.

Падре Николо подръпна поводите и мулето потегли с пръхтене. Колелата на каручката заскърцаха, оставяйки следи в пресния сняг. Сега валеше по-гъст, по-тежък сняг и не след дълго каручката изчезна сред бялата пелена. Но ние още задълго останахме навън, защото все пак се виждаше слабата светлина от фенера на майка ми. Накрая и тази

светлина изгасна сред обилния снеговалеж и спускащата се нощ. Селяните, насъбрали се пред нашата къща, чак тогава започнаха да се разотиват, бършейки снега от раменете си, мълчаливо крачещи към техните домове, към техните недовършени коледни вечери.

ДВАЙСЕТА ГЛАВА

Докторите казаха, че дядо ми имал фрактура на бедрото. За нещастие това бе същият негов крак, който бил пострадал през войната. Държаха го в болницата почти цял месец, като майка ми и аз го посещавахме редовно — пътувахме до Рока Сека с автобуса камион на Казингуло веднъж или два пъти седмично. Около бедрото му докторите бяха поставили метална шина, като кафез, а счупеният му крак, по-точно бедрото му, бе скрито под дебел слой от гипс, закрепен с тел към една метална греда, опъната над него, сякаш се бе превърнал в някаква странна скулптура, оставена да съхне и да се втвърдява. Кожата му си оставаше все така бледа като гипса, а когато с мама влизахме в стаята му, за да го видим, той само ни мърмореше нещо, като че ли бълнуваше на сън, и едва ли разбираше за присъствието ни. Лицето му бе посърнало от умора и изтощение. Веднъж дойде докторът заедно с една сестра, за да му постави инжекция. Беше същият лекар, който се бе грижил за мама, когато я ухапа змията. Очите му се плъзнаха по корема на мама и за миг просветнаха, сякаш те двамата имаха някаква своя обща тайна, свързана с подуването на корема ѝ.

— Надявам се, че сте добре? — заговори я той със своя изискан италиански, сетне пое спринцовката от подноса, който сестрата държеше до него и я напълни с малко прозрачна течност от една ампула.

Но майка ми побърза да го отведе настрани.

— Необходимо ли е да го тъпчете с всичките тези лекарства? Вижте, той вече не ни познава. Дори не се досеща, че аз съм неговата дъщеря.

Ала докторът отметна одеялото на дядо ми и с чевръсто движение заби иглата на спринцовката в меката тъкан на бедрото му.

— Костта на крака му е натрошена като стъкло — обясни ѝ той, след като привърши с манипулацията. — Ние направихме каквото можем, но все още са останали дребни частици от костта, които се

раздвижват при всяко вдишване. Знаете ли какво ще чувствате, ако такива частици се отъркат о някой нерв? — Той остави спринцовката обратно на подноса, държан от сестрата. — Ще е като да режат плътта ви с остър нож.

— Той през целия живот е живял с болките си — отвърна ми майка ми. — По-скоро предпочитам да го боли, отколкото да го гледам такъв.

— Може би сте малко по-себична от останалите — хладно отбеляза докторът.

Веднъж, по време на поредното ни посещение в болницата, дядо ми ме извика по име, а майка ми махна с ръка да седна на ръба на леглото до него.

— Виторио — зашепна дядо ми, като пое ръката ми в своята и я стисна немощно. Но дланта му бе много изпотена и лепкава, та аз побързах да издърпам моята веднага щом пръстите му се отпуснаха.

Докато дядо ми още беше в болницата, вкъщи започнаха да пристигат писма от Америка. Отначало дойдоха само няколко, но скоро започнаха да идват почти ежедневно. Пощальонът Силвио ги връчваше на майка ми всеки ден с все същото стеснително свиване на раменете. Всяко от писмата беше надписано с ужасно нечетливия почерк на баща ми. Беше се случило неизбежното: някой бе наговорил отровни думи в ухото на баща ми. Беше плъзнала мълвата от някой негов приятел или роднина или пък от някой от пратениците, които редовно пътуваха от Кастилучи и Вале дел Соле за Америка (пък и в самото село Вале дел Соле вече имаше трима заминали за Америка след празника). И тя, мълвата, най-после бе стигнала до баща ми, беше разкъсала мистерията, в която бе забулен животът на баща ми там, отвъд океана; а сега той изпращаше гневни писма, като майка ми всеки път ги четеше с широки разтворени очи, преди да ги смачка и запрати в огъня. „Той е полудял“, мърмореше тя и през останалата част от деня от нея струеше мълчалива, но едва сдържана ярост. Много добре знаех, че в такива дни не биваше много да ѝ се пречкам пред краката. Все се надявах скоро след това тя да седне до масата в кухнята, за да му напише отговора така, както тя си знаеше, след което ще ме изпрати за пощенски марки в магазинчето на Ди Лучи, а накрая ще трябва да отида и до пощенската кутия пред пощенската станция. Но този път чух писалката ѝ да дращи по хартията чак късно през нощта. А на

сутринта тя стана по-рано от обичайното и замина за Рока Сека. Но не разбрах какво си бе наумила.

Когато най-после дядо ми се върна у дома — пренесоха го до селото в каросерията на камиона, разнасящ пощата, кракът все още бе скован в металния кафез, а бедрото му — гипсирано. Изглежда унесът, в който бе прекарал дните в болницата, бе започнал леко да се прояснява.

— Ще изгния в това легло! — провикна се той от спалнята си. — Ще умра и ще изгния тук, така че по-добре още от сега ме спуснете в гроба!

Мускулите на лицето му обаче така и не се отпуснаха, вечно свити в гримаса, а очите му бяха зачервени от някаква инфекция, която бе пипнал в болницата и изглеждаше така, сякаш бе плакал. Майка ми му поднасяше храната върху една дървена поставка, която дърводелецът бе сковал тъй, че да стои над леглото му. Всяка вечер мама изпразваше гумената торба, която се пълнеше от една дълга пластмасова тръбичка, слизаща от слабините му. Приблизително на всеки два дни дядо ми викаше на майка ми с гневен, сърдит тон, при което тя затваряше вратата на спалнята му след себе си и слизаше след няколко минути от там с купчина ленени превръзки в легена.

— Станал съм като някое бебе — оплакваше се той. — Вече съм на шестдесет и шест години, а дъщеря ми трябва да ми сменя пелените.

Но след месеците, прекарани в тъй тягостна тишина, ругатните на дядо ми като че ли ми се струваха едва ли не успокояващи. Като буря, която внезапно бе помела това, което доскоро ни застрашаваше много повече. А пък майка ми също си възвърна своя дар слово, благодарение на почти непрестанното заяждане между нея и дядо. Главната тема бяха писмата от баща ми, които продължаваха да прииждат като поток в къщата ни. В дядовата спалня ежедневно се водеха дълги спорове. Често се случваше напрежението да наближи критичната точка, но като че ли никога не я прекрачи. Споровете в крайна сметка приключваха с възцаряването на същата онази напрегната тишина, която от толкова време ме измъчваше, но все пак бе по-успокояваща след стихването на разразилата се буря, отколкото преди нея.

— Той вече сам не знае какво иска! — негодуваше майка ми. — Един ден ме заплашва, че ще се върне, за да ми извие врата, а на следващия, че ще ме нареже на парчета и с тях ще нахрани кучетата, а пък на по-следващия иска да потегля за Америка още с първия параход. Миналата седмица ми изпрати писмо, което да предам в посолството в Рим, за да получа виза. Като че ли мога в сегашното си състояние да пропътувам половината свят. И то за какво? За да се сблъскам там със същата идиотщина, която съм принудена да понасям тук!

— Как можеш да говориш така, Кристи? Идиотщина ли? И кой, според теб, е идиотът тук? Имаш късмет, ако той не ти спуска главата от бой и не те изхвърли на улицата!

— Тогава вървете по дяволите всичките вие! Аз пък ще отида в Рим, Неапол, където и да е...

— А, чудесно! Ще скиташ като циганка. А от какво ще живееш, с онези жалки няколко хиляди лири, които си спестила от парите, които той ти изпрати? Защото, кълна се в гроба си, от моите пари пукнат грош няма да докопаш. А като ще трябва сама да се грижиш за две деца, няма да ти остане друг избор, освен да станеш уличница. Безсрамница!

— А, да, а пък той там сега сигурно не спи с всяка уличница в Америка, но аз съм била безсрамницата? Жените прекалено дълго са се свивали. Все те са били унизяваните и пренебрегваните, защото са се оставили на мъжете да ги тъпчат и подритват като добитък, а после припадат от щастие, ако мъжът се върне у дома и ги натупа едно хубаво!

— Браво, браво! А пък ти, като някоя комунистка, си решила да промениш всичко това. С твоя приятел комунист, на всичкото отгоре чужденец, който не е нищо повече от един страхливец и просяк. Да, ти все си мислиш, че съм сляп, но аз зная всичко за него. А къде се е скрил сега, този твой приятел комунист? Хайде, върви, върви в Рим, върви в Америка, върви по дяволите, ако щеш! Махай ми се от главата и само ме остави да умра спокойно. Ще продам къщата на някой богаташ от Рим, за да я ползва като лятна вила, или пък ще я изгоря до основи и ще подклаждам огъня със собствените си кости, както и с костите на прадедите ми, които толкова са се трудили, за да я построят!

От тези ожесточени спорове и ругатни започнаха да ме спохождат странни видения. Най-внезапно ми се привиждаше баща ми, изведнъж появил се на прага на коридора, за да изпълни някакво неопишуемо жестоко наказание. Или пък виждах, съвсем ясно, как майка ми и аз бродим из улиците на Рим или Неапол като просяци. После ненадейно се озовавахме на палубата на някакъв кораб, който ще отплава към мрачното ни бъдеще, очакващо ни отвъд океана. Но няколко седмици след завръщането на дядо ми от болницата пристигна последното писмо от баща ми, което като че ли тежеше доста повече от предишните.

— Той си въобразява, че още сме в мрачното средновековие — възмутено изрече майка ми в деня, в който пристигна тежкият плик, — когато жените посред нощ са захвърляли бебетата си в задния двор на манастира и са ги оставяли там да умрат от студ. Нека да носи плод в корема си девет месеца, пък да видим дали после ще мисли така.

— Ще направиш каквото той ти нарежда — каза дядо ми. — Сиропиталищата и днес са пълни с изоставени незаконородени бебета като твоето, така че не си въобразявай, че си някакъв специален случай. Не искам това копеле да живее под моя покрив!

Сега в нашата къща се наложи някакво неспокойно примирие. Като че ли въпреки опасенията на майка ми нещата щяха да се уредят. Това, което тя носеше в корема си — „онова копеле“, както ядосано го наричаше дядо, а пък аз с ужас си представях бебе със змийска глава, както ме бе предупредил Алфредо — щеше да бъде предадено на сиропиталището в Рока Сека, така че занапред нямаше да се тормозим нито от опасенията за внезапното пристигане на баща ми, нито от притесненията около нашето заминаване при него. Постепенно в нашия дом започна да се налага някаква по-спокойна атмосфера. Майка ми още се държеше — както винаги — презрително-надменно с другите селяни, но вече свободно се движеше навън, а пък нашите съселяни повече не я отбягваха, както доскоро бяха свикнали. Само й кимаха за поздрав и си продължаваха по пътя. Освен това приближаваше краят на март. Последният ден от този месец бе определен от комитета за датата на избора на новия ни кмет. Един ръчно изписан плакат обявяваше това решение от предната стена на кръчмата на Ди Лучи. Малко преди тази дата неколцина от старците в

селото започнаха все по-често да посещават дядо ми в спалнята му, за да обсъждат разни стратегии и политики до късно през нощта.

Но аз вече знаех, че хората във Вале дел Соле могат да имат не по едно, а по няколко лица.

— Още си вири носа, като че ли е кралица! — чух един ден Мария Майале да мърмори в магазинчето на Ди Лучи. — Като Дева Мария! Кой знае пък, може да е заченала непорочно.

— А може би прилича повече на другата Мария, на Мария Магдалена — отвърна Ди Лучи.

— Ще видим какво ще стане, когато мъжът ѝ се върне. Главата ще ѝ счупи от бой. Всички помним какъв е див и буен, същият като баща си. И тогава тя най-сетне ще проумее колко ѝ е било добре да е тук сама, без него.

Но и други скандали ставаха, при това по-загадъчни, отколкото изглеждаха на пръв поглед. Като че ли изборите бяха пробудили неподозирани силни емоции в селото. Партията на дядо ми бе избрала за свой кандидат Алфредо Мастроантонио — бившият председател на комитета за празника, който трябваше да замени дядо ми. Но този път изборите нямаше да бъдат решени лесно, както е било по времето, през което дядо ми е бил кмет. Комунистите също излъчиха свой кандидат — Пио Даньело, син на Анджемо Червения, който всяка вечер събираше сподвижниците си в една барака на площада. Лицето му всеки път беше много развълнувано, докато обясняваше на селяните как правителството в Рим все ги пренебрегвало, още от края на войната, защото никой в селото не смеел гневно да надигне глас. Отначало нашите съселяни не му обръщаха много внимание, може би понеже приемаха за нормално, за нещо дадено, че правителството в Рим е забравило за съществуването им. Пък и каква полза имаше да се питаш може ли да бъде другояче? Но вечер след вечер тълпата около бараката на Пио Даньело ставаше все по-многобройна. Докато Алфредо Мастроантонио не изнасяше речите си на площада, а в задната стая на кръчмата на Ди Лучи. Той видимо започна да се тревожи за изборните резултати. Един ден всичките стени по „Сан Джузепе“ осъмнаха облепени с негови плакати, които били отпечатани в Рока Сека — нечуван разход за онова време. От всеки от тях ни гледаше неговото червендалесто, бузесто лице, опънато в напрегнат опит за усмивка. Но въпреки плакатите селяните продължаваха да се

тълпят около бараката на площада, заслушани в гневните речи на Пио Даньело, който благодарение на нарасналия интерес към него ставаше все по-дързък в изобличенията си за това кой е главният виновник за нищетата в нашето село.

— Да не би да си въобразявате, че той ще плати? Той бе първият, който ги приветства. И ви обещаваше, че ще бъдат прокарани нови пътища! Че ще има електричество! И накрая викаше: Да живее Дучето! И ви плашеше, че комунистите живи щели да ви изядат! Но къде са пътищата? Къде са електрическите лампи? Продаде ни на дявола за петдесет лири, и то, защото хората са като овце и са им нужни двадесет години, за да прогледнат. Затова сега няма да видите Алфредо Мastroантонио да обикаля и да чука от врата на врата. Той може да е конски задник, но не е идиот. Много добре знае, че старият кмет ни продаде.

Колкото повече приближаваха изборите, толкова повече оредяваха посещенията на селските първенци при дядо ми. Отбиваха се само неколцина от най-преданите му почитатели, за да мърморят съчувствено, докато дядо ми споделяше с тях все по-злъчните си нападки.

— Казвам ви, че селото ни ще отиде по дяволите. Даньело е лъжец и страхливец. Какво направи той през войната? Ще ви кажа какво стори: скри се в миша дупка там горе, в планината още в същия ден, когато му дойде повиквателната за армията. Ако тогава имах поне наполовина от ума, който имам днес, щях да го предам на властта. А сега се прави на голям герой, и то само защото половината от братовчедите му ги избиха през войната. Затова сега къщата им остана само за него. Но и Мastroантонио не е по-добър, този пусти глупак. Него можете да го купите само с дребните монети, търкалящи се из джобовете ви.

Към края на февруари за майка ми пристигна още едно писмо. Но този път то бе надписано със светлосиньо мастило и с дребен, спретнат почерк, а не от грубата ръка на баща ми. Мама веднага отнесе писмото горе в стаята си и затвори вратата след себе си. По-късно, когато се качих горе при нея, я заварих да тъпче някакви дрехи в един плетен кош.

— Утре рано ще тръгна за Рим. Ще остана там за няколко дни — рече тя. — Ще доведе Марта да се грижи за теб и дядо ти.

Отвори чекмеджето на писалището, разрови някакви хартии, грабна част от тях и натъпка в коша при дрехите.

— Не искам Марта да идва — възразих аз.

— Моля те, Виторио, не започвай пак. Имам една много важна работа, за която трябва да се погрижа.

Същата вечер, когато майка ми занесе вечерята на дядо ми в спалнята му, аз успях да подслушам откъслеци от разговора между тях:

. — Ако искаш да знаеш мнението ми, той е също толкова глупав колкото теб — каза дядо ми. — Трябваше все пак да изчакаш, но ти решаваш какво да правиш. Но трябва само да знаеш, че той няма да приеме това дете в къщата си.

— И това ще го уредим — отвърна майка ми. Думите ѝ сега обаче бяха някак си странно кухи, като мъртви, сякаш не говореше тя. — Говорила съм с леля Лучия. Всичко е уредено. Но искам на никого да не казваш, докато не се върна.

— Че какво значение има това? Ето, че сега ти си се загрижила за опазването на тайната. А трябваше да помислиш за това преди много месеци. Аз трябваше още тогава да те застава да се махнеш от тук.

— И пак щеше да бъде както сега — възрази майка ми. — Всички щяха да научат.

— Не. Ето, това доказва колко си глупава, Кристина. Показваш срама си по улицата и принуждаваш хората да ни сочат с пръст. Но каквото си сторила, сторила. Вече е свършено. Може би Господ ще ти прости за това, но няма начин хората да ти го простят.

— Моля те, не започвай пак.

По-късно, когато вече бях в леглото си, отново чух скърцането на писалката на мама по хартията. Но когато се промъкнах до вратата ѝ, тя бързо скри в чекмеджето листа хартия, на който пишеше нещо.

— Какво има? — раздразнено ме попита тя. — Нали си беше легнал?

— Защо ще ходим в Рим?

Тя първо си пое дъх, за да не се подаде на раздразнението. След миг-два като че ли гневът ѝ спадна, притегли ме към себе си и ме гуши между коленете си.

— Бедният Виторио. Никой нищо не му казва. — Обгърна ме с ръцете си и аз видях, че малко ѝ оставаше да се разплаче. — Ако ти кажа, ще ми обещаеш ли, че ще го пазиш в тайна?

— Да.

Мама ме претегли още по-плътно към себе си и притисна бузата си о моята.

— Ще трябва да напуснем това село, Виторио — прошепна ми тя най-накрая. — След няколко седмици ще потеглим за Америка.

ДВАЙСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА

Америка. Колко много мечти и страхове и противоречиви оценки са вплетени само в тази една-едничка дума — дума, която е омагьосала целия свят, като някакво заклинание, произнесено за пръв път едва ли не още в зората на сътворението на света, способно да разбунтува всеки от хората в селото, във всеки дом, във всяка фамилия. Във Вале дел Соле мъжете отдавна са започнали да емигрират — на север или към Буенос Айрес или пък към Ню Йорк, като всяка година се претеглят отново и отново всички възможности — дали и тази година сушата ще съсипе реколтата или цената на един парцел земя ще спадне, та ще си струва парите да се купи за пасище; къде да се ходи на гурбет — в Торино или още по на север — в Швейцария; следват обещания за завръщане оттам най-много след една година или сложни пресмятания за годините, които остават да бъдат изживени, както и кроежите за преплаването на океана.

От много години във Вале дел Соле се разнасят легенди за Америка Бащата на моя дядо, който през осемдесетте години на XIX век веднага след раждането на дядо ми напуснал семейството си и заминал за войната в Абисиния, бил един от първите, които се добрали до далечните чужди земи. Когато войната свършила, той започнал да скита — отначало по африканското крайбрежие. Та затова дядо ми все се шегуваше, че баща му си взел невеста от Африка и че по някакъв начин аз имам примес в кръвта си от чернокожите си братовчеди, които изричали молитвите си на някакъв си там неразбираем африкански език, но иначе много добре умеели да псуват на италиански. Накрая прадыдо ми стигнал до Аржентина, откъдето после пък отплавал чак до Ню Йорк. В продължение на няколко години той редовно изпращал пари у дома, при това все по-големи суми, с които именно била построена нашата къща, в която сега живеем; но сетне един ден внезапно парите секнали и повече никой нищо не чул за него. След една година най-големият му брат тръгнал да го издирва, ала нищо не открил.

— Просто е изчезнал — разказваше ми дядо. — Може да е умрял или пък още да живее там, сигурно вече към стогодишен, с някоя американка, богата като цар.

Други също се полакомиха от възможностите за бързо забогатяване в Америка. За тях също повече никога нищо не се чу, като някои от тях оставиха в родния си край жени и деца; но повечето от емигрантите ни се завръщаха в родния край, след като бяха отсъствали с години, за да доживеят на спокойствие отредените им години. Във Вале дел Соле имаше няколко къщи, построени със спечелени в чужбина пари; само че от останалите наши къщи ги отличаваше само наличието на един етаж повече или по-големия брой стаи или пък чукалото на портата от полиран бронз. Може би бе така, защото техните собственици се опасяваха да не предизвикат завистта на съседите си.

Но след края на войната селото ни се отличаваше от съседните с това, че все повече хора емигрираха завинаги от тук. След като мъжете потегляха, жените с децата им, а понякога и престарелите им родители ги последваха, като преди това продаваха нивите и добитъка, опаковаха старите гърнета с парите в дървени сандъци, сковани от дърводелеца на селото, изоставяха къщите, отдалече отличаващи се с плътно закованите по прозорците и вратите дървени капаци.

— Ще останат в селото само бебетата и старците — мърмореше дядо ми. — Не остана кой да оре земята.

Никой обаче вече не потегляше за Ню Йорк или Аржентина. Вместо това всички се отправяха единствено към едно място, наречено Сън Парлор. Преди войната двама изселници от нашия край — Салваторе Манчини от Вале дел Соле и Умберто Лонго от Кастилучи, преплавали океана и се установили там. Нашите хора и до днес се кълнат, че това бил първият случай в историята, при който един мъж от Вале дел Соле и един мъж от Кастилучи да успеят заедно да свършат някаква работа, вместо да се опитват да си прережат гърлата. И ето че сега, един по един, техните роднини постепенно се присъединяваха към тях, като приливът на емигранти от нашия край към Сън Парлор се засипваше с всяка изминала година. Всъщност тази местност Сън Парлор беше в новата част на Америка, наричана Канада, за която някои все повтаряха, че била огромна и ужасно студена страна, изобилстваща със свободни, пустеещи земи, само с храсти и сняг по

тях, където всичките къщи били дървени и човек не знаел дали свирепите зимни ветрове няма да ги катурнат; докато други пък се кълняха, че Канада била земя, отличаваща се с обширни зеленеещи се полета и езера големи колкото морета, един девствено чист свят, без планини или скалисти почви.

Но за мнозина от нас, които никога не са си подавали носа извън малкия свят, обкръжен от пръстена от планини, затулващи във всички посоки хоризонта на Вале дел Соле, които нито веднъж не са се отдалечавали толкова надалече, че да не могат да чуват биенето на църковните камбани в селската ни църква, Америка все още си оставаше едно общо цялостно географско понятие, в което се сливаха и Ню Йорк, и Буенос Айрес, и Сън Парлор. Като част от някакво огромно село, където бедняшките квартали и извисяващите се до небето сгради или магистралите с препускащи по тях автомобили се редуваха с гори и зелени полета или обширни езера — човек дори би могъл да си въобрази, че целият този неизбродим свят не е по-голям от нашето Вале дел Соле и пръстена от планини, които го обкръжават. Може би защото всичките тези истории, разказвани за Америка, се бяха просмукали в бита на нашето село от стотици години, донесени от онези, които накрая се бяха завърнали в родния край — истории за опушени фабрики и работа в тях, докато вече гърба да не можеш да си изправиш, за оскъдни надници и възтесни бараки, пълни с дървеници или комари. И все пак Америка си оставаше митично царство, сякаш имаше не една, а две Америки: едната продължаваше да предлага най-обикновен, отруден и постен живот, с който нашите селяни бяха привикнали от безчет поколения и бяха приели за своя съдба — нещо като ежедневно бреме, като бъртене от зори до мрак без никакъв отдих; докато другата Америка бе по-скоро някаква въображаема държава, нещо едва ли не като рай, който този, чийто крак веднъж вече е стъпил там, повече нивга няма да забрави. А най-интересното бе, че тези две представи продължаваха да съществуват едновременно, без едната да пречи на другата — също както козите са хем най-обикновени домашни животни, хем са носители на някакви странни духове или както вещицата от Белмонте е била една грохнала старица и едновременно с това могъща магьосница. Понякога се случваше някой млад мъж да се върне отвъд океана, за да си търси булка в родния край. В такива случаи всичките моми се нагиздваха и пременяваха,

захващаха се с ежедневни разходки по площада, наконтени и мечтаещи за страната на свободата, дори всяка втора тяхна дума беше произнасяна с нескрит копнеж „А-ме-ри-ка“; ала щом възжеланият млад момък направеше избора си, те заменяха тази дума с обичайния израз „Светът навсякъде е един и същ“, та дори съжеляваха избраницата, че ще трябва да се раздели с бащиния си дом и с родния си край, за да замени удобствата в семейното гнездо с несигурността, която неминуемо я очакваше отвъд океана.

Странно, но моята майка пък въобще не говореше за Америка, сякаш за нея този континент изобщо не съществуваше. Представите, които си бях изградил за онази страна, бяха почерпани предимно от разказите на дядо ми и от това, което се говореше във Вале дел Соле. „В Америка — бях чул веднъж да казва Джузепина Даньело, — хлябът ти засяда на гърлото като лепило. Сигурно му слагат захар, та затуй никакъв вкус няма.“ Само че самата Джузепина, понеже живееше с остарелите си родители, които нямаха друг, който да се грижи за тях, надали някога щеше да прекоси океана. А пък Мария Майале, която имаше брат в Америка, говореше съвсем друго. Къщите там, разправяше тя, били толкоз добре отоплени, че можеш да си ходиш през цялата зима ей така, само по чорапи. „А пък това с телефоните във всяка стая, за бога, това при тях там е направо задължително да имаш телефон. А къде тук, във Вале дел Соле, да си видял нейде телефон? Ще стане и тук, ама чак когато децата ни умрат и ги закопаят в гробището.“

Фабрицио, зареден със сведения по всякакви теми, веднъж ми бе споменал, че в Америка всички живеели в къщи от стъкло.

— Там можело хей така, докато се къпеш, друг да те огледа както си целият гол-голеничък. Можеш да зяпаш жените по бельо. Хората през цялото време се гледат един друг, ама това там е така, понеже никой в Бога не вярва.

Майка ми замина за Рим и остана там цяла седмица. Завърна се оттам с паспорт — от онези, в които дебелите пергаментови страници бяха подпечатани с квадратен знак на някакъв чужд език, а само датите бяха попълнени на ръка. А пък най-отгоре се четеше „Канада“, изписано с главни букви под малка синя корона. На най-предния лист в паспорта, където тя се беше подписала, бе залепена фотография на мама с мен, която аз досега не помнех да съм виждал някога.

— Наистина ли не я помниш? — попита ме мама, щом я запитах за тази снимка. — Направихме си я в Рока Сека за твоя рожден ден.

— Ама ти оттогава ли си знаела, че ще заминаваме за Америка?

— Разбира се, че не, глупчо. Миналата седмица я открих, докато тършувах из чекмеджетата. Иначе и аз, също като теб, я бях забравила. Ама никакво време няхах за нова снимка.

— Че защо тук пише за някакъв Халифакс^[1]? — попитах. — Аз пък си мислех, че ще заминаваме за Америка.

— Америка е голяма — рече мама.

Заминаванията за Америка бяха нещо обичайно за Вале дел Соле. Мария Манчини бе заминала преди един месец, заедно с родителите си и трите си деца, за да се присъедини към съпруга си в Сън Парлор, а пък един мъж от фамилията Мастроанджело бе напуснал Вале дел Соле веднага след Коледа. Само че най-разумният подбор на време за заминаване винаги изискваше да се предвиди ден-два за ритуалите около раздялата: да се покани на прощален обед или вечеря всеки от най-близките роднини, да се продадат или завещаят всичките притежания на заминаващия; да се загърнат в кафява хартия дузини дребни пратки за нашите хора там, отвъд океана, и да се надпишат на кого точно да се връчат след пристигането; да се приготвят дребни пакетчета с храна за из път; та дори да не се забравят понякога и вързопчетата с по шепа пръст от гробовете на прадедите. Но майка ми и аз, както вече се очертаваше, бяхме някак по-особени, може би защото бяхме принудени да се разделим тъй ненадейно с нашето убежище, като плод, изтръгнат от утробата без да е преминал през периода на бременност; пътническият ни сандък бе приготвен само за един ден, а наблъскването му с дрехи и други вещи всъщност отне на майка ми само броени часове; а пък нашата къща, която по цели месеци не помнеше друго, освен напрегнато мълчание и дълго стаяван гняв, като някаква неизменна през времето константа, неподлежаща на промени, заредена единствено с нашите житейски преживявания и миризми, с нашите истории, почти за една нощ се превърна в празна черупка, особено след като всичките преносими мебели бяха отнесени в къщата на леля Лучия, а по дървените капаци на прозорците отвън бяха заковани напречни летви. Нашите овце и кози, объркани, упорито опъващи се против разместването, бяха прогонени от обора и натирени в обора на леля Лучия, който от години

бе изоставен и доста занемарен. Дядо ми отново трябваше да бъде пренесен с църковната носилка в къщата, където бе прекарал детството си. Настаниха го в малка приземна стая, откъдето се виждаше склона на Коле ди Папа, докато майка ми и аз, отново сплотени през тези последни дни, преспахме на горния етаж в стаята на Марта. Самата Марта за известно време спеше в кухнята на матрака, който съвсем доскоро беше мой.

Оставаше само да се обераат последните остатъци от обзавеждането от къщата на дядо ми. Наблъсканият с дрехи и вещи пътнически сандък на майка ми остана да стърчи самотен наред пода на кухнята и като че ли едва тогава осъзнах, че наистина ще се заминава. Но през следващите няколко дни, оставащи до датата на заминаването, не можех да мисля за това. Скитах из улиците, изпълнен с някакво странно усещане за лекота, сякаш във всеки момент можех, просто така, да се издигна във въздуха и да полетя като птица; всичките околни къщи, лица и гласове ми се струваха странно отдалечени или заглъхнали, изгубили способностите си да ме впечатляват с присъствието си. Всичко се дължеше може би на това, че съзнанието ми вече бе запълнено с образи от Америка, с виденията на невероятно високите небостъргачи и зеленеещите се полета там, с лика на един чернокож мъж, когото помнех като мой баща, макар да не смеех да повярвам на всичко това; дори баща ми сега ми изглеждаше просто като някакъв измислен от въображението ми герой; така че единственото сигурно, което виждах в бъдещето си, бе някакво безкрайно пространство, постепенно приемащо в обърканите ми представи вида на безбрежен океан, както и едно пътуване през него, което обаче не бе насочено към мястото, закъдето се говореше, че трябва да пристигнем, а обратно — към Вале дел Соле, което още повече ме объркваше и никак не ми помагаше да се ориентирам, защото все се натрапваше във виденията ми като непрекъснато отдалечаващ се от погледа ми бряг.

---

[1] Пристанище в Канада на Атлантическия океан, използвано като входен пункт за корабите от Европа. — Б.пр. ↑

ДВАЙСЕТ И ВТОРА ГЛАВА

Няколко дни преди нашето заминаване аз срещнах Фабрицио, съвсем случайно, разбира се, просто стана на излизане от училище. Него пък точно тогава, в този мрачен ден в края на зимата, го бяха натирили да извежда овцете на баща си през калта и кишата, в която тънеше цялата „Сан Джузепе“. Стори ми се някак по-слаб и изнемощял от последната ни среща през есента; ама все още си ходеше със своите къси панталони и с любимото си кафяво кепе, с неговата незабравима наперена походка, размахващ овчарската гега като царски скиптър. Изчаках го на най-горното стъпало, докато той не зави зад ъгъла, така че да не може да ме види; ама по-късно следобед в същия ден, когато се мъкнех зад овцете ни надолу към Долината на свинете, където снегът съвсем се бе разтопил, го зърнах да идва право срещу мен откъм гробището. Приблужи се без дума дори да отрони, само отскубна един стрък от умъртвената миналогодишна трева, за да го задъвче замислено, щом седна и кръстоса крака върху тревата край камъка, на който междувременно и аз бях приседнал.

— Баща ми рече, че нямало много полза от това да се праща на училище такъв като мен — изрече той накрая. — Каза още, че съм бил тъп като муле. А единственото, от което едно муле разбирало, рече ми той, бил камшикът. — Изпъна краката си върху влажната трева и се облегна назад на лакти, задържайки снагата си в тази не много устойчива поза с обиграното нехайство на млад безделник. — Ромпакацо ме върна у дома, защото взех, та запратих камък по един плъх и така направих ей такава дупка в чувала за жито. Бум! — плесна ме той през лицето, досущ като баща ми. А после ми рече: „Защо го направи, бе, глупако?“ — Фабрицио умело имитираше натъртения говор на онези от Рока Сека. — „Защо го направи, бе, малоумнико?“ А после баща ми се закани, че ще му счупи главата. — Изплю част от стръка трева, който дъвчеше, а сетне отново се надигна и протри с дланите си зачервените си нозе. — Както и да е, това за мен няма значение — рече. — Не ти е нужна математиката, за да видиш семето в

земята, казва баща ми. А пък тази твоя учителка — Фабрицио изду бузи и вдигна ръце, имитирайки клатушкането на някаква дебела фигура — та тя все едно че ме напляска по задника. „Фабрицио — заговори той с фалцета на учителката, — кажи ми, Фабрицио, защо, за бога, вършиш такива неща!“ Ама вече се отървах от тази свиня!

Слънцето бе започнало да се надига вече точно над Кастилучи, ама светеше някак студено и беше по-червено от предишните дни. Изведнъж задуха силен вятър, спусна се от заснежените склонове на планината и затъркаля отчупените оголени клони към старото ябълково дърво в подножието на склона. Една птица изчурулика няколко самотни звука; затърсих я с поглед сред клоните на близките дървета, но не успях да я открия.

Фабрицио ми подаде една от цигарите си. За миг се поколебах, ама после я взех и се наведох напред към кибритената клечка, която бе запалил и протегнал към мен.

— В Америка всички, до един, пушат като комини — убедено заяви Фабрицио. — Та понякога не можеш да видиш накъде вървиш заради целия този гъст дим.

— Това не е вярно — внезапно му възразих аз.

Фабрицио тръсна глава и ме изгледа странно, накриво някак си, примижал заради слънцето.

— Беше само майтап, де — рече той накрая.

Той грабна шепа пръст и бавно я стисна в юмрука си. Пръстта се посипа като фин прах върху джоба на панталона му. От нея оформи малка купчина, после се наведе напред и издуха върха в средата на купчинката. Пръстта се отдръпна от силния му дъх, примесен с мирис на тютюн, във все по-разширяващ се кръг.

— Когато отидеш в Америка, — пак ме заговори той, — можеш поне едно писмо да ми драснеш и да ми кажеш как е там. А когато насъбереш достатъчно пари, можеш да ме повикаш при себе си.

Само че аз не знаех какво да му отвърна, нито знаех дали искам да напиша това писмо или да му река, че трябва да скъсаме веднъж завинаги; нито пък знаех защо съм му тъй сърдит сега... задето дойде да поговори с мен ли? Като че ли той бе този, който ми бе причинил някакво зло.

— Трябва вече да се прибираме по домовете — рекох. — Иначе скоро ще се стъмни.

— Обещаваш ли да ми напишеш писмо? Без майтап?

— Да.

Той смачка цигарата си в един камък.

— Тогава да го направим както е редно. Изплюй се в шепата си.

— Защо?

— Просто се изплюй. Сега ще видиш.

Изплюх се в дланта си. Фабрицио пое китката ми и притисна дланта ми към устата си; преди да успее да я отдръпна, езикът му облиза насъбралата се там моя слюнка.

— Защо направи това?

— Защото така хората се побратимяват — обясни ми той. — Също като да са от една кръв. Един човек никога няма да нарани някой с неговата кръв. А сега е твой ред.

Фабрицио избърса грапавата си длан о панталоните си и се изплю в нея.

— Хайде — подкани ме той, като протегна ръката си към мен. — Та това е само плюнка. Устата ти през цялото време е пълна с твоята, която е същата като моята.

Но щом езикът ми докосна овлажнената длан на Фабрицио, изведнъж усетих да ми се повдига. Затворих очи и набърже излизах плюнката му, опитвайки се да я изместя към бузата си, за да я изплюя от там, когато Фабрицио си тръгне. Ала стомахът ми отново се разбунтува и повдигна жлъч нагоре чак до гърлото ми, та трябваше да преглътна яко, за да я погълна.

— Готово — рече Фабрицио и се ухили. Сетне бръкна в джоба си и измъкна от там сгъваемия си джобен нож — онзи, който му бе донесъл чичо му от Америка. — Искам да го вземеш. Така ще е сигурно, че един ден пак ще бъдем заедно.

Открай време знаех, че Фабрицио никога не се разделя със сгъваемия си джобен нож; беше се превърнал в нещо като част от тялото му, като, да речем, късите му панталони и кафявото му кепе; или като нещо неотделимо от него — като някой от пръстите по ръцете или по краката му. Не можех да си представя той да се раздели с този нож, също както аз не бих се разделил с моята монета от една лира талисман, от предвоенните.

— Благодаря — едва чуто избърбих аз и предпазливо поех ножа в дланта си. Внимателно прокарах палеца си по гладката сребърна

дръжка.

— Само че гледай да не го изгубиш — напомни ми Фабрицио. — Като дойда при теб в Америка, ще трябва да ми го върнеш.

Така че се получи, че той всъщност не ми подари ножа. Същото би могло да се каже и за моята монета талисман: и аз бих могъл покъсно да си я получа обратно от него, ако тогава бях решил да му я дам. Но Фабрицио вече си бе извадил още една цигара и се изправи, за да отупа прахта от дъното на панталоните си.

— Е, трябва да тръгвам — каза ми той и започна да се отдалечава. — Трябва да прибера овцете преди съвсем да се е стъмнило. — А когато започна да се спуска по стръмнината в здрача, той се обърна, за да ми махне с ръка. — Хей, Вито! — провикна се той. — Пожелавам ти много успехи в Америка!

Вече бе стигнал почти на половината по пътя към гробището, когато аз измъкнах моята лира талисман от джоба си и здраво я стиснах в изпотената си длан.

— Фабрицио! — провикнах се след него.

Той отново се обърна, ама не ме дочака пръв да заговоря.

— Да не забравиш да изпратиш писмото! — извика. — Номер тринадесет, улица „Джовани Батиста“.

С тези думи се обърна и закрачи напред, после спря за миг, за да стъпче на земята угарката от цигарата с тока на обувката си, наполовина се извърна назад, за да ми махне с ръка за последно, а сетне напъха ръце в задните джобове на панталоните си и изчезна сред спускащия се здрач.

ДВАЙСЕТ И ТРЕТА ГЛАВА

В последния ден от учебната година учителката ме задържа след часовете. Днес бе ред на Антонио Джирасоле да чисти стаята и да бърше черната дъска, защото след Нова година учителката престана да заставя само мен да върша тази работа, пък и ние с нея постепенно преустановихме четенията на откъси от „Житията на светците“. Така че за няколко минути аз нямаше какво друго да правя, освен да стоя мълчаливо край катедрата на учителката и да чакам Антонио да привърши. Като улови погледа ѝ втренчен върху себе си, той се зае много по-енергично да бърше дъската, без да престава да се оглежда наляво и надясно, ала нито веднъж не забеляза колко прах се бе струпала на пода в задния ъгъл.

— Хайде, Антонио, може да довършиш чистенето утре сутринта — каза му най-после учителката. — Но вече за хиляден път ти повтарям да бъдеш по-внимателен.

— Извинете, госпожо учителко — избъбри Антонио с приведена глава, — ама не мога да дойда утре сутринта. Майка ми е болна от диария и аз ще трябва вместо нея да приготвя закуската за братята и сестрите ми.

— Лъжеш. Тази сутрин я видях на улицата.

— Ами че нея я присви днес следобед.

— Махай се от тук — каза му учителката, — преди да съм ти счупила главата заради твоите лъжи. Но ако утре не довършиш чистенето, дори дяволът няма да те хареса, след като види как ще те подреда.

Ала веднага след като Антонио напусна класната стая, гневът на учителката стихна.

— Хайде, ела тук, Виторио — подкани ме тя и ме завъртя около катедрата. Когато пристъпих достатъчно близо до нея, тя внезапно протегна двете си ръце и ме притисна към себе си, така че лицето ми се озова точно в пазвата ѝ. Задържа ме така за един безкрайно дълъг миг, плътно опрян в нея, после ме завъртя напред и назад, а накрая

започна да хлипа. Само че аз не можех да мисля за нищо друго, освен за това как преди няколко дни Фабрицио я нарече „тази свиня“ и как бе размахвал ръце, докато я имитираше.

Щом тя най-после ме отдръпна от себе си, първата ѝ работа бе да измъкне носната си кърпичка от джоба си, за да попие сълзите в очите си.

— Ах, Виторио, момчето ми — задавено произнесе тя. — Виждаш ли какви деца са жените? Ето, тук имам нещо за теб.

Бръкна под плата на катедрата и извади оттам кожената си чанта, от която видях да се подава нейната книга „Житията на светците“.

— Надявам се да живееш според примерите от нея — заговори тя и ми подаде книгата. — Вярвам, че те ще ти послужат за урок.

С виновно изражение на лицето аз стиснах книгата под мишница.

— Благодаря.

— Знаеш ли, Виторио, че някога и аз имах син като теб. Сега би трябвало да бъде точно на твоята възраст, само че умря когато още беше бебе, а пък Господ не ме дари с друга рожба.

Забих очи в пода. Никога не си бях представял, че и учителките могат да имат деца. Внезапно учителката ми се стори като напълно непозната, сякаш пред очите ми се бе раздвоила на две съвсем отделни личности: едната, която е имала бебе, което после умряло; а другата — която всяка сутрин като че ли от никъде се появяваше пред мен в нашата класна стая и чийто образ избледняваше в някакво сенчесто убежище, щом свършваха часовете.

— А сега си върви — рече ми тя и отново се разрида. — Вече заприличах на някаква глупачка. Прибери се у дома. Може би ще ми изпратиш писмо от Америка, да или не?

— Да — едва чуто промърморих аз.

Тя избърса сълзите си.

— А сега ми дай книгата — продължи учителката. — Ще ти напиша адреса си на корицата, за да знаеш кой ти я изпраща.

„Госпожа Джелсомина Амиконе“, написа тя с познатия ми едър, старателно изписван почерк: „Рока Сека, Пиаца дел Томоло, номер 3“; но аз още не можех да осъзная какво става, никак си не можех да я свържа с това име и с този адрес, с някаква маса и столове в някаква задимена кухня, с някакво легло в съседната на тази кухня стая.

Понякога все пак си я представях как отива на пазар в Рока Сека, за да си купува зеленчуци, също като останалите жени там, да се пазари с продавачите, да негодува срещу цената на зелето или лука, само че този образ някак не ѝ подходеше.

— Хайде, сега си върви — прошепна тя накрая, още бършейки сълзите си.

Наведе се напред и запечата една мълчалива целувка на челото ми.

— Бъди щастлив, Виторио.

ДВАЙСЕТ И ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

В навечерието на нашето заминаване дядо ми ме извика в стаята си.

— Затвори вратата — нареди ми той.

В неговата собствена къща от стаята му се откриваше гледка към долината, толкова просторна и винаги осветявана от яркото слънце; но от къщата на леля Лучия се виждаше само стръмната страна на улицата, прорязана в планинския склон. Единственият прозорец в неговата стая сега гледаше към косата стена от каменистия склон. А по каменната стена под прозореца имаше много влага и затова дори в стаята се усещаше мирис на нещо влажно и загнило, като някое старо одеяло, престояло твърде дълго захвърлено в някой ъгъл.

Лицето на дядо ми ставаше все по-бледо и измършавяло от това, че се бе залежал. Кожата му се изпъваше върху острите очертания на костите му, които сега изглеждаха трошливи като на птица. Сега лежеше облегал на възглавницата си. Тялото се очертаваше под одеялото като скромн спомен от някогашната му набита снага.

— Отвори чекмеджето на масата ми — рече той с глас, подрезгав от друг път заради вълнението му, — и ми дай кутията с моите медали.

Ръката му потрепери, когато се пресегна към кутията, която му подадох.

— Заслужих тези медали през Първата световна война — заговори той, като отвори кутията. — Първите два не представляват нещо особено, защото ги раздадоха на половината от воюващите на фронта мъже. Но последният е по-ценен. Ето, погледни го.

Той ми върна кутията с нетърпелив жест, сякаш се страхуваше да не я изгърве. Медалите бяха забодени към подплатата от избеляло червено кадифе. Един от тях бе оформен да се закрепва към бронзов медальон, гравирани с лавров венец около звездата в средата и надпис „За военни заслуги“. Самият медальон бе окачен на лента от дебел син плат.

— Ето това е всичко, което заслужих през целия си несретен живот — рече дядо ми и ми върна кутията. — Това и една оскъдна пенсия, с която дори една коза не може да се изхрани. А винаги съм бил толкова глупав да си въобразявам, че е достатъчно. Знаеш ли за какво получих този медал? За това, че спасих живота на един страхливец. Един подлец, на когото — ако сега се изпречи пред мен, ще му пусна един куршум между очите. Носих го на гръб два и половина километра, за Бога, защото мускулите му така се бяха схванали от страх, та не можеше да помръдне. А когато снаряд повреди краката ми, той ме остави да гния в калта. Остави ме да умра там, кълна се в Христа, и то след като му бях спасил живота, пък и никой друг не се върна за мен, докато един от нашите коне не довърши поразията и ме остави завинаги сакат. Лежах там в калта и ми се стори, че изминаха хиляди години, навред наоколо се сипеха снаряди и ми се искаше само веднага да умра. А сега проклинам Бога, че не ме прибра още тогава.

По страните му започнаха да се стичат сълзи, но гласът му още бе сух и горчив, а думите му застиваха във въздуха като скреж.

— Ето — рече той, като затвори кутията и ми я подаде, — вземи ги. Може би ще значат нещо за теб някой ден, когато поотраснеш. И без това няма на кого друг да ги оставя. Когато умра, ще ти оставя къщата, ако се върнеш някога за нея. Но сега си щастлив, че напускаш тази страна, защото е пълна само с Юди и страхливци. Ето затова убиха Мусолини. Сега всеки се изкарва храбрец, всеки ме осъжда, щом ме срещне по улицата, защото съм му показал, че е глупак. Но кой от тези задници и страхливци, които сега ми се смеят в лицето, е истински смелчага? Защо не се оплакваха, когато беше построено новото училище, когато правителството изпрати пари за купуването на терена? През целия си живот бях заобиколен все от предатели и глупаци. Дори и собствената ми дъщеря ме предаде...

Гласът му се задави от връхлетелите го чувства. Опита се да се изправи в леглото, подпирайки се с юмруци върху матрака, но челюстта му се стегна от болка, докато накрая тялото немощно се отпусна под одеялото. Затвори клепачи и се облегна назад на възглавницата, като мускулите на лицето му най-после се поотпуснаха, докато юмруците му бавно се разтвориха. Щом отново отвори очи, той вдигна ръка, за да ме погали по бузата.

— Вземи ги, момчето ми — въздъхна той. — Надявам се само да ти донесат повече щастие, отколкото на мен.

ДВАЙСЕТ И ПЕТА ГЛАВА

В деня, за който бе насрочено заминаването ни, сутринта се случи дъждовна и студена. Чух как дъждът започна още в малките часове на нощта, много преди зазоряване, като първо връхлетя вятърът и изпосъбори нещо на балкона, та го тресна о металния парапет, а после с грохот надолу го затъркаля надолу. Чак след това първите пориви на дъжда засипаха с пръски прозореца. Шумът нарасна до силно барабанене, ала изпод облаците и през завесите започна да се процежда сивееща светлина, която придаде очертания на всичко в стаята — на стола до леглото, на разнебитената масичка, на разпятieto на стената. През последните нощи аз почти не заспивах дълбоко, защото постоянно оставах в напрегнато, полубудно състояние, заслушан в ритмичното дишане на майка ми. Не можех да престана да мисля за издутия ѝ корем, който, странно наистина, като че ли ѝ придаваше някакъв необясним прилив на енергия; само че тази нощ майка ми през цялото време спа неспокойно и все се въртеше в леглото си, а дишането ѝ бе накъсано и забързано.

— Ставай, Виторио — събуди ме тя още с надигането си от леглото. — Време е да потегляме.

Закусихме мълчаливо с леля Лучия и Марта, докато огънят гореше в огнището, а навън продължаваше силно да вали. Майка ми днес като че ли бе още по-напрегната и раздражителна. Занесе закуската на дядо ми, но те двамата нито дума не си размениха.

— Не се тревожи за него — опита се да я успокои леля Лучия. — Марта и без това няма за кого другиго да се грижи. Той ще ѝ бъде и като баща, и като син.

В очите на Марта проблеснаха искрици, от наранена гордост или пък може би просто заради вродената ѝ дързост. За миг това ѝ придаде вид на много сведуща по всичките дела в къщата. Ала въпреки това в следващия миг тя стана от стола си и пое към вратата.

— Къде си тръгнала в това лошо време? — попита я леля Лучия.

— Трябва да нахраня прасетата.

— Стига де, това можеш и по-късно да го направиш. — Но Марта вече си бе сложила шала и се измъкна от стаята като сянка.

След закуската в кухнята на Лучия започна да се сбира малобройна група от най-доброжелателно настроените наши съседни братовчеди и познати. Първи дойдоха Джузепина с мъжа си, Силвио пощальона и още неколцина други. Последен се появи Ди Лучи, сериозен и намусен, загърнат с широко пончо, за да го пази от дъжда. Малко след като ни поздравя мрачно, той извади някакъв предмет от найлоновата торба, която стискаше в ръката си.

— Това е фотоапарат — прошепна той на майка ми. — Само за няколко снимки, преди да тръгнеш. Просто така, за спомен.

— Моля те, Атононио — махна с ръка мама, — не и тази сутрин.

— Извинявай, Кристина, ама кога, ако не сега?

Няколко от другите гости също бяха донесли вързопи и ги стискаха в ръцете си, сякаш се смущаваха от тях, но накрая Джузепина се приближи до майка ми с малък пакет от кафява хартия, спретнато вързан с бял конец.

— Това е нещо дребно за братовчеда на мъжа ми — заговори тя. — Но ако толкова нямаш място в багажа...

Майка ми уморено въздъхна.

— Съжалявам, Джузепина — каза тя. — Решила съм нищо да не взимам. Това не е заради теб, в никакъв случай, но няма да ставам твой пощальон. Ако преди три месеца бях умряла, никоя от вас нямаше да ме изпрати. Не зная сега какво е по-различно.

Обаче Джузепина остана за секунда скована на място, сякаш не бе разбрала какво ѝ се говори, все още протегнала пакетчето си към майка ми.

— Не разбирам какво искаш да кажеш — изрече тя най-после.

— Много добре знаеш, по дяволите, какво искам да кажа — ядосано ѝ отвърна мама. — Както ти, така и останалите.

Джузепина набърже огледа стаята и лицето ѝ почервения.

— Ако така ще се държиш с мен, тогава не знам защо въобще си направих труда да дойда да те изпращам.

— Ами тогава... тръгвай си.

И без това майка ми вече се бе обърнала с гръб към Джузепина, заета с опаковането в сандъка на последните вързопи с храна за из път. Ала Джузепина все още се надяваше, че всичко това е само някакво

досадно недоразумение, така че още за миг остана в средата на стаята, но сега бе прибрала към гърдите си ръката си, стискаща пакетчето. Ама най-после като че ли гордостта ѝ надделя и тя рязко се обърна към вратата.

— Хайде, Алберто, да си вървим — хладно рече тя. Мъжът ѝ за миг се поколеба, свел смутен поглед към шапката си. Но накрая последва Джузепина към вратата.

В стаята надвисна тягостна тишина и още няколко от присъстващите поеха към вратата, сякаш бяха решили да си тръгват. Но ги спря тропотът на копита, долетял отвън. След малко на прага се появи едрата фигура на чичо ми Паскуале. Много месеци бяха изминали, откакто бяхме преустановили всякакви срещи с хората от бащиния ми род. Само че сега именно той, чичо ми по бащина линия, се появи в стаята, наметнат с найлон през раменете, за да пристъпи с неловка усмивка към майка ми.

— Е, значи най-после се реши да заминеш за Америка — започна той и се наведе напред да я целуне по бузата. — Ама трябваше преди това да ни известиш. Марио нищо не ми спомена за това в писмата си. — Само че майка ми предпазливо отвърна лице от него.

— Всичко се реши толкова набързо — обясни му тя. — Ето, ела и седни тук. Сигурно целият си се измокрил. Ще ти сваря кафе. Огънят още не е съвсем угаснал.

— Не, не, всичко е наред. И без това трябва да бързам за пазара. — Той измъкна един пакет от ловджийската си чанта, повесена през рамото му, и колебливо го подаде на майка ми. — Мама иска да занесеш това на Марио — някаква риза или нещо подобно, сякаш те там в Америка си нямат ризи. Ама ако нямаш място, ще го върна обратно. Това е само така, за спомен.

Само че мама веднага го взе от ръцете му.

— Всичко е наред — побърза да го успокои тя. — Ще успея да го вменя в багажа. — И наистина тя на бърза ръка натика пакета в сандъка до последните пакети с храната. Обаче напрежението в стаята сега още повече се сгъсти. Дори и чичо изглеждаше заразен от общото неловко настроение и това си пролича въпреки обичайното му добродушно изражение.

— Марио ще те посрещне ли на пристанището? — попита той.

— Не — сухо отвърна майка ми. — Ние сами ще вземем влака от там. Ще се оправим.

— Аха.

За кратко той остана сковано в средата на стаята, вперил очи в пода.

— Е, може би все пак ще изпия една чаша кафе — примирено рече той накрая.

Другите посетители вече започнаха да си тръгват. Майка ми се сбогува с всеки от тях на излизане, строго скръстила ръце пред гърдите си, сякаш бе нетърпелива по-скоро да се раздели с тях. Накрая остана само чичо ми, седнал с приведени рамене на стола до леля Лучия пред огнището, докато на отсрещната страна на масата седяха Ди Лучи и Силвио. Междувременно Марта се върна от обора, пак така сърдита и мълчалива, както бе преди да излезе. Веднага се зае да мие чашите и чиниите. Ние всички изчакахме няколко минути в пълно мълчание. Майка ми и аз също седнахме на столовете. Но Ди Лучи и Силвио вече се бяха отдръпнали до вратата, готови да излязат, когато отвън се чу автомобилен клаксон, надделял над шума от дъжда — това беше сигналът на Казингуло, който щеше да ни отведе до Рока Сека. След секунди неговият автобус, по-скоро камион, паркира пред къщата и той си подаде главата през вратата.

— О, тази ли била къщата? Пресвета Дево, навън вали като из ведро. Трябва да побързаме, ако не възразявате, госпожо. Возя една дузина души отзад в камиона и сега те всичките искат да ми счупят главата от бой.

Силвио и Ди Лучи отнесоха до камиона нашия багаж — плетения кош с храната и куфара с дрехите. После отидоха с Казингуло до старата ни къща, за да натоварят и сандъка. Но чичо остана при нас, като бавно прекоси стаята, за да се приближи до майка ми, седнала край масата.

— Виторио, иди да се сбогуваш с дядо си — нареди ми мама. Чичо отпусна лакти на масата, после леко се приведе към майка ми, свел поглед към ръцете ѝ. Марта, която още не бе приключила с миенето на чашите на мивката, наклони главата си към нас.

— Няма да отидеш при него — едва чуто промълви чичо. — Прочетох го в очите ти още щом влязох тук.

Майка ми рязко се извърна към мен:

— Виторио, по дяволите, нали ти казах да отидеш при дядо си!

За миг останах объркан до масата, но мама изведнъж се изправи и със силно дръпване ме поведе към стаята на дядо. Щом влязохме вътре, дядо я изгледа недоволено, но тя веднага излезе и затвори вратата след себе си.

Останах само за минута в стаята на дядо ми. Без нищо да каже, той протегна ръка и ме привлече към себе си, притискайки наболата си буза към моята. А когато ме отдръпна, в очите му проблеснаха сълзи.

— Надявам се на Бога тя да не съсипе живота ти така, както съсипа своя — прошепна той.

Щом излязох в коридора, чух как чичо ми навън оправяше нещо по каруцата си. Дори не бе дочакал да се сбогува с мен. В стаята цареше тишина, напрегната както след всеки спор между близки, макар че аз не чух някой да повиши глас, докато бях оттатък при дядо ми. Леля Лучия, с гръб към мен, още гледаше втренчено догарящия огън; Марта продължаваше да бърше чашите в ъгъла. Майка ми стана от масата веднага щом влязох, заобиколи ме и отиде в стаята на дядо ми, без да ме погледне, като затвори вратата след себе си.

— Е, идваш ли? — Казингуло надникна през предната врата. — След половин час тръгва автобусът от Рока Сека.

Сега Силвио и Ди Лучи застанаха зад него. Ди Лучи, сгушил се под пончото си, още стискаше в ръцете си найлоновата торба с фотоапарата в нея. През следващите няколко минути всички ние чакахме мълчаливо в кухнята на леля Лучия, докато през вратата на стаята на дядо ми до нас достигаше приглушения разговор между него и майка ми.

— Какво толкова имат още да си говорят? — нетърпеливо се обади Казингуло. — Да се целунат по бузите и толкоз.

— Потрай още минутка, де — рече му леля Лучия. — Остави ги да се сбогуват на спокойствие.

Ди Лучи пристъпи към огъня и протегна ръцете си, за да ги постопли; но гласът на дядо ми внезапно се надигна остро и шумно иззад вратата:

— Да не си полудяла? Ако продължиш да упорстваш, тогава Господ да ми е на помощ. Ще се моля през всеки ден от живота си да изгориш в ада!

— А ти какво би сторил на мое място? Да вървя по дяволите? Или просто да си стоя тук и да го чакам?

— Ще си платиш за греховете и ще се моля Господ накрая да се смили над душата ти!

— За моите грехове вече си платих хиляда пъти!

— А пък за момчето... — добави дядо ми, вече крещейки с все сила, — замисляш ли се какво ще стане с него? Не можеш да ми го отнемеш просто така!

— Ще си взема сина и ще го отведа там, където пожелае. И нито ти, нито пък някой друг може да ме спре.

— Тогава се махай! Вън от този дом! И ако още веднъж прекрачиш прага му, кълна се в Бога, че със собствените си ръце ще те удуша!

Вратата на стаята на дядо ми рязко се разтвори и майка ми връхлетя като буря в кухнята.

— Вървете всички по дяволите! — развика се тя. Сграбчи шала си от закачалката и го метна връз раменете си.

— А ти там — обърна се тя към Казингуло, — не стой като магаре на мост. — С рязко движение тя си проправи път сред мъжете, струпани край вратата, за да изскочи на улицата. — Виторио! Грабвай си палтото и да тръгваме!

След миг аз вече подтичвах по улицата след нея, изплашен да не бъда изоставен завинаги. В каросерията на камиона на Казингуло заварихме пет–шест души, нагласили бохчите и чантите си върху коленете си, нямао загледани в нас, очакващи да се качим при тях. Но майка ми решително закрачи напред към шофьорската кабина, а седналият там непознат мъж побърза да ѝ отстъпи мястото си, след което се затича отзад да се качи в каросерията при останалите.

Казингуло, заобиколен от Ди Лучи и Силвио, още стоеше сепнат до вратата на леля Лучия и удивено зяпаше към нас.

— За бога, какво чакате още? — ядосано му извика майка ми.

По цялото протежение на най-дългата улица в селото — „Сан Джузепе“, от всички балкони или стъпала пред портите занадничаха местните хора, загърнати кой с шал, кой с някое палто, наизлезли да ни зяпат, не само жени, но и мъже, дори и съвсем малки дечица, ама също и старци, дето по цял ден не помръдват от столовете си... всичките те ни гледаха тъй неподвижно и унесено, сякаш позираха за общ

фотопортрет, който да запечата последния им смръзнал се образ, докато само ромоленето на дъжда нарушаваше тишината. За миг майка ми, със сплъстена от дъжда коса, с дрехите ѝ, полепнали по корема и бедрата ѝ, изведнъж ми се стори странно смалена и съкрушена; нещо като сянка от страх като че ли пробягна в очите ѝ и тя още по-здраво затъкна краищата на шала си пред гърдите си.

— Глупаци — промърмори тя, ама по-скоро на себе си. Обърна се назад към отворената врата на шофьорската кабина и ме подкара към нея. — Хайде, Виторио, качвай се вътре.

Но преди да ми помогне да се добера до кабината, тя внезапно размаха ядосано ръка, като с другата още ме стискаше за рамото.

— Глупаци! — отново им изкрещя. — Опитайте се да ме убиеете, ама ето, още съм жива. А пък вие чакате да ме видите обесена, само че няма да го дочакате. Вие сте мъртви, а не аз, защото никой от вас не знае какво значи да си свободен и да имаш избор. Моля се на Бога да затрие това село и всичките глупаци в него от лицето на земята?

Щом свърши, странна тишина надвисна над селото, та дори и дъждът най-неочаквано стихна. Селяните още стояха сковани като камъни, като че ли сливащи се с каменните огради на къщите си и с калдъръма пред тях, превърнали се най-накрая в прости подутини или вдлъбнатини по скованата скалиста фасада на планината.

Майка ми припряно ме натика в шофьорската кабина.

— Хайде! Качвай се и карай! — провикна се тя назад към Казингуло. Качи се до мен, цялата измокрена от дъжда. Избърса челото си, отметна мокрите си кичури от лицето си и така обсипа с пръски вода страничното прозорче на камиона.

Само след миг Казингуло вече се бе настанил на мястото си зад волана.

— Извинете, госпожо — рече той, докато замислено потриваше брадичката си, — зная, че това не е моя работа, ама...

— Тогава потегляй! — прекъсна го майка ми. — Единствената ми грешка е, че не напуснах по-рано този ад, още преди десетина години, когато още имах някакъв шанс. Хайде, карай!

Казингуло като че ли се канеше да каже нещо, ама накрая само сви рамене, притича напред да включи двигателя и натисна лоста за скоростите. През страничното огледало, измокрено от дъжда, аз хвърлих последен поглед към селяните — някои от тях вече започваха

да се отдръпват от портите си или да се прибират от балконите си, а трети се оттегляха като привидения към края на селото, но никой не вдигна ръка като за поздрав, като пожелание за добър път, както бе обичаят при напускането на някое семейство. Само след броени секунди ние излязохме на шосето, Казингуло умело взе завоя, без да намалява и щом стъпихме на шосето, той превключи на по-висока скорост. Тогава именно Вале дел Соле завинаги изчезна от погледа ми.

ДВАЙСЕТ И ШЕСТА ГЛАВА

Към морето, към морето... Автобусът все слизаше надолу по шосето, виешо се между склоновете на планината, като не пропускаше да спре във всяко градче или село, изпречило се по пътя ни. И продължи все така, докато не се претъпка с други пътници, предимно надничари с домашнотъкани вълнени фланели и напукани подковани обуца. Но имаше и войници, пуснати в домашен отпуск, до един прясно обръснати; абитуриентки от градчета, прикриващи устата си, докато разговаряха, за да скрият червилото си. Първо се изредиха продължителни тягостни спускания към окъпаните от дъжда долини, после внезапно последва стържещо превключване на скоростите и ревът на двигателя, когато шофьорът подкара автобуса към следващото нанагорнище, сетне още и още едно, сред някакви посърнали горички от кипариси и дребни селца, изцяло с каменни къщи, чиито покриви все още бяха поръсени със сняг.

След няколко часа, изменили само в прекосяването на високите планини, теренът започна плавно да спада след всеки плавен завой и накрая автобусът се довлече до едно гладко широко шосе с черен асфалт. Над нас облаците, които ни следваха през целия път досега, отстъпиха пред все по-разширяващата се синева. Твърдостта в очите на майка ми, докато седеше на седалката до мен, постепенно отстъпи пред тихо бликналите в тях сълзи, които тя побърза да прикрие, като се извърна към прозореца и дискретно измъкна носната си кърпичка, за да избърше стичащите се по страните ѝ издайнически капки. Върху един крайпътен знак прочетох „Неапол — 13 км“, а в далечината се очертаха почти съвършените линии на два огромни триъгълника от земя, стръмно издигащи се към небето — старият и новият конус на вулкана Везувий. След броени минути се озовахме в предградията на Неапол. Покрай нас набърже профучаваха крайпътни афиши и улични табели, както и огромни димящи купища от градската смет. Постепенно улиците се стесниха, обкръжени от разноцветни сгради, високи по десетина етажа; все повече нарастваше броят на

автомобилите и хората, докато накрая се добрахме до един обширен площад, където автобусът най-после спря. Оживеният уличен трафик тук вече приличаше на море от коли, сред които чевръсто подтичваха момчета на моите години, от кола на кола, предлагащи цигари, плодове и лъскави списания.

Прекарахме нощта в една мрачна хотелска стая с кафяви стени. Над леглото висеше репродукция на „Тайната вечеря“, а измърсените завеси от червено кадифе скриваха изгледа към малката уличка, обилно засипана с боклуци. След като напуснахме Вале дел Соле, майка ми почти не бе проговорила. През цялата нощ се въртя неспокойно в леглото, като че ли я преследваше някакъв призрак на сън. Заради издутия ѝ корем тя неволно издърпваше завивката от мен и ме оставяше оголен сред студената стая. Някъде към сутринта аз се унесох в познатия сън, който бях сънувал преди това стотина пъти във Вале дел Соле: как майка ми и аз се озоваваме в някакъв тъмен коридор и бавно опипваме стените, за да открием как да се измъкнем от там, надявайки се да се промъкнем незабелязани покрай гърбавия пазач, който досега винаги е препречвал пътя към спасителния изход. Само че тази нощ гърбавият не се появи, обаче за сметка на това по някое време аз с ужас открих, че майка ми вече не е до мен.

Обаче някой тогава ме побутна по рамото — беше мама, все още в леглото до мен.

— Събуди се, Виторио — прошепна ми тя. — Време е да тръгваме.

Навън още беше тъмно. Майка ми и аз закусихме с малко хляб и сирене от храната, която тя бе взела за из път, а после слязохме долу във фойето. Майка ми размени няколко думи с мъжа на рецепцията, след което той излезе на улицата и след пет минути се върна с един дребен мъж с изпито лице. Направи ми впечатление кръвоизливът в едното му око.

— О, да, госпожо — енергично закима той, ухили се на майка ми и ѝ намигна с кървавото си око. — Значи заминаваме за Америка, така ли? — След малко двамата мъже измъкнаха нашия пътнически сандък от гардероба зад рецепцията, изнесоха го на улицата и го вдигнаха на покрива на един очукан фиат „Чинкуеченто“, като през отворените прозорци на автомобила прекараха въжета, които да крепят сандъка при пътуването.

Мъжът с изпитото лице ни поведе през града, като през целия път не спря да бърбри на някакъв завален диалект, от който аз нищо не разбрах. Сега градът беше притихнал, от двете страни над улиците като смълчани стражи се извисяваха величествени дворци. Успях да подремна на задната седалка в колата, а когато мама ме събуди, нашият шофьор и един мъж с червена шапка вдигаха сандъка ни, за да го пренесат на една количка. Бяхме на пристанището. На не повече от стотина метра от нас бе кея, до който се издигаше грамаден презокеански кораб, по-висок от всичките сгради, които бях видял в града — истински левиатан в синьо, простиращ се на няколко стотици метра по дължината на кея. Зад него, под още бледото утринно небе, се очертаваше приказно красива картина, тънеща в синева, стигаща чак до хоризонта — син беше заливът, синьо бе и морето зад него.

Майка ми и аз последвахме нашия носач до едно гише, където на сандъка ни лепнаха етикет с някакъв номер, след което го поеха двамина яки мъжаги, които не пропуснаха да се ухият на мама с гнилите си зъби, та дори й подвигнаха нещо, дето хич не го проумях. Въпреки ранния час пристанището кипеше от живот: носачи с безизразни лица — отдалеч разпознаващи се с техните червени куртки и шапки — неуморно кръстосваха паважа до кея с вагонетки и ръчни колички. Имаше и десетки мустакати мъже в работни дрехи, излежаващи се по цялата дължина върху дървени каси. Край тях сновяха гръмогласни продавачи, предлагащи печени кестени, крещейки с тяхното неразбираемо неаполитанско наречие: „Печени кестени продавам! Насам, народе, насам! Печени кестени! Топли, топли!“ Сред носачите и работниците и продавачите се щураха неориентирано пристигащите пътници, загубили указаната им на входа на пристанището посока — предимно мъже с черни костюми и бели ризи и жени със старомодно издути рокли на цветя, както и деца, издокарани в неделните им дрешки, чиито ръкави или панталони бяха завързани за китките или съответно за глезените им, с техните здраво овързани с въжета куфари и претърпани ръчни чанти или издути торби от зебло — всичко това придаваше на кея вид на убежище за бегълци във военно време. Тук-там цели фамилии се бяха настанили, макар и временно, направо върху мръсния паваж, като подлагаха за седане вестници, за възглавници им служеха пакетирани им ризи, а за одеяла — тънките им палта. Над цялата тази неопикуема връва и

суматоха по дългия цяла миля кей се разнасяше силният шум от хиляди трогателни сбогувания, жени и мъже плачеха или пък прегръщаха своите роднини, отправящи се отвъд океана, сякаш вече ги виждаха в най-мрачните дебри на ада.

— Извинете, знаете ли къде можем да се качим на кораба? — попита майка ми един карабинер в бледо кафява униформа, който нехайно се бе облегал на един метален стълб, подпъхнал палец под ремъка на пушката си. Без въобще да погледне към нас, той махна с ръка:

— Натам, госпожо.

Ала щом погледът му попадна върху подутия корем на майка ми, той бавно се извърна, а после се наведе напред, за да вземе куфара на майка ми,

— Елате с мен.

Поведе ни надолу по кея, покрай цялата дължина на акостиралия грамаден кораб. Отстрани на корпуса му с бели букви, висок към метър, бе изписано името: „САТУРНИЯ“. Но боята по буквите вече се бе напукала и олющила, като на места под нея избиваше червеникава ръжда.

— Коя класа? — попита карабинерът.

— Трета.

Най-после ние спряхме недалеч от кърмата на кораба, в подножието на стълбата, която сега бе пълна с качващи се на борда пътници.

— Значи госпожата ще пътува до Америка? — попита карабинерът.

— Да.

Той огледа майка ми и за миг сведе поглед, след което леко кимна, после измести ремъка на пушката си с широко замахване с лакът.

— Е — рече накрая той, — приятно пътуване.

— Колко е превзет — рече майка ми, когато той се отдалечи. — Можеше поне да ни предложи да качи багажа ни на палубата.

Но измина много време, преди ние да се доберем до мостика, защото пред нас в плътна редица се бяха наредили редом по пет-шест души, всичките натоварени с торби, куфари и кошници, като напредваха със скоростта на охлюв. Ала когато най-сетне стигнахме до

палубата, майка ми се отмести от опашката, защото останалите пътници ѝ сториха път да мине напред, та дори ѝ помогнаха и за куфара. Едва сега видяхме какво бе причинило задръстването: зоната за качването на борда бе оформена като фуния, а най-отпред бяха застанали двама млади офицери от корабната компания в сини униформи, изглеждащи доста уморени, които проверяваха документите на пътниците, преминаващи през тясното пространство между въжетата.

Докато мама и аз се оглеждахме, на борда настъпи суматоха. Единият от офицерите тъкмо проверяваше документите на един старец с прошарени коси и износен син костюм, когато от голямата покрита кошница на стареца се чу приглушено крякане. Щом офицерът повдигна капака на кошницата, отвътре изскочи главата на едно мършаво пиле.

— Извинете, господине — заяви офицерът на изискан италиански, — но не е позволено да се качват на борда животни без специално разрешение.

Само че старецът май не разбра какво му се говори и само притисна още по-упорито кошницата до гърдите си. Офицерът пък, след като още веднъж му повтаря какво гласят правилата за пътниците, хвана една от дръжките на кошницата, а с другата си ръка му посочи да слезе обратно долу на кея, за да се опита да продаде пилето си на някой от търговците. Само че старецът този път май още повече се обърка — вероятно изтълкува жеста на корабния офицер като заповед да слезе от борда. Или пък че униформеният е решил сам да продаде пилето на търговците долу. Това съвсем го изплаши, че ще му откажат достъп до кораба, и той стисна още по-здраво кошницата си, преди да се втурне като полудял по тясната ивица между преградните въжета. В отчаян опит да задържи нарушителя офицерът рязко дръпна дръжката, която още стискаше с едната си ръка и така капакът ѝ зейна. След миг на палубата се изсипа цялото съдържание на кошницата — жито, дрехи, самун хляб, сирене проволоне, както и мършавото пиле, което отчаяно разпери крилца в напразен опит да литне, ама успя само да разпилее малко от оскъдната си перушина, след което с шумно крякане се втурна по палубата, за да се завира сред нозете на шашнатите пътници, отчаяно дращейки с нокти по металния под. Само след секунда цялата палуба се превърна в сцена на невиджана суматоха.

Вдигна се олелия до Бога. Докато пилено, старецът и яростно преследващия го корабен офицер се щураха напред–назад като обезумели, десетки мъже, жени и дечурлига крещяха и се надвикваха, опитвайки се да се отдръпнат от блъсканицата.

Но майка ми, застанала до мен, прихна от смях чак до сълзи и подутият ѝ корем се раздруса.

— Виж ги само на какво приличат! — рече ми тя, когато пилено нарушител най-после бе заловено и така бе сложен край на вълненията. — Виж го колко е сериозен! — Тя изкриви лице в прекалено сериозна гримаса, с присвити очи и стиснати устни, след което отново прихна до сълзи от смях и ме повлече след себе си, притискайки бузата си до моята.

— Да, тези там наистина успяха да ме разсмеят — рече ми тя, докато ме дърпаше напред и бършеше сълзите си. — Хайде, по-добре да се заемем с нашата работа и да намерим каютата ни, преди да са ме изхвърлили зад борда като полудяла.

Майка ми се наведе, хвана дръжката на куфара и се опита да го вдигне. Но в следващия миг изневиделица, промъкнал се като призрак зад кордона, притича един мъж в синя униформа — дори и шапката му беше синя — за да се наведе енергично и да постави яката си десница върху дръжката на нашия куфар.

— Позволете ми — каза той и с лекота вдигна куфара, след което веднага го пренесе през кордона. За миг се изплаших, че шегата на майка ми ще вземе да се окаже чиста истина и че ще бъдем изхвърлени зад борда; пък и непознатият, застанал до нас, ми се виждаше толкова сериозен и строг — въпреки усмивката му добре оформената му челюст изскачаше напред като заплашителен белег. Ала още в следващия миг, когато смъкна офицерската си фуражка, той изведнъж се преобрази до неузнаваемост, може би защото чак тогава забелязах как суровите черти на лицето му се смекчиха от сивите нишки в косите му, както и от бръчките около ъгълчетата на очите му, сякаш се смееше.

— Името ми е Дарканджело — представи се офицерът. — Антонио Дарканджело, трети помощник-капитан. Мога ли да отнеса куфара на госпожата до каютата ѝ?

— Благодаря — кимна майка ми след кратко колебание. — Много мило от ваша страна. Но защо ми се струва, че не сте чак

толкова любезен с всичките пътници?

— Защото не всички пътници имат чак толкова тежък багаж като вашия.

— Е, да, имате право.

И така, след броени минути и само след едно небрежно кимване на Дарканджело ние преминахме необезпокоявани през кордона от възета на палубата. Щом се озовахме от другата страна обаче, Дарканджело на бърза ръка прегледа документите на майка ми.

— От Молизе ли сте? — учудено възкликна той, като надникна в паспорта й. — И аз така си помислих, като ви чух как говорехте на сина си. Макар че говорите много добре за жена от този край.

— Искате да кажете „за една селянка“? — веднага го парира майка ми.

Дарканджело мигом се изчерви.

— Извинете, исках само да кажа... нали разбирате, аз прекрасно познавам онзи италиански, който се говори във вашия край. Самият аз пък съм от Термоли.

— Хм, от Термоли ли? — усмихна се майка ми. — Чувала съм, че имате хубаво крайбрежие там.

— О, да — забързано отвърна Дарканджело, но сетне, като си възвърна спокойствието, добави: — Да, така е, ако обичате крайбрежните места. Всъщност аз напуснах нашия край именно защото до гуша ми бе дошло от морски гледки и исках да съм колкото може по-далече от него. Така пропътувах цялата страна и преди да се усетя, отново се озовах на морския бряг. Явно не можах да се отърва от него. Реших, че така ми е било писано.

Дарканджело погледна към билета на майка ми.

— Каюта 409? — изненада се той. — Ами че това е в трета класа!

— На нас ни казаха, че там ще разполагаме с достатъчно място — отговори майка ми.

— Хм, да... но при вашето състояние... Третата класа е по-лоша от болницата. Ще трябва да споделяте теснотията с още половин дузина непознати и техните плачещи деца. А пък банята ще трябва да делите с половината от хората на кораба.

— Все пак е по-добре, отколкото да се подпираме по стълбовете на кея.

За секунда Дарканджело се изчерви, но накрая се засмя за кратко, сякаш внезапно се бе развеселил от собственото си объркване.

— Е, не можем по цял ден да издържаме при този натоварен трафик — отвърна той, като превключи на диалектен говор. — Ще ви покажа вашата каюта. — Обаче по средата на корабната стълба, спускаща се към вътрешността на кораба, той спря и се обърна към майка ми:

— Знаете ли, хрумна ми една идея. Можем да намерим една допълнителна каюта във втора класа. С две легла, по едно за вас двамата. И с отделна баня.

— Много мило, че сте толкова загрижен за нас — рече майка ми, — но аз наистина не заслужавам такъв лукс...

— О, въобще не става дума за пари. Знаете ли, капитанът обикновено запазва една каюта във втората класа за... да кажем, че е за някой приятел. Само че не очаквам този негов приятел да се качи на борда за това плаване. Хайде, последвайте ме.

Щом се върнахме на палубата, Дарканджело ни поведе по един широк коридор, заобиколен от двете страни със сиви врати и малки прозорчета със завеси, след което по една ръждясала стълба се озовахме на горната палуба. Тук също имаше коридор, по чиято дължина бе опъната дълга редица от измърсени бели спасителни лодки, висящи във въздуха като чайки, около които се суетяха членове на екипажа, които не носеха униформи. Дарканджело ни поведе към носа на кораба и почука на една врата с черен надпис „Капитан“.

— Влез.

Помещението, в което влязохме, беше без прозорци, тясно и задимено; стените бяха покрити с ламперия от тъмно дърво, а пода — с дебел кафяв килим. Тук-там по ламперията се забелязваха петна под формата на дълги вълнисти ивици, което създаваше впечатлението за движение. На едната стена, над лавицата с книги и дървения модел на някакъв старомоден платноход, висяха три големи часовника, като всеки от тях показваше различен час.

Зад дървеното бюро седеше леко оплешивял и посивял мъж с обрулено от ветровете лице и яки челюсти. Пред него бе разстлана голяма карта. Щом влязохме, той примижа, сякаш внезапният прилив на светлина бе нарушил удобството му, а сетне потри тила си с ръка. Беше облечен със същата синя униформа като Дарканджело, но по

куртката му се виждаха две редици от позлатени копчета, а на ръкавелите си имаше четири златисти ивици, докато Дарканджело имаше само по две.

— Какво има? — Измери с поглед майка ми и мен, все още с присвити очи, сякаш Дарканджело ни бе заловил без билети в трюма, между каците с маслини и тенекиите със сирене проволоне.

— Капитане — заговори Дарканджело, само че гледаше не в лицето му, а в някаква точка над него, — тази добра жена има билети за трета класа. Обаче ми се струва, че при нейното състояние може би заслужава известно усамотяване. Предлагам да я настаним в двеста и тринадесета каюта.

— Хм? В двеста и тринадесета? Ама жена ми... — Обаче някаква друга мисъл внезапно го накара да се замисли. Облегна се назад на стола си и зачеса с пръсти посивялата си брада. — Хмм. Да, Дарканджело, разбирам загрижеността ти. В коя каюта сте настанена сега, госпожо...

— Иночене. В 409. Оценявам загрижеността ви, капитане, ала аз не съм сигурна дали бих могла да си позволя...

— В четиристотин и девета? Та това е под ватерлинията. Там долу е същински ад. Прекалено е близо до котлите. Госпожата сама ли пътува?

— Както виждате, пътувам със сина си.

— Да, да. Но аз имах предвид съпруга ви.

— Моят съпруг ме чака на другия край на маршрута. От няколко години е в Канада.

— О, така ли? — Очите на капитана бързо се изместиха към корема на майка ми. — Обаче наскоро сте се срещали?

— Той често си идва, а после пак заминава.

— Да. Разбирам. И той, предполагам, знае за тази малка изненада, която му носите със себе си?

— О, да — отвърна с усмивка майка ми. — Сигурна съм, че ще е изненада.

Капитанът се изкашля.

— А още колко, м-да, госпожо Иночене, остава до появата на бебето?

— Пет седмици, най-много шест... трудно е да се каже. С Виторио закъснях три седмици. Но може би този път ще подраня с три

седмици. Надявам се, че имате акушерка на борда. Или добър лекар.

— А? О, да, разбира се, че имаме корабен лекар. Да. — Капитанът пак се почеса по брадата, явно разсеян. Но щом отново се наведе напред, изглеждаше внезапно овладян и отново настроен да издава команди.

— Добре, Дарканджело, дай им двеста и тринадесета. Ключът е в стюарда. — Пак се облегна в стола си с видимо облекчение. — Приятен ден, госпожо Иноченге, и приятно пътуване. Офицер Дарканджело с радост ще ви помогне за всичко, от което се нуждаете.

ДВАЙСЕТ И СЕДМА ГЛАВА

Двеста и тринадесета каюта беше тясна, но все пак спретнато подредена, ала силно миришеща на някакъв ароматизатор, потискащ смрадта на плесен и гнило. Мебелировката бе скромна: две койки, една върху друга, покрай вътрешната стена; два крехки на вид шезлонга с възглавници на цветя; кръгла масичка за кафе с простряна на нея остаряла и доста потъмняла карта, на която очертанятията на държавите и континентите ми се сториха много по-разкривени от тези, на които ни бе учила учителката. Всичко това бе здраво завинтено за пода на каютата. Болтовете и скобите ясно се виждаха над сивкавия килим по пода, сякаш бяха добавени после, след допълнително обмисляне. На едната стена висеше картина с масивна рамка. На платното бе изобразено как свети Христофор прекосява реката с младенеца Христос, кротко възседнал раменете на светеца. Бебето Христос държеше в едната си ръка златен скиптър, а в другата — малък глобус в яркосиньо и зелено.

В банята яркият хром и светлият порцелан блестяха ослепително под силната светлина на електрическата крушка. С една верига, висяща над тоалетното казанче, се пускаше да шурне водата в него, а чрез сребърните кранове над мивката и ваната се смесваха топлата и студената вода.

— Не се тревожи — успокой ме майка ми, — през следващите две седмици ще се наситиш на вода. Вода, вода, та чак до втръсване само вода. И то от всичките посоки на света. Така че щом стигнем в Америка, за сто години няма да искаш да видиш ни капка вода.

Майка ми се скри в банята, за да се измие и преоблече.

— Когато съм готова, ще се качим по стълбата до горната палуба, за да погледаме отплаването на кораба.

Откъм по-отдалечената стена на каютата два малки кръгли илюминатора, със завеси зад тях, гледаха към морето. Като се изправих на единия от шезлонгите и надникнах през илюминатора, успях да видя един от кейовете в залива. От тук морето, на няколко метра под

мен, не изглеждаше синьо, а по-скоро черно-зеленикаво. Отвъд този кей един голям черен кораб тъкмо потегляше от пристанището, изпращан от цяло ято малки лодки, които силно се клатушкаха в оставяната след него буйна и пенлива вълниста диря.

Точно тогава някой почука силно и забързано по вратата отвън.

— Отвори! Веднага! Отвори вратата! Зная, че си вътре!

Беше женски глас, ама ужасно гневен, та чак треперещ от гняв. Майка ми припряно изскочи от банята, както си беше по бельо, бършейки лицето си с една кърпа.

— Какво става? Трябва да има някаква грешка. — Отвън отново се почука.

— Отвори! Много добре зная коя си! Отвори, за да ти видя лицето! Толкова искам да видя лицето на една развратница!

— Тази жена е луда — рече майка ми, цялата пребледняла, но все пак отиде до вратата на каютата, за да отключи.

В коридора, запречила рамката на вратата като къс скала, отронен от планински склон, стоеше невисока, но набита, пълна жена, чиито прекалено тесни дрехи ѝ придаваха вид, сякаш в следващия миг щяха да се пръснат под натиска на обзелия я гняв. Ала щом майка ми откряна напълно вратата, кръвта внезапно се изцеди от лицето на непознатата.

— Боже мой! — кресна тя и склучи ръце пред гърдите си досущ като каещата се грешница от иконите. — Тя била бременна! Мили боже, какво доживях! — А пък в следващия миг, щом ме зърна да надничам иззад фигурата на майка ми, клепачите се спуснаха безпомощно, сякаш се приготви да припадне.

— Още едно! Бог да ми е на помощ! — И като отблъсна грубо с лакът майка ми, а сетне и мен, тя връхлетя в каютата и сломено се тръшна на шезлонга, дишайки тежко и неспокойно.

— Две деца! Никога не съм си го представяла, дори и в най-кошмарните си сънища. Да не говорим, че има още четири у дома, които вече са забравили физиономията му!

— Извинете — бавно заговори майка ми, като се загърна погрижливо с кърпата, после я привърза на кръста си, за да освободи ръцете си; с тях закри гърдите си и наведе напред настръхналите си рамене, — ама коя сте вие?

Непознатата измъкна носната си кърпичка от деколтето си и попи потта по челото си.

— Какво значение има коя съм аз? — простена непознатата, все още затрудняваща се да си поема дъх. — Никоя. Да, аз съм никоя. Две деца! Не, не мога, не мога повече да понеса! Ще се самоубия. — Тя шумно се изсекна в кърпичката си, след което порой от сълзи рукна от очите ѝ. Тридесет години! Тридесет години му слугувам като безропотна робиня...

— Извинете, но не ви разбирам — изрече майка ми, все още изправена в недоумение край вратата. — Кой ви застава да му слугувате като робиня?

— Кой, кой, много добре знаете, не по-зле от мен знаете кой! — избъбри жената, макар едва да си поемаше дъх. — Това ли е новото му скривалище? Когато жената на корабния готвач ми го каза, отначало не ѝ повярвах, мислех си, че го прави само защото ми завижда, защото нейният мъж вечно се бъркти около печките. Само че след като открих в джоба му ключа за двеста и тринадесета каюта, точно същата, за която тя ми бе подшушнала... десет години! Десет години ме е разигравал, без нито дума да ми каже. Ако знаете какво трябваше да изтърпя... — и тя отново се разплака.

Но сетне някакво прозрение осени майка ми, тя пристъпи към жената и приседна край нея.

— Успокойте се — кротко я заговори майка. — Мисля, че е станала някаква ужасна грешка. Аз не съм жената, която търсите.

— Ама как така! Какво говорите? — изхлипа непознатата. — Та нали това е неговата каюта. Зная, че винаги е била неговата. Искан само да ти извия врата, ама сега виждам в какво положение си, с две деца... Че той може би и твоя живот ще съсипе...

— Извинете, госпожо — отново заговори майка ми. — И двете сме били изиграни... приятелката на капитана няма да е на борда за това плаване, така че тя се е наговорила с него да ме настанят тук, за да ви заблудят. Нищо не зная за тази история, освен това, че той се опита и двете ни да ни направи на глупачки.

Жената погледна към майка ми този път някак си по-различно, с повишено внимание. Сълзите ѝ изведнъж секнаха.

— Ама наистина ли? — задавено промълви, докато продължаваше да размазва грима по очите си с носната си кърпичка.

— Да не се опитвате да ме излъжете?

— Да, истина е.

— Ами децата?

— Този, на когото принадлежат, не е вашият съпруг. — Жената набърже отмести поглед от лицето на майка ми към моето, а после отново се взря в мама.

— О, слава богу! — тежко въздъхна тя и обви врата на майка ми с дебелите си ръце. — Благодаря ви, госпожо, много ви благодаря. Не знаете какво бреме ми смъкнахте от гърба! Е, можете ли да си представите какво преживях, когато дойдох тук и ви видях издута като кит, а после и това малко момче, с очи също като очите на мъжа ми...

Ала сега внезапно засвири корабната сирена, при което очите на жената отново се наляха със сълзи. Подът на каютата се разтресе, като че стомахът на някакво огромно чудовище внезапно се бе разбунтувал.

— Госпожо, струва ми се, че двигателите на кораба току-що заработиха — предупреди я майка ми. — По-добре е да слезете от кораба, освен ако не сте си наумили да ни следвате чак до Канада.

— Да, да, благодаря. Надявам се да ме извините, че дотолкова си бях изгубила ума, та бях повярвала, че сте някаква продажна жена...

— Да, добре, ама сега побързайте — рече майка ми, като изпрати жената до вратата. — Ако имам възможност, ще разменя няколко думи с него за вас.

— Много, много ви благодаря, госпожо, безкрайно ви благодаря — забързано изрече тя, докато затваряше вратата и на раздяла погали ръката на майка ми; но само след миг, докато бързаше надолу по коридора, я чухме как пак се развика: „Ще го убия! И двамата ще ги убия!“

— Сбогом — промълви майка ми, докато я гледаше как се отдалечава. — Бедната жена. — Обаче след миг се усмихна: — Е, поне на нея всъщност дължим тази каюта, нали, Виторио? Хайде, ще се облека и ще излезем да кажем „Сбогом“ на Италия.

На палубата тъкмо вдигаха мостика. Пристигналите в последния момент пътници изоставиха багажа си и се струпаха зад парапета, за да помахат с ръка на изпращачите си. По цялата дължина на палубата се бяха наредили пътниците в три, дори четири редици, плътно до парапета, викайки с все сила към онези, които оставаха долу на кея:

— Довиждане, Италия! Здравей, Америка!

Майка ми се опита да се провере, заедно с мен, сред навалищата, до мястото, където долу на кея освобождаваха въжетата, с които корпусът на кораба беше привързан към кея. Отдолу изпращачите се провикваха с последните си напътствия към заминаващите, вдигайки достатъчно шум, за да събудят мъртъвците в гробищата:

— Предупреди Джовани, че го търсят военните!

— Да предадеш от мен много поздрав на президента Айзенхауер! И да ми изпратиш от там една американка и за мен!

— Кажи на баща си, че когато ми падне в ръчичките, ще му откъсна топките!

После, сред цялата тази невъобразима врява, аз чух един момчешки вик: „Здрасти, Вито!“ и очите ми трескаво се заеха да претърсват тълпата, докато накрая не се приковаха към едно познато лице, изскочило от сенките и размахващо шапка от рипсено кадифе. Ръката ми инстинктивно се надигна, за да помахам в отговор на приветствието отдолу.

— На кого махаш? — попита ме майка ми.

Но аз само се присвих смутено — шапката от кафяво рипсено кадифе пристъпи още по-напред, в отговор на моето махане или на нечие друго, само че под нея не се оказа едно малко момче, а зрял мъж с набръчкано лице и почернели зъби.

Щом междината между парапета на палубата и брега се разшири, корабната сирена силно изсвири и за миг успя да заглуши всичките викове. Корабът бавно, като грамаден и много уморен кит, се изтегли към водите на залива, след което се завъртя с носа към открито море. Най-после силуетите на хората на кея се сляха в една обща сива маса, виковете им вече едва се чуваха. И докато корабът неуморно се отдалечаваше, аз най-неочаквано изпитах огромно облекчение, сякаш можех някак си да причиня болка или друга вреда на оставащите на смаляващия се бряг. Сега не ни оставаше нищо друго, освен майка ми и аз да се следем с безкрайната свобода, необятна и синя като морето.

Останахме край парапета на палубата, докато повечето от хората се оттеглиха. Постепенно вятърът се усили и миризмите на Неапол и на тълпите по пристанището отстъпиха пред мириса на соленото море.

— Дядо дали ще умре, докато ние ще бъдем в Америка?

— Може би.

— А ще живеем ли с баща ми, като отидем там?

— Това ли искаш?

— Не зная.

Когато най-после се прибрахме в нашата каюта, Неаполитанският залив вече не изглеждаше по-голям от купа, която можеш да стискаш в ръката си. Вече бяхме в открито море.

ДВАЙСЕТ И ОСМА ГЛАВА

Майка ми много бързо свикна с живота на борда. Макар че още беше едва средата на март, всяка сутрин — при това още от зазоряване — беше топло и безоблачно. Като че ли въздухът и слънцето сгряхаха майка ми с топлото си излъчване, а ослепителната синева на небето и морето ѝ действаха успокояващо. Не след дълго тя се сдоби с няколко приятели: г-н д'Амиго — леко приведен, с очила, чиято каюта беше срещу нашата (той бе тръгнал да посети сина си в Америка), който ни поздравяваше всяка сутрин, когато отивахме на закуска, със сърдечно кимване; една двойка младоженци, които всеки ден питаха майка ми как е със здравето, сякаш на този свят няма нищо по-крехко или скъпоценно от една бременна жена; един германец със сиви очи от първа класа, който зле говореше италиански, но купи на майка ми една английска граматика от корабния магазин и понякога ѝ даваше уроци на залятата от слънцето палуба или край малкия басейн под навеса. През първите ден-два ние не видяхме повече Антонио Дарканджело, но после пристигна една кутия с шоколади от магазина за сувенири, придружена със загадъчната бележка:

„Приемете моите най-искрени извинения за случилото се в Неапол — тогава още не бях осъзнал проблема докрай. Антонио.“

На следващия ден корабът акостира в малко пристанище, откъдето се откриваше гледка към един пращен, облян от слънцето град, в който като че ли всичките къщи бяха от някаква бяла глина. Точно тогава Антонио се появи на прага на нашата каюта.

— Спряхме, за да вземем портокали, и капитанът даде пристанищен отпуск от четири часа на всичките офицери. Ще пожелае ли госпожата и синът ѝ да се присъединят към мен, за да опитаме за обяд испанската кухня?

Така започнахме по-често да се виждаме с Антонио. Понякога той прекъсваше обиколките си, за да се присъедини към мен и майка ми на слънчевата палуба, като ни угощаваше с подаръци като сладолед и сладкиши; друг път се настаняваше на нашата маса за обяд в трапезарията, а на всичкото отгоре ми донасяше и по някой специален десерт от първата класа. Обаче с останалите членове на екипажа Антонио винаги се държеше строго и официално, издавайки заповеди с изрядна точност, заради което майка ми често се шегуваше с него:

— Heil, Herr Kommandant!^[1] Защо винаги сте толкова стегнат! Нали знаете, че войната свърши преди повече от десетина години.

Веднъж тя го принуди да ни разведе из машинното отделение, въпреки протеста му, че там бил забранен достъпът на жени. Погледнахме надолу, от високия парапет, към нещо като задимена пещера, в която всичко тънеше в пара и въглища; всичко изглеждаше някак си по-голямо от обичайното, сякаш направено за гиганти — огромни тръби минаваха над главите ни или покрай стените, а в центъра страхотно едрите парни котли надигаха снаги като митични волове. Най-долу мъже в сиви работни комбинезони пристъпваха около камарите с въглищата или следяха десетките вентили и уреди. Един от тях вдигна глава и улови погледа на майка ми.

— О, там има една госпожа! Вижте, третият помощник е довел любовницата си на гости!

Другите мъже се извърнаха и погледнаха към нас.

— О, Андо, много бързо си се оправил с нея, брей! Че кога пък успя да й направиш две деца? Мили боже!

Антонио Дарканджелло се пресегна и улови ръката на майка ми.

— Хайде да си тръгваме, Кристина. Казах ви, че не ми се искаше да ви водя тук.

— Не е нужно да се ядосвате — каза майка ми. — Нали сте шеф тук, защо не им обясните кое какво е? — Обаче Антонио вече ни беше подкарал обратно към стълбата.

— Тези мъже не разбират от дума. Там долу те живеят като животни.

— Не знаех това — сви рамене майка ми. — Но един-двама от тях ми се видяха симпатични. Защо им е било нужно на такива красиви мъже да плават по море?

Антонио, почервенял от гняв, заговори припряно:

— За вас всичко е шега, така ли? А бебето, което носите в корема си, и то ли е някаква шега? Може би знаете всичко за мъжете като онези там долу.

Майка ми изведнъж се отдръпна от него. Усмивката ѝ мигом помръкна.

— Сами ще намерим изхода.

Все пак същата вечер на майка ми бе изпратена още кутия с шоколади, придружена този път обаче с бутилка вино. На следващия ден тя и Антонио Дарканджело отново се смееха заедно на слънчевата палуба, докато около нас се стелеше само безбрежното море, толкова синьо и спокойно, простиращо се във всички посоки, та ти се струва, че стига чак до края на земята.

---

[1] Здравейте, господин комендант! (нем.) — Б.пр. ↑

ДВАЙСЕТ И ДЕВЕТА ГЛАВА

Откакто започна пътуването, капитанът твърде рядко се появяваше сред пътниците, като веднъж или може би два пъти на вечеря седна за малко начело на голямата маса в салона за хранене на първата класа, сериозен и скован и дори вкиснат, ама доста преди края на вечерята изчезна нанякъде. Веднъж Антонио ме отведе до капитанския мостик и аз заставах само на няколко метра от капитана. Очаквах той да се извърне към мен, да покаже с нещо, че ме познава, обаче той продължаваше да оглежда морето с присвити очи, сякаш въобще не ме бе забелязал, с напъхани в джобовете си ръце, толкова здраво стиснал челюсти, като че ли някаква стара вражда не му даваше мира, а той премисляше всичко за нея отново и отново, като така гневът му още повече кипваше. Около него все витаеше излъчването на някакъв властен авторитет, което ме подтикваше да си спомням за политиците от Рим, от които хората във Вале дел Соле вечно се оплакваха — мъже, които направляват живота ни, ама от толкова значително разстояние, че с тях ние никога не можем да се срещнем. Като привидения от някакъв друг свят.

Само че като измина около една седмица от потеглянето ни от Неапол, Антонио Дарканджело почука на вратата на каютата с покана от капитана.

— Капитанът би искал да знае дали госпожата и синът ѝ ще се присъединят към нас за вечерята?

Майка ми само вдигна въпросително вежди.

— На какво дължим тази чест?

Дарканджело смутено се изкашля.

— Капитанът желае да се извини заради... заради онзи дребен инцидент в Неапол.

— Разбирам отвърна майка ми. — Само че този жест изцяло ли е по идея на капитана?

— Признавам, че добавих една-две думи...

— А казахте ли на капитана какво мисля за онази негова дребна шега, в която той ни забърка?

— Извинявам се, Кристина, но... не казвайте пред другите мъже нищо, което би могло да го изобличи. Моля ви, направете го заради мен.

— Добре, добре, ще видим как ще се държи той.

Капитанската каюта беше точно под кабинета му и се отличаваше със същия стил на поовехтяла еlegantност — тъмни ламперии по стените без нито един прозорец; тежки дървени мебели, износени тапицерии от кадифе. От едната страна, под един месингов свещник, се виждаха десетки стъклени висулки, надвесени над дълга маса за хранене с бяла ленена покривка. Повечето от столовете около масата вече бяха заети. Капитанът, начело на масата, се надигна, щом влязохме, а останалите мъже последваха примера му.

— Дарканджело, предполагам, че си предал моите извинения за бъркотията в каютата на госпожата. — Той леко се поклони към майка ми, обаче в този жест се долавяше, че за него всичко това е само нещо, за което едва ли следва повече да се споменава. На стената зад него обаче аз забелязах фотографии на четири деца, окачени в големи овални рамки, а в средата — портрет на жена, която изглеждаше като по-млада и по-красива версия на онази, която тъй бурно бе нахълтала в нашата каюта.

Антонио Дарканджело ни представи. Бяхме общо дванадесет или тринадесет души, повечето от които с униформи на флотски офицери, със стегнато скроени сини кители, до един с пристегнати колани, почти неразличими един от друг. Само един гост обаче се отличаваше от останалите — едър, пълен мъж с пооредяла и посивяла коса, с осеяни от червеникави капиляри бузи. Той бе облечен изцяло в бяло, от яката до обувките си. Вече го бях зървал веднъж или дважд, в салона за хранене на първата класа, да обикаля от маса на маса, при това неизменно с чаша в ръка. Гласът му кълтеше над останалите.

— Това е д-р Козабене — представи го Антонио, — който се грижи за всички на кораба, които боледуват или умират. Кое то означава, че той обикновено няма никаква работа.

— Приятно ми е да се запознаем — кимна корабният лекар, протегна дебелиите си пръсти към ръката на майка ми и я поднесе до устните си.

Масата бе отрупана с порцеланови съдове и блестящи сребърни прибори; салфетки от червен плат като екзотични цветя обкръжаваха столчетата на чашите с вино, а бутилките с червено вино стърчаха наред масата като колони по булевард. Към всяко място бяха подредени по три чинии една върху друга, с голям поднос най-отдолу, както и купа за супата, плюс малки чинийки за ордьоври от целина и моркови, маслини, резени шунка и сирене проволоне. Приличаха ми на миниатюрни модели на пищните фонтани от по няколко нива, които видях по площадите на Неапол.

Ние заехме отредените ни места и капитанът вдигна глава. Само този негов жест се оказа достатъчен, за да се вдвори пълна тишина. Той ни пожела „Добър апетит“ и офицерите се задвижиха като автомати, чиито пружини изведнъж са били отпуснати — разпростряха ръцете си и се наведоха мълчаливо над дребните блюда с ордьоврите. Междувременно стюардите, незабележими като привидения с техните бели ръкавици и костюми за сервиране, навлязоха в помещението с вдигащи пара супници и покрити подноси, които поставиха на масичките за сервиране, намиращи се отстрани. Един от тях обиколи масата с единствената задача да отпуши бутилките и да налее в чашите.

— Благодаря — кимна майка ми, когато чашата ѝ бе напълнена. Гласът ѝ прозвуча странно в тази стая, наситена единствено с напрегната тишина. — Може би ще се намери малко газирана вода за сина ми.

Тя обаче не започна да се храни, а първо огледа всички присъстващи с надеждата някой от корабните офицери най-после да подеме някаква тема за разговор.

— Хайде, Виторио, да се съсредоточим върху храната — примирено изрече тя накрая. В чинията си нави руло от шунката и ми го подаде, после сви едно на себе си, отхапа от него, а накрая избърса пръстите си в салфетката и протегна ръка към чашата си.

— Наздраве! — Забързано изречени дружни приветствия от мъжки гласове се изредиха наред около масата, след което обаче отново се спусна завесата от напрегната тишина. Майка ми за втори път върна чашата си на мястото ѝ.

— Извинете, капитане, но да не би да сте забранили разговорите на масата?

Дузина уста около масата застинаха наред оживеното дъвчене. Капитанът веднага вдигна поглед от чинията си и поднесе салфетката към устните си. Лицето му мигом се зачерви.

— Да е забранено? Защо говорите така?

— Защото никой от вас не е продумал повече от десетина думи откакто влязох тук. Имам чувството, че съм на погребение!

Капитанът обаче само се усмихна кисело, сякаш едва сега проумя за какво става дума.

— Аз само държа да се спазват някои формалности — обясни й той. — Разбира се, госпожата има свободата да говори колкото си ще.

Капитанът отново пое чашата си в ръка и въпреки поканата му ние отново затънахме в натегнато мълчание, само че след като изпи виното в чашата си, той пак се извърна към майка ми и отново я удостои с невеселата си усмивка:

— Някога капитанът в открито море е бил пълновластен господар на кораба си — започна той. — Ала сега навсякъде се сблъсква само с безредие. Тези дребни ритуали са единственото, което ни е останало.

— А вкъщи? — подметна майка ми.

Антонио, който седеше до нея, се помръдна неудобно на стола си, след което рязко грабна салфетката и забързано я поднесе към устните си.

— Извинете? — попита капитанът.

— Попитах за това дали един морски капитан още притежава абсолютна власт в дома си?

Леко сдържан, по-скоро леко нервен смях обиколи масата. Капитанът също се поусмихна, при това не чак толкова кисело, колкото преди малко. Антонио отчаяно метна салфетката си върху масата.

— Ами... разбира се, че да — отвърна капитанът с едва ли не сърдечен тон. — Или поне докато жена му не се опита да внесе безредие.

Сега дружният смях на корабните офицери не беше чак толкова сдържан.

— Кажете ми тогава — продължи майка ми, като отново се залови със съдържанието на чинийката с ордьовъра, — не се ли притеснявате да прекарвате толкова дълго време в открито море? Какво ще си помислите за жена ви, след като по цели месеци я

оставяте сама? Дори и една жена понякога може да бъде обладана от силно желание, което трябва поне от време на време да бъде удовлетворявано. — Още един залп от смях. Само че този път избликът много скоро стихна, щото на капитана сега явно хич не му беше до смях.

— Какво върши тя, си е нейна лична работа — намусено отвърна той. После се съсредоточи върху чинията си, сякаш с това бе изчерпил въпроса.

— Разбирам — настоятелно продължи майка ми, — обаче виждам също, че децата ви — тя посочи с кимване към фотографиите на стената зад капитана, — удивително много приличат на вас. Може би поне затова би трябвало да сте благодарен на съдбата.

Капитанът, сломен, остави вилницата си и напрежението в помещението още повече се сгъсти. Но накрая той поклати глава и издаде някакъв неясен звук, наполовина като изсумтяване, наполовина като смях.

— Очевидно не се предавате лесно, госпожо — призна той. — Е, нееднократно вече съм бил обвиняван, че съм тиранин. Няма да се засегна и от обвинението, че съм недостатъчно толерантен.

Като че ли сега напрежението в помещението се поразчупи и постепенно разговорът започна да се лее много по-свободно. Докато стюардите сервираха супата, някои от офицерите поискаха разрешение от капитана да свалят куртките си, което той позволи само с едно леко кимване; а пък когато дойде ред на печеното, повечето от тях поразхлабиха твърде пристегнатите си колани и дори навиха ръкавите на ризите си. Разговорът все по-начесто се прекъсваше от звънък смях. Върху подносите по масичките за сервиране се струпваха все повече изпразнени бутилки, ала стюардите упорито продължаваха да доливат чашите. Седящият срещу мен д-р Козабене стисна една току-що отпушена бутилка под лакътя си, за да му е по-лесно с пълненето на своята и на съседите си чаши. В резултат неговата поне винаги бе пълна догоре, буквално до ръба. А по едно време той издебна майка ми да отклони погледа си някъде настрани, за да ми намигне съучастнически, докато доля малко от бутилката с вино в моята газирана вода, след което стените започнаха бавно да се въртят пред очите ми, като някакъв голям глобус около оста си. Единствен капитанът като че ли не бе под въздействието на изпитото вино.

Наистина той редовно изпразваше чашата си, както и всички останали, обаче за разлика от тях виното още повече го вкисваше — също като дядо ми — и го подтикваше да поглъща все повече вино, както животните влачат всичко в хралупите си.

Още докато не бяхме приключили с ордъврите, д-р Козабене нееднократно се опита да се присъедини към разговора, душата на който бе майка ми, ала всеки път напразно. Едва сега, когато стюардите вече разчистваха чиниите от печеното и зеленчуците, за него се откри пролука и докторът побърза да се вмъкне през нея:

— Извинете, госпожо — намеси се той в оживения разговор, като се наведе през масата, за да си придаде вид на човек, съобщаващ нещо поверително. — Знаете ли, аз обикновено лесно разпознавам откъде е някой само по неговия акцент. Мога дори да отгатна не само от коя провинция е, но и от кой град в нея. Обаче вече ви слушам цяла вечер и все още не мога да определя откъде сте родом.

— Родена съм в кралския дворец в Казерта — обясни майка ми, като говореше повече към Антонио, отколкото към доктора, преструвайки се, че не става дума за шегата на доктора. — Само че покъсно моята майка ме дала на циганите, за да ме спаси от републиканците.

— Ха, ха — разсмя се докторът. — А сега несъмнено бягате в Америка, за да се спасите от циганите.

— Нещо от този род, да.

— Кажете ми, госпожо, ако ми позволите да ви задам един личен въпрос, преди колко време се сдобихте с този малък пакет, който сега запълва скута ви. Разбира се, че питам единствено воден от професионален интерес, като началник на пощенска станция към пощальон, така да се каже.

— Кой би могъл да знае? — сви рамене майка ми. — Сам знаете колко нередовни са пощите.

— Ха, ха, много добре. Само че, знаете ли, преди три месеца изродих едно бебе на същия този кораб. Родилката беше от Калабрия. Роди го две седмици по-рано от термина — заради клатушкането на кораба, нали разбирате. Водите й изтекоха и хоп! За нещастие бебето се роди мъртво...

— Докторе, моля ви. — Антонио се надвеси над майка ми с намерението да я защити.

Обаче докторът безпомощно разпери ръце, давайки да се разбере, че този коментар бил неизбежен за случая.

— Съжалявам — неловко избъбри той, — съвсем не исках да разстройвам госпожата... само че се чудя как жена в нейното състояние се е решила на това пътуване? Защо не сте изчакала още месец или два, за да родите бебето в дома си?

— Понякога е по-лесно да носиш бебе в корема си, отколкото на ръцете си — отбеляза майка ми.

— Ха, ха, може би наистина имате право. Но все пак сега навярно не ви е лесно. Не сте ли вече в последния месец?

— Прекалено много станаха въпросите, докторе. Да не би някога да сте бил свещеник?

— Ха, от къде на къде! Никога не съм бил свещеник. Дори и като момче в църквата не ме взеха да им помагам. Въпреки че работим съвместно със свещениците, те започват оттам, където аз свършвам. Ха, ха, ха...

Докато стюардите разчистваха последните чинии и сервираха плодове, вечерята внезапно бе прекъсната — един юнга, съвсем младолик, но с крайно сериозен вид, стиснал в ръка до побеляване на кокалчетата си моряшката си шапка, бързо нахлу в помещението със спешно донесение за капитана.

— Идва буря, господин капитан. Току-що получихме каблограма от „Вулкания“. Първият помощник предположи, че ще искате лично да я прочетете.

— Добре. — Сянка от умора премина през очите на капитана. — Кажете му, че след минута ще бъда на мостика. Вие останалите имате десет минути да заемете постовете си. Госпожо, ще трябва да ме извините за прекъсването. Дарканджело, след като си изпие кафето, ще се отбие да ви види във вашата каюта.

Сега разговорът много бързо секна. Един по един офицерите си взеха довиждане с майка ми, поднесоха ѝ извиненията си, пожелаха ѝ лека нощ и след десет минути останахме само докторът, Антонио, майка ми и аз, както и стюардите, които започнаха да разчистват масата. Докторът все още държеше пред себе си една бутилка с вино, така че когато стюардът се пресегна да я прибере, докторът внезапно вдигна ръка, да го спре и бутилката се катурна връз масата. Виното се

разля наоколо. Майка ми рязко се дръпна назад, ала заради издугия си корем не успя да побърза и част от виното се изля в скута ѝ.

— Довиждане — рече тя и се надигна. Стюардът — момче на не повече от четиринадесет или петнадесет — се разбърза около нея, мърморейки хиляди извинения, като започна да търка с кърпата, която държеше праметната на ръката си, петното върху роклята на мама.

— Внимавай къде си поставяш ръцете — предупреди го докторът. — Все пак госпожата е бременна...

— О, извинете, госпожо! — още повече се засуети стюардът, целият пламнал от притеснение. — Не исках...

— Всичко е наред — опита се майка ми да го успокои. Пое кърпата от ръцете му. — Докторът само се шегува.

— Аз просто бях загрижен за здравето на госпожата — обади се докторът.

Д-р Козабене се изправи и посегна към другия край на масата за следващата бутилка, оставена там недокосната от офицерите. С бутилката в едната си ръка и чашата в другата той се заклатушка неуверено към койките и шезлонгите в далечния край на помещението.

— Помня — отново заговори той, — каква буря ни връхлетя най-внезапно през тридесет и трета. И тогава небето изглеждаше като сега: в една минута синьо, ала в следващата — черно като нощ. А пък корабът, на който тогава служех, беше толкова стар, все едно от времето на Цезар. Трябваше да се завържем за нещо неподвижно на палубата, за да не изпадаме зад борда. Не е като сегашните огромни кораби, в които можеш да спиш по време на буря и нищо да не усетиш...

Отпусна се морно в една от койките, запазени за капитана, и се наведе напред, за да развърже връзките на обувките си. Гласът му бе подрезгавял и напрегнат.

— По-добре да тръгваме — каза Антонио и подхвана майка ми под ръка. — Бурята може скоро да ни връхлети, а пък аз така или иначе трябва да смъкна тази униформа. А докторът, както сама виждате, не е много приятен събеседник след вечеря. Лека нощ, докторе.

— А? Ама още е толкова рано, за къде тръгнахте? — Докторът се изтегна на койката. Краката му, в бели чорапи, стърчаха от другия ѝ край. Бутилката и чашата си той бе оставил пред себе си, на ниската масичка край койката. Тази масичка бе също като онази в нашата

двеста и тринадесета каюта, само че по-голяма. Върху нея бе просната същата стара кафява карта, на която Европа изглеждаше странно уголемена и издута, докато Америка приличаше на тясна ивица, преграждаща безкрайния океан. Антонио ни поведе към вратата, но докторът ни спря точно когато минавахме покрай него и се пресегна към бутилката на масичката, за да ни я подаде.

— О, останете само за още по чашка — примоли се той. — Ето, виждате ли, корабният лекар настоява. Не искате? Е, добре тогава, вървете по дяволите. И приятно пътуване на госпожата. Надявам се, че... — Обаче ние вече излизахме през вратата.

Щом се озовахме на палубата, Антонио посочи към късчето от небето, някъде далеч, почти до хоризонта, където звездите като че ли внезапно бяха изчезнали.

— Изглежда, че се насочваме право в центъра на бурята — замислено изрече той. Но странно, зад палубния парапет водата изглеждаше съвсем спокойна и даже неподвижна на лунната светлина; само вълните от движението на кораба нарушаваха гладката морска повърхност.

— Да си приготвим ли спасителните жилетки? — обади се майка ми.

Ала сега Антонио внезапно стана много сериозен.

— Всъщност, реално погледнато, няма опасност — каза той. — Все пак никак не е забавно да преминаваме през буря. Този кораб е стар, така че ще трябва само да следим кила, който не е толкова добър както при по-новите кораби.

— Ти ще се тревожиш за кила — каза му майка ми. — Аз искам само да зная дали ще мога да спя спокойно тази нощ.

— Не е зле да има по едно ведро край всяка койка.

Щом стигнахме до вратата на нашата каюта, Антонио спря.

— Кристина, никак не ми се иска през тази нощ да излизаш от каютата. При твоето състояние...

— Да, да, зная. Само че ми омръзна да слушам все да се натяква за моето състояние. Не съм болна, а бременна. — Майка ми докосна носа на Антонио с портокала, който бе взела от капитанската маса. Хайде, стига, с мен всичко ще е наред. Иди да си играеш с твоите играчки, като всяко добро момче.

Докато майка ми се къпеше, аз гледах през илюминатора как бурята приближаваше. Морето сега стана много по-неспокойно, изпращайки като предупредителни сигнали отблясъците от лунната светлина, падаща върху разигралите се вълни. Аз съзерцавах като омагьосан как вълните се надигаха все повече и повече, докато накрая започнаха да засипват с пръски илюминатора. Светлината от луната и звездите се стопи незнайно къде, сякаш огромен балдахин бе спуснат от небето, така че само палубните светлини и лампите откъм другите илюминатори нарушаваха мрака. Тежки водни капки забарабаниха отвън, по стъклото на илюминатора. Точно когато майка ми излезе от банята, дъждът рязко се усили. Замайването ми, причинено от виното, което д-р Козабене бе налял в чашата ми с газирана вода по време на вечерята, сега се примеси с ново замаяване, което обаче много по-силно разбърниковаше стомаха ми.

— Струва ми се, че бурята ни застигна — каза майка ми. — Жалко, че тази великолепна супа ще отиде на вятъра.

Като се хвана за опора към рамката на двете койки, тя се отпусна на долната. Веднага след като легна и се отпусна, започна да диша по-учестено.

— Ох, най-последно. Сякаш гърбът ми ще се откъсне. Така ще се радвам да се отърва от цялата тази допълнителна тежест.

Изоставих наблюдателния си пункт край илюминатора и отидох при мама. Подът сега видимо се наклони и цялата мебелировка в каютата започна да скърца. Портокалът, който майка ми бе оставила върху масичката за кафе, започна бавно да се търкаля назад-напред, неохотно някак, сякаш някакво дребно насекомо, напъхано под него, непрекъснато се напъгаше с все сили, за да го отмести.

— Свети Христофор ще ни закриля — промълви мама и ме взе в прегръдките си. — Виж как се стреми да се противопостави на бурята.

Само че сега се мърдаше и картината със свети Христофор, драскайки стената на каютата при всеки подскок.

— И той не си стои на мястото — рекох аз.

— Не, не се мести картината, а стената.

— Мамо, лошо ми е, мамо.

Аз бях първият от нас двамата, който изхвърли цялата си вечеря в тоалетната. Не след дълго ме последва и майка ми. Скоро цялата ни каюта се развоня на повръщано. Клатушкането на кораба дотолкова се

засили, че вече бе невъзможно да стоиш изправен, ако не си се хванал за нещо неподвижно. През няколко минути отново ми прилошаваше и накрая се предадох. Отказах се от изтощителното катерене нагоре и спускане надолу по стъпалата към горната койка. Проснах се, както си бях по пижама, на пода на банята, с една ръка стискайки рамката на вратата за опора, а другата присвита към стомаха ми. Краката ми се триеха о пода, за да не се плъзгам. Крушката в банята започна да примигва като светкавица, от което още повече ми се зави свят. За да се отърва от този кошмар, здраво стиснах клепачи и се заслушах в търкалянето на портокала по масичката за кафе. Представях си как той ще прекосява нови и нови океани, та дори и цели континенти, все така клатушкайки се върху тази масичка, очакващ с нетърпение мига, в който най-после ще се отърве от нея и ще тупне върху пода на каютата.

През десетина минути майка ми се отправяше към зеещата врата на банята, разперила ръце за опора, за да се облекчи в тоалетната. С едната си ръка се подпираше откъм гърба си, за да не се строполи на пода. Изведнъж започна да се гърчи, ама тъй силно, че чак ме изплаши. Снагата ѝ подскачаше като ударена с камшик при всяко по-рязко надигане на корпуса на кораба. Насред примигващата светлина имаше вид на диво животно, виещо срещу вятъра. Ама след третото или четвъртото ѝ посещение в тоалетната тя като че ли вече бе изповръщала цялата си вечеря. Сега дишаше плитко и забързано. При всяко поклащане на каютата майка ми отмяташе глава назад и простенваше, сякаш непоносима болка пронизваше гърба ѝ. Накрая все пак посещенията в тоалетната спряха, макар че продължавах да чувам как тя дишаше тежко и охкаше.

Макар че подът в каютата продължаваше рязко да се клати, бърникането в стомаха започна да спада. Измина доста време от последния път, когато бях изтърчал в тоалетната. Майка ми сега само мърмореше нещо едва чуто, от което нищо не разбирах. Стоновете ѝ още повече се усилиха и зачестиха, сякаш някакъв едър клон бавно се пречупваше под напора на бурята. В паметта ми се запечата образът ѝ, както се беше опънала на койката с издутия си корем и изпотената си коса; главата ѝ се мяташе напред и назад; само че аз не исках да напусна банята, за да отида при нея, а вместо това останах прикован към пода, като броях колко пъти корабът ще се разклати между две

поредни нейни стенания. Веднъж преброих до двадесет и три, после до двадесет, а след това — до осемнадесет,

Накрая тя ме повика при себе си. Лежеше с повдигнати колене, вкопчила длани в рамката на койката. Докато я зяпах изплашено, нов пристъп на болка я прониза и тя простена, затвори очи.

— Ох, най-после — рече ми тя, щом болката ѝ попремина. — Така ми се искаше да бъдем само ние двамата, без онзи пиян идиот.

Усмихна се немощно, но сълзите издайнически изпълниха краищата на очите ѝ. Стисна ръката ми.

— Няма какво друго да се направи — въздъхна мама. — Трябва да отидеш и да повикаш доктора. Кажу му... кажи му, че болките все още са през няколко минути. Качи се по стълбата до главната палуба и отиди до амбулаторията. Намира се до плувния басейн. Там трябва да има сестра или някой, който да знае къде е той.

За миг обаче останах насред каютата, вцепенен, обзет от нерешителност.

— Хайде, върви. — Затвори клепачи, отново се присви и изохка. Когато се приближих до вратата, спазъмът като че ли отмина.

— Сложи си обувките, Вито — едва чуто ми рече тя, само че аз се втурнах навън, с клатушкане, към стълбата, по която се стигаше до палубата.

ТРИЙСЕТА ГЛАВА

Трапезарията на главната палуба бе пуста. Тишината в нея се нарушаваше единствено от поклащането и скърцането на мебелировката и от търкалянето на изпопадалите на пода предмети, тряскащи се понякога в затворените врати. Сега пустееше дори и помещението на поддържащия персонал, който обикновено по това време на денонощието започваше да почиства и подрежда всичко за следващата сутрин. Очевидно всички се бяха залостили в каютите си, макар че по стъпалата на няколко пъти ми се наложи да прескачам петна от повръщано, оставени там просто да изсъхват, докато не отмине бурята. Светлините по главната палуба обаче не мигаха като лампите в нашата каюта. Притичах до амбулаторията и заварих вратата ѝ зееща, само че вътре бе тъмно. Надникнах в приемната и намерих там само няколко тапицирани стола и едно голямо метално бюро. Откъм вътрешното помещение обаче, зад разделящата стена от матово стъкло, долетя тих стон. Щом прекрачих по-навътре, благодарение на слабата светлина, процеждаща се от трапезарията, успях да различа една дузина високи болнични легла от метални тръбни конструкции, които силно се друсаха и дрънкаха при клатенето на кораба. Дори болтовете им скриптяха от люлеенето. На едното от тях, с гръб към мен, се присвиваше една дребна жена с бяла униформа — със сестринско боне и престилка, притиснала корем към матрака.

— Извинете — провикнах се аз от вратата. Само че жената не се извърна към мен.

— Извинете — отново извиках аз, ама този път по-силно. — На майка ми ѝ прилоша.

Жената от леглото отново простена.

— Сега на всички ни прилошава — отрони тя най-последно, ама гласът ѝ бе трудно доловим, заглушаван от възглавницата. Пак простена, а после сви крака си, за да го почеше под коляното. Обувката ѝ прошумоля върху леглото.

— Мама ми нареди бързо да ѝ доведе лекаря — добавих аз.

— И на доктора му е зле — промълви сестрата. — Сигурно се е затворил в някой клозет, като всички останали. — За миг останах така, обзет от несигурност, като все пак се улових за най-близкото легло като опора.

— Има пристъпи, ама само през десетина минути.

— Има късмет — изохка сестрата. — Моите едва сега започват.

Едва сега обаче, най-ненадейно, ми хрумна къде мога да намеря корабния лекар. Нали преди няколко часа го бяхме оставили излегнат на една от койките в капитанската каюта, уморен, като кит, изхвърлен на брега. На бегом изскочих през вратата на амбулаторията и продължих все така забързано. Само един начин познавах за изкачване до горната палуба — през външната стълба, затова се насочих към двойните врати в края на трапезарията, през които се излизаше на палубата.

Корабът все така се олюляваше най-хаотично и бурно, рязко променяйки положението — ту се издигаше остро нагоре, ту се гмуркаше право надолу или се завърташе; но аз май попривикнах с тези сътресения. Илюминаторите, от които можеше да се надзърне навън към палубата, сега бяха замъглени от дъждовните капки, пък и бяха твърде високо, за да мога да стигна до тях. Примирих се, че ще се измокря до кости и натиснах здраво един от лостовете, които освобождаваха ключалката на вратата. Само че вратата не подаде. Запънах крак в издатината на пода и с цялата си тежест притиснах вратата, после още веднъж, този път по-силно, обаче тя и сега не се помръдна. Отстъпих два-три метра назад и устремено се нахвърлих върху нея. Сега рамката ѝ изскърца, може би нещо в нея се разцепи, ала вратата пак не се отвори. Тогава, при второто ми засилване, самото море ми се притече на помощ, като ме запрати силно към вратата и с шумно скърцане вратата най-после се разтвори, а аз изхвърчах навън сред бурята.

Озовах се на палубата, обкръжен от талази пенеща се вода. Течеше отвсякъде, очите ми се замъглиха от вятъра и дъжда, сипещ се отгоре ми. Опитах се да запазя равновесие, но нов прилив ме събори на колене и ме повлече към парапета. Може би цели пет секунди останах като прикован там от мощното завъртане на кораба и от леещата се върху гърба ми вода, преди да успея да помръдна. Зяпах изумен и безпомощен как морето се разтвори като гигантска паст пред

мен, способна да ме погълне за миг, след което отпред се надигна една колосална вълна, готова да се стовари със замах върху мен. Но за част от секундата, преди вълната да връхлети, целият ми страх внезапно се стопи и усетих страховит прилив на енергия, сякаш бях израсъл като чутовен, богоподобен герой, способен да заповядва на света според собствената си воля; и точно когато светът като че ли застина покорен пред мен, когато всичко сякаш се укроти и притихна, а пък на мен ми се стори, че този миг ще трае вечно, аз си представих как ще се гмурна в търбуха на морето и ще намеря това, което властва над бурята. Още бях унесен от този блян, когато вълната най-последно ме обгърна и светът около мен потъна в мрак.

Когато се освестих, лежах откъм другия край на палубата. Пижамата ми беше разкъсана и свлечена от кръста ми, а ходилата ми стигаха на един метър от парапета. Някак си инстинктивно се досетих да протегна ръка към някаква дръжка, стърчаща наблизо. Когато я дръпнах, се озовах в подножието на стълбата, водеща към горната палуба. Корабът едва започваше следващото си завъртане, но аз успях да се изкача по първите няколко стъпала, където водата не заливаше всичко наоколо, както бе на долната палуба. Останах за дълго така вкопчен в парапета на стълбата, кашлящ от солената вода в устата и ноздрите ми. Повръщах, докато не ме заболяха вътрешностите ми. Доста бавно мозъкът ми излезе от унеса и започнах отново да осъзнавам, че вятърът и дъждът ме шибат най-безжалостно от всички посоки. Щом си поех дъх, се надигнах и се затътрих по стъпалата към горната палуба.

Когато натиснах дръжката ѝ, вратата на капитанската каюта се блъсна навътре. Порив на вятъра нахълта вътре и силно разлюля стъклените висулки под свещника. Не успях да затворя вратата след себе си и я оставих да се блъска в стената. Все пак, въпреки мрака, успях да забележа двата крака в бели чорапи, стърчащи от края на койката в дъното на каютата. Докторът хъркаше там кротко като агне, още притискайки до гърдите си празната бутилка от виното за вечерята. Тънка струя от слюнка се точеше от единия ъгъл на устата му.

— Докторе — развиках се аз с все сила, надявайки се да надвикам вятъра и тряскащата се врата, — майка ми иска да отидете при нея.

Докторът отдръпна рамото си от мен.

— Остави ме — промърмори той. По челото му проблеснаха ситни капчици пот.

Отново го раздрусих, този път по-силно.

— Майка ми настоява да дойдете.

— Остави ме сам — пак се размърмори той, като тежко се завъртя към другата страна на койката. — Нищо по-добро не мога сега да направя.

— Докторе, на мама ѝ е много зле. — Вече го друсих с двете си ръце. — Каза веднага да дойдете.

— Хм... Ама ти кой си? — Отново се превъртя и вдигна длани, за да разтрие очите си. Бутилката с трясък падна и се търколи на пода.

— Майка ми е зле.

— А?... За бога, защо крещиш така? — Докторът избърса слюнката от брадата си с опакото на ръката си, след което се надигна на лакти и впери в мен смаян поглед изпод наполовина спуснатите си клепачи. — Ама ти кой беше?

— Виторио.

— Така ли? Я се погледни! Отдръпни се, целият капеш, ще ми намокриш костюма. — Започна да се надига едва-едва от койката. — Какъв си палавник. Ами как се престраши да излезеш в такова време? И на всичкото отгоре по пижама. А при този толкова силен вятър дори вратата не си затворил. Да не си роден в обор? Кой каза, че си? Виторио?

— Виторио Иночене. Майка ми е зле, каза да дойдете при нея.

— Зле ли е? — Докторът с гримаса на лице замислено потри тила си. — Сигурно е заради времето. Иди и затвори вратата, за бога. Мъчи ме главоболие, способно и кит да умъртви.

— Не можах да я затворя — опитах се аз да му обясня. Вече започвах да треперя от студ. Сякаш хиляди чукове блъскаха по тялото ми.

Докторът най-последно се надигна с ругатни и се заклатушка към вратата.

— Не беше ли ти синът на онази, бременната, която се мисли за принцеса? Виж сега каква бъркотия е по пода. — Той успя да затвори вратата, като силно я натисна с рамото си. Вътре веднага утихна, дори висулките на свещника отчасти се успокоиха и намалиха ужасното си

дрънчене. Облегнат отвътре на вратата, докторът измъкна една малка бутилка от вътрешния джоб на самото си и пое една глътка от златистата течност в нея, след което пак се опъна на койката.

— Ей, какво е това? — Той с труд се надигна на койката и пусна ръка към обувките си на пода. — Чорапите ми се намокриха. По дяволите!

— Мама ми каза да ви повикам — повторих аз, въпреки че зъбите ми тракаха. — Каза да ви спомена за болките й. Мята се нагоре и стене, като че ли в следващия миг ще умре. А преди това много повръщаше и стенеше след това. И аз много повръщах, ама никакви звуци не издавах или поне не като нея.

— Стонове ли? Я се погледни? Излязъл си бос. Сам ще си виновен, ако умреш от пневмония. — Сега той се изправи и се насочи към една друга врата, разположена в противоположния край на вратата, от която бях влязъл. — При буря всички се разболяват, ако не са свикнали да пътуват по море, така че нищо тревожно няма. Ще ти дам едни хапчета. Днес за всичко си има хапчета — за запек, за диария, за малария или за махмурлук. Съвсем скоро въобще няма да има нужда от лекари, а само от аптекари.

Вратата, през която преминахме, ни отведе в един тесен коридор, дълъг почти колкото цялата горна палуба. Илюминаторите тук бяха разположени по-високо. Спомних си, че бях минавал от тук при една от обиколките из кораба заедно с Антонио. Но сега не виждах Антонио сред офицерите и останалите членове на екипажа, които трескаво влизаха или излизаха от различните врати или пък бързаха надолу към трапезарията, за да поемат оттам в една или друга посока. Все пак някои от тях ме изгледаха през рамо, докато ни задминаваха.

— Къде си го повел този, докторе? Само не ми казвай, че е бил навън в това време. Ако капитанът разбере това, топките ще ти откъсне.

— Няма проблеми — небрежно махна с ръка докторът. — Всичко е под контрол.

Докторът ме поведе по една от вътрешните стълби и така стигнахме до главната палуба, недалеч от амбулаторията. Вратата, която преди бях отворил, сега бе затворена, макар че съседната трапезария още беше пуста.

— Ама ти наистина ли си влязъл отвън? — учуди се докторът. Докато вървахме, снагата му се олюляваше като платно на вятър, макар че съумяваше да се придържа към централната пътека, без да се хваща по парапетите покрай стените. — Не мога да си обясня как ти е хрумнало да се измъкнеш навън. Защо първо не си потърсил сестрата? Луиза! — Докторът включи лампите още щом престъпи прага на приемната към амбулаторията. Надникна през гишето. — Луиза! Какво, още ли спиш? Нали си дежурна тази нощ и сега може би половината кораб те търси къде си. Как въобще можеш да спиш в толкова лошо време?

Докторът измъкна един ключ от джоба си и отключи вратата зад гишето. През коридорчето видях, че вътре имаше една маса, приличаща на болнично легло, с черна тапицерия, а над нея висеше голяма тъмна лампа като някакво сляпо око.

Щом се върна до вратата, докторът ми подаде едно малко стъклено шишенце, пълно с някакви хапчета.

— Ето — рече ми той и ми подаде шишенцето. — Кажи й да взима по две на всеки няколко часа. А ти трябва да се преоблечеш.

— Ама тя иска вие лично да дойдете — примолих му се аз. Идеше ми да се разплача. Вече бях започнал да губя надежда, че ще успея да го склоня да слезе до нашата каюта. — Тя ужасно силно стене. Каза ми непременно да дойдете. Каза още, че болките й били през няколко минути.

— Болки? — Докторът застина от изненада и се втурна обратно към гишето. Дъските по пода изскърцаха от тежестта му. — Какви болки?

Аз само безпомощно вдигнах рамене.

— Каза ми да ви кажа за тези болки.

— Пресвета Богородице — ахна докторът, целият преbledнял. — Тя ражда! Луиза! Луиза! За бога, скачай от това легло! Ще имаме раждане!

Докторът отново се втурна в стаята зад гишето. Чух го как трескаво отваря и затръшва чекмеджета, как ядосано хлопна по лавицата с купите. Само след минута изскочи с малка черна чанта в ръка. А Луиза със замъглени очи — едва сега видях, че беше малко над шестнадесет или седемнадесет, още момиче с големи черни очи и

малко вирнато носле — се опря на рамката на вратата и панически се зае да пооправя престилката и бонето си.

— Ще имаме бебе?

— Донеси етер, Луиза, ама бързо! И леген! — Докторът и аз вече тичахме през глава надолу по коридора. Миг по-късно видях Луиза, стиснала легена до гърдите си с едната си ръка, а с другата все още се мъчеше да нагласи по-добре едната си обувка, когато изскачаше от вратата на амбулаторията.

ТРИЙСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА

Майка ми лежеше в същата поза, в която я бях оставил, с коленете нагоре и ръце, стиснати в рамката на койката. Но поне дишането ѝ сега ми се стори по-спокойно.

— Още няколко минути — изнемощяло каза тя, когато влязохме, — и щях да бъда принудена сама да се оправям. Водите ми изтекоха. — Докторът опипа матрака между краката на майка ми. Ръката му веднага се намокри.

— От колко време сте така?

— От няколко минути.

— Бебето подранява ли?

— С около месец.

— Луиза, трябва да я поставим на пода. Метни няколко одеяла там. А ти — докторът се обърна към мен, — застани там пред св. Христофор и не гледай насам. И смъкни най-последни тези дрехи.

Луиза се протегна към горната койка и смъкна оттам одеялата, натрупа ги на камара на тясната пътека между койката и шезлонгите. За щастие сега лампите престанаха да мигат, дори клатушкането на кораба като че ли понамаля, въпреки че вятърът и дъждът продължаваха да връхлитат върху илюминаторите. Луиза вече бе оставила на масичката за кафе легена, който бе довякла със себе си. Вътре сестрата бе поставила и една малка сребърна кутия, в която чух да се трака нещо метално.

Докторът и Луиза я подхванаха под мишниците и с тяхна помощ майка ми бавно се надигна от койката, за да легне на одеялата, застлани от Луиза върху пода. Още дишаше равномерно, но лицето ѝ бе покрито с пот.

— Пригответи я, Луиза — разпореди се докторът. А той чевръсто смъкна сакото си, после се извърна с гръб към майка ми, за да не го види как тайно измъкна малката бутилка и отпи глътка от нея. После метна сакото си връз облегалката на шезлонга, бръкна в черната си чанта и измъкна от там дебел калъп кафяв сапун, увит в чист целофан.

— Искате ли да я обръсна? — попита Луиза. Тя коленичи между краката на майка ми и бръкна под нощницата ѝ, за да ѝ свали бельото, което беше съвсем мокро.

— Никакво време няма! — задъхано изрече докторът, заобиколи майка ми и се втурна към банята. — Бебето много скоро ще започне да излиза.

И като в отговор на тези негови думи майка ми внезапно започна да се задъхва. Тялото ѝ се напрегна и по едно време тя за няколко дълги, мъчителни секунди въобще не можа да си поеме дъх. Юмруците ѝ сграбчиха одеялото под нея. Накрая дълъг, силен вик се изтръгна от гърлото ѝ, затихвайки в бавно заглъхващи стенания, както една вълна се разпилява по брега. Дишането вече въобще не се успокои и само след миг тя отново изкрещя.

Докторът изскочи от банята.

— Дай ми чантата.

Щом Луиза му я подаде, той измъкна отвътре някакъв малък пакет и го разкъса със зъби. В пакета имаше памучен тампон; докторът изля върху него малко от съдържанието на сребърната кутия и коленичи край главата на майка ми.

— Какво правиш — изохка майка ми между две вдишвания. — Ти воняш... като фабрика за спирт.

— Това е само за анестезия.

— Не. Никаква анестезия.

— Госпожо, бъдете разумна — рече ѝ докторът, все още с ръка, надвесена над главата на мама. — Защо да се подлагате на толкова много болки?

— Искам... да видя... всичко. — Обаче следващият спазъм я сграбчи и докторът притисна памука към лицето ѝ. Викът ѝ бе заглушен. Докторът задържа задълго памучния тампон върху лицето ѝ; накрая майка ми като че ли се поуспокои, мускулите около очите ѝ се отпуснаха и тя май изпадна в дълбок сън, като дишането ѝ сега стана по-спокойно и по-ритмично.

— Луиза, ела тук и стой до нея. Ще ѝ даваш по една доза през няколко минути.

Докторът коленичи между краката на майка ми и вдигна нощницата до кръста ѝ; после я подхвана с ръцете си под коленете, за да ги разтвори. Извади някакъв тънък пакет от чантата си и си нахлузи

две тънки прозрачни ръкавици; извърши това с две резки подръпвания и накрая ръкавиците прилепнаха по дебелите му пръсти и длани като нов допълнителен слой кожа. Наведе се напред и започна да бърка с пръсти в тъмното място между краката на майка ми. Не издържах и отвърнах очи.

— Главичката вече започва да излиза. Слава богу, че поне няма разкъсвания като онази проклета родилка от Калабрия. — Майка ми още простенваше, само че не викаше силно както преди, а от устните ѝ се отронваха само полусподавени стонове като някой, който плаче на сън. Така изминаха няколко минути, през които всичко друго наоколо притихна, освен тези нейни приглушени стенания. Дори скърцането на корпуса на кораба като че ли спадна, а дъждът и вятъра вече не връхлитаха върху илюминаторите. Всичко изглеждаше застинало в някаква точка на неподвижност, както става на прага на зейнала бездна.

Широките рамене на доктора, надвесен над снагата на майка ми, ми пречеха да виждам какво става с нея; но когато той се отмести, видях, че ръцете му, още в онези прозрачни ръкавици, придържаха върха на някаква белезникава синьо-черна сфера, която се подаваше измежду краката на майка ми като яйце от кокошка.

Луиза, изглеждаща сега още по-уморена и сънлива, сведе дългите си клепачи, но оставаше коленичила край главата на майка ми, като през няколко минути ѝ поднасяше памучния тампон.

— Много по-лесно е с етера — рече докторът. — Но защо не излиза?

Ала след като изминаха така още няколко минути и нищо не се случи, докторът като че ли започна да губи търпение.

— Дай ми форцепса — обади се той.

Със свободната си ръка Луиза се зае да тършува в чантата.

— Няма го.

— Там е, нали го сложих.

Луиза остави тампона и затърси по-съсредоточено.

— Не мога да го намеря. Искате ли да отида горе и да го донеса?

— Не, искам те тук — раздразнено каза докторът. — Ще изпратя момчето. Как ти беше името, момче?

— Виторио.

— Да, да, точно така. Е, Виторио, искам бързо да се качиш по стълбата до амбулаторията и да влезеш в моята стая, във вътрешната стая за прегледи. Вътре в третото чекмедже на първия шкаф отдясно ще намериш нещо, което прилича на две големи лъжици, съединени заедно, които могат да се отварят и затварят като уста. Ето така. — Той измъкна ръцете си измежду краката на майка ми, за да ги затвори и разтвори като челюсти. — Разбра ли?

Аз само кимнах.

— Добре, върви. Ама не се бави. И като се върнеш, смени си най-последните дрехите.

Персоналът по поддържането на кораба започна да се събира в трапезарията, за да се разпределят хората за избърсването на подовите и за почистването на парапетите и стените. Тези мъже с комбинезони и жени с мрежи на косите и гумени ръкавици ми се усмихваха, докато преминавах край тях:

— Ей, малкия, какво си се разбързал толкова?

Ама аз продължавах да тичам, докато накрая, когато се добрах до амбулаторията, вече бях останал без дъх. По стените в стаята за прегледи имаше много шкафове и лавици, но аз не бях забравил указанията на доктора. Започнах да претърсвам всяко чекмедже и шкафче, търсейки отчаяно нещо приличащо на чифт лъжици. Намерих ножици, пакети с памук, някакви странни очила, други още по-странни инструменти от лъскава стомана, а накрая, на дъното на едно чекмедже, попаднах на списание, от чиято корица ме гледаше жена със замрежен поглед, загърната в прозрачен воал. Обаче никъде никаква следа от нещо като лъжици. Накрая грабнах една къса стълба, която взех от ъгъла, и се покатерих до един висок шкаф, за да претърся рафтовете в него. Там видях комплект бутилки и метални контейнери, подредени в дървени касети, но не и лъжици. Като отворих третия шкаф, една зле закрепена бутилка се изтърколи от там и се разби върху белите плочки по пода, разливайки някаква червеникавокафява течност, от която стаята се изпълни със странна миризма.

Испаднал в паника, аз с мъка пролазих по пода и се втурнах обратно към двеста и тринадесета каюта.

— Не можах да го намеря! — изкрещях още щом отворих вратата. Избухнах в плач. Но друг вик пресече моя откъм банята, не

много мощен, ала все пак силен. Докторът вдигна очи към мен от пода, където още бе коленичил между краката на майка ми.

— Какъв помощник си ти? Имаш късмет, че майка ти ни облекчи. Само с един допълнителен напън и излезе ето това.

Луиза се показа от банята, понесла някакъв малък вързоп, увит в чаршафа.

— Кажи добре дошла на сестричката си. — Тя се наведе към мен, ама аз се отдръпнах назад. От вързоба се показваше само едно дребно лице, съвсем малко и грозно, с ужасно синя кожа, сбръчкано като изсушена маслина. Все пак бях залят от облекчение, че имаше всичко като останалите хора: тънко носле и очи и уши, че не беше някакво чудовище със змийска глава, както ме бе подплашил Алфредо Джирасоле.

Когато Луиза още повече доближи миниатюрното личице към мен, за да мога да го огледам по-добре, то се сви в гримаса и ревна. Луиза се засмя.

— Не те хареса — каза ми тя. — Братята и сестрите често не се спогаждат.

— Качи се на горната койка и си легни — каза ми докторът, след което се обърна към сестрата: — Донеси чисти чаршафи.

Майка ми сега само лежеше кротко; изглеждаше заспала, със затворени клепачи, а главата ѝ бе отметната на една страна върху възглавницата ѝ. Докторът още беше наведен между краката ѝ, като държеше една черна тръба, увита около ръката му. Ръкавиците му бяха изцапани с кафеникава кръв, но също и с нещо бяло, приличащо на сирене. Под ръцете му бе поставен металния леген, който Луиза беше донесла.

— Какъв спектакъл, а? — рече докторът. — Сега остава само да дочакаме десерта.

Изчакахме доста дълго, без да говорим, без да помръдваме даже, но майка ми продължаваше да лежи спокойно на пода, а докторът все още дежуреше до нея, на колене, увил черната тръба около юмрука си. Накрая явно вече не можа да издържи повече и леко подръпна тръбата, ама съвсем лекичко, при което незабавно измежду краката на майка ми потече гъста, тъмна и кървава течност към легена под нея. Аз побързах да отвърна очи, усетил как ми се повдига.

— Готово — обяви докторът. — Може още малко да кърви, ама повече няма за какво да се тревожим.

Пристигна Луиза с чаршафите.

— Господи, каква бъркотия е направило момчето горе! Разляло е йод по целия под. Никога няма да успея да го изтъркам.

Луиза оправи койките, след което помогна на доктора да вдигне майка ми, която вече кротко спеше. Настаниха я, разбира се, на долната койка. Имах чувството, че бе изтекло много време, обаче навън, през илюминаторите, небето още тънеше в нощния мрак. Все пак бурята поне като че ли напълно ни бе отминала, защото високо горе на небосвода отново блещукаха хиляди звезди. Сега всичко ми се струваше като някакъв сън: бурята, кошмарните минути, когато едва издържах на палубата, но кожата ми още ме сърбеше под мократа ми пижама, сякаш някакви мънички червейчета пълзяха по нея.

— За последен път ти казвам да смъкнеш тези дрехи — сгълча ме докторът. — Вземи една гореща баня и след това си легни. На сутринта ще дойда, за да прегледам майка ти.

Той се обърна, за да вземе сакото от мястото, където го бе оставил, но внезапно се спря, за да вдигне нещо от пода — портокала на майка ми.

— Тъкмо за закуска — рече той и започна да го бели. Малко от сока покапа по ризата му, той изруга и го избърса. А когато свърши с беленето на портокала, докторът го раздели по равно за всички нас. За един миг ние тримата мълчаливо отхапвахме от портокала в средата на каютата, както го правят фермерите на полето.

— Добре свършена работа през толкова тежката нощна смяна — каза докторът на излизане. Докато двамата излизаха, аз го видях как протегна ръка към задника на Луиза и я ощипа.

Два пъти се сапунисвах във ваната в банята с топла вода, за да се стопля, а когато накрая се добрах до койката си, внезапно ме налегна силна умора. За да се топля през остатъка от нощта, все пак си навлякох едни дълги долни гащи и дебела фланелка. Ала преди да се покатеря на горната койка, майка ми с тих глас ме извика:

— Свърши ли се? — прошепна тя.

— Да.

— Момче или момиче?

— Момиче.

— Легни до мен.

Коремът на майка ми сега бе хлътнал, отпуснат и мек, а косата ѝ още бе мокра от потта; но това никак не ми попречи да се гушна до нея, обгърнат от топлината ѝ. Тя ме целуна по челото.

— Момчето ми — прошепна ми мама.

Почти веднага след като затворих очи, се унесох в сън. Струваше ми се, че съм спал доста дълго в пълен мрак, без никакви тревожни мисли или кошмарни сънища. Ала накрая все пак ме споходи един странен сън: че лежа в басейн с топла вода и се събудих стреснат, дори подскочих в койката, подплашен да не съм заспал отново във ваната в банята. Но не, оказа се, че още съм в койката на майка ми — усетих нейната топлина, както си лежеше неподвижна до мен в мрака, а дишането ѝ бе тъй спокойно и слабо, че едва се долавяше. Отначало си казах, че сигурно съм се върнал в стаята на майка ми във Вале дел Соле, ала после си припомних и за кораба, а накрая дотолкова се обърках, че се озовах някак си едновременно и на кораба, и във Вале дел Соле, само че усилието за раздробяване на истината ми се стори прекалено голямо. Исках само да се върна, за да си доспя; обаче, макар да чувствах как пак ме притисна тежестта на съня, не успях да се потопя в него, понеже внезапно усетих като че ли цялата тази тежка нощ сега бе отпуснала ръка върху рамото ми. Снагата ми имаше стотина оплаквания — крайниците ми още ме боляха и сърбяха, сякаш бяха покрити с рани и ожулвания; а по гърба и бедрата си усещах нещо топло и лепкаво, като че ли бях забравил да си сваля просмуканата ми с морска вода пижама. Или се бях подмокрил в леглото? Все още убеден, че съм се върнал, кой знае как, обратно във Вале дел Соле, аз се надигнах от койката, за да отида зад обора и най-после да се изпикая на воля. Вече бях стигнал до банята и тъкмо се канех да запаля там осветлението, когато в ума ми изщрака една ужасяваща мисъл и едва тогава осъзнах къде съм, а че топлото и лепкавото по мен бе кръв — от едната страна дрехите ми бяха изцяло напоени с нея, дори на места кръвта бе започнала да засъхва и да се съсирва.

Господин д'Амико тъкмо се показва на прага на каютата си, когато се втурнах към трапезарията. Щом ме видя, лицето му веднага пребледня.

— За бога, какво се е случило? — После той видя през отворената врата на нашата каюта майка ми, още лежаща в койката,

затова бързо притича до нея и дръпна чаршафите ѝ.

— Боже мой!

Грабна китката на майка ми за кратко, след което трескаво се втурна назад към трапезарията и затвори вратата след себе си.

— Ти добре ли си?

— Да.

— Изчакай ме в моята каюта. Ще повикам доктора.

От каютата на господин д'Амико видях как докторът дотърча, още по пижама, а зад него ситнеше Луиза с лекарската чанта в ръка. След няколко минути господин д'Амико се върна заедно с Антонио.

— Погрижи се за момчето — каза Антонио. Той също влезе при майка ми в нашата каюта и затвори вратата.

Сред пълна тишина господин д'Амико ми приготви банята. Щом смъкнах дрехите си, той ги сви на топка и ги пусна в една найлонова торба, която измъкна от един от неговите куфари. За няколко минути ме остави сам във ваната. Чух как Антонио влезе в каютата и за кратко поговори с него, ама толкова тихо, че нищо не чух. Когато Антонио си тръгна, господин д'Амико влезе при мен в банята и се отпусна на колене, присвил лице в гримаса, затворил клепачи зад стъклата на очилата си. После взе една кърпа и започна да търка гърба ми, ама непрекъснато топеше във водата края на кърпата, за да я измие, така че накрая кръвта от мен промени цвета на водата във ваната на светлочервен. Най-после той издърпа запушалката на дъното и водата от ваната започна бавно да изтича през канала. Загърна ме с нова кърпа през раменете, след което смъкна очилата си и потри очите си с ръка, като че ли бе много уморен. Но видях, че едва се сдържа да не се разплаче.

Наведе се към мен накрая и си помислих, че е решил да ме вдигне и измъкне от ваната, обаче вместо това той само стисна раменете с ръцете си и притисна бузата си о моята, докато цялата му снага се тресеше от тих плач.

— Мъртва е майка ти — прошепна той накрая, сякаш споделяше с мен някаква ужасна тайна. — Мъртва е.

ТРИЙСЕТ И ВТОРА ГЛАВА

Следващите няколко седмици прекарах в делириум. Бях пипнал пневмония и през остатъка от пътуването трябваше да пазя леглото. По едно време ме налегна и силна треска. Като че ли бях изпаднал в царството на сънищата, където нито един обект или образ нямаше нормалното си значение, а по-скоро криеше някакво тайно значение, което аз трябваше да разгадая. По цели дни и нощи мислите ми препускаха, съчинявайки най-различни коя от коя по-сложни схеми и теории за това, което в крайна сметка следваше от всичките тези отчайващи събития, след което ми оставаше единствено да сглобявам всичките късчета от мозайката до крайното магическо решение. Но тъкмо когато това решение ми изглеждаше съвсем близо, нахълтваше един странен образ: над мен се надвесваше лицето на д-р Козабене, ала изопачено като в криво огледало; виждах и една бяла стая, чийто груб таван се преобразяваше в повърхността на луната; две лъжици с размерите на млади мъже уморено се подпираха на стената, както си бяха с пушките през рамо; един голям оранжев балон спокойно се носеше в небесната шир, а някой в коша под него махаше за сбогом на някакъв свой приятел, останал там долу на земята.

По-късно, в болничното отделение, където хиляди диви гласове несвързано бърбеха около мен, дойдоха двама посетители. Първият всъщност не ме изненада; наистина преди това го бях виждал само веднъж, при това само за броени секунди, обаче неговите очи, като синкави пламъци, тогава бяха прогорили завинаги място в спомените ми, запазено единствено за него, така че много лесно го познах, когато пристигна и се надвеси над леглото ми — присъствието му попадна тъкмо на мястото си като онази крайна сума в аритметичните задачи, които ни даваше учителката ни. Ала по онова време още се съвземах от моя делириум, обзел ме след треската, пък и впоследствие не можех да кажа със сигурност дали той наистина е стоял надвесен над мен или аз просто си измислям всичко това.

Имах и втори посетител, който се появи скоро след първия, когото не очаквах да видя; някакъв непознат, който всъщност беше баща ми, само че съвсем не се оказа като онзи чернокос великан, който си представях, а само един мъж с уморени очи, чиято коса бе започнала да сивее, на когото дори плещестите му рамене и едрите му крайници му седяха някак неудобно, досущ като неделните дрехи, които селяните от Вале дел Соле обличаха само за църковните служби в неделите. Развика се най-безсрамно, когато сестрата го доведе до леглото ми; а после всеки ден, чак докато треската ми не отмина, той присядаше на края на леглото до мен, ама нито дума не продумваше, а само ме гледаше с воднистите си очи, стискайки като талисман шапката си в ръка. Когато най-сетне ме изписаха от болницата, ние с него се качих на един опушен от сажди влак, като баща ми държеше бебето в ръце, ама крайно предпазливо, докато пътувахме сред някакъв пустинен пейзаж, оголен и покрит със сняг докъдето очите ти могат да видят.

Само че всичките тези по-късни събития са ми като в мъгла. Преди да се спусне тази мъгла обаче, аз бях благословен с няколко поясни мигове — достатъчно време, за да се запечата в паметта ми погребението на майка ми, което бе на другата сутрин след като тя умря. На което ми позволиха да присъствам, понеже никой, дори и аз самият, не бе забелязал, че изгарям от треска. Погребението се състоя на кърмата на кораба, където обикновено се намираше слънчевата палуба, само че екипажът предварително бе прибрал всичките шезлонги. Слънцето току-що се бе показало над стихналото море, а въздухът бе студен, но небето си оставаше удивително ясно; и въпреки ранния час присъстваше малка група от изпращачи — онези, с които майка ми бе успяла да се сприятели: господин д'Амико, германецът с посивялата коса, двойката младоженци и още неколцина, които не познавах. Всички те застанаха отзад, като че ли се страхуваха да не ги изпъдят от церемонията. И Антонио Дарканджело, разбира се, беше там, както и капитанът, също и няколко от корабните офицери, капеланът на кораба, а също и Луиза, изправена до безкрайно натъжения и мрачен д-р Козабене.

Обаче само Луиза и господин д'Амико, както и двойката младоженци, плакаха по време на службата; останалите запазиха каменно мълчание, сковани и непохватни, сякаш яркото утринно

слънце и ясно синьото небе ги бяха накарали да се чувстват неестествени в тяхната скръб.

Тялото на майка ми, положено в един чувал от брезент и завито с италианското национално знаме, лежеше на малка платформа, която издигнаха над парапета и изтеглиха навън над морето. След като капитанът прочете заупокоен псалм от молитвеника, Антонио произнесе надгробното слово. Само че аз много не го слушах — сигурно имаше някаква грешка или нещо от този род, понеже мъртвите не умират или от там, където отиват, понякога може да се случи да се върнат обратно към живота, както житото в полята около Вале дел Соле, затрупано под снега през зимата, изведнъж пониква и се раззеленява през пролетта. В един момент дори бях искрено уверен, че главата на майка ми ще се подаде от края на чувала. „Виторио — ще ми каже тя, — гледаш много озлобено, а устните ти са толкова присвити. Виж се само колко си сериозен!“ И всички щяха да се разсмеят.

Само че сега Антонио, с глас, подрезгавял от чувства, приключваше своето надгробно слово и след една дълга, смълчана и тягостна пауза един млад корабен офицер с болнав вид засвири някаква песен с рог, докато всички ние стояхме с приведени глави. А когато той свърши, корабният капелан прекръсти майка ми и след едно кратко, мълчаливо кимване на капитана ръката на Антонио се плъзна към лоста под платформата, върху която лежеше майка ми, поколеба се там за миг, а накрая силно дръпна лоста назад. Платформата се наклони рязко към морето и чувалът изведнъж се измъкна изпод знамето; но преди да чуя как плясва в морето, коленете ми се подкосиха и аз потънах в мрак.

ТРИЙСЕТ И ТРЕТА ГЛАВА

Тази вечер аз лежах, жълт-зелен, в амбулаторията, с четиридесет градусова температура. Сестрата от дневната смяна Мария, по-възрастна и по-внушителна от Луиза, чиито ръце бяха по-груби и по-яки, а униформата ѝ миришеше на колосано, ме събуди, за да ме нахрани с пилешки бульон. Този бульон като че ли ми помогна да преодоля треската, защото скоро след това внезапно се почувствах много по-добре; достатъчно се съвзех, за да огледам стаята и да осъзная къде се намирам, да погледна към ъгъла и да видя там още едно легло, чиято преграда беше вдигната и чийто обитател бе затворен в някаква голяма пластмасова тръба, а до нея два малки сиви резервоара вкарваха и изтегляха въздуха от затвореното пространство вътре в тръбата. Мария си бе тръгнала или поне я нямаше на стола до вратата, а може би да бе отишла при гишетото в приемната. Като видях, че съм сам, аз се надигнах от леглото и се прокраднах към ъгъла. Притиснах лице към две от пръчките на преградата, за да бъда поблизо до пластмасовия похлупак. Бебето седеше мирно, загледано в капака на своята прозрачна клетка, размахвайки набръчканите си крачета и ръчички, сякаш се опитваше да достигне това, което висеше над него. Опитах се да му привлека вниманието, като почуках отвън по пластмасата и нададох леки гърлени звуци. Накрая то се извърна към мен, притискайки червендалестата си буза. Направих една гримаса, от която очаквах да се разсмее, ала малките му сиви очички — тогава още не бяха светлосини, каквито станаха по-късно — като че ли се загледаха някъде през мен.

Мария още не се бе върнала. Сега видях, че дрехите, които бях носил на погребението, висяха в един шкаф край вратата. Взех ги и първо навлякох панталоните, направо върху нощницата си, а после се промъкнах през приемната към трапезарията. Една двойка тъкмо идваше откъм слънчевата палуба, ама те не ми обърнаха внимание, така че успях без проблеми да се измъкна навън, през същата врата, която ме бе притиснала през нощта, когато бушуваше бурята. На

слънчевата палуба всичките шезлонги със сенници върху тях бяха подредени в редици, сякаш нищо не се бе случило; ала вече бе станало време за вечерята, та затова тук бе толкова пусто. Докато приближавах кърмата, често прикляквах, за да се скрия зад шезлонгите. На другия край на кораба слънцето тъкмо залязваше, но зад кърмата небето вече бе станало наситено синьо и трудно можеше да се разпознае къде свършваше небето и къде започваше морето.

Треската отново започна да ме обзема, главата ми се завъртя, коленете ми се подкосиха. В съзнанието ми изплуваха думите на една песен, изникнала на повърхността като потънала реликва от място, което вече не е видно на хоризонта, което е било погълнато от морето:

*„Бих искал да се върне онзи миг,
Когато всичко бе тъй прекрасно,
Когато те обсипвах с целувки и милувки.“*

Още от самото начало знаех, че пея на глас или по-скоро мънках думите, постепенно снижавайки тона си. Озърнах се наоколо, за да проверя дали някой няма да ме чуе. Точно тогава на палубата се появи германският приятел на майка ми, онзи със сивите очи, придружаван от една млада жена, но те двамата веднага се настаниха на два съседни шезлонга, без въобще да ме забележат, смеейки се и разговаряйки на език, който не проумявах.

Сутринта преди погребението бях напъхал моята монета талисман от една лира в джоба на панталона ми. Сега пак я извадих, за да я огледам. Монетата беше станала по-лъскава и по-хлъзгава от много пипане, обаче гравиранието върху нея не се бе изтрило, както става понякога със старите монети по пет и десет лири — около крилете на орела още се очертаваха линиите, както и белегът, за който Лучано твърдеше, че бил от куршум. Ала когато подхвърлих монетата, за да погледна и обратната ѝ страна, тя се изплъзна между пръстите ми — съвсем леко стана, без съпротива, сякаш не исках да я спра или просто не вярвах, че може да падне; ала ето че тя изпадна между краката ми, като ми се стори внезапно натежала и наедряла, толкова, че да не мога да спра превъртането ѝ надолу. Така тя задълго се търкаляше, смътно проблясваща в здрача, като че ли ми изпращаше

тайнствено съобщение или някаква магическа утеха, ако само съумееш да я разгадаеш; ала накрая падна със звън на палубата, където се затъркаля в широка дъга, преди да се промуши фатално през пролуките на парапета и да цамбурне в морето.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.